

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

RADA NAUKOWA

JAN MALICKI - przewodniczący (Uniwersytet Śląski), ANTONI BARCIAK (Uniwersytet Śląski), NADIA CAIDI (University of Toronto), GIUSEPPE CATALDI (Università degli Studi di Napoli „L'Orientale”), ELŻBIETA GONDEK (Uniwersytet Śląski), JANUSZ ISKRA (Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach), MARIA ANNA JANKOWSKA (University of Idaho), MILAN KONVIT (Slezská univerzita, Opava), DARIUSZ PAWELEC (Uniwersytet Śląski), MIRCEA REGNEALĂ (Universitatea din București), IRENA SOCHA (Uniwersytet Śląski), WOJCIECH ŚWIATKIEWICZ (Uniwersytet Śląski), JACEK WÓDZ (Uniwersytet Śląski)

REDAKCJA

JOLANTA GWIOŹDZIK – redaktor naczelny (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ), MARIA KYCLER – redaktor (Biblioteka UŚ), MARIUSZ PACHA – redaktor (Biblioteka Główna AWF), KATARZYNA BARAN – sekretarz (Biblioteka Główna AWF)
JOANNA STARZAK, DAMIAN ZIÓLKOWSKI (Biblioteka Główna AWF), ANETA DRABEK (Biblioteka UŚ), AGATA MUC, BOGUMIŁA WARZACHOWSKA (Biblioteka Teologiczna UŚ), MARTA KUNICKA (Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji UŚ), HANNA LANGER, IZABELA SWOBODA (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ), MONIKA MOSZCZYŃSKA-GŁOWACKA (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej), IZABELA JURCZAK (Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu), HANNA BATOROWSKA (Instytut Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), GRAŻYNA TETELA (UŚ), MAGDALENA GWIOŹDZIK (Uniwersytet Śląski) – TŁUMACZENIE ABSTRAKTÓW

CZASOPISMO POWSTAJE PRZY WSPÓŁUDZIALE
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
PRZY ZARZĄDZIE OKRĘGU W KATOWICACH

CZASOPISMO UKAZUJE SIĘ W WERSJI DRUKOWANEJ (REFERENCYJNEJ) ORAZ ELEKTRONICZNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

ŚLĄSKI KWARTALNIK NAUKOWY

Nr 3 (45) 2016

PUBLIKACJE DLA MŁODYCH CZYTELNIKÓW
– PRODUKCJA, PROMOCJA, RECEPCJA

KATOWICE 2016

REDAKTOR TEMATYCZNY
MARTA KUNICKA, AGATA MUC

REDAKCJA JĘZYKOWA
Małgorzata Wieczorek-Tomaszewska (język polski)
Magdalena Gwioździk (język angielski)

KOREKTA
Hanna Langer, Aneta Drabek

TŁUMACZENIE I REDAKCJA ABSTRAKTÓW
Magdalena Gwioździk

WYDAWCA
Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
© Copyright by Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach 2016

ADRES REDAKCJI
Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
ul. Mikołowska 72 A, 40-065 Katowice,
tel. 32 207 51 35

WERSJA ELEKTRONICZNA
<http://www.bibliothecanostra.awf.katowice.pl>

Czasopismo dostępne jest na licencji CC-BY-SA 3.0 Polska

REDAKCJA TECHNICZNA,
SKŁAD I ŁAMANIE
Firma Usługowa „VIOLETPRESS”

DRUK
Poligrafia AWF im. Jerzego Kukuczki,
ul. Mikołowska 72 C, 40-065 Katowice
Nakład: 170 egz.

Zapraszamy zainteresowane instytucje do zamieszczania informacji
o swojej ofercie na łamach Bibliotheca Nostra.
Kontakt: tel. 32 207 51 35, e-mail: bibliothecanostra@awf.katowice.pl

ISSN 1734-6576
e-ISSN 2084-5464

SPIS TREŚCI

PUBLIKACJE DLA MŁODYCH CZYTELNIKÓW – PRODUKCJA, PROMOCJA, RECEPCJA

ARTYKUŁY • 10

Anita Has-Tokarz *Polskie książki dla młodego czytelnika w międzynarodowym Katalogu Książek BARFIE* • 10

Anna Sołtysiewicz *Książki rozkładanki w ofercie polskich wydawców* • 24

Aleksandra Lubczyńska *Książka dla dzieci w repertuarze kieleckiego Wydawnictwa „Jedność” w latach 2014–2015* • 40

Agnieszka Kotwica *Cechy estetyczne i kulturowe księgozbioru Marii Kownackiej w Izbie Pamięci autorki w Warszawie* • 56

Hanna Langer *Obraz Biblioteki Wzorowej na łamach periodyków Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1929–1939)* • 73

Agata Muc *Wartości wychowawcze prezentowane na łamach „Małego Gościa Niedzielnego” (1926–1939)* • 86

Katarzyna Pajerska, Joanna Starzak *Rola głośnego czytania w kształtowaniu przez rodziców postaw czytelniczych u dzieci w wieku 3–6 lat (na przykładzie Miejskiego Przedszkola nr 3 w Katowicach)* • 100

MATERIAŁY • 113

Edyta Kosik *Akcje czytelnicze i festiwale jako formy promocji książki dziecięcej (2001–2016)* • 113

RECENZJE I OMÓWIENIA • 124

Michał Rogoż *Fantastycznie obecne. Anglojęzyczne bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży we współczesnej polskiej przestrzeni medialnej* (Bogumiła Staniów) • 124

Zofia Olek-Redlarska *W kręgu kultury i literatury dla dzieci* (Ewa Małgorzata Mrowiec) • 129

SPRAWOZDANIA • 133

Bożena Adamiec *Notes from the UK Government Librarian* • **133**

Agata Muc, Bogumiła Warzachowska *Perty bibliotekarstwa czeskiego. Najstarszy Uniwersytet w Europie Środkowo-Wschodniej i jego księżnica* • **135**

WYDARZENIA • 140

BIBLIOTEKA AWF w KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA

MATERIAŁY • 146

Adam Cichosz *Sport i turystyka – ważny element polityki państwa* • **146**

INFORMACJE • 165

Aktualny wykaz czasopism dostępnych w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **165**

Bazy danych dostępne w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **169**

NOWOŚCI W ZBIORACH • 170

Wykaz książek zarejestrowanych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach w III kwartale 2016 roku • **170**

WYDAWNICTWA AWF • 190

CONTENTS

PUBLICATIONS FOR YOUNG READERS - PRODUCTION, PROMOTION, RECEPTION

ARTICLES • 10

Anita Has-Tokarz Polish Books for the Young Reader in the International BARFIE Books Catalogue • 10

Anna Soltysiewicz *Pop-up books from Polish publishing houses* • 24

Aleksandra Lubczyńska *Books for children published by "Jedność" Publishing House in Kielce in the years 2014–2015* • 40

Agnieszka Kotwica *Esthetic and cultural qualities of Maria Kownacka's private library in the Memorial Chamber of author in Warsaw* • 56

Hanna Langer *The view of Biblioteka Wzorowa in the Public Library of Warsaw's periodicals (1929-1939)* • 73

Agata Muc *The education values presented on the pages of "Mały Gość Niedzielny" (1926-1939)* • 86

Katarzyna Pajerska, Joanna Starzak *The role of reading aloud in creating the attitudes of parents reading to children aged 3–6 years (based on research conducted in the Municipal Kindergarten No. 3 in Katowice)* • 100

MATERIALS • 113

Edyta Kosik *Reading events and festivals as a form of children's book promotion (2001–2016)* • 113

REVIEWS AND DISCUSSIONS • 124

Michał Rogoż *Fantastically present. The best-selling book series in English for children and young adults in Polish media today* (Bogumiła Staniów) • 124

Zofia Olek-Redlarska *Around culture and literature for children* (Ewa Małgorzata Mrowiec) • 129

REPORTS • 133

Bożena Adamiec *Notes from the UK Government Librarian* • **133**

Agata Muc, Bogumiła Warzachowska *Pearls of the Czech librarianship. The oldest university in East-Central Europe and its library* • **135**

EVENTS • 140

LIBRARY OF THE ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION (AWF) IN KATOWICE
MATERIALS • COLLECTIONS • EVENTS

MATERIALS • 146

Adam Cichosz *Sport and tourism - an important element of state policy* • **146**

INFORMATION • 165

A current register of periodicals available at the Main Library of the Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **165**

Databases available at the Main Library of the Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **169**

NEWS IN THE COLLECTION • 170

Books registered in the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice (Biblioteka Główna AWF) in the third quarter of 2016 • **170**

AWF'S PUBLISHING NEWS • 190

PUBLIKACJE DLA MŁODYCH CZYTELNIKÓW
– PRODUKCJA, PROMOCJA, RECEPCJA

ARTYKUŁY • 10

MATERIAŁY • 113

RECENZJE I OMÓWIENIA • 124

SPRAWOZDANIA • 133

WYDARZENIA • 140

POLSKIE KSIĄŻKI DLA MŁODEGO CZYTELNIKA W MIĘDZYNARODOWYM KATALOGU KSIĄŻEK BARFIE

Projekt BARFIE (*Books and Reading For Intercultural Education/ Książka i Czytelnictwo w Edukacji Międzykulturowej*) stanowi pionierskie przedsięwzięcie Unii Europejskiej, w którym podjęto promocję idei edukacji międzykulturowej dla szkół oraz bibliotek publicznych obsługujących dzieci i młodzież (*Multicultural Communities Guidelines for Library Services*, 1998; Kisilowska, 2006; Grzybowski, 2012). Działania BARFIE były realizowane w latach 2002–2004 w ramach programu Comenius 3 Network. Wśród uczestników projektu znalazły się instytucje i osoby z 11 krajów: Austrii, Belgii, Bułgarii, Czech, Danii, Finlandii, Francji, Portugalii, Słowacji, Wielkiej Brytanii oraz Polski. Program przygotowała i koordynowała Lilia Ratcheva-Stratieva z Kinderliteraturhaus w Wiedniu. Stronę polską w projekcie reprezentował z ramienia Zarządu Polskiej Sekcji IBBY (*International Board on Books for Young People*) Piotr Jankowski – dyrektor Biblioteki Publicznej im. Władysława J. Grabskiego dzielnicy Ursus w Warszawie (Jankowski, 2006, s. 102–115).

Adresatami programu BARFIE byli nauczyciele języków obcych, studenci kierunków nauczycielskich, metodycy kształcenia, twórcy i działacze kultury, władze szkolne i samorządowe, bibliotekarze, rodzice oraz dzieci i młodzież. Główne cele statutowe programu na stronie domowej biblioteki reprezentującej Polskę zdefiniowano jako:

promowanie międzykulturowej edukacji poprzez książki dla dzieci i media; tworzenie twórczej płaszczyzny wymiany informacji, dyskusji, rozpowszechniania i wdrażania najefektywniejszych metod innowacyjnego wykorzystania literatury w edukacji międzykulturowej; łączenie projektów

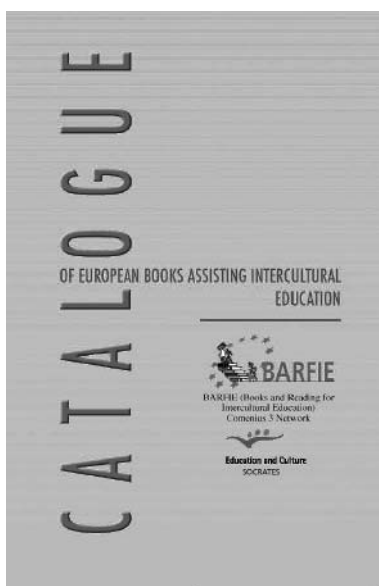
¹ Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

Comenius dotyczących książek dla dzieci z projektami o podobnej tematyce oraz inspirowanie nowych inicjatyw; rozpowszechnianie rezultatów tych projektów w celu umożliwienia ich wykorzystania przez jak największą liczbę uczniów, nauczycieli, bibliotekarzy, metodyków i edukatorów; oferowanie wsparcia dzieciom niepełnosprawnym, dwujęzycznym, należącym do mniejszości narodowych oraz będących ofiarami przemocy, rasizmu i ksenofobii w ich lepszym funkcjonowaniu w różnorodnych środowiskach społecznych; wspieranie edukacji artystycznej i stymulowanie twórczości poprzez rozpowszechnianie książek, łączących skutecznie słowne i wizualne środki wyrazu; podnoszenie świadomości dziedzictwa kulturowego wśród młodzieży europejskiej poprzez multimedialność książki; wspomaganie nauczania języków obcych i promowanie skuteczniejszego pod względem edukacyjnym wykorzystania technik informacji i komunikacji (ICT) (BARFIE, 2015).

Do istotnych osiągnięć sieci BARFIE należy edycja *Katalogu Projektów Comenius*, dotyczących literatury międzykulturowej oraz opracowanie i wydanie dla nauczycieli i bibliotekarzy publikacji naukowo-metodycznych z zakresu edukacji międzykulturowej (*The BARFIE Handbook*, 2004). Niewątpliwie najważniejszym osiągnięciem projektu jest opracowanie *Katalogu Książek BARFIE* na potrzeby praktycznego wdrażania edukacji międzykulturowej (Grzybowski, 2009). Został on wydany w 2004 r. w Wiedniu w wersji książkowej oraz broszurowej. Opublikowano go w czterech językach: angielskim (Razcheva-Stratieva i in., 2004), niemieckim (*Katalog Europäischer Bücher für den Interkulturellen Unterricht*), francuskim (*Catalogue des livres européens aider l'éducation interculturelle*) i polskim (*Katalog Książek BARFIE: książki z 11 krajów Europy wykorzystane w edukacji międzykulturowej*). Biblioteka Publiczna im. Władysława J. Grabskiego w Warszawie na stronie internetowej udostępnia także wersję elektroniczną *Katalogu Książek BARFIE* w języku polskim i angielskim.

Według słowników językowych katalog stanowi „uporządkowany wykaz, spis przedmiotów określonego zbioru, najczęściej książek” (Dubisz, red., 2003, s. 71). W podręcznikach z zakresu marketingu i reklamy katalog jest traktowany jako narzędzie promocji. Podkreśla się rolę, jaką publikacja tego rodzaju odgrywa w komunikacji z rynkiem. Zalicza się go do zespołu środków i działań, za pomocą których przedsiębiorstwo, firma czy organizacja przekazuje na rynek produkt i animuje potrzeby nabywców. Zadaniem katalogu jest dostarczanie ważnych informacji o produkcie, kształtowanie pozytywnych opinii na jego temat, zainteresowanie produktem potencjalnego konsumenta (Wiktor, 2001, s. 40).

Wskaźniki te odnoszą się do cech formalnych i funkcjonalnych *Katalogu Książek BARFIE*. Obejmuje on opisy 138 publikacji z zakresu współczesnej literatury dziecięcej i młodzieżowej, wytypowanych przez instytucje

II. 1. Okładka broszurowej angielskojęzycznej wersji *Katalogu Ksiązek BARFIE*. Fot. A. Has-Tokarz

reprezentujące kraje, które wzięły udział w przedsięwzięciu. Książki współczesnych autorów narodowych zakwalifikowano do katalogu ze względu na kryterium użyteczności dzieł na potrzeby edukacji międzykulturowej oraz z uwagi na pozytywny obraz tego, co w sensie kulturowym w dziedzictwie europejskim jest wspólne, a co różni kraje uczestniczące w projekcie. Katalog uznać można za zbiór tematyczny, będący ważnym źródłem dokumentacyjnym oraz swoistym kompendium wiedzy bibliograficznej i faktograficznej o najnowszej europejskiej literaturze dla dzieci i młodzieży z zakresu edukacji międzykulturowej (Michałowski, 1980).

Zaznaczyć należy, iż wykładnią pojęcia „edukacja międzykulturowa”, przyjętego na potrzeby omawianego wydawnictwa, stały się ustalenia zreferowane w podręczniku metodycznym *Intercultural Matters – Fiction and Cultural Identity*, przeznaczonym do kształcenia międzykulturowego w bibliotekach publicznych i szkolnych (Morgado i in., 2001). Margarita Morgado – autorka tego skryptu – za konstytutywne dla edukacji międzykulturowej uznaje cztery pojęcia:

- kultura: pojmowana nie jako wiedza o architekturze, zabytkach, dziełach sztuki, literaturze itp., lecz jako szczególny sposób życia ludzi w określonym czasie, w konkretnej grupie, w odpowiednim kontekście historycznym, politycznym, geograficznym; szczególny sposób życia został tu określony jako „tożsamość kulturowa”, obejmująca takie składniki jak język, terytorium, zwyczaje, kulturę materialną i duchową;

– tożsamość: świadome kształtowanie sensu samego siebie i przyjmowanie za własne wartości akceptowanych przez osoby bliskie, pobliskie grupy społeczne, etniczne, narodowe;

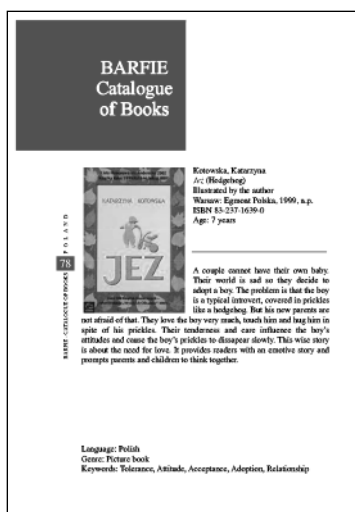
– narodowość: społeczność wyobrażona, tzn. istniejąca wyłącznie w świadomości obywateli wskutek oddziaływania literatury, polityki czy historii; narodowość to sposób, w jaki opowiadamy „własną historię” i „wielką Historię”, funkcjonuje ona jako otoczenie terytoriów języków, tradycji, polityki, dziedzictwa narodowego i stereotypów;

– przestrzeń międzykulturowa: odzwierciedla to, w jaki sposób różne kultury łączą się ze sobą lub zostały zjednoczone; służy tworzeniu relacji pomiędzy kulturami i winna sprzyjać ich rozwojowi (Morgado, 2004).

Edukacja międzykulturowa w ujęciu Morgado ma za zadanie: rozbudzać potrzebę nawyku prowadzenia dialogu międzykulturowego (Garbuzik, 2013); tworzyć przestrzeń pomiędzy i wewnątrz różnych kultur; kształtować tolerancję i zrozumienie dla odmienności kultur oraz poszanowanie odrębnych sposobów życia; uczyć wyzbywania się uprzedzeń i stereotypów etnicznych; niwelować poczucie wyższości kulturowej; nauczyć właściwego pojmowania słowa „różnica” i rozwijać szacunek wobec tych, których postrzegamy jako „innych”, „tamtych”; przeciwstawiać się wszelkim formom ksenofobii, dyskryminacji i rasizmu, przygotowywać do interakcji z reprezentantami innych kultur; rozwijać i doskonalić model obywatela-Europejczyka (tzw. *interdependent*). Zasadniczym celem pomysłodawców opracowania *Katalogu Książek BARFIE* stało się ukazanie kulturowej różnorodności wielu grup społecznych, narodowych i etnicznych mniejszości oraz potrzebę tolerancji poprzez poznanie i zrozumienie innego człowieka.

W drukowanych wersjach *Katalogu Książek BARFIE* zastosowano alfabetyczny układ książek – według ich autorów. Każda jednostka katalogowa otrzymała numer katalogowy od 6 do 143, pokrywający się z numeracją stron w dokumencie. Jest on umieszczony dość nietypowo, bo na lewym marginesie strony. Podawane jest też oznaczenie kraju pochodzenia tekstu. Zastosowane rozwiązanie kompozycyjne tworzy efekt nietypowej, umieszczonej niekonwencjonalnie żywej paginy. Opis jednostki katalogowej zawiera stałe komponenty, uporządkowane w jednolitym układzie. U góry strony, w jej lewej części, widnieje barwna fotografia prezentująca okładkę książki w jej oryginalnym wydaniu. Równolegle, po stronie prawej, znajdujemy opis publikacji, na który składają się następujące elementy: imię i nazwisko autora, tytuł (w języku oryginału oraz tłumaczeniu na język katalogu), imię i nazwisko ilustratora, miejsce i rok wydania, liczba stron, numer identyfikacji wydania ISBN, określenie wieku adresata, dla którego publikacja jest przeznaczona. W części centralnej, w środku strony, umieszczono krótkie, kilkudzaniowe omówienie treści książki, zawierające niekiedy fragment tekstu literackiego, do którego odnosi się opis. U dołu strony znajdują się

informacje o wersjach językowych poszczególnych wydań książki, określenie jej gatunku oraz słowa kluczowe (zob. il. 2).

II. 2. Przykładowy opis jednostki katalogowej: *Catalogue of European Books Assisting Intercultural Education*. Fot. Has-Tokarz

Odmianą kompozycję zastosowano w polskojęzycznej wersji elektronicznej katalogu. Publikacje są tu ułożone w porządku alfabetycznym krajów, dopiero w ich obrębie książki uszeregowano według kolejności alfabetycznej nazwisk autorów. W opisie jednostki katalogowej zachowano element wizualny, tj. ilustrację okładki książki, znacznie skrócono jednak część dotyczącą treści publikacji, a całkowicie pominięto oznaczenie języka, gatunku i słowa kluczowe (zob. il. 3).

W omawianej kolekcji znalazło się siedem książek polskich. Pierwszą spośród nich, wpisaną pod numerem katalogowym 48., jest powieść *Magda.doc* Marty Fox (Fox, 1996). Nurt prozatorskiej twórczości autorki, adresowanej do młodego czytelnika opisuje problemy dzieci i młodzieży związane głównie z dojrzewaniem emocjonalnym. Pisarka z dużym znanstwem współczesnych realiów odmalowuje postacie bohaterów i środowisk, w jakich się obracają (m.in. w kręgu rodzinnym i szkolnym). Dotyczy to szczególnie języka, ale także zwyczajów, np. używania komputera (elektroniczny dziennik czy korespondencja przez pocztę elektroniczną), co czyni teksty zrozumiałymi i – co za tym idzie – atrakcyjnymi dla młodego odbiorcy. Pisarka nie unika kwestii trudnych, intymnych, kontrowersyjnych, tematyki erotycznej i seksu, które traktuje jako istotną część doświadczenia

[illegible]

II. 3. Polskojęzyczna elektroniczna wersja *Katalogu Książek BARFIE*: książki z 11 krajów Europy wykorzystane w edukacji międzykulturowej). Źródło: <http://portal.bpursus.waw.pl/placowki/view/10>

młodych ludzi, związanego z dorastaniem. Podejmuje problemy uniwersalne: konflikt pokoleniowy, poszukiwanie własnej tożsamości, trudne związki, zaburzone relacje między dorosłymi a dziećmi. *Magda.doc* to pełna dramatyzmu, ale też poczucia humoru opowieść o życiu młodziutkiej, zaledwie osiemnastoletniej dziewczyny, zmuszonej do podejmowania niełatwych decyzji i wyborów (sytuacja niespodziewanej ciąży), jednocześnie nie tracącej odwagi, by otwarcie stawiać trudne pytania (Leszczyński, 2003, s. 119). Wartość utworu została dostrzeżona nie tylko przez czytelników, którzy sięgają po powieść od blisko dwudziestu lat, ale także przez krytyków i znawców literatury:

To piękna, wzruszająca i dająca do myślenia powieść, którą powinien przeczytać każdy młody wkraczający w dorosłość człowiek [...]. Wiele prawdy może wyciągnąć z niej niejeden dorosły, wydawałoby się mądrzejszy, ale – jak pokazuje ta historia – nie zawsze potrafiący stanąć na wysokości zadania. Może warto zatrzymać się chwilkę w tej pogoni za codziennym trudem i porozmawiać z młodym człowiekiem o tym, co mu w duszy gra (Świerczyńska-Jelonek, 1997).

Uznanie powieści w kręgach krytyków literatury młodzieżowej skutkowało m.in. włączeniem powieści do listy nieobowiązkowych lektur szkolnych.

Kolejnym polskim wydawnictwem w katalogu jest debiutancki, 32-stronicowy utwór Katarzyny Kotowskiej *Jeż* (1999), odnotowany pod numerem katalogowym 78. Polska Sekcja IBBY wyróżniła publikację nagrodą Książka Roku 1999. *Jeż* stanowi opowieść o świecie fundamentalnych wartości: ukazuje życie ludzi – używając słów autorki – Mężczyzny i Kobiety, ich samotność i tęsknotę za dzieckiem, przygotowanie do przyjęcia dziecka obcego i trud wspólnego rozwoju po jego przysposobieniu. Czytamy tu o motywacji do adopcji dziecka urodzonego przez inną matkę, o roli czasu i dojrzewania dorosłych w przygotowaniach do rozpoczęcia życia we troje. Znajdujemy informacje o tym, jakie umiejętności powinni posiadać przyszli rodzice. Widzimy przejawy choroby sierocy, którą rodzice kompensują. Pojawiają się treści o jawności adopcji i wadze wychowywania w prawdzie. Jest tu wreszcie mowa o roli wsparcia, którego może udzielić kandydatom na rodziców adopcyjnych rodzina, a zwłaszcza dziadkowie. Tytuł książeczki ma wymowę symboliczną: jeż jest zwierzęciem subtelnym, cichym, sympatycznym, przymilnym, wręcz bliskim, a jednak płochliwym, zamykającym się w razie zagrożenia, jednocześnie jednak potrafiącym pokłuć i poranić. W bajce Kotowskiej jeż jest synonimem dziecka – tytułowego Chłopca-Jeża, który pod wpływem starań i zabiegów oraz mądrej miłości nowych rodziców stopniowo traci kolce, by w końcu pozbyć się ich ostatecznie.

Krytycy dostrzegli w *Jeżu* niezwykle poruszającą i mądrą opowieść o tym, jak miłość i cierpliwość potrafi pokonać przeciwności i leczyć głębokie rany (Łodyżyński, 2000, s. 42). Złożoność autobiograficznego tematu poruszonego przez autorkę sprawiła, że:

książka stała się lekturą obowiązkową, polecaną przez ośrodki adopcyjne tym, którzy starali się o „cudze” dziecko [...]. To, co jest jej siłą, to odpowiedzialna mądrość, z jaką opowiada o trudzie adopcji. Piotruś po dwóch latach pobytu w sierocińcu jest nieufnym dzieckiem, które nie zna czułości i się jej boi. Oswajanie go nie ma w sobie nic z cukierkowej czułościowości, jaką serwują telenowełe dokumentalne o opuszczonych dzieciach. To proces mierzony w miesiącach, po których Piotruś gotów jest powiedzieć „mamo”, a mama – „synku”. W *Jeżu* znajdziemy zaledwie dalekie echo wszystkich przeszkód, jakie obie strony muszą pokonać (Piątkowska, 2003).

Warto tu zacytować fragment recenzji Joanny Papuzińskiej zamieszczonej na obwolucie *Jeża*: „A na razie wróżę książce długie i szczęśliwe życie wśród czytelników, którzy sami osądzą, ile spraw ważnych dla ludzkiego serca można spotkać, przewracając jej stronic...” (Kotowska, 1999).

O wartości baśni, oprócz ważnego, ale rzadko podejmowanego w literaturze dla młodego czytelnika tematu adopcji, decyduje forma (twarda

oprawa, ilustracje w wykonaniu autorki) i oszczędny język, wyrażający w prosty sposób wielkie emocje dziecka i adopcyjnej matki (Tylicka, 2003, s. 196). Walory książki potwierdzają prestiżowe nagrody: wyróżnienie w Konkursie na Dziecięcy Bestseller Roku 2000, wpis na listę Białych Kraków roku 2000 Internationale Jugendbibliothek w Monachium, wpis na Listę im. H. Ch. Andersena w roku 2002, I nagroda w konkursie Świat Przyjazny Dziecku 2002. *Jeż* został również zaliczony do Kanonu Książek dla Dzieci i Młodzieży w roku 2002.

Jako trzeci utwór polskojęzyczny w katalogu pod numerem 99. figuruje powieść *Miłość, psiakrew* (wyd. 2001) Ewy Nowackiej. Wcześniej książka otrzymała nominację do Książki Roku 2001 Polskiej Sekcji IBBY. Problematyka większości współczesnych powieści obyczajowych dla młodzieży E. Nowackiej dotyczy głównie przyjaźni i pierwszej miłości, umiejętności odnalezienia się w rodzinie i codziennym życiu, próby oceny dorosłych widzianych oczyma młodego bohatera, który pełni często w tych powieściach funkcję narratora. On także próbuje rozstrzygać nurtujące go dylematy (Kowalczykówna, 2003, s. 274). *Miłość, psiakrew* posiada nieco odmienny charakter. Narratorem w tej powieści jest nie młody człowiek, lecz starszy pan, zwany Profesorem, który spacerując ze swoim psem, czyni szeroko zakrojone obserwacje zjawisk związanych z miłością. Co więcej, ów Profesor zobowiązał się do napisania tekstu o słynnej parze kochanków do pewnego „snobistycznego pisma dla kobiet”. Śledząc losy Wielkich Par z przeszłości, mężczyzna obserwuje narastającą miłość dwojga młodych ludzi z sąsiedztwa – Wioli i Daniela. Młodzi pokochali się miłością pierwszą i gorącą, wbrew radom rodziców i nakazom rozsądku postanowili wziąć szybki ślub. Powieść Nowackiej pokazuje dojrzewającym odbiorcom temat, który jest niezwykle interesujący dla nich: różne oblicza miłości – pierwszą miłość nastolatków, miłość przed wiekami, miłość budującą i tę niszczącą, szczęśliwą i nieszczęśliwą. Z tego względu m.in. powieść ma niewątpliwie silne walory wychowawcze.

Pod numerem 100. do katalogu wpisana została powieść *Hera, moja miłość* (wyd. 2002) Anny Onichimowskiej, pisarki cieszącej się uznaniem zarówno krytyków, jak i młodych czytelników (Sęczek, 2011, s. 202). W książce podjęto temat niezwykle istotny dla współczesnej młodzieży – narkomanii, uświadamiając czytelnikom, że w życiu nie sprawdzają się proste recepty. Oczyszczając na bohaterów podziałała dopiero strata bliskiej osoby. Książka dzieli się na dwie części. W pierwszej (kończy się śmiercią Michałka) narrator zręcznie zapoznaje nas z głównymi bohaterami. Oglądamy ich dokumenty tożsamości. Wiek, wzrost, stan cywilny. Podstawowe dane. Najłatwiejsza do zdobycia wiedza na temat drugiego człowieka. Psychika postaci jest ledwie zarysowana (zwłaszcza rodziców). Nie znamy motywów, jakie kierują postępowaniem bohaterów. W drugiej części narratorem staje się Jacek i tu pojawiają się elementy introspekcji.

Dwa sposoby narracji, dwa sposoby poznawania ludzi. Łączy ich strach przed światłem i konieczność przystosowania się do życia w mroku zakłamania (Kąkiel, 2003, s. 78).

Trzeci świat Mateusza (wyd. 2001) Ewy Przybylskiej został wpisany do katalogu jako pozycja 109. Bohaterów powieści poznajemy w dramatycznej sytuacji. Po śmierci matki dziewięcioletni Mateusz i jego jedyna opiekunka, trzynastoletnia starsza Milena, muszą opuścić wygodne mieszkanie i przenieść się do zaniedbanego lokalu w starej kamienicy. Nagle znaleźli się w obcym domu, na obcym podwórku, wśród nieznanych ludzi. *Trzeci świat Mateusza* jest powieścią gęstą od aktualnych problemów współczesności, zmuszającą do refleksji. Po lekturze tej książki zmienia się spojrzenie na krytykowaną twórczość pisarki, uważaną czasem za skandalizującą w ukazywaniu współczesnych zjawisk obyczajowych. Przybylska nie zostawia jednak młodych ludzi bez wsparcia. Jej bohaterowie, tacy jak Mateusz i Milena, zachowują upór i zbierają siły do walki z przemocą, obłudą, egoizmem, niewrażliwością, pozorami dojrzałości bez odpowiedzialności. Starają się zmuszać samych siebie do czegoś ważnego, mieć siłę by kierować świadomie swoim życiem, odwagę by formułować własne oceny i sądy (Tylicka, 2002, s. 84).

Numer katalogowy 119. zajmuje książka *Chwileczkę, Walerio...* (wyd. 1993) Krystyny Siesickiej. Pisarka znana jest głównie jako autorka tzw. powieści dla dziewcząt, w których podejmuje problemy wieku dojrzewania, pierwszej przyjaźni i młodzieńczej miłości, konfliktów pokoleniowych, poszukiwania własnej tożsamości, kształtowania światopoglądu i postawy wobec świata wartości i przeżyć innego człowieka. Centralnym problemem tych powieści jest zazwyczaj młodzieńcze wątplenie i bunt, krystalizowanie się poczucia odpowiedzialności za innych i własną postawę etyczną. Bohaterowie utworów Siesickiej są ukazywani w sposób pogłębiony, wyraziście, z wszechstronną motywacją i dużą wnikliwością psychologiczną. Tłem powieściowych wydarzeń jest szkoła, rodzina, grupa rówieśnicza. Pisarka upomina się o tolerancję dla inności drugiego człowieka, o zrozumienie dla młodzieńczego cierpienia, zrodzonego przez osamotnienie, odrzucenie, konflikty wewnętrzne.

Powieść *Chwileczkę, Walerio...* porusza – podobnie jak przywołana wyżej książka Onichimowskiej – sprawy niezwykle istotne w perspektywie wieku dojrzewania: narkomanii nastolatków oraz związanego z tym cierpienia ich rodzin. Stanowi rodzaj literackiej gry z czytelnikiem, podejmującej problemy analogiczne do tych, pojawiających się w całej twórczości autorki, ale w odmienny sposób: do współtworzenia powieści został tu zaproszony sam odbiorca. W oddzielnych fragmentach tytułowa bohaterka Waleria zwraca się bezpośrednio do czytelnika – prosi go o refleksje, które można zanotować na specjalnie do tego celu zostawionych stronach. Za tę powieść, również za oryginalność koncepcji edytorskiej, Siesicka otrzymała

Nagrodę Roku (1993), a w roku 2000 Medal Polskiej Sekcji IBBY za całokształt twórczości poświęconej problemom dzieciństwa i dojrzewania.

Ostatnim polskim wydawnictwem wpisanym do *Katalogu* jako pozycja 129. jest powieść *Tego lata w Burbelkowie* (wyd. 2000) Marty Tomaszewskiej, za którą autorka otrzymała w 2001 r. Nagrodę Literacką im. K. Makuszyńskiego. Książka porusza kilka istotnych zagadnień wpisujących się w krąg zainteresowań edukacji międzykulturowej. Fabularnie nieskomplikowana opowieść o wakacjach, zwyczajnych zdarzeniach i codziennym życiu mieszkańców małej miejscowości. Złożoność przedstawionej problematyki polega na tym, iż nakłada się tutaj kilka ważnych wątków. Po pierwsze, autorka kreśli obraz funkcjonowania więzi międzypokoleniowych i to w taki sposób, który przykuwa uwagę młodego czytelnika. Po drugie, pokazuje siłę i słabość człowieka, szczególnie w trudnym okresie dorastania, ale też w sytuacjach, gdy może liczyć na zainteresowanie i wsparcie rodziny. Po trzecie, „podpowiada” jak można rozwiązywać problemy młodzieńczych niesnasek, zauroczeń i fascynacji, wykorzystując rozmowę z kimś bliskim, czyli znów w kręgu rodzinnym. Ponadto podkreśla wartość więzi rodzinnych, kontaktów między wsią i miastem, siły i znaczenia rodziny wielopokoleniowej dla właściwego rozwoju młodego człowieka. *Tego lata w Burbelkowie* to niewątpliwie opowieść dydaktyczna: uczy tolerancji, zrozumienia i chęci dotarcia do tego co nieznane, co budzi ciekawość i zainteresowanie.

Zainteresowanie różnorodnością kultur i odmiennością kulturową wzrosło w Polsce w momencie wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Dla autorów literatury pedagogicznej i przedstawicieli nauk społecznych był to moment coraz śmielszego postulowania, by w edukacji dzieci i młodzieży uwzględniać zagadnienia z obszaru edukacji międzykulturowej, kształcić wśród najmłodszych dzieci umiejętności akceptowania Innego: bliskiego i dalekiego. Doskonałym narzędziem tego rodzaju edukacji może być literatura, a szczególnie wyraźnie wyodrębniający się w jej obszarze nurt, określany opowieścią czy bajką międzykulturową. Teksty tego rodzaju oddziałują na odbiorców w następujących sferach:

- intelektualnej: umożliwiają poznanie Obcego/Innego, dostarczają i porządkują wiedzę o świecie pełnym różnic oraz wzbogacają zasób słownictwa z tego zakresu, rozbudzają w młodych odbiorcach ciekawość poznawczą, pokazują różne trudne sytuacje, które mogą wynikać podczas kontaktu z odmiennościami i jednocześnie przedstawiają sposób radzenia sobie z nią;

- społecznej: dostarczają wiedzę na temat relacji społecznych oraz reguł określających współżycie społeczne, wzmacniają wzajemne zaufanie i akceptację, kształtują poczucie przynależności do grupy kulturowej, społecznej, narodowościowej;

- emocjonalnej: rozwijają empatię, ukazują różne stany emocjonalne towarzyszące przeżyciom człowieka;

– zachowania: kształtują pozytywne wzorce zachowań w stosunku do odmienności, rozwijają akceptację i otwartość (Młynarczyk-Sokołowska i in., 2011).

W najnowszej literaturze dla dzieci i młodzieży pojawia się coraz więcej książek świadomie projektowanych na potrzeby edukacji międzykulturowej, jak chociażby *Bajkowa mozaika. Bajki z całego świata* (Kaszubska i in., 2012), *Spotkania z Innym. Czytanki do edukacji międzykulturowej* (Grzybowski, 2011), *Muzyka świata czyli jak obudzić Leona* (Steczowska, Kaszubska, 2013) czy *Kuchnia europejska dla dzieci* (Sygulka, Dreier, 2007). Niewątpliwie *Katalog Książek BARFIE* stanowi prekursorskie przedsięwzięcie w tym zakresie, dostarczając imponującego wyboru tekstów spełniających kryteria opowieści międzykulturowych.

Bibliografia

- BARFIE. (2015). Pobrane dnia 15 listopada 2015, z: <http://portal.bpursus.waw.pl/placowki/view/10>
- Grzybowski, P.P. (2011). *Spotkania z Innymi: czytanki do edukacji międzykulturowej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- The BARFIE Handbook of Pedagogical and Scientific Approaches to Children's Books and Intercultural Education*. (2004). Vienne: Réseau BARFIE Comenius 3 Union européenne.
- Grzybowski, P.P. (2012). *Edukacja międzykulturowa – konteksty: od tożsamości po język międzynarodowy*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Dubisz, S. (red). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 2: K-Ó*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Jankowski, P. (2006). Zadania edukacyjne współczesnej biblioteki na przykładzie działalności Biblioteki Publicznej im. W.J. Grabskiego w dzielnicy Ursus w Warszawie. W: M. Majewska i M. Walczak (red.), *Pedagogika biblioteczna w społeczeństwie informacyjnym* (s. 102–115). Warszawa: Wydawnictwo Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej.
- Fox, M. (1996). *Magda.doc*. Wrocław: Siedmioróg.
- Kaszubska, A., Marczuk, W., Piróg, M., Szmidt, D., Malinowski, E., Mlynkova H., Moreno, C. (2012). *Bajkowa mozaika: bajki z całego świata*. Warszawa: Wydawnictwo G + J RBA.
- Garbuzik, P. (2013). Wartość dialogu w edukacji międzykulturowej. *Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych*, 2, 39–46.
- Katalog Europäischer Bücher für den Interkulturellen Unterricht*. (2004) Wien: BARFIE.
- Grzybowski, P. P. (2009). *Edukacja europejska: od wielokulturowości ku międzykulturowości: koncepcje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Katalog Książek BARFIE: książki z 11 krajów Europy wykorzystane w edukacji*

- międzykulturowej*. Pobrane 9 listopada 2016, z: <http://docplayer.pl/4485135-Katalog-ksiazek-barfie-ksiazki-z-11-krajow-europy-wykorzystywane-w-edukacji-i-miedzykulturowej.html>
- Kąkiel, M. (2003). [Rec. Onichimowska, A. *Hera moja miłość*. Warszawa: Świat Książki, 2003]. *Nowe Książki* 4, 78–79.
- Kisilowska, M. (2006). Wytyczne IFLA dla bibliotek obsługujących społeczności wielokulturowe a elektroniczna oferta informacyjna tychże. W: M. Kocójowa (red.), *E-włączenie, czy e-wyobcowanie? Seria III: e-Publikacje Instytutu INiB, Uniwersytet Jagielloński*. Pobrane 15 kwietnia 2014, z: <http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e02/kisilowska-n.pdf>
- Kotowska, K. (1999). *Jeż*. Warszawa: Egmont Polska.
- Kowalczykówna, J. (2003). Nowacka Ewa. W: B. Tylicka, G. Leszczyński (red.), *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej* (s. 274). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Leszczyński, G. (2003). Marta Fox. W: B. Tylicka, G. Leszczyński (red.), *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej* (s. 119). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Ładyżyński A. (2000). [Rec. Kotowska, K. *Jeż*. Warszawa: Egmont Polska, 1999]. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 2, 42–43.
- Michałowski, K. (1980). *Katalogi tematyczne: historia i teoria*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.
- Młynarczuk-Sokołowska, A., Potaniec, K., Szostak-Król, K. (red.). (2011). *Przygody innego. Bajki w edukacji międzykulturowej*. Białystok: Fundacja Edukacji i Twórczości, Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku Universitas Bialostocensis. Pobrane 9 listopada 2016, z: <http://docplayer.pl/5197520-Bajki-w-edukacji-miedzykulturowej-redakcja-anna-mlynarczuk-sokolowska-katarzyna-potoniec-katarzyna-szostak-krol.html>
- Morgado, M., Livingston, K., Larsen, A., Cox, D., Vedelsby, M., MacAdam, R. (2001). *Intercultural Matters – Fiction and Cultural Identity*. Castelo Branco : IPCB. ESE. Pobrane 9 listopada 2016, z: <http://repositorio.ipcb.pt/handle/10400.11/230>
- Morgado, M. (ed.). (2004). *The Barfie handbook of pedagogical and scientific approaches to children's books and intercultural education*. Castelo Branco: IPCB. ESE. Pobrane 9 listopada 2016, z: <http://repositorio.ipcb.pt/handle/10400.11/205>
- Multicultural Communities Guidelines for Library Services*. (1998) (2nd ed., rev.). Pobrane 9 listopada 2016, z: <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/guide-e.htm>
- Nowacka, E. (2001). *Miłość, psiakrew*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Onichimowska, A. (2003). *Hera moja miłość*. Warszawa: Świat Książki.
- Piątkowska, M. (2003, 18 lutego). Jeż, Kotowska Katarzyna. *Gazeta Wyborcza*. Pobrane 15 kwietnia 2014, z: <http://wyborcza.pl/1,75517,1332255.html>
- Przybylska, E. (2001). *Trzeci świat Mateusza*. Łódź: Akapit Press.
- Razcheva-Stratieva, L., Kleedorfer, J. Morgado, M., Cotton, P., Hennequin, M., Jankowski, P. (2004). *Catalogue of European Books Assisting Intercultural Education*. Wien: KinderLiteraturHaus.
- Sęczek, M. (2011). Onichimowska Anna. W: A. Szalagan [i in.]. (red.), *Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku: słownik biobibliograficzny*,

- t. 1. (s. 202–207). Warszawa: Fundacja Akademia Humanistyczna; Instytut Badań Literackich.
- Siesicka, K. (1993). *Chwileczkę, Walerio...* Wrocław: Siedmioróg.
- Steczowska, J., Kaszubska, A. (2013). *Muzyka świata, czyli jak obudzić Leona*. Warszawa: Wydawnictwo G+J RBA.
- Sygulka G., Dreier, N. (2007). *Kuchnia europejska dla dzieci: gotujemy w szkole i w domu!* Warszawa: Wydawnictwo NOWIK.
- Świerczyńska-Jelonek, D. (1997). [Rec. Fox, M. *Magda.doc*. Wrocław: Siedmioróg]. *Guliwer*, 5, 43–44.
- Tomaszewska, M. (2000). *Tego lata w Burbelkowie*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Tylicka, B. (2002). Skazani na szybkie dojrzewanie. Trzeci świat Mateusza. [Rec. Przybylska, E. *Trzeci świat Mateusza*. Łódź: Akapit Press, 2001]. *Nowe Książki*, 7/8, 84.
- Tylicka, B. (2003). Kotowska Katarzyna. W: B. Tylicka, G. Leszczyński (red.), *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej* (s. 196). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Wiktor, J.W. (2001). *Promocja: system komunikacji przedsiębiorstwa z rynkiem*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Anita Has-Tokarz

Polish Books for the Young Reader in the International BARFIE Books Catalogue

Abstract

The aim of the article is to present the collection of Polish books for children and young people, which were included in the *BARFIE Book Catalogue*. The BARFIE Project (Books and Reading For Intercultural Education) is a European Union enterprise that realizes the ideas of intercultural education. The program was implemented between 2002 and 2004. Eleven European countries joined the project: Austria, Belgium, Bulgaria, Czech Republic, Denmark, Finland, France, Portugal, Slovakia, the UK, and Poland, the latter having been represented by the W. J. Grabski Public Library in Warsaw.

One of the most significant measures taken under the project was the preparation of the international catalogue of books useful in the intercultural education of children and young people. It contains descriptions of 138 publications in the realm of contemporary literature for children and young people that were selected by the institutions representing the countries participating in the undertaking. The books by contemporary national authors were chosen for the catalogue on the account of the criterion of their usefulness for the needs of intercultural education and their positive presentation of what the European heritage has in common and how the countries participating in the project differ from one another in the cultural sense.

The catalogue can be regarded as the subject catalog, a very important bibliographic and documentation source and a kind of bibliographic and factual compendium about the recent European literature for children and young people in the area of intercultural education. The collection also contains seven books by Polish authors: *Magda.doc* by Marta Fox, *Jeż*

[Hedgehog] by Katarzyna Kotowska, *Miłość, psiakrew* [Love, Dammit] by Ewa Nowacka, *Hera, moja miłość* [Hera, My Love] by Anna Onichimowska, *Trzeci świat Mateusza* [The Third Word of Matthew] by Ewa Przybylska, *Chwileczkę, Walerio* [Just a minute, Valeria] by Krystyna Siesicka, and *Tego lata w Burbelkowie* [That Summer at Burbelkowo] by Marta Tomaszewska.

Keywords: book for children, intercultural education, intercultural dialogue, thematic catalog, collection BARFIE

Ekspozycja zbiorów
Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie
Fot. A. Kotwica

KSIĄŻKI ROZKŁADANKI W OFERCIE POLSKICH WYDAWCÓW

Wstęp

Dotychczas w literaturze przedmiotu nie odnotowano pracy zawierającej przegląd oferty polskich wydawców pod kątem książek rozkładanek. Jedyne publikacje, w których wymienia się termin „książka rozkładanka”, dotyczą historii książek zabawek. Bardzo krótkie lub obszerniejsze fragmenty prac poświęcili książkom rozkładankom: Janusz Dunin (1991), Marek Kątny (1998; 2008), Małgorzata Chrobak (2001), Grażyna Lewandowicz-Nosal (2008), Agnieszka Maroń (2011), Agnieszka Mizera (2003) i Michał Zając (2008). W źródłach elektronicznych odnaleźć można materiały dotyczące książek zabawek (a co za tym idzie również książek rozkładanek) opracowane przez Marka Hinera (2002), Ann Montanaro (2001) i Ellen G. K. Rubin (2013). Susan Lee Hendrix (2008) jest natomiast autorką pracy doktorskiej, w której zajęła się książkami zabawkami w aspekcie praktycznym, jako działem inżynierii papieru.

Przedmiotem niniejszego opracowania są publikacje, które można określić mianem książek rozkładanek – jednego z typów tak zwanych książek zabawek. W polskich publikacjach z zakresu bibliologii oraz literatury pięknej i popularnonaukowej przeznaczonej dla dzieci termin „książka rozkładanka” znalazł się w pracach Marka Kątnego (2008) i Agnieszki Maroń (2011). Kątny (2008, s. 98-100) wymienił „książki rozkładanki” jako jeden z trzech typów XIX-wiecznych książek zabawek (oprócz książeczek wyłącznie z obrazkami i książek gier), w kontekście publikacji współczesnych natomiast nie używa on terminu „książki rozkładanki”, lecz „książeczki przestrzenne z elementami ruchomymi”, podtyp tzw. „manipulantek” –

¹ Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Bibliologia i Informatologia.

aktywizujących książek zabawek, przypominających gry. Maroń, przedstawiając historię rozwoju książek zabawek, wymieniła „książki rozkładanki (typu *pop-up*)” jako z jeden typów charakterystycznych dla tego gatunku książek dla dzieci, jednocześnie uznała ona książki rozkładanki za najbardziej wyrafinowaną odmianę książek zabawek (Maroń, 2011, s. 61-70). Anna Sołtysiewicz przedstawiła definicję książki zabawki, wprowadziła również podział gatunkowy tego rodzaju publikacji, wyróżniając książkę rozkładankę jako jeden z podtypów ruchomych książek zabawek (2015, s. 188-189).

Książki rozkładanki – terminologia

Anglojęzycznym odpowiednikiem „książki rozkładanki” jest termin *pop-up book*. Książki określane tym mianem uznawane są za jeden z typów książki zabawki (w anglojęzycznej literaturze przedmiotu nie istnieje jeden ścisły odpowiednik tego pojęcia, w odniesieniu do książki zabawki używa się wyrażen: *toy and movable book* lub *interactive children’s book* lub *movable book*)².

Książki rozkładanki to jeden z najbardziej znanych i charakterystycznych typów książek zabawek. Można zaliczyć je do grupy ruchomych książek zabawek, czyli takich publikacji, w których w sposób automatyczny lub poprzez interakcję czytelnika z książką wywoływany jest ruch. Książki tego typu mogą zawierać całostronicowe lub mniejsze elementy ruchome, w takich publikacjach części ruchome występować mogą na każdej stronie lub tylko raz w obrębie całej książeczki.

Książką rozkładanką nazwać można pozycję, w której znajduje się trójwymiarowa rozkładana ilustracja (ang. *pop-up*), uruchomiona poprzez otwarcie książki unosi się ponad płaszczyznę strony (Hendrix, 2008, s. 272). Za książkę rozkładankę uznać można publikację zawierającą co najmniej jedną ilustrację tego typu. W ścisłym znaczeniu *pop-up* to „ilustracja, która uruchamiana poprzez otwarcie książki, pociągnięcie paska papieru lub podniesienie klapki unosi się z płaszczyzny strony. Ilustracja trójwymiarowa” (Rubin, 2013, par. 14). Książki rozkładanki mogą być również zaprojektowane tak, że rozkładane ilustracje można oglądać w pionie, po obróceniu książki o 90 stopni w lewo (*upside-down*).

Książki zabawki łączą w sobie cechy książek i zabawek (Lewandowicz-Nosal, 2007, s. 72). Wiele z takich publikacji formą przypominają tradycyjne kodeksy – m.in. ruchome książki zabawki, czyli także książki rozkładanki. Istnieje również grupa książek zabawek, których kształt różni się od kodeksu. Są to publikacje wycięte na wygląd zwierząt lub przedmiotów oraz książki zabawki zaprojektowano tak, aby mieściły się w walizeczkach,

² Zob. klasyfikację Library of Congress (Toy and movable books, 2011).

kuferkach itp. Poza wydawnictwami o nietypowym kształcie wśród książek zabawek można wyróżnić również książeczki wykonane z materiałów innych niż papier i karton, na przykład z tkaniny, plastiku lub gumy. Kolejną charakterystyczną grupą książek zabawek są pozycje „wzbogacone”. Aby wykorzystać wszystkie funkcje tych statycznych publikacji, czytelnik powinien posłużyć się określonym elementem dodatkowym (nie będącym mechanizmem ruchomym, który wymieniono w kolejnym akapicie) albo wykonać zaplanowane przez autorów książki zadania (Sołtysiewicz, 2015, s. 186).

Poza rozkładankami do grupy ruchomych książek zabawek zaliczyć można również: harmonijki (książki w formie długiej zaginanej naprzemiennie harmonijki), metamorfozy (z ilustracjami w formie mechanizmu żaluzji, które zmieniają się pod wpływem ruchu), publikacje z otworami (umożliwiają one czytelnikom spojrzenie przez otwory do wnętrza książki), wydawnictwa z suwakami kołowymi, arlekinady (z klapkami, których podniesienie odsłania dodatkową treść), karuzele (które można uformować w kształt karuzeli), „pociągnij i porusz” (ruch uzyskiwany jest przez pociągnięcie odpowiedniego elementu), „dobieranki” (w książkach takich możliwe jest dowolne komponowanie przez czytelnika rysunków z fragmentów) i „ubieranki” (czytelnik może dobierać ubrania dla zamieszczonych w książce lalek) (Sołtysiewicz, 2015, s. 186–190).

Książki rozkładanki – historia

Pierwsze książki rozkładanki pojawiły się w XIX w., ale już wcześniej na rynku książki ukazało się wiele publikacji, w których zastosowano mechanizmy ruchome. Chronologicznie pierwszymi tego typu elementami były suwaki kołowe (*volvelle*) i klapki, które występowały już w średniowiecznych rękopisach Mateusza Paryżanina (Matthew Paris) i Rajmunda Llulla (Ramon Llull) w latach ok. 1290–1305 (Hendrix, 2008, s. 46–47; Maroń, 2011, s. 61–62; Montanaro, 2001, par. 3). Mechanizmy takie zaczęły się upowszechniać i trafiały również do wydawnictw popularnych i ulotek. W okresie renesansu do niektórych publikacji dołączano papierowe gry i instrumenty astronomiczne, np. zegary słoneczne (Hendrix, 2008, s. 51).

Dopiero w wiekach późniejszych zaczęto zwracać baczniejszą uwagę na potrzeby dzieci i wtedy też zaczęto publikować pierwsze książki adresowane *stricte* do nich, zaś w latach 60. XVIII w. Anglik, Robert Sayer, wprowadził książki zabawki przeznaczone dla dzieci (Hendrix, 2008, s. 55–56; Maroń, 2011, s. 61–62). Sayer oraz oficyna Williama i Stacey’a Grimaldich wyspecjalizowali się w wydawaniu arlekinad (Hendrix, 2008, s. 57; Introduction, b.r., par. 6). Również w XIX w. dużą popularnością w Europie i Stanach Zjednoczonych cieszyły się „ubieranki”, które zaczęła publikować firma należąca do Samuela i Josepha Fullerów (Maroń, 2011, s. 62; S and J Fuller, b.r., par. 1).

Pierwszym wydawcą, który uruchomił produkcję książek zabawek na większą skalę, była oficyna Dean & Son z Londynu. Szacuje się, że w drugiej połowie XIX w. wprowadziła ona na rynek około 50 tego typu tytułów. Thomas Dean uważał się za „pomysłodawcę książki ruchomej przeznaczonej dla dzieci, w której można poruszać postaciami, które mogą odgrywać scenki w zgodzie z fabułą przedstawioną w każdym opowiadaniu” (Montanaro, 2001, par. 6-9). W publikacjach wydawnictwa Dean & Son po raz pierwszy pojawiały się różnorodne rozwiązania, stosowane później w książkach zabawkach, takie jak: okienka, paski papieru inicjujące ruch, żaluzje. To właśnie w książkach tej firmy zastosowano mechanizm klapki, po uniesieniu której ukazywała się trójwymiarowa scenka – były to więc pierwsze quasi-rozkładanki (rozkładanki *sensu stricto* ukazują się po otwarciu książki, a nie po uniesieniu klapki) (Dean and Son, b.r., par. 2; Hendrix, 2008, s. 62-65; Maroń, 2011, s. 63-65).

Poważnym konkurentem firmy Dean & Son w dziedzinie książek zabawek było wydawnictwo Raphael Tuck & Sons, które wydało serię książek wyposażoną w elementy ruchome i rozkładane trójwymiarowe ilustracje. Pozycje te cieszyły się dużą popularnością ze względu na swoje walory estetyczne, ale też niską cenę (Maroń, 2011, s. 65; Montanaro, 2001, par. 9; Raphael Tuck and Sons, b.r., par. 6).

Pod koniec XIX w. na ziemiach niemieckich (wspomniani wydawcy działali na rynku brytyjskim) książki zabawki wydawał Ernest Nister, pionier chromolitografii i wielki twórca książki dla dzieci. Książki ruchome publikowane w jego oficynie od około 1890 r. odznaczały się niezwykłą atrakcyjnością. Nister uznawany jest za pomysłodawcę ilustracji trójwymiarowych, które unosiły się ponad poziom strony automatycznie po otwarciu książki. Pozycje wydawane przez tego twórcę cieszyły się dużą popularnością w Anglii, Francji i Stanach Zjednoczonych, gdzie zakładał oddziały swojej firmy (Ernest, b.r., par. 3; Maroń, 2011, s. 64; Montanaro, 2001, par. 10; Zajac, 2008, s. 1).

Wybitnym twórcą książek zabawek był pochodzący z Monachium Lothar Meggendorfer. Był on autorem jednych z najbardziej skomplikowanych mechanizmów, jakie kiedykolwiek zamieszczano w książkach zabawkach. Stosował on złożone systemy różnorodnych dźwigni, cięgien, kłapek itp., które umożliwiały czytelnikowi podziwianie jednoczesnego lub opóźnionego ruchu pięciu postaci (mogły się one poruszać w różnych kierunkach). Oprócz bardzo skomplikowanych mechanizmów pozwalających na uaktywnienie książek, pozycje tworzone przez Meggendorfera przyciągały czytelników zabawnymi ilustracjami i śmiesznymi postaciami. W latach 1878-1925 stworzył blisko 200 ruchomych książek zabawek, a jego oryginalne prace są bardzo wartościowe. Do dziś jego dzieła są niezwykle cenione, a doroczna nagroda „Movable Book Society” nosi jego imię (Hendrix, 2008, s. 63; Lothar Meggendorfer, b.r., par. 1-4; Maroń, 2011, s. 64; Montanaro, 2001, par. 12).

We Francji produkcją książek ruchomych zajmowały się oficyny A. Capendu i Guérin-Müller (Desse, b.r., par. 1-2). Sława europejskich książek zabawek produkowanych przez Dean & Son, Ernesta Nistera i Meggen-dorfera dotarła do Ameryki Północnej. W USA oficyna McLoughlin Brothers zaczęła oferować na tamtejszym rynku książki podobne do publikacji twórców europejskich, a czasem będące ich piracką wersją. Bracia McLoughlin stworzyli serię *Little Showman's Series*, w której każda książka zawierała rozkładaną trójwymiarową ilustrację (Maroń, 2011, s. 64-65; Montanaro, 2001, par. 13; McLoughlin, b.r., par. 1-2).

Wybuch I wojny światowej spowodował zatrzymanie rozwoju książki zabawki – wszystkie tego rodzaju publikacje produkowano ręcznie, większość z nich na ziemiach niemieckich i angielskich, ogarniętych konfliktem zbrojnym. Poważnie ograniczono wówczas dostawy papieru, siła robocza została zaangażowana w prace na rzecz obronności, a jakość produkowanych książek zabawek pogorszyła się. Spadło też zainteresowanie odbiorców, którzy woleli przeznaczyć pieniądze na inne, potrzebniejsze w okresie wojny cele. Dlatego też uznaje się rok 1914 za koniec „złotego wieku” książki zabawki (Maroń, 2011, s. 66).

Sytuacja na rynku książek zabawek zmieniła się dopiero w 1929 r., kiedy Stephen Louis Giraud, londyński wydawca, wydał pierwszy tom serii *Bookano Stories*. Wprowadził on książkę rozkładankę, która mogła być oglądana pod wieloma kątami, a trójwymiarowe elementy ilustracji wykonywały ruch automatycznie po rozłożeniu książki. Uznaje się, że technikę tę wynalazł Theodore Brown, lecz nie wiedział jak ją wykorzystać i zwrócił się ze swym pomysłem do Girauda. Publikacje tegoż uznawane są za pierwsze prawdziwe rozkładanki. Książki tego wydawcy wykonywane były z tańszych materiałów, co wpływało na stosunkowo niskie ceny (Hendrix, 2008, s. 67; Maroń, 2011, s. 66).

W latach 30. XX w. w Stanach Zjednoczonych wydawnictwo Blue Ribbon Publishing rozpoczęło współpracę z Haroldem Lentzem, inżynierem papieru. Zaprojektował on szatę graficzną książek rozkładanek w większości wykorzystujących postaci wykreowane przez Walta Disneya, ale także bohaterów pochodzących z dobrze znanych baśni i bajek dla dzieci, m.in. Kota w butach i Calineczkę. Właśnie to wydawnictwo po raz pierwszy na określenie swoich publikacji użyło terminu *pop-up* i zastrzegło go w urzędzie jako hasło reklamowe (Maroń, 2011, s. 66; The Great Menagerie, b.r., par. 2).

Jednym z najwybitniejszych dwudziestowiecznych twórców książki zabawki był Czech, Vojtěch Kubašta (1914-1992). Tworzył on rozbudowane, nowatorskie książki rozkładanki, które zachwycaly zarówno konstrukcją, jak i pięknymi kolorowymi rysunkami. Kubašta był zaangażowany w proces tworzenia swoich dzieł od początku do końca: sam wybierał klasyczne teksty lub samodzielnie je pisał, następnie projektował warstwę graficzną. Podczas swojej działalności stworzył około 70 projektów. Jego

książki były tłumaczone i wydawane przez praską firmę Artia, były obecne w ówczesnej Czechosłowacji i na rynkach zagranicznych (w obrębie bloku socjalistycznego). W okresie PRL-u w Polsce popularne były sprowadzane z Czechosłowacji i ZSRR książeczki rozkładanki (najprawdopodobniej chodzi tu o dzieła Kubašty). Na Zachód Europy, do Azji i Stanów Zjednoczonych dzieła tego twórcy trafiały dzięki wydawnictwu Westminster Books of England. Szacuje się, że książki Kubašty, przetłumaczone na 37 języków, rozeszły się na całym świecie w 30 milionach egzemplarzy (Maroń, 2011, s. 67; The Great Menagerie, b.r., par. 3; Zajac, 2008, s. 2).

Ze względów ekonomicznych i politycznych Artia nie podjęła się niestety eksportu dzieł autora do Stanów Zjednoczonych, dlatego też Amerykanin Waldo Hunt, wielki entuzjasta twórczości Kubašty, postanowił stworzyć własne wydawnictwo publikujące książki zabawki. Rozpoczęcie działalności Hunta i zaprzyjaźnionych z nim autorów zapoczątkowało tzw. drugi złoty wiek książki ruchomej. Hunt sprzedawał licencje na swoje książki zabawki 180 wydawcom w 18 krajach, produkcja zaś osiągnęła 25 milionów sztuk książek rocznie (Hendrix, 2008, s. 70; Maroń, 2011, s. 67; Zajac, 2008, s. 2).

W 1979 r. ilustrator Jan Pieńkowski (urodzony w 1936 r. w Warszawie, od 1946 r. osiadły w Anglii) stworzył rozkładankę *Haunted House* – bestseller na rynku książek zabawek. Książka rozeszła się na całym świecie w nakładzie ponad miliona egzemplarzy. Pieńkowski napisał i zilustrował blisko 100 książek, dwukrotnie otrzymał prestiżowy Medal Kate Greenaway (Jan Pienkowski's Book List, 2000, par. 1; Maroń, 2011, s. 67).

Książki rozkładanki na polskim rynku wydawniczym

Celem badania jest zapoznanie się z dostępnymi na polskim rynku wydawniczym książkami rozkładankami. Określona zostanie wielkość i różnorodność oferty wydawniczej tego rodzaju publikacji. Zanalizowane i ocenione będą również konkretne książki rozkładanki. Ponadto zostaną ukazane opinie czytelników na ich temat i sylwetki twórców tego typu pozycji.

Badanie książek rozkładanek dostępnych w ofercie polskich wydawców rozpoczęto w styczniu 2014 r. Przede wszystkim należało ustalić, które wydawnictwa można zakwalifikować do analizy, co utrudniał brak jednej, oficjalnej listy z największymi lub najbardziej liczącymi się wydawcami książek dla dzieci i młodzieży (niemal wszystkie rozkładanki są adresowane do najmłodszych czytelników). Wykorzystano trzy spisy wydawnictw i instytucji. Z listy wydawców pochodzącej z *Ruchu Wydawniczego w Liczbach* za rok 2012 przejęto 43 nazwy wydawnictw (Ruch Wydawniczy w Liczbach, 2013, s. 20–21). Drugim źródłem, z którego zaczerpnięto 79 nazw największych polskich wydawców, była pozycja *Rynek książki w Polsce 2012: Wydawnictwa* (Gołębiewski, Waszczyk, 2012, s. 243–245). W celu ustalenia liczących się na rynku wydawniczym oficyn publikujących pozycje dla dzieci i mło-

dzieży wykorzystano spis wystawców 3. Targów Książki dla Dzieci w Krakowie (81 wystawców) (Lista wystawców i plan hali, b.r.). Zestawiono 163 nazwy instytucji, a po wykluczeniu firm, które nie zajmują się publikowaniem książek oraz powtarzających się pozycji, otrzymano wykaz 125 wydawnictw.

Rozpoczęto następnie systematyczne poszukiwania książek rozkładanek w ofercie 125 polskich wydawnictw. Badanie przeprowadzono, wykorzystując oficjalne witryny internetowe wydawców lub prowadzone przez nich sklepy internetowe. Poszukiwano książek rozkładanek, które były dostępne w dniach 4–7 stycznia i można było je zakupić bezpośrednio od wydawców. Badanie polegało na wyszukiwaniu w ofercie książek, w opisie których (w miarę możliwości technicznych witryn internetowych) lub nazwie pojawiały się określone terminy. Podczas wyszukiwania (ang. *search*) użyto fraz: „rozkładanka”, „rozkładanki”, „rozkl*”, „trójwymiarowe”, „trójwymiar*”, „3D”. Po zakończeniu wyszukiwania przejrzano (ang. *browse*) również całą dostępną ofertę każdego wydawnictwa. W rezultacie otrzymano 47 tytułów, które wydawały się być książkami rozkładankami.

W toku dalszych badań odrzucono 16 pozycji, które nie spełniały wymagań stawianych książce rozkładance (co najmniej 1 rozkładana ilustracja typu *pop-up*). Ostatecznie uzyskano listę 31 książek rozkładanek. Następnie przeprowadzono analizę każdego z 31 wydawnictw. Oprócz zebrania danych bibliograficznych oceniono warstwę graficzną i tekstową książeczek, ponadto skupiono się na rozkładankach (*pop-up*), innych elementach ruchomych i dodatkach do rozkładanek. W Internecie wyszukano również wpisy z blogów i recenzje czytelnice dotyczące analizowanych książek rozkładanek.

W ofercie polskich wydawców w styczniu 2014 r. znajdowało się 31 książek rozkładanek (zob. tab. 1).

Tabela 1. Książki rozkładanki dostępne w ofercie polskich wydawców w roku 2014

L.p.	Tytuł	Wydawnictwo	Nr ISBN
I	II	III	IV
1.	Dinozaury: dzikie bestie i łagodne olbrzymy	Debit	978-83-7167-489-1
2.	Dinozaury: głosy przyrody	Debit	978-83-7167-653-6
3.	Galileusz: obserwacje, eksperymenty, wynalazki	Debit	978-83-7167-682-6
4.	Las: głosy przyrody	Debit	978-83-7167-792-2
5.	Mały lew w wielkiej dżungli: ruchome obrazki	Debit	978-83-7167-796-0

I	II	III	IV
6.	Migaj, migaj, gwiazdko mała	Debit	978-83-7167-495-2
7.	Nadchodzą dinozaury	Debit	978-83-7167-450-3
8.	Odkrycia i wynalazki, które zmieniły świat	Debit	978-83-7167-770-0
9.	Pogoda i klimat	Debit	978-83-7167-773-1
10.	Rycerze: głosy historii	Debit	978-83-7167-792-2
11.	Wynalazki	Debit	978-83-7167-426-7
12.	Ziemia. Nasza wspianała planeta	Debit	978-83-7167-720-5
13.	Królewna śnieżka: książka-rozkładanka	„Jedność”	978-83-7660-401-5
14.	Księga dżungli: książka-rozkładanka	„Jedność”	978-83-7660-403-9
15.	Syrenka: książka-rozkładanka	„Jedność”	978-83-7660-402-2
16.	Zwierzęta lasu: książka-rozkładanka	„Jedność”	978-83-7660-404-6
17.	Baśniowe królestwo: rozkładanka	Olesiejuk	978-83-274-0123-6
18.	Boże Narodzenie: książeczka-rozkładanka	Olesiejuk	978-83-274-0786-3
19.	Dwanaście dni Świąt: trójwymiarowe obrazki	Olesiejuk	978-83-7588-338-1
20.	Magiczne królestwo: rozkładanka	Olesiejuk	978-83-7770-930-6
21.	Mój kochany kucyk: rozkładanka	Olesiejuk	978-83-274-0122-9
22.	Piraci: rozkładanki	Olesiejuk	978-83-7844-019-2
23.	W saniach Mikołaja	Olesiejuk	978-83-7512-363-0
24.	Z wizytą w zoo: rozkładanka	Olesiejuk	978-83-274-0121-2
25.	Martynka księżniczką	Publicat Papilon	978-83-245-7360-8
26.	Martynka w szkole tańca	Publicat Papilon	978-83-245-7363-9
27.	Alicja w krainie czarów: rozkładanka-niespodzianka	Publicat Papilon	978-83-245-6730-0
28.	Kopciuszek: rozkładanka-niespodzianka	Publicat Papilon	978-83-245-6726-3
29.	Trzy świnki: rozkładanka niespodzianka	Publicat Papilon	978-83-245-6728-7
30.	Małe zwierzaki: wesola rozkładanka	Publicat Papilon	978-83-245-7035-5
31.	Na wsi: wesola rozkładanka	Publicat Papilon	978-83-245-7034-8

Źródło: opracowanie własne na podstawie oferty z dnia 7.09.2014

Spośród 31 książek rozkładanek dostępnych w ofercie największych wydawców aż 12 tytułów (39%) wydanych zostało nakładem Wydawnictwa Debit, 8 (26%) rozkładanek opublikował Olesiejuk (Firma Księgarska i Wydawnictwo), 7 (22%) (Papilon) Publicat i 4 (13%) „Jedność”.

Wydawnictwo Debit, które powstało w 1991 r. w Bielsku-Białej, jest małą oficyną, zajmującą się publikowaniem przede wszystkim książek dla dzieci, przewodników i albumów, (O nas – Wydawnictwo Debit, b.r., par. 1–2). *Ruch Wydawniczy w Liczbach (RWwL)* nie rejestruje informacji z ostatnich lat dotyczących tego wydawnictwa, a zatem nakłady oraz liczba tytułów wydawanych przez Debit są niewysokie; ostatnie dane zarejestrowane w *RWwL* pochodzą z 2009 r., kiedy to Debit wydał 84 tytuły w nakładzie 518 tysięcy sztuk (*Ruch Wydawniczy w Liczbach*, 2011, s. 13).

Wydawnictwo Olesiejuk powstało w 2003 r., kiedy Firma Księgarska Jacek Olesiejuk (założona w 1994 r.) zajęła się również prowadzeniem działalności wydawniczej. Siedziba firmy mieści się w Ożarowie Mazowieckim. Wydawnictwo publikuje różnorodne książki, w tym publikacje dla dzieci, poradniki i słowniki (Firma Księgarska Olesiejuk, b.r., par. 1). Według *RWwL* w 2012 Olesiejuk wydał 600 tytułów (283 dla dzieci) w łącznym nakładzie blisko 3 milionów egzemplarzy (1 milion 415 tysięcy dla dzieci) (*Ruch Wydawniczy w Liczbach*, 2013, s. 21).

Wydawnictwo Papilon jest częścią Grupy Wydawniczej Publicat. Powstało w 2006 r. Grupa Publicat ma różnorodną ofertę adresowaną zarówno do dorosłych, jak i dzieci i młodzieży. Papilon wyspecjalizował się w publikowaniu książek dla dzieci o wysokim poziomie edytorskim (O nas – Publicat S.A., b.r., par. 1–6). W 2012 r. Publicat wydał 210 tytułów (71 dla dzieci) w nakładzie 1 miliona sztuk (ok. 360 tysięcy dla dzieci) (*Ruch Wydawniczy w Liczbach*, 2013, s. 21).

Wydawnictwo „Jedność” to firma o długich tradycjach, której historia sięga 1918 r. To działające w Kielcach wydawnictwo zajmuje się publikowaniem różnorodnych pozycji kierowanych do dzieci, dorosłych i młodzieży. W szerokiej ofercie wydawniczej znajduje się wiele publikacji o tematyce religijnej, są też pozycje z literatury pięknej i popularnonaukowej (Wydawnictwo „Jedność”, 2015, par. 1–3). Kieleckie wydawnictwo opublikowało w 2012 r. 132 tytuły (25 dla dzieci) w nakładzie 342 tysięcy (w tym 81 tysięcy dla dzieci) (*Ruch Wydawniczy w Liczbach*, 2013, s. 20).

Rozkładanki dostępne w ofercie wydawców zostały opublikowane w latach 2007–2013. Najstarszą pozycję stanowi *Migaj, migaj, gwiazdka mała* (poz. 6) Wydawnictwa Debit, zaś najnowsze rozkładanki opublikowało w 2013 r. Wydawnictwo Olesiejuk (poz. 17, 18 i 24).

Zanalizowane rozkładanki można podzielić na dwie grupy – książki rozkładanki o charakterze popularnonaukowym oraz książki rozkładanki, które są bajkami lub opowiadaniem dla dzieci. Rozkładanki popularnonaukowe to publikacje wydane przez Debit (pozycje 1–4 i 7–12) i jedna książka opubli-

kowana przez Wydawnictwo Olesiejuk – *Piraci: rozkładanki* (poz. 22). Książki te przeznaczone są dla starszej grupy odbiorców niż bajki rozkładanki.

W popularnonaukowych rozkładankach znajduje się dość dużo tekstu, który zwykle podzielony jest na sekcje zawierające informacje na określony temat, np. sekcja dotycząca dinozaurów wodnych. Rozkładanki o charakterze popularnonaukowym cechują się również stonowaną szatą graficzną, dzięki której informacje zawarte w tekście są bardziej wyraźne. Rozkładanki te są bogato ilustrowane – ilustracje wykonane są starannie, najczęściej rysunki są sporządzane ręcznie, nie komputerowo. Niektóre pozycje o charakterze popularnonaukowym uzupełniono zdjęciami (poz. 8) oraz oryginalnymi materiałami graficznymi. Książki tego typu oprawione są w twardą oprawę, najczęściej błyszczącą lub wzbogaconą elementami błyszczącymi czy też dodatkowymi gadżetami, np. plastikowym okiem dinozaura. Rozkładanki mają duże formaty, zwykle ich wymiary to około 25 na 30 cm.

Popularnonaukowe rozkładanki są obszerniejsze niż bajki rozkładanki. Analizowane pozycje liczyły od 12 do 18 stron z grubszego, sztywnego papieru (z wyjątkiem poz. 22, która ma jedynie 8 stron). Ze względu na większą objętość w publikacjach tych umieszczono więcej klasycznych mechanizmów rozkładanek (*pop-up*) i innych elementów ruchomych. Średnio w popularnonaukowych książkach rozkładankach występuje 5 mechanizmów rozkładanek (*pop-up*), pojawiają się również klapki-rozkładanki, klapki, skrzydelka, suwaki kołowe, paski papieru powodujące ruch (stosowane w książkach typu „pociągnij i porusz” – „*pull the tab*”). Do wydawnictw tego typu dołączane są również dodatki, na przykład lupa lub papierowy cyrkiel. Trzy pozycje Wydawnictwa Debit (poz. 2, 4, 10) wyposażone są w moduł dźwiękowy, który po otwarciu odpowiedniej rozkładówki z rozkładanką odgrywa sekwencję dźwięków – odgłosy lasu lub dinozaurów. Rozkładanki o popularnonaukowym charakterze są droższe od rozkładanek bajek – za te pozycje zapłacić można nawet kilkadziesiąt złotych.

Popularnonaukowe książki rozkładanki cieszą się dużym uznaniem dzieci i rodziców, ich treść, dzięki zastosowaniu mechanizmów ruchomych i elementów dodatkowych, staje się jeszcze ciekawsza i przystępniejsza. Świadczą o tym entuzjastyczne recenzje czytelnice dotyczące rozkładanek o charakterze popularnonaukowym: „Ta książka jest naprawdę fantastyczna. Zabawa i nauka w jednym pokazana w bardzo interesujący sposób” (poz. 11) (Wynalazki, 2012, par. 6); „[...] wszystko to jest bardzo ciekawe [...]. Moje dziecko jest zachwycone [...] figurki od razu podbiły jego serce i zrobiły u nas furorę [...]” (poz. 7) (Nadchodzą dinozaury, 2012, par. 6); „[...] książka ta gwarantuje niezapomniane wrażenia oraz solidną porcję przystępnie i atrakcyjnie podanej wiedzy przybliżającej najważniejsze odkrycia i wynalazki, jakimi może pochwalić się ludzkość. Książka już z daleka przyciąga wzrok cudowną okładką stylizowaną na staroświecką, skórzaną oprawę, a jej intrygująca zawartość aż kusi do zapoznania się z czołowymi osiągnięciami naszej cywi-

lizacji” (poz. 8) (Odkrycia i wynalazki, które zmieniły świat, 2011, par. 4); „[...] to fantastyczna pod każdym względem książka, która na wiele sposobów porusza dziecięcą wyobraźnię” (poz.10) (Isadora, b.r., par. 3).

Książki rozkładanki, których treść stanowią bajki i opowiadania zostały opublikowane przez wydawnictwa: Debit (poz. 5 i 6), „Jedność” (poz. 13–16), Olesiejuk (poz. 17–21 i 23–24) oraz Publicat Papilon (poz. 23–31).

Pozycje tego typu charakteryzują się stosunkowo mniejszą ilością tekstu – długość opowiadań lub bajek jest dostosowana do możliwości czytelników, podobnie jak wielkość liter. Ze względu na młodszych odbiorców bajki rozkładanki cechuje mniej stonowana szata graficzna – kolory są bardziej intensywne, ilustracje wyraźniej odcinają się od tła. W zależności od ceny zdarzają się zarówno rozkładanki z rysunkami starannymi, wykonanymi ręcznie, jak i z grafikami uproszczonymi, tworzonymi na komputerze. Droższe pozycje posiadają większe walory artystyczne, niż publikacje, których cena nie przekracza 10 zł. Cena książeczek ma również wpływ na oprawy i wymiary – pozycje najtańsze wykonane są wyłącznie z kartonu i są niewielkie (od 16 na 11 cm do 20 na 15 cm), natomiast droższe bajki mają twardą oprawę i są większe.

Bajki rozkładanki są zwykle krótsze od rozkładanek popularnonaukowych – najkrótsze pozycje miały jedynie 6 stron, a najdłuższe 12. Tańsze publikacje tego typu wykonane są w całości z kartonu lub z cieńszego papieru, droższe bajki wydrukowano na grubszym, sztywniejszym papierze. W bajkach rozkładankach umieszcza się zwykle mniej mechanizmów ruchomych: w analizowanych pozycjach znajdowało się od 3 do 6 rozkładanek, inne elementy ruchome i dodatkowe nie były w nich zamieszczane. W książeczkę *Migaj, migaj, gwiazdo mała* (poz. 6) wbudowano moduł dźwiękowy, który po naciśnięciu odgrywa melodię piosenki, a umieszczone na okładce gwiazdki świecą. Ceny rozkładanek bajek wahają się, lecz są niższe niż rozkładanek o popularnonaukowym charakterze. Do rąk czytelnika mogą trafić zarówno proste książeczki w cenie 5 zł, jak i starannie wykonane bajki, których cena katalogowa wynosi 28 zł.

Ze względu na niższą cenę bajki-rozkładanki – zwłaszcza Wydawnictwa Olesiejuk – mogą trafić do szerszej grupy odbiorców. Jednakże bajki są mniej spektakularne w odbiorze niż rozkładanki popularnonaukowe, przepełnione elementami ruchomymi, starannymi ilustracjami i wartościowym tekstem. Czytelnikom spodobały się jednak niektóre bajki rozkładanki, a oto fragment jednej z recenzji: „[...] książki [...] bardzo kolorowe, wesołe i ciekawe. Moje dziecko zakochało się w nich bez pamięci” (poz. 5) (Mały lew w wielkiej dżungli, 2012, par. 2).

Ustalenie odpowiedzialności autorskiej lub ilustratorskiej niektórych książek zabawek sprawia problemy. Tak np. w pozycjach publikowanych przez dwie oficyny – Wydawnictwo Olesiejuk i „Jedność” brakuje informacji dotyczących ich autorów. Większość spośród książek rozkładanek wydanych przez Debit i Publicat (Papilon) została stworzona przez unikalne zespoły twór-

ców, w których inne osoby były odpowiedzialne za powstanie różnych warstw tych pozycji: treści, ilustracji, elementów ruchomych, projektu książki.

Andy Mansfield jest odpowiedzialny za projekt i ruchome elementy trzech analizowanych książek zabawek (poz. 1, 9, 12), wydanych przez Debit. Mansfield to projektant i inżynier papieru, który pracuje w wydawnictwie Templar Publishing. Inżynierii papieru uczył się od znanego twórcy książek rozkładanek – Rona van der Meera. Mansfield zaprojektował elementy ruchome do wielu książek rozkładanek, m.in. *Monstrous Book of Monsters*. Współpracuje z Christiane Dorion (autorką tekstów) i Beverley Young (ilustratorką) – razem tworzą serię rozkładanek *How it Works*. W Polsce wydano 2 książki z tej serii: *Pogoda i klimat* (poz. 9) oraz *Ziemia. Nasza wsłaniała planeta* (poz. 12). Mansfield mieszka w miasteczku Dorking, w Wielkiej Brytanii, z żoną Debs i synem Rufusem (Templar Publishing, 2011).

Dwie książki rozkładanki (poz. 3 i 7) wydane przez Debit zaprojektowała firma Davida Hawcocka, działająca w angielskim mieście Bath. Firma specjalizuje się w projektowaniu i produkcji rozkładanek i elementów trójwymiarowych dla wielu wydawnictw, a także dla innych organizacji i stowarzyszeń, np dla brytyjskiej Football Association. Wśród klientów Hawcocka znajdują się m.in. podmioty dysponujące licencjami Disneya, Ulicy Sezamkowej i Harry'ego Pottera. Projekty firmy Davida Hawcocka cechują się innowacyjnością, kreatywnością i starannością wykonania (David Hawcock Books, b.r., par. 1-2).

Autorem tekstu i ilustracji trzech książek rozkładanek (poz. 27-29) wydanych przez Publicat (Papilon) jest Carlos Busquets. Ten uznany hiszpański autor (pochodzący z Katalonii) tworzy od ponad 50 lat. Znany jest przede wszystkim z ilustracji do klasycznych europejskich baśni. Busquets jest także twórcą dwóch znanych rysunkowych postaci – króliczków El Conejo Sócrates i Le Petit Lapin Bleu. Obecnie Busquets przerwał prace projektowe, kontynuuje je jednak jego córka, Carmen Busquets (Carlos Busquets, 2013, par. 1-8).

Dwie książki z serii *Wesołe rozkładanki* (poz. 30 i 31) stworzyli ilustratorka Nicola Storr i projektant Keith Moseley. Storr, pochodząca z Anglii, mieszka w hrabstwie Yorkshire (Nicolour, b.r., par. 1-7; The Bright Agency, b.r., par. 1) – projektantka i ilustratorka, zajmuje się przede wszystkim wykonywaniem rysunków na kartkach okolicznościowych. Moseley to brytyjski projektant, który dla wielu wydawców świadczy usługi z zakresu inżynierii papieru w książkach dla dzieci i rozkładankach. W tej dziedzinie posiada on ponad czterdziestoletnie doświadczenie (Keith Moseley's Pop-up World, b.r., par. 1-3).

Wśród twórców analizowanych książek rozkładanek znaleźli się autorzy tekstów: Valerie Davies, Dougal Dixon, Christiane Dorion, Richard Dungworth, Agnieszka Frączek, Claire Bampton, Chris Oxlade, Peter Riley, Clint Twist i Patrycja Zarawska. Ilustratorzy odpowiedzialni za grafikę książ-

zek rozkładanek to: Hemesh Alles, Gill Guile, Javier Inaraja, Steve Kingston, David Lawrence, Tina Macnaughton, Nicki Palin, Maurice Pledger, Kim Thompson, Francisca Valiente, Shoto Walker, Beverley Young oraz firmy Peter Bull Art Studio i Dynamo Ltd. Poza Andym Mansfieldem i firmą Davida Hawcocka inżynierię papieru dla książek rozkładanek projektują i wykonują: Keith Finch, Jennifer Hilborne, Jonathan Lambert, Lee Montgomery, Caroline Reeves, Leonard Le Rolland, Jess Stamp, Nadine Wicken-den, Ruth Wickings i firmy Más!gráfica i Dynamo Ltd.

Zakończenie

Książki rozkładanki stanowią niewielką część tytułów publikowanych przez polskie wydawnictwa. W wyniku badania wykazano, że dostępne były one tylko w ofercie czterech ze 125 polskich wydawców. Dodatkowo rozkładanki stanowią znikomy procent ofert, biorąc pod uwagę liczbę tytułów publikowanych rocznie przez wydawnictwa oraz to, że niektóre z dostępnych w ofertach wydawniczych rozkładanek wprowadzono na rynek w pierwszym dziesięcioleciu XXI w.

Pomimo tego, że rozkładanki nie stanowią dużej części oferty wydawniczej poszczególnych wydawców, publikacje tego typu są zróżnicowane. Przede wszystkim można je podzielić na dwie grupy, ze względu na treść i wiek odbiorców: popularnonaukowe adresowane do starszych dzieci i młodzieży oraz bajki i opowiadania przeznaczone dla małych dzieci. Książki popularnonaukowe są droższe i wyposażone w więcej elementów ruchomych, nie tylko rozkładanek (*pop-up*). Wśród bajek rozkładanek wyróżnić można publikacje droższe – ładniejsze, wykonane staranniej, i tańsze – sporządzone z gorszej jakości materiałów o mniejszych walorach artystycznych. Książki rozkładanki cieszą się dużą sympatią ze strony rodziców i dzieci, szczególnie wartościowe są pozycje popularnonaukowe.

W przypadku książek rozkładanek dostępnych w ofercie polskich wydawców trudno jest określić wyróżniających się lub wybitnych twórców tego rodzaju publikacji. Niemal każdą analizowaną rozkładankę stworzył inny zespół autorów, indywidualnie odpowiedzialnych za poszczególne warstwy dzieła.

Książki rozkładanki cieszą się dużym uznaniem czytelników, coraz więcej polskich wydawnictw decyduje się na wprowadzenie tego typu pozycji do swojej oferty. Obecnie, poza takimi oficynami, jak Debit, Olesiejuk, „Jedność” i Publicat (Papilon), publikują je również Foksal (Wilga), Bellona, Znak, Egmont, Endo i Rea. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej popularne są rozkładanki adresowane nie tylko do dzieci i młodzieży, ale także do dorosłych, np. *Pop-up Book of Phobias* (rozkładanka na temat fobii). Być może z czasem i takie pozycje pojawiają się na polskim rynku wydawniczym.

Bibliografia

- The Bright Agency (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.thebrightagency.com/artists/view/5>
- Carlos Busquets (2013). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <https://tesorosilustrados.wordpress.com/2013/12/05/carlos-busquets/>
- Chrobak, M. (2001). *Książka czy zabawka, czyli o nowym rozdziale literatury dla dzieci*. W: A. Baluch i K. Gajda (red.), *Sezamie, otwórz się!: z nowszych badań nad literaturą dla dzieci i młodzieży w Polsce i za granicą* (s. 41–51). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- David Hawcock Books (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://hawcockbooks.co.uk/about/>
- Dean and Son (b.r.). W: Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/dean.htm>
- Desse, J. (b.r.). *Petite histoire du livre à système*. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.livresanimes.com/histoire/histoire4.html>
- Dunin, J. (1991). *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci: z dziejów polskich publikacji dla najmłodszych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo.
- Ernest Nister (b.r.). Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/nister.htm>
- Firma Księgarska Olesiejuk (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.fkjo.pl/wydawnictwo.htm>
- Gołębiewski, Ł., Waszczyk, P. (2012). *Rynek książki z Polsce: Wydawnictwa*. Warszawa: Biblioteka Analiz.
- The Great Menagerie: The Wonderful World of Pop-Up and Movable Books: Twentieth Century (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup/20th.htm>
- Hendrix, S. L. (2008). *Popup Workshop: Computationally Enhanced Paper Engineering for Children*. Boulder. (Praca doktorska). Pobrane 30 grudnia 2015, z: http://13d.cs.colorado.edu/~hendrix/dr_diss/dissertation.pdf
- Hiner, M. (2002). *A Short History of Pop-ups*. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.markhiner.co.uk/history-text.htm>
- Introduction (b.r.). Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/introduction.htm>
- Isadora (b.r.). *Rycerze: głosy historii Clint Twist*. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://sztukater.pl/ksiazki/item/6673-knights-sounds-of-the-past.html>
- Jan Pienkowski's Book List (2000). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.jan-pienkowski.com/book-list.htm>
- Kątny, M. (1998). *Literatura popularno-naukowa dla dzieci i młodzieży*. Kielce: Gens.
- Kątny, M. (2008). *Znaczenie książeczki-zabawki dla rozwoju osobowości dziecka w wieku przedszkolnym*. W: Z. Steciak (red.), *VIII Kielecki Festiwal Nauki, 15-30 września 2007* (s. 97–101). Kielce:

- Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.
- Keith Moseley's Pop-up World (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.pop-upworld.co.uk/index.htm>
- Lewandowicz-Nosał, G. (2007). Książki-zabawki. *Guliwer*, 1, 72–78.
- Lista wystawców i plan hali (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://targi.krakow.pl/pl/strona-glowna/targi/3-targi-ksiazki-dla-dzieci/lista-wystawcow-i-plan-hali.html>
- Lothar Meggendorfer (b.r.). Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/meggendorfer.htm>
- Mały lew w wielkiej dżungli (2012). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://ksiazeczki-synka-i-coreczki.blogspot.com/2012/02/may-lew-w-wielkiej-dzungli.html>
- Maroń, A. (2011). Harmonijki, tarcze, klapki i żaluzje – książka zabawka na przestrzeni dziejów. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*, 4, 61–72.
- Mizera, A. (2003). Książka-zabawka jako nowe zjawisko na rynku księgarskim. *Bytomskie Zeszyty Pedagogiczne* 7, 92–95.
- McLoughlin Brothers (b.r.). Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/mcLoughlin.htm>
- Montanaro, A. (2001). A Concise History of Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.broward.org/library/bienes/lii13903.htm>
- Nadchodzą dinozaury (2012). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://ksiazeczki-synka-i-coreczki.blogspot.com/2012/07/nadchodza-dinozaury.html>
- Nicolour (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015 z: <http://nicolour.me.uk/about/>
- Odkrycia i wynalazki, które zmieniły świat (2011). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://zwiedzamwszechswiat.blogspot.com/2011/10/odkrycia-i-wynalazki-ktore-zmieniły.html>
- O nas – Publicat S.A. (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <https://publicat.pl/grupa-wydawnicza-publicat/o-nas>
- O nas – Wydawnictwo DEBIT (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: http://www.wydawnictwo-debit.pl/cms,6,o_nas.html
- Raphael Tuck and Sons (b.r.). Pop-up and Movable Books. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/tuck.htm>
- Rubin, E. G. K. (2013). Glossary of pop-up terms. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.popuplady.com/about03-glossary.shtml>
- Ruch Wydawniczy w Liczbach LV: 2009 (2011). Warszawa. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.bn.org.pl/download/document/1302164929.pdf>
- Ruch Wydawniczy w Liczbach LVIII: 2012 (2013). Warszawa. Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.bn.org.pl/download/document/1377611929.pdf>
- S and J Fuller (b.r.). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://www.library.unt.edu/rarebooks/exhibits/popup2/fuller.htm>
- Sołtysiewicz, A. (2015). Książki zabawki – definicje i podział gatunkowy. W: J. Dzieniakowska, M. Olczak-Kardas

- (red.), *Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą IV* (s. 183–194). Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego.
- Templar Publishing: Meet the Templar Team! (2011). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://templarpublishing.blogspot.com/2011/08/meet-templar-team.html>
- Toy and movable books (2011). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85136346.html>
- Wydawnictwo „Jedność” (2015). Pobrane 30 grudnia 2015, z: http://jednosc.com.pl/o_wydawnictwie.php
- Wynalazki (2012). Pobrane 30 grudnia 2015, z: <http://ksiazeczki-synka-i-corczyki.blogspot.com/2012/09/wynalazki.html>
- Zajac, M. (2008). Książki zabawki: długa historia i dzień dzisiejszy. *Poradnik Bibliotekarza*, 3 dod., 1–4.

Anna Sołtysiewicz

Pop-up books from Polish publishing houses

Abstract

This article has two purposes: the first one is to characterize the genre of pop-up book, and the second one is to show the range of pop-up books available in the Polish book market. The author depicts the history of pop-up books as well as the definitions of such works. The second part of the article contains both the quantitative and the qualitative (including readers' reviews) analyses of the assortment of pop-up books offered by Polish publishers, based on the research conducted by the author. The information about the publishers and the profiles of the authors and illustrators of pop-up books are introduced. The research states that although the pop-ups are a small part of the books issued each year by the publishers, the assortment is diverse, comprising worth reading examples. This article is the first one investigating pop-up books in the Polish book market.

Keywords: toy and movable books, pop-up books, Polish book market

KSIĄŻKA DLA DZIECI W REPERTUARZE KIELECKIEGO WYDAWNICTWA „JEDNOŚĆ” W LATACH 2014–2015

Historia Wydawnictwa „Jedność” w Kielcach sięga okresu międzywojennego². W 1918 r. została bowiem uruchomiona Drukarnia Diecezjalna „Jedność” – wówczas jedna z najnowocześniejszych na Kielecczyźnie. Najpierw pozostawała pod zarządem Kurii Biskupiej, a następnie, od 1922 r. – Związku Księżych Diecezji Kieleckiej „Praca”. Tuż przed wybuchem II wojny światowej znów znalazła się pod zarządem Kurii; nastąpiło też połączenie drukarni z funkcjonującą dotychczas samodzielnie księgarnią „Jedność” i utworzenie jednego przedsiębiorstwa pod nazwą Diecezjalna Księgarnia i Drukarnia „Jedność” (Kobryń, 1993, s. 24-25, 27; Gulińska, 2006, s. 68).

W okresie wojny i okupacji drukarnia i księgarnia co prawda nie zaprzestały działalności, ale była ona bardzo ograniczona. Po wojnie natomiast, w 1945 r., na mocy umowy Ordynariatu Kieleckiego z firmą „Verbum” Drukarnia i Księgarnia „Jedność” zostały jej przekazane w administrowanie i eksploatację na dziewięć lat, do lipca 1954 r. Dyrektorem została Irena Gombrowicz, siostra pisarza Witolda Gombrowicza. Na ten okres przypada największy rozwój przedsiębiorstwa i wiąże się on z osobą Adama Półtawskiego³ – znakomitego grafika i typografa – od września 1945 r. do września 1949 r. kierownika technicznego i graficznego drukarni „Jedność” (Gulińska, 2006, s. 69-71). Ten pomyślny dla drukarni okres nie trwał jednak długo. Pod koniec 1949 r. drukarnię „Jedność” upaństwowiono. Oficyna

¹ Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Dziennikarstwa i Informacji.

² Historia oraz różne aspekty działalności wydawnictwa, drukarni i księgarni „Jedność” były przedmiotem licznych opracowań: (m.in. Skorupa, 1991; Kobryń, 1993; Strzałka, 2003; Gulińska, 2006; Poniewierska, 2007; Skorupa, 2007; Głowacki, 2012; Skorupa, 2014).

³ Adam Jerzy Półtawski (1881-1952) – grafik i typograf, twórca nowego, narodowego kroju czcionki drukarskiej – antykwy polskiej (dziś antykwa Półtawskiego), opartej na charakterystycznym dla języka polskiego duku pisma ręcznego (por. Stec, 1981; Sławiński, 1988).

w swym dotychczasowym kształcie została zlikwidowana, a jej majątek zawłaszczyło państwo.

Dopiero w styczniu 1990 r. biskup kielecki, Stanisław Szymecki, nawiązując do wcześniejszych tradycji, reaktywował Wydawnictwo „Jedność”. Pierwszym dyrektorem został ks. Henryk Witczyk. Po jego przejściu na emeryturę w 1995 r. stanowisko to objął i piastuje je do dziś ks. Leszek Skorupa (Poniewierska, 2007, s. 24–27).

Obecnie firma funkcjonuje jako działalność gospodarcza kościelnej osoby prawnej. Zatrudnia ok. 120 osób, w tym 25 w sektorze wydawniczym, resztę w sektorze produkcyjnym. Rocznie wydaje ok. 160 tytułów książek (Skorupa, 2014, s. 83–84).

Na początku, tak zresztą, jak w okresie międzywojennym, w ofercie „Jedności” była głównie literatura dotycząca życia duchowego oraz publikacje z zakresu historii regionu; w okresach późniejszych nastąpiła znaczna ewolucja w zakresie tematyki publikowanych książek i dziś wydawnictwo – którego wszystkie tytuły można kupić w księgarni „Jedność” – ma bogatą i szeroką ofertę wydawniczą, skierowaną do różnych odbiorców, nie tylko do tych, którzy chcą pogłębić świadomość religijną. Wydawnictwo publikuje książki z zakresu teologii, zwłaszcza dogmatycznej i moralnej, biblistyki, duchowości, filozofii, historii, bioetyki i hagiografii; zarówno autorów polskich, jak i obcych. Spośród tych pierwszych wymienić można biblistę ks. profesora Józefa Kudasiewicza i filozofa profesora Stanisława Grygiela; spośród obcych: belgijskiego liturgistę Paula de Clerka, teologów: benedyktyna Ansalma Grüna i ks. Romano Guardiniego oraz biblistę, członka Papieskiej Komisji Biblijnej i przewodniczącego Papieskiej Rady Kultury, kardynała Gianfranco Ravasiego, który jest autorem komentarzy do 10-tomowej *Biblii dla każdego* (1995–2008).

Przy współpracy z Referatem Katechetycznym Kurii Kieleckiej „Jedność” wydaje cenione w środowisku katechizmy, podręczniki metodyczne i pomoce dla uczniów (także dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych) do nauki religii dla wszystkich szczebli edukacji, opracowane według założeń aktualnej reformy polskiego szkolnictwa i zarejestrowane do użytku w całej Polsce. Bogato prezentuje się również oferta w zakresie pomocy katechetycznych: śpiewników, gier i zabaw biblijnych, scenariuszy przedstawień religijnych itp. Wydawnictwo ma w ofercie również książki o tematyce pedagogicznej oraz psychologicznej. Literaturę piękną z kolei reprezentują antologie poezji religijnej i świeckiej; ponadto nakładem „Jedności” ukazują się aforyzmy i myśli wybitnych osobistości oraz bogato ilustrowane albumy o tematyce religijnej (O Wydawnictwie, 2014)⁴.

⁴ Także informacje od Lucyny Rurarz – kierownika Działu Reklamy Wydawnictwa „Jedność”, 10.06.2015 r.

Jedność dla dzieci

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie oferty Wydawnictwa „Jedność” w zakresie książki dla dzieci, gdyż segment ten zajmuje w oficynie poważne miejsce. Badania, których podstawę źródłową stanowił aktualny *Katalog wydawniczy październik 2014–kwiecień 2015*, zostały przeprowadzone z wykorzystaniem następujących metod bibliologicznych: funkcjonalnej, i strukturalno-typologicznej i analizy zespołów książek. Ponadto wykorzystano metodę statystyczną.

Pierwsze pozycje w ramach działu *Jedność dla dzieci* ukazały się w 2002 r. Początkowo większość oferty stanowiły niewielkie broszury w formie skoroszytu, wycinanki i kolorowanki; zasadniczo były to przedruki z języka niemieckiego i włoskiego (m.in. niemieckich wydawnictw Herder i Ravensburg, włoskiego wydawnictwa Giunti); następnie ilustrowane bajki i baśnie, pobudzające fantazję dziecka, bajki i opowiadania terapeutyczne, wyciszające, uspokajające, ale także aktywizujące do zabawy – pomysły i propozycje różnych zabaw „na każdą pogodę”.

Stopniowo repertuar poszerzał się o nowe tematy, w tym te o charakterze religijnym. W epoce, w której rodzina przeżywa kryzys, kiedy rodzice za mało rozmawiają z dziećmi, skupiając się bardziej na zapewnieniu im bytu materialnego na wysokim poziomie, książki „Jedności” nie tylko promują chrześcijańskie wartości, ale uczą po prostu być ze sobą: bawić się i wzajemnie ubogacać. W ofercie „Jedności dla dzieci” są więc książki edukacyjne, z zakresu pedagogiki zabawy, baśnie, bajki, opowiadania, książki religijne, poradniki kulinarne, wydawnictwa leksykograficzne z różnych dziedzin, książki popularnonaukowe, kolorowanki i naklejki (Skorupa, 2014, s. 83; O Wydawnictwie, 2014).

Dotąd ukazało się prawie 800 tytułów książek dla dzieci⁵. Znaczną przewagę zawsze stanowiły i nadal stanowią książki autorów obcych, które swoją premierę miały za granicą. „Jedność” kupuje prawa do wydania polskiego i publikuje na prawach licencji. Adaptacji dzieł do polskich realiów dokonują redaktorzy zatrudnieni w wydawnictwie, tłumaczeń zaś – osoby z nim współpracujące. Licencje na wydawanie książek zagranicznych kupuje się głównie na międzynarodowych targach książek. Najważniejsze z nich to targi książki dla dzieci w Bolonii (Bologna Fiera del Libro per Ragazzi), targi we Frankfurcie nad Menem (Frankfurter Buchmesse) i w Londynie (London Book Fair). Tam m.in. są wybierane interesujące publikacje, a selekcji dokonują: przedstawiciel Działu Praw i dyrektor wydawnictwa, ks. Skorupa, wspierani opinią dyrektora do spraw sprzedaży oraz kierownika redakcji dziecięcej (Skorupa, 2014, s. 89).

⁵ Wg katalogu NUKAT.

Jeśli zaś chodzi o książki polskich autorów to wydawnictwo samo ich poszukuje i – w zależności od zadowolenia i akceptacji młodych czytelników – współpracuje dłużej lub krócej z autorem. Bywa także, że sami autorzy zgłaszają się do wydawnictwa. Repertuar dobierany jest starannie, wszystkie książki podlegają wstępnej recenzji wewnętrznej, której dokonują zatrudnieni w wydawnictwie redaktorzy, specjalizujący się w określonym typie książek, np. religijnych. Pomocą służą także fachowcy spoza wydawnictwa – poloniści, pedagodzy, psycholodzy – zarówno miejscowi, jak i spoza Kielc⁶. Pewnym kryterium doboru repertuaru jest komputerowa analiza efektywności i rentowności tytułu, który następnie musi być zatwierdzony przez specjalną pięcioosobową komisję, złożoną z członków zarządu i redaktorów (Skorupa, 2014, s. 83–84).

Obecnie w ofercie Wydawnictwa „Jedność” znajduje się 375 książek dla młodego czytelnika. Przedstawione dane pochodzą z *Katalogu wydawniczego październik 2014–kwiecień 2015*⁷. Zawiera on książki wydane w latach 2006–2015: publikacje polskie oraz zagraniczne, które mają aktualną umowę licencyjną. W roku 2011 wydano 38 tytułów, w 2012 – 47, w 2013 – 81 i w 2014 – 79. Dane za ostatnie lata pozwalają stwierdzić, że rocznie „Jedność” wydaje 40–60 książek dla dzieci, czyli ok. 25–30% całej rocznej produkcji wydawnictwa.

W *Katalogu*, będącym podstawą niniejszego opracowania, książki dla dzieci podzielono na kategorie tematyczne, a w ich obrębie na kategorie wiekowe, wyróżniając publikacje: dla dzieci 3–6-letnich, 7–10-letnich i 10–12-letnich. W tabeli 1 ten sam materiał został uporządkowany nieco inaczej – najpierw z podziałem na kategorie wiekowe, a następnie na kategorie tematyczne.

Okazuje się, że część kategorii tematycznych powtarza się dla wszystkich trzech, lub co najmniej dla dwóch kategorii wiekowych, część natomiast to książki przeznaczone tylko dla jednej kategorii wiekowej.

Książki dla dzieci najmłodszych – 3–6-letnich (68 tytułów) pogrupowane są w czterech kategoriach tematycznych. Najliczniejszą grupę stanowią „Baśnie, bajki, opowieści” – 38 tytułów, z przykładem *Baśni* (2009) Hansa Christiana Andersena oraz *Baśni braci Grimm* (2013) na czele. Spośród innych zbiorów wymienić można jeszcze *Baśnie nie tylko o królewnach* (2014) w opracowaniu Rossany Guarnieri, *Baśnie nie tylko o krasnoludkach* (2014) w opracowaniu Cristiny Pacei oraz *Najpiękniejsze baśnie* (2009) i *Krótkie baśnie na dobranoc* (2009). Bohaterami wielu opowieści kierowanych do najmłodszych czytelników są zwierzęta, zarówno te „bajkowe”, jak

⁶ Informacje od Agnieszki Bernackiej – kierownika działu „Jedność dla dzieci”, 10.07.2015 r.

⁷ Pod koniec prac nad niniejszym artykułem ukazał się nowy *Katalog wydawniczy kwiecień 2015–październik 2015*. Zawiera on 380 książek dla dzieci, w tym 31 określonych jako nowości oraz 20 zapowiedzi. Ich charakter i proporcje nie wpływają na ogólny wizerunek wydawnictwa.

Tabela 1. „Jedność dla dzieci” z podziałem na kategorie wiekowe i tematykę, w latach 2014–2015

Wiek	Tematyka	Liczba książek
3–6 lat	Baśnie, bajki, opowieści	38
	Wielkie problemy małych ludzi	19
	Moje hobby... kolorowe naklejki	6
	Książki religijne	5
Razem		68
7–10 lat	Baśnie, bajki, opowieści	48
	Pomysły Cecylki Knedelek	14
	Eksperymenty	20
	Książki małego mądrali	55
	Moje hobby	24
	Kolorowe naklejki	15
	Mały artysta... wycinanki, dekoracje i inne dobre pomysły	40
	Książki religijne	40
	Wielkie problemy małych ludzi	1
Razem		257
10–12 lat	Baśnie, bajki, opowieści	4
	Trochę inne książki	8
	Leksykony	10
	Książki małego mądrali	4
	Mały artysta... wycinanki, dekoracje i inne dobre pomysły	8
	Książki religijne	15
	Wielkie problemy małych ludzi	1
Razem		50

Źródło: Wydawnictwo „Jedność”. Katalog wydawniczy październik 2014–kwiecień 2015

i realne. Za przykład niech posłuży seria: *Zwierzęta z lasu* (2013), *Zwierzęta z puszczy* (2013), *Zwierzęta z podwórka* (2013), *Kurczątka Pipi* (2013) autorstwa Fabrizio Pezollego i Emmy Mora oraz seria: *Mały Króliczek i jego*

najlepszy przyjaciel (2011), *Mały Króliczek jedzie pod namiot* (2013), *Mały Króliczek ma wolne* (2013), *Mały Króliczek i jego magiczna marchewka* (2013). Dwie pierwsze książki napisała Heidi D'Hamers, dwie kolejne – ta sama autorka wspólnie z Gunterem Segersem.

Ogromną rolę w procesie wychowawczym i w przygotowywaniu dziecka do życia w społeczeństwie odgrywać mogą pozycje z kategorii „Wielkie problemy małych ludzi”. Na uwagę zasługuje tu książka *Powiedz mi, dlaczego... Nie mogę gryźć koleżanek?* (2012) Sary Agostini, w której autorka w prosty sposób, posługując się przykładami z codziennego, „dziecięcego” życia wyjaśnia, dlaczego przemoc jest zła. Warto wspomnieć też o tekstach propagujących tolerancję dla różnych rodzajów inności. Do szczególnie wartościowych należy *Maurycy i jego życie w rozmiarze XXL* (2009). Jany Frey, autor publikacji, nie tylko bowiem uczy przyjaznych zachowań wobec chłopca „innego”, bo cierpiącego na otyłość, ale także podkreśla, że otyłości należy zawczasu zapobiegać. Inności dotyczą też kolejne książeczki z tej kategorii: *Tomek ma ADHD. Historia chłopca takiego jak Ty!* (2011) Jeanne Kraus oraz *Filip – mały wiercipięta* (2011) Christine Merz. Wydawnictwa te dotyczą dzieci nadpobudliwych i ich problemów w domu i w szkole. Przeznaczone są więc zarówno dla nich samych, jak i dla ich rodziców i wychowawców.

Kilka pozycji należących do kategorii „Wielkie problemy małych ludzi” dotyczy nauki dobrych manier, by wymienić: *Dziękuję* (2012) i *Przepraszam* (2012) z serii *Magiczne słowa* autorstwa Agostini, *Naucz się dobrych manier* (2007) i *Zachowuj się! Oskar i Emilka uczą się dobrych manier* (2011) Merz oraz *Tajemnice Klubu Dobrych Manier* (2008) Doroty Skwark i *Księżniczka Zuzia i dobre maniere* (2011) Eleonory Barsotti.

Dla maluchów wydawnictwo przygotowało 6 pozycji z serii *Naklejki – iskiarki*, zawierających, oprócz tekstu, strony z kolorowymi, brokatowymi naklejkami oraz 5 książeczek religijnych, wśród których do najciekawszych należy książeczka *Mamo, poczytaj mi Biblię* (2013) Sophie Piper, z której maluchy mogą się dowiedzieć, jak powstał świat i kim był Jezus.

Grupą uprzywilejowaną, jeśli chodzi o książki dla dzieci, wydawane przez „Jedność” wydają się być 7–10-latkowie. Dla nich bowiem oferta jest najbogatsza – w omawianym katalogu obejmuje aż 257 pozycji, podzielonych na 8 kategorii tematycznych.

Oczywiście, dzieci w tym wieku również uwielbiają słuchać baśni i je czytać. Przygotowano więc dla nich serię *Baśnie polskie*, obejmującą *Królewą Żabkę* (2013), *Pierścień orlicy* (2013), *Złotą Kaczkę* (2013), *Szklaną górę* (2013) i *Toruńskie pierniki* (2014) – wszystkie autorstwa Liliany Bardijewskiej z ilustracjami Oli Makowskiej. Poza serią wydano też *Baśnie i legendy polskie* (2014) oraz *Baśnie polskie* (2012) w opracowaniu Skwark. Z klasyki: *Baśnie braci Grimm* (2011) i *Baśnie Andersena* (2010) w serii *Baśnie pokoleń*, *Baśnie z 1001 nocy* (2009) z tekstem Horsta Könnemanna oraz *Bogowie i herosi mitów greckich* z tekstem Anny Casalis. Na szcze-

gólną uwagę zasługują też dwa zbiory: *Baśnie i legendy ziemi świętokrzyskiej* (2011) oraz *Baśnie i legendy ziemi radomskiej* (2013) w opracowaniu Zenona Gierały. Dzięki nim młody czytelnik ma okazję poznać dzieje i wartości swojego regionu, swojej „małej ojczyzny” – Ziemi Świętokrzyskiej w jej kulturowych i historycznych granicach: „odwiedzić” ciekawe miejsca, zamki i zabytkowe kościoły, wkroczyć w świat legend o czarownicach i tajemnic Świętego Krzyża. Dodatkową wartość zbiorów stanowią historyczne komentarze do legend.

Ciekawym pomysłem jest cykl książeczek o małej kucharce Cecylce Knedelek, np.: *Smaczny elementarz Cecylki Knedelek* (2012), *Cecylka Knedelek czyli książka kucharska dla dzieci* (2014), *Cecylka Knedelek i kanapki z kanapy* (2013), czy *Cecylka Knedelek i ulica Ciasteczkowa* (2009). Autorką cyklu jest Joanna Krzyżanek. Każda z książek zawiera od kilku do kilkudziesięciu przepisów na proste potrawy, ale o wymyślnych nazwach: m.in. na bezowe owieczki, kluseczki z deseczki, domowe bałwanki, chrupiące łatki, czy imbirowe aniołki. Z kolei w książce *Słowniczek ortograficzny Cecylki Knedelek* (2012) bohaterka podaje przepis na to, jak zapamiętać pisownię trudnych wyrazów. Elementem dodatkowo uatrakcyjniającym serię jest prowadzony przez wydawnictwo serwis internetowy (www.cecylkaknedelek.pl), w którym prezentowane są m.in. książeczki o Cecylce oraz jej przepisy kulinarne.

Dwie następne kategorie książek dla 7-10-latków: „Eksperymenty” i „Książki małego mądrali” są odpowiedzią na odwieczną ciekawość dzieci i na potrzebę poznawania przezeń świata i rządzących nim praw. Są zachętą do samodzielnego myślenia i działania, odkrywania, badania i zadawania pytań. Oprócz opracowań ogólnych, np. *Niesamowite eksperymenty* (2013) Trevora Cooka, *Supereksperymenty* (2013) Chrisa Oxlade, *Niebezpieczne eksperymenty* (2013) Ute Frisena, czy *Świat nauki w niezwykłych eksperymentach* (2014) Hansa Jürgena Pressa, są też książki poświęcone doświadczeniom z najprostszyimi, wręcz banalnymi produktami: *Z wody, waty i kostek cukru* (2006) Barbel Merthan, *101 eksperymentów z roślinami* (2011), *101 eksperymentów z wodą* (2010), czy *Kolorowy zawrót głowy. Eksperymenty z farbami* (2014) Ulrike Berger. Na uwagę zasługuje też książka *Rodzice i dzieci jako odkrywcy* (2006) Stephana Karmanna.

Niejako uzupełnieniem cyklu „eksperymentowego” są „Książki małego mądrali”. Tych dla 7-10-latków jest w katalogu aż 55 tytułów. Cztery z nich to zbiory łamigłówek z serii *Ćwiczę umysł*, np. *Zabawne łamigłówki* (2014) i *Zakrecone łamigłówki* (2014), które stanowią interesującą rozrywkę, a jednocześnie doskonały trening rozwijający u dzieci logiczne myślenie.

Wiele spośród książek w tej kategorii dotyczy świata zwierząt i praw nim rządzących, podanych w ciekawej, przystępnej formie, np. *Zwierzęta. Wiele pytań, wiele odpowiedzi* (2013) Tony’ego Wolfa, *Wielka księga małuchów, czyli zwierzęta i ich młode* (2013) Andrei Bempensante i Iry Rubini, oraz

trzy z serii *Dlaczego To Tak?: Dlaczego zebra ma paski?* (2010), *Dlaczego biedronka ma kropki?* (2010) oraz *Kto wymyślił rzepy? Przyroda w technice* (2014), czyli o tym, jak świat nauki czerpie inspiracje z natury. Autorką wszystkich opracowań jest Ulrike Berger.

Kolejną interesującą propozycją, wprowadzającą młodego czytelnika w świat nauki i techniki są 4 serie: *Wynalazki, które zmieniły świat, Szukaj i znajdź, Świat nauki i Tajemnice słynnych ludzi*. W skład tej pierwszej wchodzi m.in. następujące pozycje: *Maszyny i ich tajemnice* (2009) i *Na ziemi, pod wodą, w powietrzu* (2009) Gerry'ego Bailey'a; seria druga składa się z 4 tomów: *Przyroda* (2011), *Historia* (2011), *Transport* (2011) i *Mój świat* (2011) – wszystkie autorstwa Olivii Brookes; trzecia seria składa się z 15 tomów, wśród których są m.in.: *Proste maszyny* (2010), *Transport lądowy* (2007), *Technika* (2010) Bailey'a i Steve'a Way'a. Wyjątkowo intrygująco i zachęcająco prezentuje się ostatnia, 12-tomowa seria, gdyż obejmuje opowieści m.in. o *Mapie Kolumba* (2009), *Kamieniu księżycowym Armstronga* (2008), *Palecie Leonarda* (2009), *Peruce Mozarta* (2008), *Kapelusza Napoleona* (2008) i *Sandałach Juliusza Cezara* (2009). Wszystkie są autorstwa Bailey'a i Karen Foster. Napisane prostym językiem i z humorem stanowią przyjemną lekcję historii i kultury.

Wśród książek z kategorii „Moje hobby” jest dużo pozycji dotyczących hodowli i pielęgnacji zwierząt domowych, np. książki: *Mój kotek* (2012), *Mój chomik* (2012), *Mój piesek* (2012), *Mój kanarek* (2014), *Mój żółw* (2014) i *Moja złota rybka* (2014) – wszystkie Brunona Tenerezzzy. „Moje hobby” to także coś przyjemnego dla oka, np. zbiorowa praca *Dekoracje dla wszystkich* (2013) i dla żołądka, np. *Kuchnia pełna głodomorów* (2007) Karin Raschke. Z kolei z książeczkami z kategorii „Mały artysta... wycinanki, dekoracje i inne pomysły” dzieci mogą rozwijać swoje zdolności manualne. Jak malować podpowie m.in. *Magiczna paleta* (3 cz., 2015) Barbary Żołądek (zawiera farby wodne); cuda z papieru nauczą robić m.in. książeczki: *Moja kolorowa księga ozdób z papieru* (2009) Marii-Reginy Altmayer i Michaela Altmayera, *Bawię się i tworzę papierowe zoo* (2012) Paoli Caliar i Sereny Mozzato i *Składanki, wycinanki z papieru* Stephanie Feghelm; małym majsterkowiczom przyda się zbiorowa praca *Czas na majsterkowanie. Pomysły dla całej rodziny* (2009).

Spśród książek religijnych dla 7-10-latków uwagę zwraca duża oferta tekstów *Biblii* – w wielu wersjach i opracowaniach, by wymienić tylko niektóre: *Biblia dla dzieci. Historia miłości Boga do człowieka* (2012) w adaptacji Catherine DeVries, czy *Biblia w opowiadaniach na każdy dzień roku* (2012) pod red. Michała Rowińskiego. Ponadto historie biblijne przybliży czterotomowa seria *Poznaję Biblię*, czyli *Boże Narodzenie*, *Dobry Samarytanin*, *Jezus i połów ryb* oraz *Wielkanoc* (wszystkie 2013) autorstwa Vica Parkera. Zapewne wielość wersji *Biblii* i książek religijnych w ofercie dla 7-10-latków spowodowana jest tym, że te właśnie dzieci przystępują do

I Komunii świętej – wówczas *Biblia*, czy też książka oparta na historiach biblijnych może stanowić pamiątkę lub prezent z tej okazji.

Dla czytelników w wieku 10–12 lat przygotowano 50 pozycji. Są tu zbiory baśni, mitów i legend, a wśród nich *Mity greckie dla dzieci* (2012) w opracowaniu Anny Milbourne i Louie Stowell.

Na „Trochę inne książki” składają się m.in. pełne humoru poradniki, pomagające nastolatkom rozwiązać najtrudniejsze, „życiowe” sprawy: *Niezbędnik chłopaka. Nie możesz tego nie wiedzieć* (2014) Martina Olivera i *Niezbędnik dziewczyny. Nie możesz tego nie wiedzieć* (2014) Lottie Stride oraz podobne w treści i celach: *To nie draka! Świetne rady dla chłopaka* (2013) Olivera i *To nie kpiny! Świetne rady dla dziewczyny* (2013) Alexandry Johnson.

Dla 10–12-latków przeznaczone są wszystkie opracowania z kategorii „Leksykony” (10 tytułów), a wśród nich seria *Prawie wszystko o...: Dinozaury* (2014) Paoli D’Agostino, Federiki Magrin i Viviany Cerrato, *Przyroda* (2014) Enrico Maraffino i *Sport* (2014) Annalisy Pomilio oraz praca zbiorowa pod red. Marka Bujaka *Świat wiedzy w pytaniach i odpowiedziach* (2014). Natomiast „Książki małego mądrali” dla 10–12-latków to seria p.n. *Dziecko potrafi*, a w jej ramach dwie pozycje: *Pamiętaj, chemiku młody...* (2014) Jilla Frankela Hausera, która pomoże młodemu naukowcowi przeprowadzić ciekawe doświadczenia z wykorzystaniem różnych mikstur i roztworów, dostępnych w każdej domowej kuchni oraz druga: *Jaka będzie pogoda?* (2014) Marka Breena i Kathleen Friestad, stanowiąca niezbędny poradnik dla każdego początkującego meteorologa. Dwie kolejne pozycje to podręczniki odkrywcy: *Kosmos* (2014) Sue Becklake i zbiorowa praca *Dinozaury* (2014). W pierwszej młodzi badacze zapoznają się m.in. z mapą nieba i poznają najważniejsze zjawiska z udziałem gwiazd i planet; z drugiej dowiedzą się, jak wyglądało życie w erze dinozaurów.

Dla tej grupy wiekowej również przygotowano kilka pozycji w kategorii „Mały artysta... wycinanki, dekoracje i inne pomysły”. Są tu przede wszystkim instrukcje i projekty orgiami, np.: *Origami. Sztuka składania papieru* (2014) Lisy Miles, czy *Latające orgiami. Samoloty, latawce, rakiety* (2013) Mari Ono i Roshina Ono. Z każdej z tych książek młody artysta dowie się jak stworzyć niepowtarzalne modele z papieru, czyli jak zwykłą kartkę zamienić np. we wspianego łabędzia.

Wśród książek religijnych dla tej grupy wiekowej na uwagę zasługują m.in. pomocny w lekturze tekstu *Biblii Atlas biblijny dla dzieci* (2009) June E. Darling i *Historie biblijne* (2014) Helen Otway. Ta ostatnia pozycja oprócz konkretnej wiedzy oferuje oparte na tekście zadania, łamigłówki i rebusy. Wiele publikacji nawiązuje do życia Jezusa i świętych, a są to m.in.: *Życie w czasach Jezusa. Praca – zwyczaje – religia* (2011) Anne Adams, *Plaszczy i miecz. Przygody Pawła z Tarsu* (2009) Franco Signoracciego i *Franciszek i Klara. Historia z Asyżu* (2015) Toniego Matasa.

Można zauważyć, że wiele książek wydawanych jest w postaci serii. Takie rozwiązania pozwalają na systematyczne gromadzenie literatury na konkretny temat, czy książki wybranego autora; serie ułatwiają także dzieciom samodzielne kolekcjonowanie ulubionych lektur.

Kryterium języka. Przykłady

Zasadniczy trzon produkcji wydawniczej „Jedności” stanowią prace autorów obcych (zob. tab. 2). Wśród 375 książek dla dzieci było 301 przekładów, 63 książki autorów polskich (w tym jedna praca zbiorowa) i 11 publikacji bez tekstu.

Tabela 2. Struktura językowa działu „Jedność dla dzieci” w latach 2014–2015

Język oryginału	Liczba książek	Język oryginału	Liczba książek
angielski	140	francuski	9
włoski	82	węgierski	6
polski	63	duński	2
niemiecki	61	hiszpański	1
Razem	364		

Źródło: Wydawnictwo „Jedność”. Katalog wydawniczy październik 2014–kwiecień 2015

Najwięcej, bo aż 140 książek, w tym 111 prac autorskich i 29 prac zbiorowych, było przekładów z języka angielskiego. Najmniej było książek tłumaczonych z języka duńskiego (tylko 2 prace autorskie) i z języka hiszpańskiego (1 praca autorska). Twórczość autorów anglojęzycznych wydaje się więc być najpoważniejszym źródłem inspiracji dla kieleckiego wydawnictwa.

Autorzy i tłumacze

W katalogu znalazły się książki 179 autorów, w przeważającej liczbie współczesnych, w tym 61 angielskich i amerykańskich, 52 niemieckich, 34 włoskich, 16 polskich, 7 francuskich, 3 japońskich (ale prace tłumaczone są z języka angielskiego), 2 autorów węgierskich, 2 belgijskich piszących po angielsku i po jednym autorze duńskim i hiszpańskim.

Najpopularniejszymi autorami anglojęzycznymi są: Gerry Bailey (20 książek wydanych przez „Jedność”), Karen Foster (11), Victoria Parker

i Jocelyn Miller (po 6) i Olivia Brookes (5). Jeśli chodzi o autorów niemieckich to sytuacja wygląda następująco: po 5 książek opublikowały Ulrike Berger i Antje Kleinelütern-Depping, po 4 – Christine Merz i Christina Langner. Włoscy autorzy: Fabrizio Pezzoli, Paola D’Agostino i Sara Agostini wydali po 4 książki. Czterokrotnie też wydrukowano książki belgijskiej autorki piszącej po angielsku – Heidi D’Hamers. Pozostali autorzy angielscy, niemieccy i włoscy oraz autorzy węgierscy, duńscy, hiszpańscy, belgijscy i francuscy w omawianym katalogu pojawiają się od 1 do 3 razy.

Spośród 16 autorów polskich najwięcej opublikowały: współpracująca stale z wydawnictwem Krzyżanek – pomysłodawczyni cyklu o Cecylce Kne-delek (14 pozycji), Skwark – jedna z inicjatorek i pierwsza redaktor działu „Jedność dla dzieci” (10 książek) oraz Żołądek – do 2014 r. redaktor odpowiedzialna za dział dziecięcy, która teraz zajmuje się m.in. opracowaniem redakcyjnym publikacji zagranicznych (11 książek). W zakresie adaptacji baśni klasycznych stale z „Jednością” współpracuje jedna z najpopularniejszych dziś autorek książek dla dzieci i młodzieży, słuchowisk i sztuk teatralnych – Liliana Bardijewska. Warto dodać, że jej książka *Dom ośmiu tajemnic* (Warszawa 2006, 2007) została wpisana na Listę Honorową IBBY (2008), inne zaś publikacje zdobywały nagrody i wyróżnienia Polskiej Sekcji IBBY⁸. W „Jedności” ukazało się 7 książek tej autorki. Z wydawnictwem współpracuje również Joanna Kiercz – autorka książek oraz redaktor i wydawca edukacyjnych pisemek dla dzieci „Bunio” i „Ortofanek”. W kieleckiej oficynie ukazało się 6 jej książek. Makowska – przede wszystkim grafik i ilustrator, ale także autorka tekstów dla dzieci wydała tu 4 książki. Po 3 książki opublikowali w „Jedności”: Zenon Gierała – regionalista, zbieracz folkloru i legend świętokrzyskich, Anna Jóźwik – katechetka i logopeda. Pozostali polscy autorzy: Jan Skorupski, Dariusz Chodyniecki, Beata Więckowska, Wojciech Ciągło, Maria Michaela Błachut, Edyta Borzych, Piotr Żak i ks. Marek Dziewiecki wydali w „Jedności” po 1-2 książki dla dzieci.

Wśród tłumaczy są tacy, którzy współpracują z wydawnictwem od lat oraz tacy, którzy tłumaczyli tylko pojedyncze pozycje. Do tych pierwszych należą m.in.: Zofia Pająk, która przełożyła 48 pozycji z języka włoskiego i 5 pozycji z języka francuskiego; Katarzyna Tudruj-Wróżyna, która przetłumaczyła 24 pozycje z języka angielskiego, 3 z węgierskiego i 1 z duńskiego. Najpopularniejszą tłumaczką z języka niemieckiego jest Edyta Panek, która przełożyła 27 książek. Ponadto wiele tytułów tłumaczyły z angielskiego Joanna Sabbo-Gołębiewska (20) i Zuzanna Ferenc-Warchałowska (16). Pozostałych 56 tłumaczy przełożyło każdy od jednej do kilku pozycji.

⁸ IBBY (International Board on Books for Young People) – założona w 1953 r. międzynarodowa organizacja non-profit, zajmująca się literaturą dziecięcą, z siedzibą w Bazylei. Na Listę Honorową IBBY co dwa lata trafiają książki zgłaszane przez sekcje narodowe. Polska Sekcja IBBY istnieje od 1974 r.

Szata graficzna, nakłady i ceny

Znaczna część książek dla dzieci i młodzieży ma ilustracje, a ich liczba zależy od wieku odbiorcy. Dominują w publikacjach dla najmłodszych, dla których książka służy przede wszystkim do oglądania, a tekst początkowo ma na celu tylko objaśnienie obrazków. W książkach dla małych dzieci materiał ilustracyjny i tekst tworzą nierozzerwalną całość. Ilustracje dostosowane są do treści książki, poziomu potencjalnego odbiorcy; są starannie dobierane zarówno pod względem treści (np. motywów), jak i formy (np. kolorystyki). Przeważają ilustracje w konwencji realistycznej, choć zdarzają się także, szczególnie w baśniach, ilustracje fantastyczne. Książki oddziałują więc na czytelnika na różnych poziomach: tekstowo i wzrokowo. Równie atrakcyjnie wyglądają publikacje w opracowaniu graficznym polskich ilustratorów. Książki niebędące na licencji ilustrują polscy graficy. Część z nich jest zatrudniona na stałe w wydawnictwie, np. Makowska i Borzych, część natomiast z wydawnictwem jedynie współpracuje i są to m.in.: Zenon Wiewiurka, Marcin Ciseł, Aleksander Panek, Monika Giełżecka, Jolanta Ziętał, Mirosław Siara, Karolina Gawryś i Marcin Piwowarski.

Wszystkie książki są drukowane w funkcjonującej w ramach jednego przedsiębiorstwa z Wydawnictwem „Jedność” Drukarni im. Adama Półtawskiego – spadkobierczyni przedwojennej Drukarni „Jedność”. Drukarnia jest wyposażona w najnowocześniejsze urządzenia do druku i oprawy (Skorupa, 2014, s. 89; Park maszynowy, 2013). Jeśli natomiast macierzysta drukarnia nie jest w stanie czegoś wykonać – np. jakiegoś szczególnego zdobienia – prace są zlecane firmom zewnętrznym.

Nakłady książek dla dzieci zależne są od zapotrzebowania rynku i kształtują się od 500 do kilku tysięcy egzemplarzy. W przypadku dużego popytu na jakiś tytuł zawsze istnieje możliwość dodruku. Ceny książek również są bardzo zróżnicowane, zależą przede wszystkim od objętości dzieła, jego szaty graficznej, rodzaju oprawy i wynoszą od kilku złotych za książeczki z naklejkami i kolorowanymi (6,90-9,90 zł), do kilkudziesięciu złotych, np. za niektóre wydania *Biblii* (*Biblia opowiedziana dzieciom. Stary Testament* kosztuje 89 zł, *Biblia opowiedziana dzieciom. Nowy Testament* – 78 zł – a cena obu w komplecie wynosi 140 zł, zaś *Biblia w opowiadaniach na każdy dzień roku* – 56,90 zł), czy za wydawnictwa encyklopedyczne (np. cena każdego z leksykonów: *Odkrywamy zdumiewający świat. Nowe spojrzenie na rzeczywistość*, *Odkrywamy ekstremalny świat. Niezwykłe, szokujące, prawdziwe* i *Odkrywamy bezwzględny świat. Niszczące siły, śmiertelne zagrożenia* wynosi 69,90 zł). Przeciętnie ceny książek wynoszą od 15 do 30 zł i zważywszy na ich bogatą i wartościową szatę graficzną, wydaje się, że nie są wysokie.

Formy promocji

Aby dotrzeć ze swoją ofertą, także w zakresie literatury dziecięcej, do jak najszerszych kręgów czytelników, wydawnictwo stosuje różnorodne rodzaje promocji. Są wśród nich zarówno formy tradycyjne: katalogi wydawnicze, recenzje, targi książki, jak i nowoczesne: reklama internetowa – współpraca z blogerami, patronat portali o tematyce dziecięcej, gadżety.

Dwa razy w roku – wiosną i jesienią ukazuje się katalog, zawierający bieżącą ofertę książek polskich, a w zakresie publikacji zagranicznych – te, co do których nie wygasła jeszcze licencja, czyli na ogół z 5 ostatnich lat. Rejestr obejmuje następujące działy: „Jedność dla dzieci”, „Edukacja i wychowanie”, „Jedność dla domu”, „Psychologia” i „Upominek”. Raz w roku natomiast, na wiosnę, jest drukowany wykaz uwzględniający całość produkcji w zakresie książki religijnej, w tym książki religijne dla dzieci, choć te ostatnie wykazywane są też w katalogu pierwszym. Ponadto w roku szkolnym wydawnictwo publikuje spis *Programy i podręczniki do nauczania religii dla wszystkich etapów edukacyjnych zgodne z nową podstawą programową katechezy*. Katalogi zawierają wizerunek okładki książki, jej tytuł, objętość, cenę oraz ISBN i kod kreskowy; niekiedy też nazwisko autora i ilustratora. Wymienione druki pełnią potrójną rolę: wizerunkową – pokazują aktualną ofertę wydawnictwa; informacyjną dla klienta indywidualnego; informacyjną dla księgarza, który z wykorzystaniem kodu kreskowego może zamawiać poszczególne pozycje.

Dział Sprzedaży wydawnictwa „Jedność” wysyła egzemplarz obowiązkowy do Biblioteki Narodowej w Warszawie. Ponadto są przekazywane egzemplarze recenzyjne, m.in. do następujących czasopism o tematyce związanej z wychowaniem i kształceniem dzieci: „Świerszczyk”, „Guliver”, „Wychowanie w Przedszkolu” i „Bliżej Przedszkola”. Lata istnienia na rynku zaowocowały wieloma kontaktami z dziennikarzami – lokalnymi i nie tylko, którym raz-dwa razy w miesiącu wydawnictwo dostarcza informacje o nowościach.

Bardzo ważną formą promocji wydawnictwa są targi książki. Oficyna prezentuje swoją ofertę m.in. na: Warszawskich Targach Książki, Targach Wydawców Katolickich w Warszawie, Targach Książki w Katowicach, Targach Książki dla Dzieci, Międzynarodowych Targach Książki w Krakowie, Poznańskich Spotkaniach Targowych – Książka dla Dzieci i Młodzieży, Targach Edukacyjnych w Poznaniu, na targach SACROEXPO i Targach Edukacyjnych Edukacja w Kielcach. Wydawnictwo „Jedność” prezentuje swoje publikacje również na Festiwalu Książki dla Dzieci i Młodzieży „Czytajmy” w Warszawie na Zamku Królewskim oraz na lokalnych imprezach, takich jak np. Święto Kielc (Dobrołęcki, Dobrołęcka, 2014, s. 13-55)⁹.

⁹ Także informacje od kierownika Działu Reklamy; 10.06.2015 r.

Globalna sieć daje ogromne możliwości promocji, z których korzystają również wydawnictwa. Na stronie internetowej „Jedności” dostępne są informacje o całej jej ofercie; oprócz okładek i pełnych danych bibliograficznych prezentowane są krótkie charakterystyki poszczególnych pozycji, a niekiedy także odnośniki (linki) do recenzji.

Recenzje zamieszczane są na portalach i serwisach o tematyce dziecięcej, bądź literaturoznawczej, ale nie tylko, bo np. na: Recenzje młodzieżowe (<http://recenzje-mlodziejowe.blogspot.com/>), Granice.pl, Wszystko o literaturze (<http://www.granice.pl>), Czas Dzieci (czasdzieci.pl), Mój kącik książkowy (<http://testowanieartdzieciece.blogspot.com/>), Zabawkarka (<http://zabawkarka.blogspot.com/>), Półeczka z książkami (<http://poleczkazksiazkamibeel2.blox.pl>), Lubimy czytać (www.lubimyczytac.pl), Zakurzona półka (www.zakurzonaopolka.blogspot.com), Książki do poduszki (<http://ksiazki-do-poduszki.blogspot.com>), Odkrywca mama (<http://odkrywcamama.blogspot.com>), na stronie Festiwalu Książki dla Dzieci i Młodzieży (<http://www.festiwalczytajmy.pl>), a nawet w serwisach: Fronda.pl (<http://www.frona.pl>), Salon 24 (www.salon24.pl) i Gazeta Wyborcza (www.gazeta.pl).

Ciekawą, a przy tym tanią inicjatywą promocyjną są gadżety, przeznaczone na gratisy dla dzieci, produkowane z odpadów drukarskich w Drukarni im. Adama Półtawskiego: zakładki do książek i podkładki pod kubek z ilustracjami z bajek oraz zawieszki na drzwi z miło brzmiącymi hasłami: „Nie przeszkadzać, jestem w bajce”, „Nie śpię, czytam!” itp.

Rozpowszechnianie

Od czasów przedwojennych przy instytucji działa księgarnia, mieszcząca się w Kielcach przy ul. Jana Pawła II 4, w pobliżu siedziby Wydawnictwa. Ponadto w zakresie rozprowadzania swoich publikacji, w tym książek dla dzieci, oficyna współpracuje z kilkudziesięcioma ogólnopolskimi i lokalnymi dystrybutorami. Wśród nich są m.in. Platon, Matras, FK Oleśiejuk, Azymut i Wikr; sieci księgarskie, takie jak Dom Książki Białystok i Empik. Wydawnictwo ma także sześciu przedstawicieli regionalnych. Nieliczne druki są przekazywane natomiast do hipermarketów i kiosków przyparafialnych. Wydawnictwo prowadzi również bezpośrednią współpracę ze szkołami i z bibliotekami (Gołębiewski, Waszczyk, 2014 s. 447; Skorupa, 2014, s. 91). Oczywiście wszystkie książki można zamawiać też w księgarni internetowej (<http://www.jednosc.com.pl/>).

Podsumowanie

Analiza katalogów wydawniczych oraz strony internetowej „Jedności” pozwala stwierdzić, że oferta oficyny w zakresie książki dziecięcej jest nadzwyczaj bogata – tak pod względem treści, jak i formy publikacji. Zarówno

dzieci, jak i ich rodzice i opiekunowie – którzy zechcą towarzyszyć im w świecie przygód książkowych – na pewno znajdą coś dla siebie. Odbiorcami są bowiem zarówno dzieci, które lubią piękne bajki i opowieści, albo chcą poznać świat, nie wychodząc z domu, jak i dorośli, którzy w ciekawy, niekonwencjonalny sposób chcą spędzić czas z dziećmi, ucząc ich przy okazji.

Wydawane przez „Jedność” baśnie tekstem i ilustracjami przemawiają do wyobraźni dzieci; pisane ze smakiem i wyczuciem, mądre i piękne, odkrywają najmłodszym czytelnikom nieznane i zachwycające krainy. Książki dla starszych dzieci i dla młodzieży umożliwiają im poszukiwanie szerszej wiedzy z różnych dziedzin, daleko nieraz wykraczającej ponad programy szkolne, rozbudzając tym samym poznawcze pasje.

Oprócz Wydawnictwa MAC – od 25 lat wspierającego nauczycieli i uczniów w codziennej edukacji oraz Wydawnictwa MD – od 2004 r. służącego swą ofertą rozrywce i edukacji – „Jedność” jest jedną z najbardziej liczących się oficyn na kieleckim rynku książki dla dzieci i młodzieży, ale także jedną z ważniejszych na rynku ogólnopolskim.

Bibliografia

- Dobrołęcki, P., Dobrołęcka D. (2014). *Rynek książki w Polsce 2014. Targi, instytucje, media*. Warszawa: Biblioteka Analiz.
- Głowacki, P. (2012). Jedność niemal na wyłączność. *Świat Poligrafii*, 1, 32–33.
- Gołębiewski, Ł., Waszczyk, P. (2014). *Rynek książki w Polsce 2014. Wydawnictwa*, Warszawa: Biblioteka Analiz.
- Gulińska, G. (2006). Księgarnia „Jedność” w Kielcach jako przykład działalności księgarń katolickich w Polsce po 1939 r. *Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej*, 10, 65–84.
- Kobryń, E. (1993). Dzieje i produkcja wydawnicza oficyny „Jedność” 1918–1939. (Praca magisterska). Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- O Wydawnictwie. (2014). Pobrane 20 czerwca 2015, z: http://jednosc.com.pl/o_wydawnictwie.php
- Park maszynowy. (2013). Pobrane 20 czerwca 2015, z: <http://www.drukarnia.kielce.pl/park-maszynowy.html>
- Poniewierska, J. (2007). Reaktywacja Wydawnictwa „Jedność” w latach 90-tych. (Praca magisterska). Kielce: Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego.
- Skorupa, L. (1991). Wydawnictwo „Jedność”. *Kielecki Przegląd Diecezjalny*, 2–3, 154–155.
- Skorupa, L. (2007). „Jedność” jednocy miłość do książek. *Wydawca*, 3, 12–18.
- Skorupa, L. (2014). Ks. Leszek Skorupa. Dyrektor Wydawnictwa Jedność. W: P. Dobrołęcki, K. Frołow, Ł. Gołębiewski, E. Tenderenda-Ożóg, P. Waszczyk (rozm. przezpr.), *Rozmowy o rynku książki* (s. 82–92). Warszawa: Biblioteka Analiz.
- Ślawiński, J. (1988). *Adam Póttawski – ty-pograf artysta*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Stec, E. (1981). Adam Jerzy Półtawski – w setną rocznicę urodzin. *Bibliotekarz*, 5, 118–120.
- Wydawnictwo „Jedność”. *Katalog wydawniczy październik 2014–kwiecień 2015*. (2014). Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Strzałka, J. (2003). Książ-kapitalista? Portrety wydawców: Wydawnictwo Jedność. *Tygodnik Powszechny*, 49, 15

Aleksandra Lubczyńska

***Books for children published by “Jedność” Publishing House in Kielce
in the years 2014–2015***

Abstract

The aim of this article is to present the offer of the „Jedność” Publishing House in Kielce in the field of children’s books. The Publishing House was founded in the interwar period. It initially offered mainly books on theology, biblical studies, spirituality, philosophy, history, bioethics and hagiography. Later the offer was extended to include textbooks, methodological guides and teaching aids. Recently, the department of children’s books has developed. These books are mostly written contemporary foreign authors, published under license, although the offer of the books by Polish authors is as rich and interesting. The research on the publishing house repertoire was conducted using the method of functional analysis, method of analysis of the book groups and structural and typological methods, as well as the statistical method.

Keywords: books for children and young people, Kielce, Publishing House “Jedność”

CECHY ESTETYCZNE I KULTUROWE KSIĘGOZBIORU MARII KOWNACKIEJ W IZBIE PAMIĘCI AUTORKI W WARSZAWIE

Wśród instytucji gromadzących, przechowujących i eksponujących spuściznę piśmienniczą ludzi kultury szczególne znaczenie zajmują muzea literackie. Placówki te zostały powołane, aby chronić rzeczy osobiste, bibeloty, meble, książki, zdjęcia, rękopisy, pamiątniki, druki, ikonografię, przedmioty osobistego użytku pisarzy oraz inne obiekty pozostawione po twórcach, ludziach związanych z kulturą i sztuką, osobach ważnych dla tożsamości i wychowania narodu. Najczęściej w placówkach muzealnych gromadzone są książki lub dzieła autorskie oraz zbiory stanowiące podstawę ich warsztatu pracy. Miejscem przechowywania zbiorów muzeum literackiego jest często siedziba, którą za życia zajmował pisarz, a więc prywatny dom lub mieszkanie oryginalnie przez niego wyposażone. Opiekunowie zbiorów dążą zwykle do jak najwierniejszego zachowania wyposażenia. Zabieg ten sprzyja bowiem badaniom nad życiem i twórczością pisarzy, jak również kulturą epoki i wartościami w niej preferowanymi.

W literaturze dotyczącej muzeów literackich pojawia się również określenie gniazdo literackie, postrzegane jako wielopokoleniowy dom rodzinny, będący twórczym azyłem pisarza (Borucki, 2009, s. 3). Szczególną formą muzeum literackiego są także izby pamięci. Jedną z takich placówek w naszym kraju jest Izba Pamięci Marii Kownackiej (stanowiąca filię Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie), zlokalizowana w warszawskiej dzielnicy Żoliborz, gdzie autorka przez 51 lat, aż do swojej śmierci, mieszkała przy ulicy Słowackiego 5/13. Obecnie w mieszkaniu autorki zachowały się „autentyczne meble, zbiory rękopisów, listów, książek, albumów z fotografiami, kukielek wykorzystywanych w Teatrze Baj i innych pamiątek, świadczących o życiu, zainteresowaniach i pracy twórczej literatki” (Izba Pamięci, b.d.).

¹ Uniwersyte Śląski w Katowicach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej.

Odwiedzając muzeum literackie i przeglądając zachowane pamiątki, warto zwrócić również uwagę na zainteresowania bibliologiczne pisarza. Jest to zwykle mniej znany wątek w biografii twórcy. Wśród licznych publikacji poddających wnikliwej analizie życie i pedagogiczny wydźwięk twórczości Kownackiej, należy zaakcentować brak tekstów naukowych charakteryzujących jej księgozbiór prywatny. Często opisywane wyposażenie mieszkania literatki nie ujmuje analizy zawartości treściowej woluminów oraz bogactwa aspektów edytorskich i estetycznych zasobu, stanu zachowania kolekcji, a także cech nabytych poszczególnych egzemplarzy (dedykacji i prywatnych notatek), jak również dokumentów, czyli chętnie zachowywanych zakładerek czy zasuszonych kwiatów. To właśnie cechy szczególne zasobu skłaniają do jego pogłębionej analizy i badań nad postrzeganiem książki przez Kownacką, jej zainteresowań i poglądów na temat publikacji dla najmłodszego czytelnika.

Eksploracja księgozbioru nie była więc przypadkowa. Poprzedziły ją: przegląd różnych wydań twórczości autorki oraz wywiad z opiekunem Izby – Ewą Urbanowską, która chętnie dzieliła się swoją wiedzą na temat „Plastusiowej Mamy”, jej upodobań i zwyczajów twórczych, a także stosunku do ilustracyjnej warstwy jej dzieł. Niezwykle pomocna w ustaleniu aspektów bibliotekarskich i edytorskich księgozbioru okazała się analiza dokumentacyjna, która oprócz uporządkowania i interpretacji zawartych w badanych dokumentach (druki o charakterze ulotnym, pamiątniki, rysunki itp.) treści pod kątem problemu badawczego, została uzupełniona o adnotacje dotyczące rodzaju papieru, elementów graficznych czy sposobu wydania. Taki zabieg pozwolił wyodrębnić i opisać najcenniejsze egzemplarze oraz uzyskać odpowiedzi na pytania o to czy istnieje odrębny katalog kolekcji, w jaki sposób przechowywane są eksponaty, czy twórca kolekcji zastrzegł sobie sposób przechowywania lub udostępniania zbiorów.

Księgozbiór zgromadzony w Izbie Pamięci autorki można podzielić na trzy kategorie. Są to przede wszystkim książki napisane przez Kownacką, głównie pierwsze wydania i egzemplarze autorskie oraz edycje jej dzieł współcześnie ukazujących się, następnie książki i opracowania naukowe o Kownackiej, przybliżające jej życie i twórczość oraz prywatny księgozbiór autorki. Wśród eksponatów najcenniejszy, z punktu widzenia badań bibliologicznych i literaturoznawczych, jest oczywiście księgozbiór prywatny, stanowiący podstawę warsztatu pracy, a także źródło wiedzy o jej zainteresowaniach i pasjach. Można tu obejrzeć również stare roczniki „Płomyka”, „Płomyczka” i innych czasopism dziecięcych, które przez wiele lat autorka współtworzyła. W niektórych książkach zachowały się ekslibrisy, dedykacje, uwagi, skreślenia i dopiski autorki. Interesujące są również zbiory literatury dziecięcej, zarówno polskiej jak i zagranicznej, ofiarowane autorce w dowód wdzięczności.

Księgozbiór prywatny obejmuje 2 141 jednostek inwentarzowych. Można w nim wyróżnić dzieła treści ogólnej, tj. encyklopedie, słowniki,

leksykony, opracowania, stanowiące podstawę warsztatu pracy literackiej oraz dzieła literatury pięknej najwybitniejszych polskich jej przedstawicieli – Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego itp. Brak tu wydań wyróżniających się wyjątkowymi cechami edytorskimi, np. zabytkowymi oprawami. Dominują okładki miękkie i papier offsetowy. Interesującą cechą księgozbioru jest jednak oprawa graficzna utworów, a więc ilustracje i rysunki wykonane przez takich twórców, jak Maja Berezowska, Michał Bylina, Zbigniew Rychlicki, Konstancy Maria Sopoćko, Jan Marcin Szancer i Maria Orłowska-Gabryś. Zbiór edycji książek autorstwa Kownackiej, wydawanych w okresie blisko 80 lat przez różne oficyny wydawnicze, ilustrowanych przez wielu artystów, jest cenną kolekcją obrazującą współczesną historię książki dziecięcej. Daje możliwość porównywania różnych koncepcji edytorskich tego samego utworu, ukazujących się równocześnie czy dzieł o podobnym charakterze, wydawanych w różnym czasie. Może stanowić znakomity materiał obrazujący rozwój polskiej szkoły ilustracji, zmieniające się style estetyczne edytorskie i ilustratorskie (Wincencjusz-Patyna, 2008, s. 7–24).

Najstarszym wydawnictwem w kategorii książek napisanych lub redagowanych przez autorkę, zachowanym w placówce, jest *Teatrzyk kukielek: z rysunkami i tablicami w tekście*. Kownacka podjęła się redakcji tego dzieła. Publikacja wydana przez Wydawnictwo Naszej Księgarni i Związek Nauczycielstwa Polskiego w 1935 r. w Warszawie została opracowana przez Jędrzeja Cierniaka, Marię Kownacką, J. Landy, A. Palińskiego i W. Ulanowskich. Bogato ilustrowana edycja zawiera rysunki i schematy budowy kukielek. Ciekawym uzupełnieniem są rozkładane tablice wraz z rysunkami technicznymi, przedstawiające konstrukcję teatru kukielkowego oraz projekt dekoracji do teatrzyku. Starannie wydana pod względem edytorskim, oprawiona została przez introligatora w granatowe płótno. Na grzbiecie wytłoczone złote litery tytułu oraz inicjały autorki. Zachowana została oryginalna miękka oprawa. Egzemplarz figuruje w księdze inwentarzowej placówki pod numerem 66. Na stronie tytułowej znajduje się pieczęć z adresem zamieszkania właścicielki.

Wśród publikacji autorki, wyróżniających się ze względu na piękne ilustracje, możemy znaleźć *Świerszчыковы kram*. Książeczka wydana w 1949 r. przez Wydawnictwo Oświatowe Czytelnik w Krakowie, zilustrowana została przez Berezowską. Ilustracje mieszane, kolorowe i czarno-białe przedstawiają zantropomorfizowane owady. Technika ilustracji przypomina rysunki malowane ołówkiem lub kredkami świecowymi. W wydaniu tym na stronie tytułowej widnieje odręczny komentarz autorki tekstu z 13 marca 1951 r.: „Natchnieniem polskiej przyrody...”. Dalsza część komentarza nieczytelna. Całość wydana została na papierze rotograviurowym klasy V. w nakładzie 2 000 egzemplarzy. Cechą szczególną egzemplarza Kownackiej jest płócienna oprawa koloru bordowego. Do lica przedniej okładziny

została przyklejona oryginalna papierowa okładka zaprojektowana przez Berezowską.

Innym przykładem prezentującym interesujące ilustracje są *Kajtkowe przygody* z 1948 r. Opublikowane nakładem Naszej Księgarni zachwycają ilustracjami Sopočki. Ilustracje mieszane, czarno-białe i kolorowe przyciągają realizmem i głębokością barw. Książka, oprawiona w miękką broszurową okładkę, zawiera na wewnętrznej stronie dedykację: „Kochanej Janinie Porazińskiej, żeby sobie przypomnieć o starej przyjaciółce – Maria Kownacka”. Tekst dedykacji opatrzone datą 16 lutego 1948 r.

Równie ciekawe w tym zbiorze są *Karuzele na niedziele*, opublikowane w 1949 r. przez Naszą Księgarnię. Książeczka, mająca tekturową oprawę, została wydana jako pierwsza publikacja w serii *Biblioteczka „Iskierka”*. Ilustracje Hanny Rudowskiej, dość skromne, przedstawiające leśne rośliny (np. paprocie) i zwierzęta, wykonano prostą kreską, najczęściej w kolorze zielonym lub pomarańczowym.

W 1955 r. ukazało się szóste wydanie *Kukuryku na ręczniku*. Tradycyjnie już przygotowane w Naszej Księgarni, wyróżniało się dwukolorowymi ilustracjami Franciszki Themerson. Okładkę zaprojektował Antoni Pucek.

Zachwyca również *Szkola nad obłokami* opublikowana w 1958 r. przez Naszą Księgarnię w Warszawie. W ilustracjach przygotowanych przez Witolda Chomicza dominuje kolor zielony. Każdy rozdział książki rozpoczyna zielona listwa, przypominająca łowickie wycinanki. W zasobach Izby znalazło się kilka edycji tej pozycji. Było to m.in. wydanie z 1972 r. z ilustracjami Szancera.

Ogródek wydany w 1959 r. przez Państwowe Wydawnictwo Literatury Dziecięcej Nasza Księgarnia zachwyca ilustracjami Orłowskiej-Gabryś (zob. il. 1, 2). To trzecia, rozszerzona edycja tego utworu, opublikowana na papierze offsetowym klasy III. Oprawa twarda, ilustracje barwne, całostronicowe są tłem dla tekstu. Nowe wydanie tej książeczki również jest przechowywane w Izbie. Egzemplarz z 2009 r., opublikowany przez firmę Zysk i Ska, zawiera oryginalne ilustracje w nowej odsłonie, nieco jaśniejsze i wyraźniejsze. Na ostatniej stronie okładki czytamy: „Wierszyki zawarte w *Ogródku* Marii Kownackiej – uwielbianej przez dzieci autorki *Plastusiowego pamiętnika* – skierowane są do najmłodszych czytelników. Książka pięknie zilustrowana przez Marię Orłowską-Gabryś – legendę polskiej literatury dla dzieci i ulubioną ilustratorkę wielu pokoleń Polaków” (Kownacka, 2009).

Kolejną grupę w zbiorze Kownackiej stanowią dzieła opatrzone dedykacjami lub interesującymi komentarzami, wyrażającymi stosunek autorki do osób przez nią obdarowywanych, jak również wydawnictwa, w których Kownacka odnotowała swoje opinie na temat książek i ilustracji. Na szczególną uwagę w tym zespole zasługuje kolejny egzemplarz *Świerszczykowego kramu* z 1949 r. Do wewnętrznej strony okładki drugiego egzemplarza została przyklejona kartka z notatką, sporządzoną przez Kownacką na maszynie do pisa-

II. 1. Okładki projektowane przez Marię Orłowską-Gabryś do pierwszego wydania *Ogródka* z 1959 r. (Wydawnictwo Nasza Księgarnia) i współczesna nieco odświeżona wersja z 2009 r. (Wydawnictwo Zysk i Ska). Ekspozaty ze zbiorów Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie. Fot. A. Kotwica

II. 2. Ilustracje projektowane przez Marię Orłowską-Gabryś do pierwszego wydania *Ogródka* z 1959 r. (Wydawnictwo Nasza Księgarnia) i współczesna nieco odświeżona wersja z 2009 r. (Wydawnictwo Zysk i Ska). Ekspozaty ze zbiorów Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie. Fot. A. Kotwica

nia, wyjaśniająca okoliczności powstania książki, jak i stosunek autorki do ilustracji Berezowskiej. W notatce tej Kownacka napisała:

Jest to książka szczególnie mi bliska, a powstanie jej może wytłumaczyć chyba tylko psycholog. Została napisana w 1941 roku, trzecim roku okupacji, kiedy umęczona i wygłodzona wyjechałam na wieś do siostry – i właśnie przyszedł na świat mój cioteczny wnuk – Piotruś². Dziecko o wyjątkowym uroku. Kontrast całego koszmaru okupacyjnego jaki panował w Warszawie – ze względным spokojem wsi i tym pełnym wdzięku niemowlęciem – tak na mnie podziałał, że wyzwolił się z wielką siłą zahamowany pęd do pisania. Pomysły kłębiły mi się w głowie, wszystko w słońcu – wśród łąk, roślin, owadów i ptaków. Cała książka została napisana w ciągu paru dni. Była to jak myślę reakcja udręczonej psychiki, coś w rodzaju samoobrony przed okropnościami tego czasu. Po prostu ucieczka od rzeczywistości. Książkę przyjął natychmiast Stanisław Arct w chwalebnej akcji „przygotowywania książek na po-wojnie” miało to na celu głównie ułatwienie przetrwania pisarzom, ponieważ wypłacał dość wysokie zaliczki (których po wojnie nikt nie ścigał, a książki wydawały inne wydawnictwa...). Pierwsze wydanie książki ukazało się w 1949 r., drugie w roku 195... Ilustracje Mai Berezowskiej były o nierównej wartości. Zwłaszcza dzieci miały twarze dorosłych zblazowanych młodzieńców. Natomiast kwiaty i owady są urocze i pełne charakteru (Kownacka, 1949).

Egzemplarz ten również ma dedykację umieszczoną na stronie redakcyjnej: „Janinie mojej, ukochanej Siostrze i Towarzyszce życia, po 30-u latach wzajemnej wierności – daję to moje >>szczytowe<< osiągnięcie dla Jej piskląt. Autorka – Jej – Maria”. Książeczka opatrzona jest na stronie tytułowej pieczęcią *Koła Przyjaciół Dzieci* zlokalizowanego na warszawskim Żoliborzu oraz ma oryginalną edytorską oprawę.

Dzieci z Leszczynowej Górki z 1951 r. to wynik współpracy Kownackiej i Zofii Malickiej. Na stronie tytułowej zamieszczono dedykację z 3 maja 1952 r. dla Joanny Kulmowej: „Tobie, Janeczko Kulmowa z wyrazem najgłębszej przyjaźni – autorka Maria Kownacka”. Autorką ilustracji jest Wanda Zawidzka. Wydawca zamieścił również obszernie wyjaśnienia dotyczące fabuły: „W roku 1948 ukazała się książka pt. *Leszczynowa Górka*. Opisowała ona przygody dzieci gajowego – Ewy i Tomka w czasie wiosny i lata. Książka, którą bierzecie w tej chwili do ręki, zawiera znacznie poszerzony okres wiosny i lata, a oprócz tego przeżycia dzieci w czasie jesieni i zimy w tejże samej gajówce na Leszczynowej Górze” (Kownacka, Malicka, 1951, s. 3).

² Piotruś to najprawdopodobniej Piotr Holnicki-Szulc, ur. 6.08.1941 r. – syn Dobrosławy z Zalewskich i Jana Holnickiego-Szulca, wnuk Janiny z Kownackich Holnickiej-Szulcowej – siostry Marii Kownackiej (pokrewieństwo ustalone na podstawie serwisu M. J. Minakowskiego (b.d.) oraz książki w oprac. M. Pryzwan (2009).

Uwagę badacza przyciąga także pozycja zatytułowana *O bursztynowym złocie* z 1964 r. Na stronie tytułowej czerwonym długopisem zapisano dedykację: „Kochanemu Jarkowi do oceny... [...]. – autorka Marysia. Żoliborz 2 VIII 1968”. Książeczka ilustrowana przez Orłowską-Gabryś zawiera całostronicowe, realistyczne ilustracje wykonane akwarelami; oprawa miękka z wizerunkiem młodej dziewczyny ubranej w strój ludowy.

Wiatrak Profesora Biedronki autorstwa Marii Kownackiej i Jana Edwarda Kucharskiego to tekst opublikowany w 1965 r. przez Naszą Księgarnię, zilustrowany przez Sopoćko. Zachowano oryginalną, nieco żartobliwą dedykację Kucharskiego z 23 sierpnia 1965 r. dla współautorki:

Tę książkę (wspólne zwoje!)

M. Kownacka przyjąć chce. (To co lepsze – to jest moje

To co gorsze ... jej)...

A w gruncie rzeczy, w tfurczej [!] udręce

Sialiśmy na cztery ręce.

Całuję rąk tych dwoje,

Oczywiście nie swoje³.

W środku znajduje się zasuszony kwiat – najprawdopodobniej malwa. Oprawa jest twarda, na grzbiecie wzmocniona płótnem, ilustracje czarno-białe przedstawiają głównych bohaterów utworu.

Wesołe przedszkole to jedna z nielicznych publikacji w tym zbiorze wydana w 1969 r. przez Wydawnictwo Literackie w Krakowie. Na stronie redakcyjnej drukowana dedykacja: „Rabczańskiemu przedszkolu >>Plastusiowo<<, które mi tak pięknie pomagało przy pisaniu tej książki – autorka”. Na stronie tytułowej odręczna dedykacja: „Mojej Dzidziuni Słodkiej – do kompletu dzieł ciotki... taż ciotka M. Kownacka”⁴ z datą: „Żoliborz, 24 VII 1969”. Egzemplarz opatrzone jest także ekslibrisem Kownackiej z motywem Plastusiowa. Ilustracje barwne, głównie całostronicowe są autorstwa Janiny Krzemińskiej.

Lata siedemdziesiąte przyniosły kolejne wydania dzieł Kownackiej, wśród których możemy znaleźć książkę pt.: *Cztery mile za piec: sztuki dla teatrów dziecięcych* z barwnymi całostronicowymi ilustracjami Szancera. Egzemplarz opublikowany w 1970 r. przez Naszą Księgarnię ma twardą oprawę na grzbiecie wzmacnianą płótnem. Książka zawiera dedykację pisaną na maszynie: „Dla Pani Julii Całkowej”. Autorka najprawdopodobniej nie zdążyła przekazać egzemplarza.

Kolejną publikacją z motywem teatralnym jest *Teatrzyk supelków* z 1970 r. w twardej tekturowej oprawie, wzmocnionej na grzbiecie płótnem. Janina Krzemińska, ilustratorka, zastosowała głównie całostroni-

³ Zachowano oryginalną pisownię i układ graficzny dedykacji.

⁴ Dzidziunia to Aniela Hilchen z domu Holnicka-Szulc, siostrzenica Marii Kownackiej, córka Janiny z Kownackich.

cowe ilustracje, zdarzają się jednak niewielkie, wręcz filigranowe rysunki owadów. Książka zawiera również fotografie wykonane przez Tadeusza Bukowskiego. Egzemplarz ma odręczną dedykację Kownackiej: „Kochanej Pani Stanisławie Zającowej na pamiątkę trudów włożonych przez Nią w te >>supełki<< – wdzięczna serdecznie M. Kownacka”. Publikacja ta, dedykowana 1 stycznia 1971 r. w Warszawie, również nie trafiła w ręce osoby obdarowywanej.

Il. 3. Dedykacja Zbigniewa Rychlickiego dla Marii Kownackiej złożona na egzemplarzu *Za żywopłotem* z 1971 r. Ekspонат ze zbiorów Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie. Fot. A. Kotwica

Za żywopłotem to pozycja wydana w 1971 r. w Warszawie przez Naszą Księgarnię, w twardej oprawie, z autografem autorki w prawym górnym rogu książki. Na stronie tytułowej znajduje się dedykacja z rysunkiem Rychlickiego z 21 maja 1972 r.: „Kochanej Pani Marii Plastusia narysował Rychlicki” (zob. il. 3). Autorką ilustracji do tego wydania jest Krzemińska. W księdze inwentarzowej Izby publikacja wpisana jest pod numerem 1802.

Dla bibliologa szczególnie interesujący może być egzemplarz *Na tropach węża Eskulapa* autorstwa Marii Kownackiej i Kazimierza Garstki, opatrzonej ekslibrisem współautorki tekstu. Na stronie przedtytułowej znajdujemy obszerną dedykację Kownackiej z datą 2 sierpnia 1980 r., zawierającą rymowaną dedykację dla „Dzidzi” Holnickiej:

Dzidziu –
niech Cię porwie chrapka
osobiście poznać Eskulapka!...
Co w prostej linii wynikającym
z Twojego hobby – „Łazika”!...
Uważać tylko musisz –
żeby Cię nie utrapił!...
Co czyni z zamięłowania
od istnienia zarania!...
W Bieszczadach głośno więc nie śpiewaj –
i nie wdrapuj się na drzewa!...
Bo to aksjomat pewny = Eskulap – waż nadrzewny!..
Niech Ci Dzidziu Droga
grunt to przestroga –
autorka – ciotka
M. Kownacka.

Całostronicowe, czarno-białe ilustracje Stanisława Rozwadowskiego przypominają obrazy rysowane węglem drzewnym.

Na szczególną uwagę zasługują również wydania najpopularniejszych książek autorki, a więc *Plastusiowego pamiętnika* i *Rogasia z Doliny Roztoki*. W Izbie zachowały się prawie wszystkie wydania, począwszy od pierwszego, a zakończywszy na najnowszych edycjach. Interesującym przykładem może być zachowany w twardej, płóciennej oprawie milionowy egzemplarz *Plastusiowego pamiętnika* z 1971 r., z autografami i dedykacjami przyjaciół Kownackiej. Na stronie tytułowej podpisy zostawiły Halina Skrobiszewska i Irena Jurgielewiczowa oraz przedstawiciele Szkoły Podstawowej nr 37 im. Leona Kruczkowskiego w Warszawie, z którą autorka współpracowała. Pod autografami widnieje data 11 listopada 1979 r. Autorka zamieściła również odręczne podziękowania za owocną współpracę dla Instytutu Nasza Księgarnia.

Wiele współczesnych wydań, nie należących do autorki, ale gromadzonych w Izbie ze względu na pamięć o niej, to tzw. edycje limitowane. Przykładem takiego wydania może być *Plastusiowy pamiętnik* noszący nr 3954 (spośród 24 800 wydanych)⁵. Publikacja wydana w 2009 r. we Wrocławiu przez Wydawnictwo Siedmioróg z ilustracjami Rychlickiego, w oprawie teksturowej z licznymi złoceniami na grzbiecie wzmocnionym płótnem. Zamiast wstępu edycja zawiera opowiadanie autorki nt. historii powstania *Plastusiowego pamiętnika*.

Inny współczesny tom numerowany limitowanej edycji to *Plastusiowy pamiętnik. Przygody Plastusia*. Egzemplarz przygotowany z okazji 80. urodzin Plastusia jest sygnowany liczbą 5924. Wydanych zostało w sumie

⁵ Oficjalnie przyjmuje się, że Plastuś urodził się 24 października 1917 r.

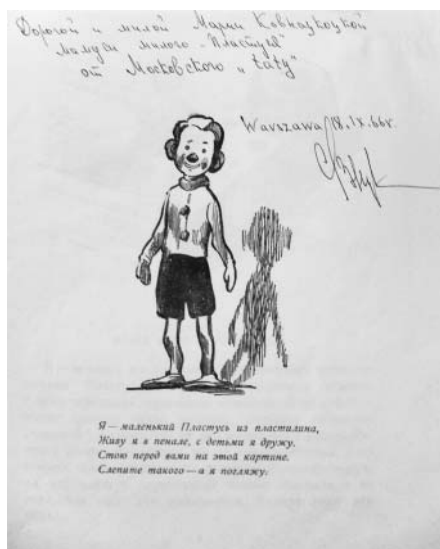
7 000 egzemplarzy, o czym świadczy informacja umieszczona na ruchomej stronie wyklejki. Edycja z portretem i autografem autorki, ilustrowana przez Rychlickiego, została opublikowana w 2011 r. we Wrocławiu przez Wydawnictwo Siedmioróg. Interesującym uzupełnieniem *Przygód Plastusia* są aneksy, w których umieszczono następujące informacje: *Jak powstał Plastuś?*; *Jak zmieniał się Plastuś?*; *Plastuś i dzieci*; *Z Plastusiem w roli głównej*; *W czasach Plastusia*; *Plastuś na świecie (informacje o wydaniach)*; *Izba Pamięci Marii Kownackiej*; *Maria Kownacka (1894–1982) – autorka Plastusia* (Kownacka, 2011, s. I–XV). Materiały wykorzystane w aneksie jubileuszowym pochodzą z Izby Pamięci autorki oraz z archiwum Wydawnictwa.

Drugi zrab księgozbioru Marii Kownackiej stanowią zagraniczne wydania jej najpoczytniejszych książek. Znajdziemy tu egzemplarze opublikowane w języku angielskim, niemieckim, węgierskim, japońskim, białoruskim, rosyjskim czy gruzińskim. Przykładem może być niemieckie wydanie *Rogasia* zatytułowane *Hörnlein, der Rehbock aus dem Roztoka-Tal*. Edycja w oprawie broszurowej przygotowana przez Naszą Księgarnię w 1970 r., przetłumaczona została na język niemiecki przez Petera Dehmela. Autorem ilustracji pozostał Janusz Grabiański. Innym przykładem może być wydanie niemieckie tego tytułu przygotowane przez Spectrum Verlag. Publikacja ma trzy miejsca wydania: Salzburg, Stuttgart i Zürich. Autorem niemieckiej wersji tekstu również został Dehmel. Opracowanie graficzne pozostało takie samo jak w wydaniu polskim. Zastosowano twardą oprawę. Wydrukowane w Polsce przez Drukarnię Narodową w Warszawie w 1972 r. wydanie białoruskie *Rogasia* ukazało się pt. *Рогась з Далины Растокі* w Mińsku w 1977 r. Dominują ilustracje czarno-białe.

Równie interesujące są zagraniczne edycje *Plastusiowego pamiętnika* i *Przygód Plastusia*. Niemiecka wersja *Przygód...* ukazała się pod tytułem *Die Abenteuer eines Knetemännleins* w Altberliner Verlag Lucie Groszer. Wydanie to ilustrował Rychlicki. W rosyjskiej edycji *Plastusiowego pamiętnika*, wydanym w stolicy Gruzji – Tibilisi w 1958 r., strona tytułowa wzbogacona została o prywatne notatki Kownackiej sporządzone ołówkiem i długopisem (zob. il. 4). Niestety, po latach, tekst ten jest słabo widoczny i trudny do odczytania. Na stronie redakcyjnej znajduje się krótka, rosyjskojęzyczna dedykacja dla autorki od „Moskiewskiego Taty”⁶ z datą Warszawa, 18 września 1966 r. Plastuś w zagranicznych wydaniach znacznie się różni od naszego polskiego ulubieńca. Przypomina drewnianego pajacyka ze szpiczastym noskiem. Ubrany jest w ciepły sweter, krótkie spodenki i czerwoną pelerynę. Jego uszy już nie są tak duże, a głowę pokrywa burza loków. Omawiana edycja ma dwie wersje językowe – rosyjską i gruzińską.

Łotewskie wydanie *Plastusiowego pamiętnika* ukazało się w Rydze w 1960 r. pod tytułem *Plastina dienasgrāmata*. Na stronie tytułowej widnieje dedykacja

⁶ Oryg. от Московского „таты” – od moskiewskiego taty. Tłumaczenie własne.

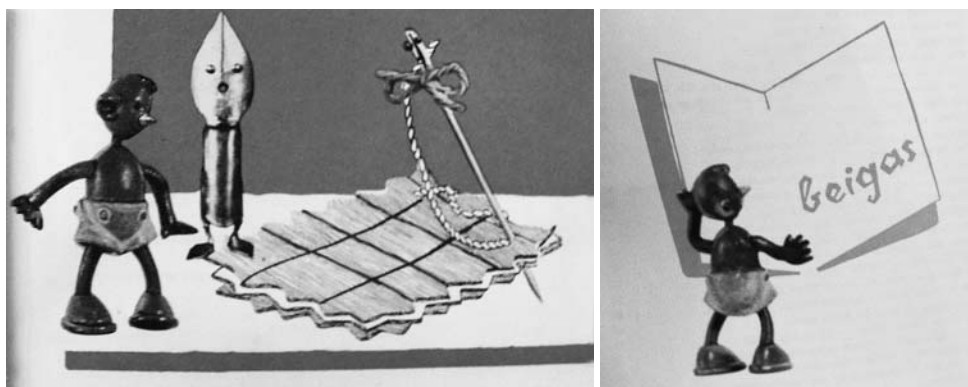
II. 4. Strona przedtytułowa rosyjskiego wydania *Plastusiowego pamiętnika* opublikowanego w Tbilisi w 1958 r. wraz z dedykacją. Ekspонат ze zbiorów Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie. Fot. A. Kotwica

po polsku: „Autorce dziękując w imieniu łotewskich dzieci – R. Ługińska”. Data pod dedykacją mówi, iż wpisu dokonano w Rydze 7 marca 1961 r. Łotewski Plastuś również nie przypomina naszego rodzimego. Jest czarny i nosi krótkie spodenki. Ilustracje przypominają technikę fotografii (zob. il. 5–6).

Interesująca jest również ukraińska edycja *Plastusiowego pamiętnika* z 1965 r. Książkę na podstawie wydania Naszej Księgarni z 1959 r. opublikowało wydawnictwo dla dzieci Becelka (Tęczą). Edycja zawiera duże, barwne ilustracje, przypominające rysunki dziecka tworzone kredkami świecowymi. Autorką ilustracji jest Felitsita Paulyuk. Oprawa jest twarda, na grzbiecie wzmocniona płótnem.

Węgierska wersja *Za żywopłotem* ukazała się pod tytułem *Kerti kalandok*. Opublikowana została w 1978 r. przez Naszą Księgarnię, zachowano oryginalną oprawę graficzną. Autorem ilustracji pozostał Rychlicki. Uwagę zwraca również słoweńskie wydanie *Kukuryku na ręczniku*, które ukazało się nakładem wydawnictwa Matica slovenská w 1954 r. Słoweński tytuł nieco różni się od polskiego – *Rozprávky a veselých veciach*. Na stronie tytułowej dedykacja dla autorki od słoweńskiej tłumaczki z dnia 7 sierpnia 1954 r. Zachowana została oryginalna pierwsza strona okładki wklejona na brązowe płótno twardej, płóciennej, introligatorskiej oprawy.

Kownacka lubiła otaczać się literaturą innych autorów dla młodego czytelnika. Tego typu zbiory stanowią trzeci zrab kolekcji jej księgozbioru. Były

II. 5. i II. 6. Ilustracje do lotewskiego wydania *Plastusiowego pamiętnika* opublikowanego w Rydze w 1960 r. Eksponaty ze zbiorów Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie. Fot. A. Kotwica

to najczęściej książki ofiarowane przez zaprzyjaźnionych z autorką kolegów pióra. Dominują tu głównie polskie teksty. Zachowało się zaledwie kilka egzemplarzy autorów zagranicznych. Najstarszą publikacją w tym zespole jest książka *Ludzie stamtąd: cykl opowieści* autorstwa Marii Dąbrowskiej, opublikowana przez Spółdzielnię Wydawniczą Czytelnik w 1946 r. jako trzecie wydanie jej opowiadań. Na stronie redakcyjnej umieszczono informacje o innych pracach autorki, z podziałem na utwory powieściowe, publicystyczne i dramatyczne. Odrębną kategorię stanowią utwory dla młodzieży, wśród których znalazły się takie tytuły, jak: *Marcin Kozera*, *Dzieci ojczyzny*, *Przyjaźń* i *Czyste serca*. Badany egzemplarz zawiera odręczną dedykację i autograf autorki: „Kochanej Marii Kownackiej ze wspomnieniem wdzięcznym wspólnie przepracowanych lat 1919–1925 ofiaruje Maria Dąbrowska. Warszawa 20 VI 1946”. Tekst tłoczono w Drukarni Św. Wojciecha pod zarządem państwowym w Poznaniu. Oprawa jest kartonowa, obłożona ciemnozielonym płótnem. Na pierwszej stronie okładki delikatnie zaznaczono tłoczenie w kształcie ramki, a na grzbiecie wytłoczono złożonymi literami tytuł dzieła.

Książka pt. *Z przygód krasnala Hałabały* Lucyny Krzemienieckiej wydana w 1949 r. zawiera autograf i dedykację autorki z datą 3 maja 1949 r.: „Drogiej Marii Kownackiej z prawdziwym uznaniem dla jej pięknej pracy – Lucyna Krzemieniecka”. Publikacja ukazała się nakładem Spółdzielni Światowid i podbiła serca czytelników nie tylko tekstem, ale również pięknymi ilustracjami przedstawiającymi mieszkańców lasu. W układzie graficznym książki dominują trzy kolory – pomarańczowy, brązowy i biały.

Dzieci zwierząt to książka Stefanii Szuchowej z ilustracjami Janiny Konarskiej. Opublikowana przez Czytelnika w 1950 r. zawiera tekst przeprosin Szuchowej adresowany do Porazińskiej: „Przepraszam stokrotnie Kochaną Panią Janinę Porazińską za pomyłkę w umieszczeniu wiersza

p. Malawskiej >>Kotek i ptaszek<< pod jej nazwiskiem. Przywiązana i skruszona Stefania Szuchowa”. Pod przeprosinami widnieje data 1959 r.

Równie interesujące w omawianym zbiorze są *Baśnie polskie* autorstwa Hanny Januszewskiej, wydane w broszurowej oprawie nakładem Czytelnika w 1952 r., zilustrowane przez Olę Siemaszko. Na stronie tytułowej jest ozdobna ramka z wplecionymi motywami roślinnymi. Każda baśń rozpoczyna się literowym inicjałem połączonym z niewielkim elementem graficznym. Pozostałe ilustracje kolorowe, realistycznie, ze szczegółami oddają przebieg fabuły. Egzemplarz opatrzone dedykacją z datą 25 grudnia 1952: „Drogiej Pani Marii Kownackiej od czytającej nawet w poważnym wieku >>Plastusia<< H. Januszewskiej”.

W księgozbiorze Kownackiej znajdujemy również dzieła Jerzego Ficowskiego. Opublikowana w 1965 r. *Gałązka z drzewa słońca*, z niezwykle barwnymi i ekspresyjnymi ilustracjami Jerzego Srokowskiego, zawiera dedykację autora opatrzoną datą 23 stycznia 1965, w której Ficowski umieszcza prośbę do autorki Plastusia: „Pani Marii Kownackiej z nieśmiałą prośbą, aby podzieliła się ze mną swoją opinią o tych baśniach”. Nie wiadomo, czy właścicielka książki prośbę tę spełniła. Tom opublikowała Nasza Księgarnia w 1961 r.

Swój tekst pt. *Wio, Leokadio!*, wydany przez Naszą Księgarnię w 1965 r. z ilustracjami Elżbiety Murawskiej-Krotkiewskiej, dedykowała Kownackiej także Joanna Kulmowa: „Mamie uroczego Plastusia, który mnie wychowywał i wychował źle, bo napisałam Leokadię z drżeniem rąk”.

Ze względu na długoletnią przyjaźń autorek (dzieliły przez jakiś czas wspólnie mieszkanie przy Sułkowskiego) nie mogło wśród książek Kownackiej zabraknąć tekstów oraz dokumentów niegdyś należących do Porazińskiej. Przykładem może być *Wesoła gromada* opublikowana w 1936 r. w Wydawnictwie Michała Arcta w Warszawie. Jest to drugie wydanie tej książki, w którym rysunki i okładkę projektował Bylina.

Znakomite ilustracje Marii Neuman-Hiszpańskiej zawiera opublikowana w 1962 r. książka Porazińskiej *Starodzieje*, nawiązująca do dawnych legend słowiańskich. Czarno-białe obrazy Hiszpańskiej-Neuman, przypominające rysunki węglem drzewnym, swą stylistyką nawiązują do starsłowiańskich totemów i wojowników. Natomiast *Tajemnicze butki* z 1965 r. mają niezwykle barwne ilustracje Bogdana Zielenca – przypominają obrazy malowane na płótnie farbami.

Interesujące wśród książek Kownackiej mogą być również pozycje należące niegdyś do Porazińskiej. Przykładem takiej publikacji jest książka Hanny Ożogowskiej pt.: *Uczniowie klasy III* – z ilustracjami Wandy Romeyko, opublikowana przez Naszą Księgarnię w 1950 r. – zawierająca odręczną dedykację autorki z datą 4 kwietnia 1951: „Drogiej Pani Janinie Porazińskiej z prośbą o pobrażliwość”.

Kownacka oprócz dzieł polskich autorów śledziła również produkcję wydawniczą najpopularniejszych autorów zagranicznych. W jej księgo-

zbiorze znalazł się *Zamieniec (Bortbytingen)* Selmy Lagerlöf w przekładzie Porazińskiej – edycja Naszej Księgarni z 1964 r., ilustrowana przez Jana Samuela Miklaszewskiego z okładką według projektu Murawskiej-Krotkiewskiej. Książka ukazała się w „Serii z Zebra”. Inną pozycją szwedzkiej autorki w zbiorach Kownackiej jest *Cudowna podróż* opublikowana nakładem Naszej Księgarni w 1955 r. jako edycja druga, w przekładzie Janiny Mortkowiczowej. Książka wydana w oprawie twardej, na grzbiecie wzmocnionej płótnem, zachwyca kolorowymi ilustracjami Orłowskiej i niezwykle zdobnymi wyklejkami.

Leśna gazeta autorstwa Witalija Bianki z 1953 r. w przekładzie Nadziei Druckiej to druga, zmieniona i poprawiona, edycja tego tytułu opublikowana nakładem Naszej Księgarni. Okładkę projektował Zieleniec, a ilustracje pochodzące z wydania rosyjskiego, czarno-białe, przypominające technikę tuszową, wykonała Waleria Kurdowa.

Wśród dzieł zagranicznych nie zabrakło w księgozbiorze Kownackiej *Alicji w krainie czarów* Lewisa Carrolla. Książka w tłumaczeniu Antoniego Marianowicza, wydana w Naszej Księgarni w 1955 r., zawiera barwne ilustracje Siemaszko, znakomicie oddające oniryczną rzeczywistość utworu. W zespole znajdują się również pozycje z dziecięcej literatury włoskiej. *Opowieść o Cebulku* Gianniego Rodari, przełożona przez Zofię Ernst, wydała Nasza Księgarnia po raz pierwszy w Polsce w 1954 r. Duże, kolorowe i całostronicowe ilustracje Mieczysława Piotrowskiego do dziś zachwycają nie tylko młodego czytelnika.

Egzemplarz nr 1231 *Siewu doli* Leopolda Staffa to jedna z nielicznych w Izbie Pamięci Marii Kownackiej pozycji spoza kanonu literatury dziecięcej. Książka została opublikowana w 1916 r. nakładem Spółki Wydawniczej Gebethnera i Wolffa, w Drukarni N. Szajnberga w Charkowie, za pozwoleniem Cenzury Wojennej (część utworów wydrukowano z wykropkowanymi miejscami po ingerencji cenzury). „Wytłoczono 2 000 egzemplarzy liczbowanych tej pozycji, z których 1-szy do 50-go na papierze lepszym, z podpisem autora” (Staff, 1916, s. 2). Utwory zawarte w tej książce pochodziły z mających się dopiero ukazać zbiorów poezji: *Ścieżki polne* oraz *Tęcza łez i krwi* (Staff, 1916, s. 5). Egzemplarz w twardej, płóciennej oprawie, bogato zdobionej licznymi tłoczeniami z motywem roślinnym zawiera krótką dedykację: „Kochanej Marysi przegrana, ale w przekonaniu, że kiedyś wygram – Monia (Gukiewiczówna, siostra Joli – Litwinki), Mińsk 1918”.

Księgozbiór Kownackiej przechowywany zgodnie z wolą autorki w Izbie Pamięci na warszawskim Żoliborzu to w głównej mierze książki stanowiące podstawę warsztatu pracy pisarza oraz egzemplarze autorskie jej dzieł. Publikacje te, zwykle edycje powojenne, wydawane były tuż po 1945 r. i później, z charakterystycznymi dla tego okresu cechami ukształtowania edytorskiego. Mimo iż drukowane początkowo na słabej jakości, szybko żółknącym papierze, do dziś zachwycają piękną oprawą graficzną.

Można tu bowiem znaleźć ilustracje takich mistrzów polskiej szkoły ilustracji książkowej (Wincencjusz-Patyna, 2008), jak: Siemaszko, Rychlicki, Berezowska, Zieleniec, Hiszpańska-Neumann, Grabiański, Szancer i Bylina. Zachowane nieliczne egzemplarze sprzed 1939 r. to dzieła edytor-skie takich oficyn, jak Gebethner i Wolff czy Michał Arct.

Dedykacje stanowią w publikacjach ważny element, gdyż składają się na cechy nabyte egzemplarza, które często wkomponowują się w jego strukturę estetyczną, a ponadto są cennym źródłem do poznania kręgu społecznego autorki, więzi przez nią podtrzymywanych, losów książek, poglądów autora – można więc traktować je jako swoistą jakość estetyczną. Raczej krótkie, zwykle zawierają nazwisko adresata oraz deklarację uczuć autorki. Wśród adresatów znajdujemy zarówno osoby, z którymi Kownacka związana była pokrewieństwem, jak też znacznie częściej nazwiska tych, z którymi połączyły ją kontakty zawodowe. Niektóre z dedykacji mają dodatkowe walory estetyczne, tj. rysunki dołączane przez ilustratorów do swoich wpisów.

Kownacka nie tylko pisała utwory dla dzieci, ale również starała się na bieżąco śledzić polską i zagraniczną produkcję wydawniczą. Liczne dedykacje i autografy w książkach świadczą o tym, iż była szanowana i lubiana w środowisku literatów. Dzięki analizie poszczególnych egzemplarzy można stwierdzić, iż autorka miała dwa warianty ekslibrisu, który zwykle umieszczany był w kolejnych wydaniach *Plastusiowego pamiętnika*. Sama autorka najchętniej współpracowała z Naszą Księgarnią, rzadziej z Czytelnikiem i Spółdzielnią Światowid. Osobiście dbała o to, aby jej książki były ilustrowane przez najznakomitszych grafików epoki. Z relacji Urbanowskiej, opiekunki Izby od 2001 r., dowiadujemy się, że autorka szczególnie upodobała sobie i ceniła ilustracje i rysunki Berezowskiej, unikała natomiast ilustracji projektowanych przez Szancera. Trudno jednak potwierdzić tę tezę, gdyż nie zachowały się żadne dokumenty i notatki autorki na ten temat. Jedyną przesłanką zdającą się potwierdzać tę tezę jest niewielka liczba utworów gromadzonych w placówce, zilustrowanych przez Szancera.

Całość księgozbioru jest stosunkowo dobrze zachowana. Brak dużych zniszczeń i śladów zagrzybienia. Zbiory zostały skatalogowane przez Bogumiłę Krassowską (1930–1998) w księdze inwentarzowej placówki. Kilka lat później podjęto prace nad stworzeniem katalogu elektronicznego. Dokumenty w ten sposób opracowane włączono do zasobów OPAC-a Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, pod której auspicjami działa Izba. Aktualnie brak katalogu kartkowego. Krassowska od 4 kwietnia 1989 r., mimo iż od kilku miesięcy przebywała już na emeryturze, zaangażowała się w pracę na rzecz Muzeum Książki Dziecięcej:

Podjęła żmudną, pionierską pracę przy organizacji Izby Pamięci Marii Kownackiej. [...] uporządkowała i zinwentaryzowała przekazany księgozbiór (w tym dorobek wydawniczy Kownackiej), opracowała katalog alfa-

betyczny. Wiele uwagi poświęciła archiwaliom – uporządkowała rękopisy, fotografie i listy. Czuwała nad pracami remontowymi w Izbie, dbając o wystrój zgodny z wolą i osobowością pisarki. Przygotowała tę placówkę do udostępniania. Zapoczątkowała przyjmowanie wycieczek młodzieży szkolnej i stworzyła model lekcji bibliotecznej w domu autorki „Plastusiowego pamiętnika” (Wolfgramm, 1999, s. 104–105).

Księgozbiór zgromadzony w Izbie cały czas się rozrasta. Do dziś gromadzone są różne wydania dzieł Kownackiej, nie tylko polskie, ale i również zagraniczne egzemplarze. Dominują tu książki publikowane w drugiej połowie XX w., wydawane na słabym, głównie offsetowym lub rotograviurowym papierze. Brak pięknych opraw, bordiur, floratur czy złocień. To księgozbiór użytkowy, wykorzystywany głównie w procesie twórczym. Atutem tego zespołu są pierwsze wydania dzieł Kownackiej oraz jej odręczne notatki i skreślenia. Przedmioty i bibeloty zgromadzone w Izbie (np. licznie zachowane zdjęcia, kukiełki i lalki teatralne) świadczą o pasjach i zainteresowaniach teatralnych literatki, ale także o dokumentowaniu przez nią losów recepcji swoich dzieł. Dokumenty osobiste oraz komentarze dołączane do poszczególnych wydań stanowią podstawę dla poznania poglądów autorki na temat książki, jak również stosowanych przez Kownacką kryteriów wartościowania estetyki publikacji dla najmłodszych.

Bibliografia

- Borucki, M. (2009). *Polskie gniazda literackie*. Warszawa: Sport i Turystyka – Muza.
- Cierniak, J. [i in] (oprac.) (1935). *Teatrzyk kukiełek: z rysunkami i tablicami w tekście*. Maria Kownacka (red.). Warszawa: Wydawnictwo Naszej Księgarni, Związek Nauczycielstwa Polskiego.
- Izba Pamięci*. (b.d.). W: Maria Kownacka. Pobrane 10 maja 2015, z: http://www.maria_kownacka.republika.pl/Maria_Kownacka4.html
- Kownacka, M. (2009). *Ogródek*. Warszawa: Wydawnictwo Zysk i Ska.
- Kownacka, M. (2011). [Aneks jubileuszowy]. W: *Plastusiowy pamiętnik: przygody Plastusia* (s. I–XV). Wrocław: Siedmioróg.
- Kownacka, M. (1949). *Świerszczykowy kram*. Kraków: Wydawnictwo Oświatowe Czytelnik.
- Kownacka, M., Malicka, Z. (1951). *Dzieci z Leszczynowej Górki*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Minakowski, M.J. (2012-2016). *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*. Pobrane 15 czerwca 2016, z: <http://www.sejm-wielki.pl/>
- Pryzwan, M. (oprac.). (2009). *Plastusiowa mama: wspomnienia o Marii Kownackiej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Staff, L. (1916). *Siew dołi*. Charków: nakładem Księgarni Polskiej w Warszawie; Gebethner i Wolff.

- Wincencjusz-Patyna, A. (2008). *Stacja ilustracja: polska ilustracja książkowa 1950-1980: artystyczne kreacje i realizacje*. Wrocław: Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta: Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wolfgang, E. (1999). Bogumiła Krasowska (1930-1998). W: B. Białkowska (red.), *Entuzjastki bibliotekarstwa dziecięcego* (s. 102–110). Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Agnieszka Kotwica

***Esthetic and cultural qualities of Maria Kownacka's private library
in the Memorial Chamber of author in Warsaw***

Abstract

The article discusses the private library of one of the most widely read authors of books for the youngest readers Maria Kownacka which is stored in her Memorial Chamber. The analysis of the editorial composition library allowed to stress not only the esthetic qualities of the books, but also the cultural ones. Personal notes and comments of Kownacka collected in the Memorial Chamber of the author, as well as trinkets and personal items are the way of understanding the views of the author about books and her criteria for evaluation of aesthetic publication for children. It is also a valuable resource enabling to get to know the author's social circle, ties linking it with the literary, lots of books and sometimes opinions.

Keywords: esthetics of book for children and youth, the Memorial Chamber of Maria Kownacka in Warsaw, private libraries

OBRAZ BIBLIOTEKI WZOROWEJ NA ŁAMACH PERIODYKÓW BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ M.ST. WARSZAWY (1929-1939)

Cennym źródłem informacji o działalności bibliotek publicznych są druki wydawane przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy. Jednym z bibliotecznych wydawnictw jest periodyk, który – ukazując się w okresie międzywojennym przez prawie 11 lat – przeszedł znaczną ewolucję: od bibliotecznego biuletynu informacyjnego po czasopismo fachowe z zakresu bibliotekarstwa publicznego w Polsce. Początkowo, czyli od rocznika 1929/1930, pismo wychodziło jako „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”. Zmiana tytułu na „Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych” (dalej „Bibliotekarz”) nastąpiła od pierwszego numeru w roku 1934/1935, a w latach 1938-1939 warszawski miesięcznik ukazywał się jako „Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy”. Na podstawie analizy zawartości wspomnianych periodyków dowiadujemy się m.in. o dziecięcej Bibliotece Wzorowej, której powstanie i funkcjonowanie stało się przedmiotem niniejszego opracowania.

Kwestię bibliotek dziecięcych na łamach „Biuletynu” początkowo podejmowano rzadko, dopiero organizowano bowiem czytelnictwo dziecięce w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy, do końca stycznia 1928 r. prowadzonej przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej. Najczęściej w dziale kronikarskim i w corocznie publikowanych sprawozdaniach z działalności warszawskiej księżnicy podawano statystyczne informacje o Bibliotece Wzorowej, drugiej czytelnii dziecięcej nadzorowanej przez Bibliotekę Publiczną.

Pierwszą publiczną bibliotekę dla dzieci w Warszawie, działającą pierwotnie przy Bibliotece Publicznej, otwarto w 1925 r. z inicjatywy Jadwigi Bornsteinowej i Heleny Handelsman (J.B., 1926, s. 161–162). Dzięki wspar-

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej.

ciu Faustyna Czerwijowskiego, dyrektora Biblioteki Publicznej w Warszawie, a także członka komitetu założycielskiego, czytelnia – będąc sekcją Biblioteki Publicznej – otrzymała salkę i zbiór liczący 100 tomów jako depozyt. Po przejęciu Biblioteki Publicznej przez miasto 1 lutego 1928 r. sekcja usamodzielniała się i odtąd udostępniała zbiory jako placówka Towarzystwa Bibliotek dla Dzieci (Groszlikowa, 1934/1935, s. 34). Jego członkowie zorganizowali później jeszcze cztery czytelnie dla dzieci. Ostatecznie 1 kwietnia 1936 r. Towarzystwo Bibliotek dla Dzieci przekazało wszystkie pięć placówek Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. Przejmowanie bibliotek różnych stowarzyszeń i organizacji oraz tworzenie filii dzielnicowych wynikało z postulatów miejskiej polityki bibliotecznej, opracowanej w 1929 r. Zgodnie z nową koncepcją Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy przekształcano z placówki o charakterze naukowym w bibliotekę ogólnodostępną, zaspokajającą potrzeby czytelnicze różnorodnych grup użytkowników, także dzieci (Trzydziestolecie, 1938, s. 31).

Tymczasem jeszcze w połowie lat 30. XX w. w Warszawie było niewiele bibliotek dla młodych czytelników. W memoriale w sprawie czytelnictwa w warszawskich bibliotekach publicznych wspomniano jednak o konieczności zapewnienia dzieciom dostępu do tego typu instytucji. F. Czerwijowski, autor apelu, podkreślił m.in. potrzebę tworzenia bibliotek dzielnicowych – szczególnie w rejonach bardziej zaludnionych i oddalonych od centrum miasta, takich jak np. Mokotów, Ochota, Praga i Wola – wraz z osobnymi czytelniami dla dzieci, których brak szczególnie mocno odczuwano (Czerwijowski, 1930/1931, s. 50). Także i w później publikowanych artykułach upowszechniających ideę bibliotek dzielnicowych ponawiano wezwania do wydzielania czytelni dla najmłodszych użytkowników. Czasem, jak w przypadku dzielnicy Ochota i Biblioteki Wzorowej, to biblioteka dla dzieci była załącznikiem filii (Organizacja Biblioteki Publicznej, 1933/1934, s. 21; Trzydziestolecie, 1938, s. 31). W 1939 r. w strukturze Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy dla najmłodszych użytkowników przygotowano zaledwie szesnaście czytelni i dwie wypożyczalnie, choć placówek dla dzieci powinno być przynajmniej 60 (Kronika, 1938, s. 49). Trudno było zatem sprostać potrzebom czytelniczym dzieci.

Jednak nawet ten niewystarczający wzrost liczby bibliotek dla dzieci sprawił, że w 1936 r. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy słusznie uruchomiono Sekcję Bibliotek Dziecięcych, prowadzoną przez Marię Gutry. Do zadań Sekcji należało przede wszystkim: organizowanie pracy bibliotek dziecięcych znajdujących się w strukturze Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, udzielanie porad dotyczących zasad działania i metod pracy bibliotek dla dzieci, stworzenie muzeum książki dziecięcej i prowadzenie badań nad czytelnictwem dzieci, np. o poczytności książek naukowych i baśni (Gutry, 1938, s. 121–122). Biblioteczny periodyk, wydawany wtedy – jak wspomniano wcześniej – pod tytułem „Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicz-

nej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych”, był już organem bibliotekarstwa publicznego. Coraz częściej publikowano zatem na jego łamach anonse o otwarciu kolejnych bibliotek dla dzieci. Ukazało się też kilka tekstów metodycznych z zakresu bibliotekarstwa dziecięcego, np. o pracy wychowawczej i doborze książek w bibliotece dziecięcej (Łasiewicka, 1935/1936; Łasiewicka, 1936/1937). Na szczególną uwagę zasługuje również jeden z numerów „Bibliotekarza” z roku 1934/1935, w większości poświęcony bibliotekom dziecięcym (Bibliotekarz, 1934/1935).

Wspomnianą w tytule Bibliotekę Wzorową uruchomiono w 1927 r. Jej początki sięgają jednak roku wcześniejszego. W dniach 1–7 listopada Związek Księgarzy i Wydawców Polskich zorganizował w Warszawie IV Wystawę Księgarską, w czasie której – z inicjatywy Związku, a na wniosek Heleny Radlińskiej – zaaranżowano prawidłowo urządzone czytelnię dla dzieci. Po zamknięciu ekspozycji księgozbiór i wyposażenie wystawowej czytelnicy ofiarowano Towarzystwu Biblioteki Publicznej, z zastrzeżeniem, że dla biblioteki zostanie przeznaczony odrębny lokal i placówka będzie prowadzona w sposób modelowy. Przed umiejscowieniem Biblioteki Wzorowej w dzielnicy Ochota, przy ulicy Grójeckiej 93, w gmachu jednej ze szkół powszechnych, kolekcję wraz z wyposażeniem zademonstrowano szerszej publiczności jeszcze raz podczas „Miesiąca książki dla młodzieży szkół powszechnych” (6–20 marca 1927 r.). Inauguracja Biblioteki Wzorowej nastąpiła kilka miesięcy później, 25 listopada. Budynek szkolny nie sprzyjał jednak pełnej realizacji celów Biblioteki Wzorowej. Osobom zainteresowanym literaturą dziecięcą nie można było bowiem udostępniać całego księgozbioru, ponieważ książki, które nie uzyskiwały pozytywnych recenzji bibliotekarek, gromadzono w pomieszczeniach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Ponadto badania czytelnictwa prowadzono tylko wśród dzieci pochodzących z rodzin robotniczych dzielnicy Ochota. Konieczna zatem była zmiana lokalu na pomieszczenie większe – w którym swoje miejsce miałoby też muzeum książki dziecięcej – i oddzielne, aby z biblioteki mogli korzystać uczniowie różnych szkół (Gutry, 1934/1935, s. 35–36, 40). Przeniesienie czytelnicy Biblioteki Wzorowej do nowego lokalu przy ulicy Reja nastąpiło jednak dopiero we wrześniu 1936 r. (Sprawozdanie, 1937/1938, s. 10).

Początkowo za główny cel Biblioteki Wzorowej przyjęto bezpłatne rozpowszechnianie wśród niezamożnych dzieci z przedmieścia dobrych tekstów rozrywkowych lub uzupełniających program szkolny. Biblioteka pełniła też funkcję wychowawczą, ucząc kultury użytkowania książki. Edukacji tej służyło m.in. wprowadzenie wolnego dostępu do półek (a zatem prawa samodzielnego wyboru lektury), jak również udostępnienie różnych typów katalogów. W Bibliotece Wzorowej opracowywano kilka rodzajów katalogów: krzyżowy (najczęściej wykorzystywany), zawierający hasła autorskie, tytułowe i przedmiotowe; działowy, pełniący funkcję katalogu topograficznego; obrazkowy – wybranych baśni i książek przygodowych; działowy –

artykułów naukowych drukowanych w czasopismach dziecięcych znajdujących się w Bibliotece Wzorowej. Zastosowanie wolnego dostępu do półek wpłynęło na wybór układu zbiorów. Książki naukowe i popularnonaukowe ułożono według działów klasyfikacji dziesiętnej. Z beletrystyki wydzielono wydawnictwa albumowe, powieści i nowele, powieści historyczne, powieści przyrodnicze, baśnie, legendy, poezję i utwory sceniczne (Gutry, 1934/1935, s. 36-37). Opanowanie umiejętności właściwego korzystania z biblioteki i jej warsztatu informacyjnego było niezbędne do nabycia sprawności samodzielnego poszukiwania materiałów (Łasiewicka, 1935/1936, s. 103). Uczniów uczono tej biegłości w czasie wycieczek. Dla indywidualnych użytkowników Biblioteki Wzorowej szkolenia prowadzono, kiedy zaistniała taka potrzeba (Sprawozdanie, 1935/1936b, s. 131). Bywałcom Biblioteki Wzorowej zapewniano również ciszę w czasie czytania (Gutry, 1934/1935, s. 36). W tym względzie np. w *L'Heure Joyeuse* – paryskiej bibliotece dla dzieci, otwartej w listopadzie 1924 r. (Maack, 1993; Gabel, 2005), będącej źródłem inspiracji dla Biblioteki Wzorowej – dawano dzieciom większą swobodę, na co uwagę zwróciła Maria Gutry w czasie wizyty w paryskiej bibliotece w 1929 r. (Gutry, 1929, s. 10–11).

Z czasem zadania Biblioteki Wzorowej zostały poszerzone. W placówce testowano różne metody pracy z książką i udzielano wskazówek dotyczących urządzania innych bibliotek dla dzieci. Gromadzono materiał statystyczny, odnoszący się do zainteresowań młodych czytelników, opracowywano też bibliografię literatury dla dzieci i publikacji o bibliotekach dla dzieci. Przyjmowano wycieczki osób dorosłych i organizowano praktyki dla przyszłych bibliotekarzy. Na przykład w roku 1927/1928 w Bibliotece Wzorowej praktykowało sześć osób, a w dwóch kolejnych latach – odpowiednio trzy i dziewięć. Biblioteka Wzorowa dążyła jednak zwłaszcza do skompletowania wszystkich wartościowych książek dla dzieci oraz do wzorcowego opracowania księgozbioru (Gutry, 1934/1935, s. 36–38). Doskonałym początkiem w realizacji tych zamiarów było zatem opracowanie „Katalogu Biblioteki Wzorowej dla dzieci i młodzieży”, wydanego już w 1927 r. nakładem Związku Księgarzy Polskich (Filipkowska-Szemplińska, Gutry, Radlińska, 1927). Był to wykaz dostępnych na rynku najlepszych publikacji, stanowiący fachowe źródło informacji dla organizatorów bibliotek dla dzieci i młodzieży do lat 16. Podczas wyboru tytułów do tych placówek należało pamiętać o zasadzie dostarczania czytelnikom tekstów nie tylko wartościowych, lecz także interesujących (Łasiewicka, 1935/1936, s. 102).

Biblioteka Wzorowa jako oddział Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy otrzymywała egzemplarz obowiązkowy książek dla dzieci wydawanych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Dla właściwego profilowania zbiorów konieczna była odpowiednia selekcja przekazanych publikacji. Przy jej przeprowadzaniu wykorzystywano orzeczenia Komisji Oceny Książek do Czytania dla Młodzieży Szkolnej przy Ministerstwie Wyznań Religijnych

i Oświecenia Publicznego, powołanej pod koniec listopada 1923 r. Publikacje nieocenione przez Komisję były opiniowane przez bibliotekarki z Komisji Koła Bibliotekarek Dziecięcych. W jej skład wchodziły nie tylko pracownice bibliotek dla dzieci znajdujących się w strukturze Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Do pracy w Komisji zaproszono też bibliotekarki z bibliotek dziecięcych należących do Towarzystwa Bibliotek dla Dzieci i z żoliborskiej biblioteki Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. W latach od 1927/1928 do 1934/1935 Komisja Koła Bibliotekarek Dziecięcych zapoznała się z 600 tytułami, z których niemal połowa, bo 298, uzyskała akceptację recenzentek. Pozostałe publikacje prawie w całości (242 pozycje) uznano za nieodpowiednie do bibliotek dla dzieci. Znacznie mniejszy odsetek tekstów potraktowano jako zbyt trudne (31 tytułów), część (29) odłożono zaś do ponownego rozpatrzenia (Gutry, 1934/1935, s. 36). Na łamach „Bibliotekarza” publikowano niestety tylko informacje o liczbie spotkań i ocenionych książek. Wiadomo jednak, że książki niezakwalifikowane do udostępnienia dzieciom najpierw gromadzono w bibliotece, a od 1936 r. przekazywano do Działu Muzealno-Doświadczalnego, utworzonego w ramach Sekcji Bibliotek dla Dzieci. Dział ten w 1938 r. uzyskał pełną samodzielność jako Muzeum Książki Dziecięcej.

Dzięki statystycznym informacjom zamieszczanym na łamach warszawskiego periodyku można prześledzić ilościowy rozwój zbiorów Biblioteki Wzorowej (zob. tab. 1). W latach 1929–1935 – według rocznych sprawozdań Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – wielkość kolekcji utrzymywała się na tym samym poziomie i stanowiła ok. 0,5–0,6% całości księgozbioru Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Dopiero ogólny wzrost liczby woluminów w latach 1935–1936 (w stosunku do roku poprzedniego o prawie 52%) spowodował, że udział kolekcji Biblioteki Wzorowej w całym zbiorze zmalał do 0,4%. W Bibliotece Wzorowej kolekcja powiększyła się jednak o mniej więcej 8%.

W warszawskich bibliotekach dziecięcych dominowała prezencyjna forma wypożyczania zbiorów. Biblioteka Wzorowa także oferowała ten system udostępniania publikacji, funkcjonując przez kilka pierwszych lat wyłącznie jako czytelnia. W październiku 1932 r. rozpoczęto organizowanie wypożyczalni dla uczniów klas VI i VII dwóch szkół powszechnych: nr 188 i 189. Celem wypożyczalni było bowiem udostępnienie dzieł starszym użytkownikom, którzy potrafili już obchodzić się z książką. Do wypożyczalni przeznaczono dublety wycofane z czytelni oraz tomy przekazane jako depozyt przez obie szkoły (Gutry, 1934/1935, s. 40). W chwili otwarcia wypożyczalni, czyli w styczniu 1933 r., w Bibliotece Wzorowej zgromadzono następującą liczbę tomów: 1125 w czytelni i 80 w wypożyczalni. W roku 1933/1934 kolekcja wypożyczalni wynosiła 368 woluminów (według sprawozdań rocznych 364; zob. tab. 1), w tym 240 tomów zdeponowanych przez obie szkoły i 128 tomów z Biblioteki Wzorowej. Książki w wypożyczalni ułożono według numeru bieżącego, ponieważ dzieci nie miały wolnego dostępu

Tabela 1. Księgozbiór Biblioteki Wzorowej (1929-1935)

Stan na	Księgozbiór (w tomach) ²				
	Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy	Biblioteki Wzorowej			Procent w zbiorze Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy
		Ogółem	Czytelnia	Wypożyczalnia	
1.04.1929	208 534	998	-	-	0,5
1.04.1930	201 328	1 111	-	-	0,6
1.04.1931	189 808	1 152	-	-	0,6
1.04.1932	222 719	1 099	-	-	0,5
1.04.1933	233 556	1 412	1 139	273	0,6
1.04.1934	263 119	1 573	1 209	364	0,6
1.04.1935	273 069	1 550	1 264	286	0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za lata 1929-1935

do półek. Do dyspozycji użytkowników były natomiast dwa katalogi – alfabetyczny autorski i ścienny działowy (Gutry, 1934/1935, s. 40; Kronika, 1932/1933, s. 53–54).

Mimo że Bibliotekę Wzorową początkowo ulokowano w budynku Szkoły Powszechnej nr 188, użytkownikami biblioteki mogły zostać wszystkie dzieci zamieszkujące dzielnicę Ochota. Najczęściej byli nimi jednak uczniowie szkół znajdujących się przy ulicy Grójeckiej. Umieszczenie biblioteki publicznej w szkolnym gmachu, choć nie było zalecane, stwarzało szansę nawiązania ściślejszego kontaktu biblioteki i szkoły. Biblioteka Wzorowa urządziła dla uczniów m.in. głośne czytania w klasach miejscowej szkoły powszechnej, aby zainteresować książkami dzieci, które do biblioteki nie przychodziły. Wzięła również udział w zorganizowanym przez szkołę Dniu Książki, przygotowując dwa przedstawienia razem z placówkami Towarzystwa Bibliotek dla Dzieci (Sprawozdanie, 1933/1934, s. 6; Sprawozdanie, 1935/1936b, s. 131). Dla nauczycieli proponowano spotkania, na których bibliotekarze prezentowali stosowane przez siebie metody pracy z młodym

² Informacje statystyczne drukowane w miesięcznych i kilkumiesięcznych sprawozdaniach różnią się od danych przedstawianych w sprawozdaniach rocznych.

czytelnikiem i nowo wydane książki (Gutry, 1934/1935, s. 40). Dążono jednak do nawiązania bardziej formalnej współpracy. Służyło temu spotkanie z Radą Pedagogiczną Szkoły Powszechnej nr 188, które odbyło się 3 maja 1933 r. (Sprawozdanie, 1934/1935, s. 6).

Zgodnie z regulaminem Biblioteki Wzorowej dzieci były najpierw czytelnikami gośćmi, a dopiero później, po spełnieniu kilku warunków, stawały się czytelnikami stałymi. Pod uwagę brano takie kryteria, jak: wiek (uczniowie klas od IV do VII), systematyczne przychodzenie do biblioteki, dobry poziom czytania, umiejętność korzystania z czytelni i jej katalogów oraz udzielanie pomocy młodszemu koledze. Czytelnikom stałym zagwarantowano też m.in. prawo do rezerwowania czytanych książek na kolejny dzień oraz uczestniczenia w zebraniach czytelników. Ponadto lektury czytelników stałych były przedmiotem analiz. Wskazywano np. tytuły popularne oraz te pozycje, które nie cieszyły się zainteresowaniem dzieci. Równocześnie opracowywano sposoby zwiększenia poczytności niepopularnych książek (Gutry, 1934/1935, s. 37-38). Do badań czytelnictwa przywiązywano w Bibliotece Wzorowej dużą wagę. Rezultatem poczynionych obserwacji było m.in. wydanie publikacji „Dwadzieścia poczytnych książek” autorstwa Marii Gutry i Barbary Groszlikowej (Gutry, Groszlikowa, 1933). Niezależnie od kategorii czytelnika – gościa lub stałego – wszystkie dzieci przyrzekały: „1) myć ręce przed czytaniem, 2) szanować książki, 3) dbać o ciszę, 4) nie przychodzić do biblioteki, gdy kto w domu jest chory” (Biblioteka Wzorowa, 1929/1930, s. 58).

Dane statystyczne publikowane na łamach periodyków umożliwiają przedstawienie ilościowej charakterystyki czytelnictwa w czytelni Biblioteki Wzorowej – ustalenie liczby stałych użytkowników i ich struktury według płci, liczby odwiedzin i liczby dzieł wypożyczonych w latach 1929-1933 (zob. tab. 2).

W latach od 1929/1930 do 1932/1933 systematycznie wzrastała liczba czytelników Biblioteki Wzorowej w stosunku do ogółu użytkowników Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – wynosiła ona od 8,9% w roku 1929/1930 do 14,9% w roku 1932/1933. Z Biblioteki Wzorowej częściej korzystały dziewczęta niż chłopcy, w roku 1932/1933 stanowiły 63% czytelników³. Zwiększała się też liczba woluminów wypożyczanych przez dzieci. W stosunku do ogółu udostępnionych tomów w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy liczba ta wynosiła od 3,9% w roku 1929/1930 do 8,3% w roku 1932/1933 (zob. tab. 2). Zaznaczyć jednak trzeba, że w warszawskich szkołach powszechnych (publicznych i prywatnych) między rokiem 1929/1930 a 1932/1933 liczba uczniów zwiększyła się o 46%. Ponadto dziewczęta stanowiły zawsze większość wśród uczniów warszawskich szkół (Rocznik, 1935, s. 79-89).

³ W danych statystycznych obejmujących okres od roku sprawozdawczego 1933/1934 zaprzestano podawania informacji o płci czytelników Biblioteki Wzorowej.

Tabela 2. Stan liczbowy czytelnictwa w czytelni Biblioteki Wzorowej (1929-1933)

Rok sprawozdawczy	Odwiedziny w czytelni Biblioteki Wzorowej	Czytelnicy stali w czytelni Biblioteki Wzorowej		Wypożyczenia dzieł w czytelni Biblioteki Wzorowej	Wypożyczenia tomów w czytelni Biblioteki Wzorowej
	Ogółem w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy	Chłopcy	Dziewczęta	Ogółem w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy	Ogółem w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy
1929/1930	21 321	9 045	12 267	9 478	9 478
	239 635			206 720	244 820
1930/1931	25 958	9 728	16 230	14 651	14 651
	248 061			220 413	239 983
1931/1932	23 602	9 161	14 441	13 902	13 902
	215 406			208 441	225 696
1932/1933	25 722	9 513	16 209	18 383	18 383
	173 021			205 228	221 175

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za lata 1929-1933

Popularyzacji Biblioteki Wzorowej i najbardziej wartościowej literatury służyły różne formy pracy z młodymi czytelnikami. Dużym powodzeniem cieszyło się opowiadanie baśni. Zaproponowano ich 16 w roku 1928/1929 i 30 w roku 1933/1934. W latach 1928-1934 dla 7319 słuchaczy zorganizowano 156 spotkań z baśnią (Gutry, 1934/1935, s. 38). Dla starszych czytelników urządzano także odczyty (np. „O znaczeniu rośliny w życiu człowieka”, „O międzynarodowym zlocie harcerskim”, „O przyjemnościach i pożytku sportów zimowych”), do których opracowywano zestawienia tematyczne. Jednak według Aliny Łasiewickiej, bibliotekarki jednej z warszawskich bibliotek dla dzieci, odczyty – prawdopodobnie ze względu na zbyt ścisły związek z metodami pracy szkolnej – właściwie nie wpływały na wybór lektur (Łasiewicka, 1935/1936, s. 106). Wykonywano również ilustrowane tablice tematyczne z wykazem tytułów książek, np.: „O czym dowiedzieć się

można z książek harcerskich”, „Powstanie listopadowe”, „Piłsudski”, „Z życia zwierząt leśnych”. Czytelnicy mogli też korzystać w bibliotece z gier przez dwie godziny w tygodniu. Duże zainteresowanie wzbudzały przedstawienia, gromadząc czasem ponad 1000 widzów (Gutry, 1934/1935, s. 38). Zazwyczaj odnotowywano liczny udział dzieci w konkursach literackich, polegających np. na znalezieniu fragmentu lektury dotyczącego określonej tematyki, odszukaniu w publikacji podanego urywku, zatytułowaniu albumu przyrodniczego lub dopisaniu tekstu do historyjki obrazkowej. Dla bibliotekarzy konkursy były źródłem wiedzy o upodobaniach lekturowych dzieci i stopniu opanowania przez nie umiejętności korzystania z książki, jak również doskonałym instrumentem propagandy (Biblioteka Wzorowa, 1929/1930, s. 58). Nawet jeśli konkurs, czasem wymagający dużego zaangażowania, nie cieszył się zainteresowaniem wielu czytelników, to przyczyniał się do popularyzacji autorów i książek w czasie zebrań czytelników stałych (Łasiewicka, 1935/1936, s. 105).

Dobrym sposobem rozpowszechniania publikacji wśród użytkowników Biblioteki Wzorowej było założenie zeszytu z recenzjami. Dzieci wpisywały do niego tytuły publikacji proponowanych do przeczytania oraz wymieniały motywy, które spowodowały, że sięgały po lektury. Niezdecydowani czytelnicy chętnie korzystali z sugestii rówieśników (Biblioteka Wzorowa, 1929/1930, s. 58). Dla bibliotekarzy opinie były ważną informacją o zainteresowaniach dzieci. Dzięki zaangażowaniu młodych czytelników recenzje były też szansą wprowadzenia do obiegu czytelniczego dzieł wartościowych, choć niecieszących się wcześniej popularnością wśród dzieci (Łasiewicka, 1935/1936, s. 105–106). Niezwykłą wagę – na wzór pracy w *L'Heure Joyeuse* – przykładano do udziału czytelników w pracy biblioteki. Uczestnictwo to dawało dzieciom poczucie współdecydowania o bibliotece, a dla bibliotekarzy było formą propagowania czytelnictwa. W Bibliotece Wzorowej postawiono na współpracę dzieci młodszych i starszych. Najmłodsi czytelnicy wycinali obrazki i zestawiali je w albumy, starsi zaś pomagali sporządzać spisy bibliograficzne, jak również pisali krótkie recenzje polecanych książek, o czym wcześniej już wspomniano. Zestawienia tytułów też wklejano do albumów (Biblioteka Wzorowa, 1929/1930, s. 58). Tworząc je, dzieci nabywały m.in. umiejętność wyszukiwania trafnych ilustracji, ich odpowiedniego porządkowania i sporządzania opisu bibliograficznego (Stopczńska, 1938, s. 126). Plakaty i albumy wykonane przez dzieci wzbudzały duże zainteresowanie czytelników, nawet jeśli poziom realizacji prac nie był wystarczająco wysoki. Informacje o aktywności bibliotecznej młodych użytkowników włączano do miesięcznych sprawozdań (Łasiewicka, 1935/1936, s. 104), a także przekazywano w czasie zebrań czytelników stałych, organizowanych zazwyczaj co miesiąc lub dwa. Oprócz działalności dzieci omawiano wówczas takie zagadnienia, jak: księgozbiór biblioteki, nowe książki, frekwencja czytelników, ich zachowanie w czytelni; ponadto rozstrzygano konkursy. Wybierano również dyżurnych, którzy

przez cały miesiąc dbali o księgozbiór oraz pomagali młodszym czytelnikom w wyborze książek (Biblioteka Wzorowa, 1929/1930, s. 59). Dla przykładu: w okresie od października 1936 r. do marca 1937 r. w Bibliotece Wzorowej zorganizowano 4 zebrania dla czytelników stałych, 18 razy opowiadano baśnie, odbyły się 2 głośne czytania oraz 2 konkursy. Sporządzono ponadto 24 plakaty i 12 albumów (Sprawozdanie, 1937/1938, s. 70).

Wybuch II drugiej wojny światowej przerwał pracę w Bibliotece Wzorowej, tak jak w innych warszawskich bibliotekach publicznych. W 1939 r. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy funkcjonowało 18 bibliotek dla dzieci, w tym dwie wypożyczalnie. Zgromadzono w nich 14 776 woluminów, z których w roku 1938/1939 wypożyczono: w czytelnich – 246 724, a w wypożyczalniach – 1 733, czyli łącznie 248 457 tomów. Stanowiło to 4,4% ogółu wypożyczeń w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy (Kronika, 1939, s. 26). Po kapitulacji Warszawy działalność bibliotek dla dzieci w październiku 1939 r. wznowiło tylko siedem placówek, ponieważ lokale pozostałych zostały zniszczone w czasie działań wojennych lub zajęte przez niemieckie wojsko. Pod koniec marca 1940 r. funkcjonowało osiem bibliotek. Dezorganizowanie pracy przez władze hitlerowskie – np. zamykanie bibliotek w celu sporządzenia skontrum w kwietniu 1941 r. lub z powodu rzekomej epidemii, selekcja księgozbiorów powodująca ich zmniejszanie się, ale i brak środków na zakup nowych publikacji oraz problemy z utrzymaniem odpowiedniej temperatury w okresie zimy sprawiały, że praca w bibliotekach była coraz trudniejsza. Na początku sierpnia 1942 r. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy otrzymała zarządzenie w sprawie zamknięcia bibliotek i przeprowadzenia ponownego skontrum. Oznaczało to stopniową likwidację bibliotek, także tych dla dzieci.

Periodyki publikowane przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy mogą zatem stanowić – jak to wynika z przeprowadzonego rekonesansu badawczego – źródło wiedzy na temat dziejów i zasad pracy jednej z wyjątkowych w okresie dwudziestolecia międzywojennego bibliotek o charakterze specjalnym. Warszawska Biblioteka Wzorowa pełniła funkcje edukacyjne i rozrywkowe dla dzieci. Była też miejscem, w którym podejmowano tak ważne w tym czasie badania czytelnictwa konkretnej grupy odbiorców. To w tej bibliotece kształtowały się nowoczesne formy pracy z użytkownikami, wzorowane na doświadczeniach francuskich, a za ich pośrednictwem – amerykańskich. „Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy”, „Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych” oraz „Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy” przynosiły bibliotekarzom oświatowym nie tylko dane statystyczne, dziś bardzo wartościowe, lecz także gotowe przepisy i pomysły na prowadzenie biblioteki służącej młodym odbiorcom literatury.

Bibliografia

- Biblioteka Wzorowa dla dzieci. Oddział Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy (1929/1930). *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 1(11), 57–60.
- Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych* (1934/1935), 6(3–5).
- Czerwijowski, F. (1930/1931). Memoriał w sprawie rozwoju czytelnictwa m.st. Warszawy za pomocą bibliotek publicznych. *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 2(7), 50.
- Filipkowska-Szemplińska, J., Gutry, M. (oprac.). (1927). *Katalog Biblioteki Wzorowej dla dzieci i młodzieży*. Z przedmową H. Radlińskiej. Warszawa: Związek Księgarzy Polskich.
- Gabel, G.U. (2005). Die Kinderbibliotheken "L'Heure Joyeuse" in Belgien und Frankreich. *Bibliotheksdienst*, 39(10), 1217–1221.
- Groszlikowa, B. (1934/1935). Towarzystwo Bibliotek dla Dzieci. Historia. *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 6(3–5), 34–35.
- Gutry, M. (1929). Biblioteka dziecięca w Paryżu „L'Heure joyeuse”. Referat. (Maszynopis. Biblioteka Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie).
- Gutry, M. (1934/1935). Biblioteka Wzorowa dla Dzieci m.st. Warszawy. *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 6(3–5), 35–40.
- Gutry, M. (1938). Sekcja Bibliotek dla Dzieci Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. *Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy*, 10(9), 120–124.
- Gutry, M., Groszlikowa, B. (1933). Dwa dziećcia poczytnych książek. Warszawa: [B.w.].
- J.B. [Jadwiga Bornsteinowa] (1926). Biblioteka dla dzieci w Warszawie. *Bluszcz*, 59(6), 161–162.
- Kronika (1938). *Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy*, 10(3–5), 49.
- Kronika (1939). *Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych*, 11(3–4), 52–53.
- Kronika (1932/1933). *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 4(7–9), 53–54.
- Łasiewicka, A. (1935/1936). Praca wychowawcza i propagandowa w bibliotece dziecięcej. *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 7(8–9), 101–107.
- Łasiewicka, A. (1936/1937). Celowy dobór książek w bibliotece dziecięcej. *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 8(8–10), 110–111.
- Maack, M.N. (1993). L'Heure, the first children's library in France: its contribution to a new paradigm for public libraries. *The Library Quarterly*, 63(3), 257–281.
- Oddział Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1938). *Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych*

- nych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy, 10(9), 57–60.
- Organizacja Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Stan na 31.III.933 (1933/1934). *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 5(6–8), 21.
- Rocznik statystyczny Warszawy 1933* (1935). Warszawa: Magistrat m.st. Warszawy.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za drugą połowę 1935/36 roku. (1936/1937), *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 8(6–7), 70–80.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za drugą połowę 1936/37 roku. (1937/1938), *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 9(3–4), 61–75.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za pierwszą połowę 1935/36 roku. (1935/1936a), *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 7(12), 153–164.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za pierwszą połowę 1936/37 roku. (1937/1938), *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 9(1), 5–16.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1929/30. (1935/1936), *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 2(1), 1–8.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1930/31. (1931/1932), *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 3(1), 1–10.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1931/32. (1932/1933), *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 4(3–6), 21–31.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1932/33 (1933/1934). *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 4(1–5), s. 1–8.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1933/34 (1934/1935). *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, 5(1–2), 6.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1933/34 (1934/1935). *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 6(1–2), 2–8.
- Sprawozdanie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy za rok 1934/35 (1935/1936b). *Bibliotekarz. Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy poświęcony sprawom bibliotek publicznych*, 7(10–11), 126–134.
- Stopczyńska, M. (1938). Albumy. W: *Formy pracy w bibliotekach dziecięcych. Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy*, 10(9), 125–126.
- Trzydziestolecie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy (1938). *Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom bibliotek publicznych wydawane przez Związek Bibliotekarzy Polskich i Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy*, 10(3–5), 25–33.

Hanna Langer

The view of Biblioteka Wzorowa in the Public Library of Warsaw's periodicals (1929–1939)

Abstract

The articles, reports and other texts i. a. statistical and annalistic ones concerning Biblioteka Wzorowa have been analysed. They were published in the periodicals of the Public Library in Warsaw in the period of 1929–1939. The purpose of the analysis was to characterise the library for children's activity. The library was opened in Warsaw in 1927. Biblioteka Wzorowa became an inspiration for founding other public libraries for children in Poland.

Key words: Biblioteka Wzorowa dla Dzieci i Młodzieży, public libraries for children and youths

Ekspozycja zbiorów
biblioteki Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie
Fot. A. Kotwica

WARTOŚCI WYCHOWAWCZE PREZENTOWANE NA ŁAMACH „MAŁEGO GOŚCIA NIEDZIELNEGO” (1926–1939)

Wprowadzenie

W okresie II Rzeczypospolitej władze Kościoła katolickiego dużą wagę przywiązywały do wychowania młodego pokolenia, co podkreślał papież Pius XI w encyklice *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży* z 1929 r. („*Divini illius Magistri*”): „kościół posiada prawo, którego rzec się nie może, a zarazem obowiązek, od którego nie może być zwolniony, czuwania nad całym wychowaniem swoich dzieci, wierzących, nie tylko w jakimkolwiek zakładzie publicznym czy prywatnym, nie tylko co do nauki religii, jakiej tam się udziela, lecz także co do wszystkich nauk i zarządzeń, o ile z religią i moralnością mają jakiś związek” (Za: Skreczko, 2011, s. 236). Naukę wiary oraz moralności chrześcijańskiej wśród dzieci i młodzieży prowadzono na wiele sposobów, także za pośrednictwem czasopiśmiennictwa. W omawianym okresie Kościół oraz współpracujące z nim organizacje i stowarzyszenia religijne wydawały wiele różnorodnych tytułów czasopism o zasięgu zarówno ogólnopolskim, jak i regionalnym, w postaci dodatków lub samoistnych periodyków². W diecezji katowickiej dla młodych czytelników publikowano kilkanaście tytułów³, w tym dwa dodatki kierowano do młodszych dzieci – „Mały Gość Niedzielny” (dodatek do „Gościa Niedzielnego”) oraz „Dzwonek: Gazetka dla Dzieci” (dodatek do „Katolika”, „Katolika Polskiego” i „Górnoślązaka”). Były one miejscem upowszechniania nie tylko podstawowych nauk Kościoła katolickiego, ale także wielu innych ważnych wartości wychowawczych (Żmichowska, 1997, s. 367–379).

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Kościół katolicki wydawał wówczas 171 czasopism przeznaczonych dla młodych odbiorców, w tym 110 tytułów kierowano do młodzieży (Jarowiecki, 1990, s. 49).

³ J. Jarowiecki podaje, że w samych Katowicach ukazywało się łącznie 12 czasopism katolickich dla dzieci i młodzieży (Jarowiecki, 1990, s. 50; por. także Gładysz, 1931, s. 301–321; Stosio, 1982, s. 172–183; Ratajewski, 1965, s. 881–888).

„Mały Gość Niedzielny” posłuży jako przykład do zbadania, jakiego rodzaju treści wychowawcze prezentowano w ówczesnym śląskim czasopiśmiennictwie katolickim dla młodych czytelników. Dodatkowo analiza programu edukacyjno-wychowawczego periodyku pozwoli określić, jaki model wychowania był propagowany przez ówczesną redakcję. W celu uzyskania odpowiedzi na tak sformułowane pytania analizie poddano zarówno zawartość, jak i treść poszczególnych numerów wydanych w latach 1926–1939.

Powstanie i rozwój czasopisma

Na dwa lata przed utworzeniem diecezji katowickiej we wrześniu 1923 r. bp August Hlond, administrator apostolski ustanowiony dla Górnego Śląska, podjął decyzję o powołaniu do życia „Gościa Niedzielnego: Tygodnika dla Ludu Polskiego Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego”. Pismo było adresowane do wszystkich rodzin katolickich i miało na celu nie tylko informowanie o bieżących sprawach Kościoła powszechnego i lokalnego, ale także zintegrowanie duszpasterstwa na terenie tworzącej się diecezji. Redakcja tygodnika chciała docierać dzięki periodykowi do wszystkich diecezjan, dlatego z czasem zdecydowała się na wydawanie licznych dodatków kierowanych do różnych grup odbiorców (zob. Lubojańska, 2009, s. 149-165). Dla najmłodszych czytelników w grudniu 1926 r. rozpoczęto drukowanie „Małego Gościa Niedzielnego”, który z czasem jako jedyny przekształcił się w samodzielne czasopismo i przetrwał do dnia dzisiejszego. Od początku pismo było kierowane do młodszych dzieci szkolnych, które potrafiły już czytać i miało na celu wspomaganie rodziców w wychowaniu młodego pokolenia, o czym informowano na łamach czasopisma macierzystego: „Książki i pisma w duchu katolickim są niejako współpracownikami rodziców w wychowywaniu ich dzieci [...], dajcie dzieciom Waszym do ręki >>Małego Gościa<<. Niech się uczą na nim co dobre, co złe” (Czytajcie pożyteczne, 1927, s. 6). Na redaktora odpowiedzialnego za wydawanie pisma powołano ks. Alfonsa Piotrowskiego (Grajewski, 2008, s. 29; Myszor, 1999, s. 228)⁴, który równocześnie zajmował się działem ogłoszeń w „Gościu Niedzielnym”.

Początkowo „Mały Gość Niedzielny” miał być adresowany do czytelników ze Śląska, o czym informował podtytuł „poświęcony działwie śląskiej”. Jednak po dwóch latach redakcja zdecydowała się na poszerzenie kręgu odbiorców i zmieniła podtytuł na „poświęcony działwie polskiej”. Z czasem czasopismo zyskało wielu czytelników także spoza diecezji katowickiej, czego dowodem były liczne listy nadsyłane z różnych zakątków Polski⁵.

⁴ Według Z. Zielińskiego natomiast redaktorem dodatku był Alojzy Siemienik (Zieliński (oprac.), 1981, s. 175).

⁵ W latach 30. średnia sprzedaż „Małego Gościa Niedzielnego” wynosiła ok. 25 tys. egzemplarzy, z czego np. w 1934 r. poza diecezją katowicką rozprowadzono 7400 egzemplarzy (Grajewski, 2008, s. 29).

O wzroście popularności dodatku świadczyła również zmiana częstotliwości – tuż przed wybuchem II wojny światowej przekształcono go z dwutygodnika w tygodnik. Ostatni numer wydrukowany w skróconej formie w języku polskim oraz niemieckim ukazał się w październiku 1939 r.

Przez cały okres przedwojenny czasopismo wydawano w małym formacie i była to połowa formatu „Gościa Niedzielnego”. Zmianom ulegały natomiast objętość pisma, która wahała się od 4 do 8 stron, oraz szata graficzna. Początkowo zarówno winieta, jak i nieliczne ilustracje przedstawiały się raczej skromnie, lecz z czasem po stopniowych modyfikacjach uległy poprawie. Wprowadzano więcej rysunków oraz fotografii, zaczęto używać kolorowej farby drukarskiej, co wpłynęło na uatrakcyjnienie przekazywanych treści. Zdarzały się problemy z metryką pisemka, gdyż zachodziły pomyłki co do podawania numerów, kolejnych dat, a czasem nie podawano żadnych danych. Jednak od 1933 r. wprowadzono ciągłą numerację stron dla edycji rocznych, co pozwalało dzieciom oprawiać je i nadawać charakter książki. Większość tekstów publikowano bez podawania nazwisk autorów lub stanowiły one przedruki z innych periodyków oraz książek.

W ciągu 14 lat ukazywania się dwutygodnika jego struktura – główne działy – oraz zawartość tematyczna nie zmieniły się zasadniczo. Oczywiście najwięcej miejsca zajmowały elementy religijne, zgodne z charakterem czasopisma macierzystego. Oprócz tekstów religijnych, najczęściej zamieszczanych na początku numeru, stałe działy i tematy stanowiły beletrystyka, wiersze, listy oraz artykuły o tematyce edukacyjnej popularyzujące wiedzę. Ostatnie dwie strony poświęcano rozrywce, zamieszczano tutaj łamigłówki, ciekawostki, historyjki obrazkowe, dowcipy oraz konkursy.

Zmiany widoczne były w sposobie przekazywania treści oraz objętości drukowanych tekstów. W początkowym okresie ukazywania się czasopismo miało charakterystyczny dla wcześniejszych śląskich periodyków „ludowych” styl moralizatorsko-pouczający, który przypominał katechezy kościelne i często nawiązywał do gatunku zwanego opowieścią przykładową (Dunin, 1984, s. 495). Posługując się prostym i zwięzłym przekazem literackim, nawiązywano do żywych na Śląsku wzorów kultury oralnej. Opowieści takie często czytano na głos w większym gronie. W ten sposób nauki miały szansę dotarcia do szerokiego kręgu czytelników, nawet do osób których nie było stać na zakup czasopisma. W początkowej fazie rozwoju periodyku realizowano dwa cele uznawane przez śląską prasę za najbardziej istotne: wychowanie chrześcijańskie oraz rozwijanie czytelnictwa w języku polskim, co było szczególnie ważne po przyłączeniu Śląska do Polski (Socha, 2000, s. 147).

Z czasem krótsze, mniej skomplikowane formy zastąpiono obszerniejszymi utworami, skierowanymi do bardziej wymagającego i wyrobionego czytelnika, który miał już okazję pobierać edukację w polskiej szkole. Czasopismo zaczęło proponować obok tekstów moralno-religijnych, także

publicystykę edukacyjno-oświatową dostosowaną do wieku młodego odbiorcy. Coraz więcej miejsca zaczęto poświęcać tematyce historycznej, aktualnym wydarzeniom, co miało służyć wychowaniu patriotycznemu, a także popularyzowaniu wiedzy na temat otaczającego świata. Odchodzenie od modelu pisma ograniczonego do tematyki religijnej to ogólna tendencja widoczna w 20-leciu międzywojennym w czasopiśmiennictwie dziecięcym wydawanym przy udziale Kościoła. Redakcje katolickie starały się upodobnić swoje publikacje do popularnych wówczas czasopism świeckich (Kunowska-Porębna, 1985, s. 486). Jednocześnie nadal zachowując religijny charakter przekazywanych treści, stanowiły przeciwwagę dla periodyków wydawanych przez Związek Nauczycielstwa Polskiego, który promował laicki system wychowania.

Program edukacyjno-wychowawczy „Małego Gościa Niedzielnego”

Od początku na łamach dwutygodnika dominowała tematyka religijna, zgodna z charakterem czasopisma macierzystego, służąca propagowaniu wychowania moralno-religijnego. Podstawowym celem pisma było uświadczenie religijne małego czytelnika poprzez krzewienie kultu eucharystycznego, maryjnego oraz świętych. Ukierunkowanie wychowawcze „Małego Gościa Niedzielnego”, podobnie jak to miało miejsce w przypadku innych polskich czasopism katolickich dla dzieci, przejawiało się w pragmatycznym pojmowaniu religii, która miała służyć pomocą zarówno poszczególnym jednostkom, jak też rodzinie, a nawet narodowi (Kunowska-Porębna, 1985, s. 486). Już w pierwszym numerze w liście skierowanym do czytelników redakcja podkreślała, że: „>>Mały Gość<< chce Was, kochane dziatki, wykierować na zacnych i pobożnych ludzi, którzy służyliby Bogu na chwałę, Ojczyźnie na pożytek, Rodzicom na pociechę” (Niech będzie, 1926, s. 2). Z tego powodu mniej akcentowano rozumowe pogłębianie prawd wiary, natomiast mocno nakłaniano do właściwego – czyli zgodnego z nakazami etyki chrześcijańskiej – postępowania w życiu codziennym.

W pierwszych latach istnienia pisemka wychowanie moralno-religijne upowszechniane było najczęściej za pośrednictwem popularnych przekazów literackich, takich jak opowiadania i legendy religijne. Cechowała je przejrzysta kompozycja, krótka i uproszczona fabuła oraz język i styl dostosowany do poziomu dziecka. Dzięki temu świat przedstawiony stawał się bliższy czytelnikowi, a wypływające z legend nauki katechetyczne były bardziej zrozumiałe (Olszewska, 2007, s. 318). Za pośrednictwem takich prostych form, często opartych na motywach biblijnych, objaśniano kolejne dni roku liturgicznego, problematykę modlitwy czy liturgii, uczono szacunku do miejsc świętych lub zachowania podczas nabożeństw. Niektóre z opowiadań miały charakter hagiograficzny i w przystępny sposób przybliżały czytelnikom wybrane epizody z życia świętych. Spopularyzowane wśród dzieci na

Śląsku już w XIX w. jako źródło poznania życiorysów, charakterów i typów świętości, służyły przede wszystkim przekazywaniu chrześcijańskich wzorów osobowych oraz religijnej koncepcji życia (Socha, 1999, s. 53).

Z lektury kolejnych numerów „Małego Gościa Niedzielnego” wynika, że najczęściej pisano o polskich świętych oraz patronach młodzieży. Kilka razy drukowano opowiadania opisujące postać św. Stanisława Kostki, którego stawiano za wzór do naśladowania szczególnie chłopcom: „Bo szedł drogą cnoty, pracy i nauki z hasłem na ustach i w sercu: Do wyższych rzeczy jestem stworzony” (Ojczyzna potrzebuje, 1928, s. 4). Dodatkowo podczas prezentacji zasług św. Stanisława eksponowano fakt, że został on mianowany przez papieża patronem Polski i miał szczególne znaczenie dla Polaków i historii naszej ojczyzny. Dziewczętom natomiast jako wzór służyć miała św. Kinga, patronka Królestwa Polskiego i Litwy, postać charakteryzująca się wieloma przymiotami charakteru i ogromną pobożnością (Wiano Świętej, 1928, s. 3). Wybór przez redakcję polskich świętych miał stanowić dla czytelników zachętę do naśladowania także ich postawy względem ojczyzny oraz zaszczepienia dumy z powodu powinowactwa z tak wielkimi postaciami. W innym numerze pokazano dzieciństwo i młode lata św. Ałojzego Gonzagi, który był patronem młodzieży (Święty Ałojzy, 1936, s. 101). Przedstawiano go jako wzór pracowitości, poświęcenia dla wiary i nauki; mieli brać z niego przykład wszyscy uczniowie i ministranci. Poza tym w czasopiśmie wydawanym na Śląsku nie mogło zabraknąć opowieści o Janie Sarkandrze, męczenniku pochodzącym z ziemi śląskiej (Błogosławiony Jan, 1936, s. 43). Życie świętych miało nie tylko stanowić wzorzec do naśladowania dla młodych czytelników, ale także pobudzać ich do pracy nad własnym charakterem. Dodatkowo w tekstach hagiograficznych opisywane wydarzenia uzupełniano wiadomościami z zakresu wiary i moralności chrześcijańskiej. Z czasem tematyka hagiograficzna zajmowała coraz mniej miejsca na łamach dwutygodnika i była obecna co najwyżej kilka razy w roku, przy okazji rocznic lub uroczystości.

Wychowaniu religijnemu w „Małym Gościu Niedzielnym” służyły także opowiadania odnoszące się do współczesności, w których poruszano kwestie związane z problemami życia codziennego oraz wyborami dokonywanymi przez dzieci. Wiele tekstów poświęcano różnego rodzaju dylematom moralnym, silnej woli, sumieniu, a także zasadom funkcjonowania w grupie rówieśniczej. Na szczególną uwagę zasługują utwory promujące wartości rodzinne oraz wychowanie w rodzinie. Miłość i szacunek do najbliższych – zwłaszcza do rodzeństwa (Miłość ojczyzny, 1935, s. 150) i rodziców – to najważniejsze przesłanie płynące z przekazów kierowanych do młodych czytelników: „Kto czci rodziców, tego czci Bóg [...]. Matka, i rodzice w ogóle z polecenia Boskiego wami się opiekują. Są jak gdyby zesłańcami Boga. Musicie ich kochać” (Ojciec i matka, 1939, s. 34). W rodzinie odbywały się podstawowe procesy wychowawcze, a rodzice byli pierwszymi nauczycie-

lami przygotowującymi dzieci do życia religijnego oraz społecznego: „Oni nauczyli nas poznać Boga, prowadzili nas do I-ej komunii św., oni uczą nas by prowadzić życie bogobojne i uczciwe” (Ojciec i matka, 1939, s. 34). Rodzinę i dom przedstawiano jako miejsce, gdzie każdy mógł odnaleźć oparcie, stabilizację i bezpieczeństwo.

W czasopiśmie wielokrotnie łączono wychowanie religijne z problematyką społeczną, a jednym z istotniejszych elementów programu wychowawczego było uwrażliwienie czytelników na niesprawiedliwość i krzywdę ludzi poszkodowanych przez los. Redakcja starała się pobudzać dzieci do podejmowania działań charytatywnych na rzecz ubogich, bezrobotnych, bezdomnych czy okaleczonych (np. Dobry uczynek, 1937, s. 117; Bądźcie dobre, 1939, s. 62). Pomagać należało nie tylko osobom z najbliższego otoczenia, ale także ludziom mieszkającym poza granicami Polski. Taką możliwość dawało zaangażowanie się w działalność charytatywną na rzecz misji. Pokazaniu różnych aspektów pracy misyjnej miało służyć drukowanie listów od braci i sióstr zakonnych zaangażowanych w pomoc mieszkańcom krajów objętych misjami (List z Afryki, 1928, s. 2–3). Podobne zadanie spełniały teksty odnoszące się do Dzieła Dzieciństwa Jezusowego, największego stowarzyszenia misyjnego dzieci katolickich. Często publikowano apele zachęcające do udziału w stowarzyszeniu, zbierania dobrowolnych ofiar pieniężnych i materialnych na rzecz misji. Poza tym systematycznie drukowano doniesienia z działalności kół regionalnych w różnych parafiach i miastach, coroczne sprawozdania dotyczące liczby członków w poszczególnych diecezjach oraz wysokości zebranych składek. W okresie międzywojennym Dzieło Dzieciństwa Jezusowego należało do jednej z najlepiej rozwiniętych organizacji katolickich na Śląsku (Olszar, 2000, s. 470). Diecezja katowicka wyróżniała się zarówno pod względem liczby zarejestrowanych dzieci, jak i zbieranych datków, co potwierdzał w jednym ze sprawozdań rocznych ks. Hugo Król (1874–1945), dyrektor krajowy organizacji: „Z szacunkiem powinniśmy tu popatrzeć na diecezję katowicką i podziękować jej, że nam tak wspierałym przykładem przyświeca i uczyć się z tego przykładu od niej” (Co działy, 1928, s. 7). Innym ważnym sposobem popierania misji przez redakcję dwutygodnika była zachęta do nabywania „Roczników Dzieła Dzieciństwa Jezusa”, dwumiesięcznika wydawanego przez stowarzyszenie.

Z lektury kolejnych numerów „Małego Gościa Niedzielnego” wynika, że dzieci chętnie angażowały się w działalność filantropijną, czego dowodem była bogata korespondencja systematycznie publikowana w piśmie. Listy ujawniały niezwykłą wrażliwość czytelników nie tylko na cierpienie innych ludzi, ale także i zwierząt (Olszewska, 1931, s. 7). Redakcja uczyła tego rodzaju wrażliwości wielokrotnie apelując o opiekę i stawanie w obronie zwierząt, dokarmianie ptaków zimą, przeciwstawianie się aktom przemocy oraz piętnowanie osób krzywdzących zwierzęta: „Ci, którzy potrafią dręczyć ptaki, czy zwierzęta to ludzie najczęściej źli” (Kochajmy zwierzęta, 1939,

s. 220). Z kolei za pośrednictwem cyklu opowiadań o Filucie drukowanych w 1936 r. dzieci miały możliwość wczuć się w położenie bezdomnego psa, który często był źle traktowany i zdany jedynie na łaskę innych.

Model wychowania propagowany przez katolicki periodyk dobrze odzwierciedlał cykl artykułów poświęconych innemu stowarzyszeniu dziecięcemu – Krucjacie Eucharystycznej, nazywanej inaczej Rycerstwem Jezusowym, a stanowiącej sekcję Apostolstwa Modlitwy. Była to organizacja duszpasterska, która miała kształtować charaktery przyszłych katolików, gotowych bronić swej wiary przez ćwiczenia religijne, modlitwę oraz przystępowanie do sakramentów świętych (Krucjata Eucharystyczna, 1927, s. 48). Podstawowe założenia programu stowarzyszenia najlepiej pokazywały tytuły nadawane kolejnym tekstom cyklu drukowanego w 1938 r. (numery od 10 do 18):

- *Niech więc dzieci z Krucjaty wyróżniają się wśród wszystkich swą skupioną i poważną postawą w kościele;*
- *Rycerz odznacza się zawsze posłuszeństwem wobec rodziców i przełożonych;*
- *Rycerz jest aniołem czystości i brzydzi się nieskromną rozmową, książką, obrazem i zabawą;*
- *Rycerz jest wzorem dobroci i unika wszelkich sprzeczek i kłótni;*
- *Rycerz jest miłośnikiem prawdy i nigdy nie plami ust swoich kłamstwem;*
- *Rycerz jest uczynny dla innych i brzydzi się samolubstwem;*
- *Rycerz jest pełen radości;*
- *Rycerz jest gorliwym apostołem katolickiej prasy.*

Wymagania jakie stawiano członkom Krucjaty nie odnosiły się jedynie do formacji religijnej, ale zakładały także konieczność pracy nad charakterem i walki z własnymi słabościami. Pokazywały obraz radosnego katolika, który w życiu codziennym zawsze kieruje się jasnymi zasadami, jest posłuszny Bogu i rodzicom, cechuje go dobroć, łagodność, uczynność, prawdomówność, szacunek do innych ludzi i symboli religijnych.

Analiza zawartości czasopisma pokazuje, że równoległe z wychowaniem religijnym starano się dbać o wychowanie literackie czytelników, na które składała się edukacja językowa oraz czytelnicza. W okresie międzywojennym kompetencje literackie stanowiły jeden z najistotniejszych składników wzoru osobowego i modelu wychowawczego publikacji przeznaczonych dla dzieci, a wychowanie w znacznym stopniu odbywało się przez literaturę i dla literatury (Hadaczek, 1973, s. 14). Z tego powodu redakcja systematycznie zachęcała do czytania książek (Co daje, 1933, s. 28–29), upominając jednocześnie, aby sięgano jedynie po literaturę wartościową: „Kochajcie, więc, dzieci książki i pilnie je czytajcie, gdyż z czytania dobrych książek, wiele odniesiecie korzyści, będziecie z nich miały zawsze najwierniejszego przyjaciela, który was nigdy nie opuści, jeśli wy mu wierności dochowacie”

(Najlepszy przyjaciel, 1929, s. 3). Starano się także wyrabiać nawyk systematycznego korzystania z bibliotek, a nawet zachęcano czytelników do udziału w organizowaniu takich miejsc: „Jak najczęściej powinniśmy zaglądać do biblioteki, ale takiej, w której znajdują się dobre książki. A jeśli nie ma jej w naszym mieście czy wiosce, w której mieszkamy, to musimy prosić księdza proboszcza lub pana nauczyciela, aby kazał nam ją założyć” (Najlepszy przyjaciel, 1929, s. 3). Odpowiednią literaturę dzieci mogły odnaleźć nie tylko w bibliotekach, ale także podczas organizowanego na terenie diecezji śląskiej „Tygodnia Dobrej Książki”, o czym zawsze informowano na łamach „Małego Gościa Niedzielnego” (Tydzień książki, 1938, s. 157). Każdego roku w święto Chrystusa Króla przed kościołami sprzedawano publikacje katolickie przeznaczone zarówno dla dorosłych, jak i dla dzieci. Tego rodzaju akcje odbywały się na Śląsku pod patronatem Ligi Katolickiej i Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej, co miało gwarantować odpowiedni dobór literatury (Warzachowska, 2012, s. 168).

Przez wszystkie lata ukazywania się pisemka systematycznie propagowano kontakt z utworami religijnymi i jednocześnie wielokrotnie przestrzegano przed czytaniem mało wartościowych książek oraz niektórych tytułów czasopism, przewidując że mogą one wywierać zły wpływ na wychowanie dzieci. Od 1936 r. widać wyraźnie negatywne nastawienie do periodyków wydawanych przez Związek Nauczycielstwa Polskiego – „Płomyk” i „Płomyczek”, które negowano za upowszechnianie komunizmu oraz dążenie do laicyzacji szkolnictwa (Uwagi Wujaszka, 1936, s. 62). Należy pamiętać, że był to okres kiedy toczono spór o kształt i charakter polskich szkół. Na Śląsku istniała wieloletnia tradycja szkolnictwa wyznaniowego, jednak takiemu modelowi przeciwstawiali się m.in. przywódcy najsilniejszych organizacji nauczycielskich (Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych i Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich), opowiadające się za modelem świeckim lub mieszanym (Jaroszuk, 2006, s. 75–76). Z tego powodu wielokrotnie w obronie szkoły katolickiej wypowiadano się nie tylko łamach „Gościa Niedzielnego” (Sarzyński, 2014, s. 346–360), ale także poświęcono temu zagadnieniu kilka tekstów w dodatku dla dzieci. Początkowo starano się pokazywać zalety szkolnictwa wyznaniowego przez zapoznavanie czytelników z długą i bogatą tradycją różnych szkół przyklasztornych, opisując np. historię nauczania w szkole szwajcarskiego opactwa św. Gała (Nasza katolicka, 1937, s. 138). Z czasem artykuły zaczęły przybierać coraz ostrzejszy ton, otwarcie negując świecki charakter szkolnictwa i nakłaniając dzieci do opowiadania się za szkołą wyznaniową: „Módlcie się, kochane dzieci, żeby wrogowie Kościoła nie zdołali zepsuć naszej szkoły, pozbawiając jej religii. Oby Pan Bóg zachował naszą katolicką szkołę, oby dał, żeby była coraz więcej katolicka, coraz więcej podobna do szkół katolickich w dawnych, dobrych czasach [...]” (Nasza katolicka, 1937, s. 139).

Warto podkreślić, że redakcja nie ograniczała się jedynie do propagowania pism religijnych, ale kładła także nacisk na popularyzację literatury polskiej. Najczęściej na łamach dwutygodnika zamieszczano poezję oraz krótkie opowiadania lub fragmenty dłuższych utworów polskich autorów. W ten sposób młody czytelnik miał okazję zapoznać się m.in. z poezją Marii Konopnickiej, Marii Bielskiej, Marii Czeskiej-Maczyńskiej, Władysława Bełzy, Marii Czerkawskiej i ks. Mateusza Jeża. Oprócz wierszy zamieszczano także fragmenty prozy o charakterze moralno-społecznym, często wzbogaconej o motywy historyczne, takich autorów, jak np. Józef Ignacy Kraszewski (1926), Henryk Sienkiewicz (1928) czy Zofia Bukowiecka (1927). Czasami redakcja decydowała się na drukowanie tekstów zawierających krótką charakterystykę twórczości oraz biografię wybranego pisarza. Jedną z opowieści poświęcono postaci Jana Kochanowskiego oraz jego córki Urszuli, co stało się pretekstem do pokazania okoliczności powstania trenów oraz „Psałterza Dawidowego” (Jan Kochanowski, 1927, s. 4–5). Innym razem starano się zaprezentować także pozaliteracką działalność pisarzy. W tekście o Stanisławie Jachowiczu, popularnym polskim bajkopisarzu, zaprezentowano jego osiągnięcia na polu pracy pedagogicznej oraz działalności dobroczynnej (Stanisław Jachowicz, 1927, s. 4–5). Poza tym znaczna część opowiadań przedstawiała epizody z lat dziecińczych i szkolnych znanych ludzi. Na przykład wspomnienie o Juliuszu Słowackim odnosiło się do przeżyć religijnych poety, kiedy odbywał pierwszą spowiedź i został ministrantem (Juliusz Słowacki, 1933, s. 109–110).

Ważnym elementem wychowania literackiego było zachęcanie dzieci do podejmowania samodzielnych prób pisarskich. W 1931 r. ogłoszono konkurs na dokończenie opowiadania *Znaleziony chłopiec*, a zwycięzca oprócz nagrody książkowej miał mieć wydrukowany tekst w „Małym Gościu Niedzielnym”. Co ważne, redakcja aktywnie pomagała młodym twórcom w doskonaleniu warsztatu pisarskiego, publikując konkretne wskazówki o tym jak należy pisać: „Drogie dzieci, nim przystapicie do pisania, należy kilka razy uważnie przeczytać cały początek powiastki i dobrze sobie uprzytomnić, jak to było” (Konkurs na dalszy, 1931, s. 4–5). Dodatkowo zwracano uwagę na najczęściej popełniane błędy podczas pracy twórczej i doradzano jak można ich unikać, dzięki czemu dwutygodnik spełniał rolę warsztatową dla początkujących adeptów sztuki pisarskiej.

Wyrabianie postawy religijnej prawie zawsze łączono na łamach „Małego Gościa Niedzielnego” z patriotyzmem, który stanowił niezwykle ważny element programu edukacyjno-wychowawczego periodyku. W wielu oficjalnych wypowiedziach Episkopatu Polski tego okresu podkreślano, że wychowanie dobrego katolika było równoznaczne z wychowaniem odpowiedzialnego obywatela i patrioty (Dziwoki, 2002, s. 279). W okresie międzywojennym uświadomienie patriotyczne w czasopismach dla dzieci zwykle realizowano przez upowszechnianie „patriotyzmu historycznego”, „patrio-

tyzmu państwowego” oraz patriotyzmu lokalnego. Pierwszy z nich związany był z wyrażaniem kultu dla wielkiej przeszłości i kultury narodowej oraz jej twórców – wielkich Polaków. Drugi charakteryzowało afirmowanie osiągnięć gospodarczych, naukowych i kulturalnych Polski współczesnej oraz osób reprezentujących jej władzę. Patriotyzm lokalny miał się natomiast przejawiać w kultywowaniu regionalnych i ludowych tradycji oraz krajoznawstwa (Socha, 1990, s. 43).

Podobny model wychowania patriotycznego odzwierciedlały teksty zamieszczane w dodatku do „Gościa Niedzielnego”. Najwięcej miejsca poświęcano w nich tematyce historycznej, drukowano zarówno opowiadania oparte na faktach historycznych, jak również różnego rodzaju legendy i podania. Pod koniec lat 20. w kolejnych numerach publikowano cykl tekstów, który w porządku mniej więcej chronologicznym przedstawiał najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, od momentu utworzenia państwa do czasów współczesnych. Systematycznie z okazji kolejnych rocznic państwowych drukowano artykuły okolicznościowe, przypominając młodemu pokoleniu o kolejnych zrywach narodowych, powstaniach czy bitwach. Na początku 1939 r. powstała stała rubryka zatytułowana *Z historii Polski*, w której zamieszczano artykuły przedstawiające sylwetki polskich władców, począwszy od Mieszka I aż do Zygmunta II Augusta. Równocześnie drukowano też utwory o innych polskich mężach stanu i politykach, m.in. o Edwardzie Rydzu-Śmigłym czy Józefie Piłsudskim. Celem większości opowiadań historycznych było nie tyle przekazywanie dokładnej wiedzy o dziejach naszego kraju, ile przede wszystkim kształtowanie w świadomości odbiorców więzi z narodem polskim oraz ojczyzną. Władcy i mężowie stanu ukazywani byli zwykle jako ludzie o wysokich walorach moralnych, a Polska jako państwo silne i potężne.

Na łamach „Małego Gościa Niedzielnego” w mniejszym stopniu widoczny był tzw. patriotyzm państwowy. Co prawda można było odnaleźć artykuły na temat wielkich polskich naukowców oraz ich osiągnięć (np. Marii Skłodowskiej-Curie czy Mikołaja Kopernika), lub artystów (np. Jana Matejki, Fryderyka Chopina), ale nie zajmowano się raczej współczesnym życiem kulturalnym i najnowszymi osiągnięciami naukowymi Polaków. Najprawdopodobniej ze względu na młody wiek czytelników i religijny charakter czasopisma nie zajmowano się także ówczesnymi wydarzeniami politycznymi oraz osobami związanymi z życiem politycznym państwa.

Stosunkowo często publikowano natomiast teksty promujące patriotyzm lokalny wśród młodych czytelników. Akcja niektórych opowiadań toczyła się na Śląsku, co pozwalało ukazać patriotyzm i cnoty moralne tutejszej ludności. Na przykład w utworze o Janie III Sobieskim w drodze do Wiednia zamieszczono opis powitania króla przez mieszkańców niektórych śląskich miastach: Mysłowic, Katowic, Piekar Śląskich, Tarnowskich

Gór, Gliwic i Raciborza. W opowiadaniu nie tylko pozytywnie wyrażano się o Ślązakach, ale także podkreślano ich polskość: „Król był zachwycony tym serdecznym przyjęciem ludu śląskiego, który był wtenczas prawie wszystkim ludem polskim; to też w liście do swojej żony tak się o nim wyraża: >>Lud tu niewymownie dobry i błogosławi nam; kraj cudownie wesoły<<” (Król Sobieski, 1928, s. 2). Dodatkowo patriotyzm lokalny przejawiał się w pokazywaniu walorów ziemi śląskiej, bogatej w złoża węgla i innych minerałów, pokazywano fotografie hut i kopalń oraz opisywano korzyści jakie przynoszą całej Polsce i społeczeństwu (Podleski, 1939, s. 52–53). Często tematykę regionalną łączono z wątkami krajoznawczymi, ukazując walory przyrodnicze i krajobrazowe zarówno Śląska, jak i pozostałych rejonów Polski. Propagowane hasło „przez poznanie ziemi ojczystej do jej umiłowania”, miało na celu wyzwalanie u młodych uczuć patriotycznych (Miłość rodzeństwa, 1938, s. 186).

Zakończenie

Analiza zawartości poszczególnych numerów „Małego Gościa Niedzielnego” pokazała, że zasadniczą część programu edukacyjno-wychowawczego periodyku stanowiły wartości religijne. Redakcja przez blisko czternaście lat ukazywania się dodatku konsekwentnie upowszechniała wychowanie religijno-moralne, wzbogacając je o elementy wychowania literackiego oraz patriotycznego. W mniejszym stopniu dbano o sferę edukacyjną, popularyzację wiedzy czy wychowanie estetyczne, przy tym jednak nigdy nie zapomniano o zaspakajaniu potrzeb rozrywkowych młodych czytelników. Obok uświadczenia religijnego największy nacisk kładziono na formowanie charakteru, kształtowanie stabilnej postawy moralnej oraz wyrabianie takich cech jak posłuszeństwo Bogu i rodzinie, dobroć, prawość, szacunek do innych ludzi oraz chęć niesienia pomocy potrzebującym.

Podobny wizerunek młodego człowieka, szczególnie jeśli chodzi o sferę religijno-moralną, przetrwał do dziś i widoczny jest również w obecnie ukazującym się „Małym Gościu Niedzielnym”, co potwierdzają badania przeprowadzone przez Piotra Tomasza Nowakowskiego. Wzór propagowany na łamach współczesnego czasopisma badacz nazywa „modelem moralnej stabilności”, gdyż w życiu codziennym bez względu na okoliczności i sytuacje zawsze kieruje się zasadami etyki chrześcijańskiej. Poza tym podobnie jak to miało miejsce w okresie międzywojennym: „[...] bohater miesięcznika docenia wartości rodziny, godność osoby, wartości przyjaźni oraz pomocy” (Nowakowski, 2004, s. 179). Z powyższego wynika, że wartości wychowawcze upowszechniane w przeszłości są aktualne do dnia dzisiejszego i dzięki swej uniwersalności nadal są obecne w czasopiśmiennictwie skierowanym do dzieci.

Bibliografia

- Bądźcie dobre dla biednych (1939). *Mały Gość Niedzielny*, 8, 62.
- Błogosławiony Jan Sarkander (1936). *Mały Gość Niedzielny*, 6, 43.
- Bukowiecka, Z. (1927). Skarbnik. Z „Historji o Janku Górniku”. *Mały Gość Niedzielny*, 26, 5-6.
- Co daje czytanie (1933). *Mały Gość Niedzielny*, 4, 28-29.
- Co zdziałały Stowarzyszenia św. Dziecięctwa w kraju w 1927? (1928). *Mały Gość Niedzielny*, 8, 7.
- Czytajcie pożyteczne pisma (1927). *Gość Niedzielny*, 2, 6.
- Dobry uczynek (1937). *Mały Gość Niedzielny*, 15, 117.
- Dunin, J. (1984). Opowieści przykładowe. Przyczynek do historii ludowego i robotniczego czytelnictwa. *Miscellanea Łódzkie*, 3, 49-55.
- Dziwoki, J. (2002). *Kościół katolicki wobec szkolnictwa w województwie śląskim w latach 1922-1939*. Kielce: Wydawnictwo Szumacher.
- Gładysz, M. (1931). Polskie czasopiśmiennictwo dla dzieci i młodzieży na Śląsku: przyczynek do dziejów prasy polskiej na Śląsku. *Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku*, 3, 301-321.
- Grajewski, A. (2008). *Twój Gość*. Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej „Gość Niedzielny”.
- Hadaczek, B. (1973). Wychowanie przez literaturę w Polsce międzywojennej: (związki literatury dla dzieci i młodzieży z pedagogiką). Warszawa; Poznań: Państwowe Wydaw. Naukowe.
- Jan Kochanowski (1927). *Mały Gość Niedzielny*, 19, 4-5.
- Juliusz Słowacki – ministrantem (1933). *Mały Gość Niedzielny*, 14, 109-110.
- Jaroszuk, T. (2006). *Żywa szkoła: o nowy model szkoły i wychowania w międzywojennej Polsce*. Olsztyn: Studio Poligrafii Komputerowej „SQL”.
- Jarowiecki, J. (1990). *Czasopisma dla dzieci i młodzieży*. Cz. 1, 1918-1945. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Kochajmy zwierzęta i ptaki (1939). *Mały Gość Niedzielny*, 28, 220.
- Konkurs na dalszy ciąg powiastki (1931). *Mały Gość Niedzielny*, 10, 4-5.
- Kraszewski, I. (1926). Bajeczka wstępna. *Mały Gość Niedzielny*, 1, 5-6.
- Król Sobieski na Śląsku w drodze pod Wiedeń (1928). *Mały Gość Niedzielny*, 19, 2.
- Krucjata Eucharystyczna Dzieci (1927). *Wiadomości Diecezjalne: organ urzędowy Śląskiej Kurji Biskupiej*, 7-8, 48.
- Kunowska-Porębna, M. (1985). Dziecięce czasopisma religijne. W: *Encyklopedia katolicka*, t. 4 (s. 171-180). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- List z Afryki: list Siostry Lagleize, ze zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia w Farafanganie (1928). *Mały Gość Niedzielny*, 18, 2-3.
- Lubojańska, E. (2009). „Gość Niedzielny”: charakterystyka dodatków do czasopisma

- w latach 1923–1939. *Fides Biuletyn Bibliotek Kościelnych*, 1–2(28–29), 149–165.
- Miłość rodzeństwa (1938). *Mały Gość Niedzielny*, 24, 186.
- Miłość ojczyzny (1935). *Mały Gość Niedzielny*, 19, 150.
- Myszor, J. (1999). *Historia diecezji katowickiej*. Katowice: [Kurja Metropolitalna].
- Najlepszy przyjaciel – to książka (1929). *Mały Gość Niedzielny*, 20, 3.
- Nasza katolicka szkoła (1937). *Mały Gość Niedzielny*, 18, 138–139.
- Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! (1926). *Mały Gość Niedzielny*, 1, 2.
- Nowakowski, P.T. (2004). *Modele człowieka propagowane w wybranych czasopismach młodzieżowych: analiza antropologiczno-etyczna*. Tychy: Saturnus Media.
- Ojciec i matka (1939). *Mały Gość Niedzielny*, 5, 34.
- Ojczyzna potrzebuje ludzi wielkich (1928). *Mały Gość Niedzielny*, 23, 4.
- Olszar, H. (2000). *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*. Katowice: Kurja Metropolitalna.
- Olszewska, B. (2007). Legenda religijna w międzywojennych czasopismach dla dzieci i młodzieży. W: M. Jakitowicz, V. Wróblewska (red.), *Podanie – legenda w tradycji ludowej i literackiej* (s. 307–318). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Olszewska, W. (1931). Z liścików dzieci. *Mały Gość Niedzielny*, 10, 7.
- Podleski, A. (1939). Skarby w ziemi. *Mały Gość Niedzielny*, 7, 52–53.
- Ratajewski, J. (1965). O dodatkach do czasopism śląskich od końca XIX wieku do roku 1939: szkic informacyjny. *Zaranie Śląskie*, 4, 881–888.
- Sarzyński, K. (2014). Spór o wyznaniowy charakter szkół Górnego Śląska w dwudziestoleciu międzywojennym na podstawie „Gościa Niedzielnego” w latach 1923–1939. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 47(2), 346–360.
- Sienkiewicz, H. (1928). Szturm Szwedów do Częstochowy. *Mały Gość Niedzielny*, 5, 6–7.
- Skreczko, A. (2011). *Rola kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*. Białystok: Trans Humana.
- Socha, I. (1990). *Czasopisma dla młodzieży – literatura piękna – wychowanie literackie (1918–1939)*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Socha, I. (1999). Małe legendy, czyli opowieści o świętych dla użytku dzieci na Śląsku w XIX i na początku XX w. W: K. Heska-Kwaśniewicz (red.), *Z dziejów książki i prasy na Śląsku w XIX i XX wieku: wybrane zagadnienia* (s. 40–54). Katowice: Książnica.
- Socha, I. (2000). Program edukacyjno-wychowawczy śląskiego „Katolika”: dodatek „Rodzina” 1886–1917. W: Socha, I. (red.), *Prace poświęcone pamięci Profesora Jerzego Ratajewskiego* (s. 144–156). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Stanisław Jachowicz (1927). *Mały Gość Niedzielny*, 22, 4–5.
- Stosio, U. (1982). Prasa dla dzieci i młodzieży w latach 1918–1939 na Śląsku

- (komunikat). W: Adamczyk, M., Jarowiecki, J. (red.). *Prasa dziecięca i młodzieżowa: (studia i materiały)* (s. 172–183). Kielce: IKN ODN.
- Święty Alojzy patronem młodzieży (1936). *Mały Gość Niedzielny*, 13, 101.
- Tydzień książki... (1938). *Mały Gość Niedzielny*, 20, 157.
- Uwagi Wujaszka (1936). *Mały Gość Niedzielny*, 7, 62.
- Warzachowska, B. (2012). *Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922–1939)*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego.
- Wiano Świętej Kingi (1928). *Mały Gość Niedzielny*, 5, 3.
- Zieliński, Z. (oprac.) (1981). *Bibliografia Katolickich Czasopism Religijnych w Polsce (1918–1944)*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Żmichowska, M.J. (1997). Wartości wychowawcze czasopism religijnych dla dzieci i młodzieży szkolnej w latach Drugiej Rzeczypospolitej. W: Piotrowski, J. (red.), *Na przełomie stuleci: naród – Kościół – państwo w XIX i XX wieku: księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Ryszardowi Benderowi* (s. 367–379). Lublin: Klub Inteligencji Katolickiej.

Agata Muc

The education values presented on the pages of “Mały Gość Niedzielny” (1926–1939)

Abstract

“Mały Gość Niedzielny” is the longest publishing periodic for children in Upper Silesia with coverage countrywide. Before the Second World War it was published as the supplement to “Gość Niedzielny” and it was the most important magazine for children in Diocese of Katowice. The primary purpose of it was to promote religious, moral, literary and patriotic education. The popularization of the model of a man who always follows the Christian ethic rules is also present in the modern version of “Mały Gość Niedzielny”.

Keywords: “Mały Gość Niedzielny”, Interwar Period, Upper Silesia, Catholic Education, religious periodic for children

**ROLA GŁOŚNEGO CZYTANIA W KSZTAŁTOWANIU
PRZEZ RODZICÓW POSTAW CZYTELNICZYCH
U DZIECI W WIEKU 3-6 LAT (NA PRZYKŁADZIE
MIEJSKIEGO PRZEDSZKOLA NR 3 W KATOWICACH)**

Wstęp

Utwory literackie czytane przez rodziców na dobranoc są dla wielu dorosłych jednymi z najwcześniejszych wspomnień z dzieciństwa. Niemowlęta mają uspokoić, nieco starsze dzieci bardzo lubią oglądać ilustracje, dla nich są przeznaczone książeczki obrazkowe, które przede wszystkim uczą nazywać to, co nas otacza – przedmioty, postacie i zjawiska. Dzięki nim dziecko z czasem nabywa umiejętności odczytywania ikonografii, kojarzenia jej z tekstem i rozumienia go (Dowd Lambert, 2015, s. 29). Dzieci w wieku 3–6 lat potrzebują więcej opowieści, obrazy mają mniejsze znaczenie, ważny staje się tekst, bohaterowie i akcja (Gaschke, 2004, s. 43). Najchętniej zatem słuchają bajek, baśni i legend (Kleiber, 2010, s. 14–19). Przedszkolaki mają ogromną wyobraźnię, którą trzeba stymulować, a książki nadają się do tego najlepiej.

Współczesne dzieciństwo bywa dla wielu samotne, wypełnione mnóstwem zajęć dodatkowych, które w mniemaniu rodziców „zaprocentują” w przyszłości (Świerczyńska-Jelonek, 2006, s. 228). Brakuje czasu lub ochoty na zabawę i spędzanie z dzieckiem wolnego czasu, nie wspominając już o lekturze, opiekunowie przenoszą zatem odpowiedzialność za inicjację literacką dziecka na przedszkole.

Od dawna wiadomo, że głośne czytanie doskonale wpływa na rozwój emocjonalny, intelektualny i społeczny dziecka. „Przedszkolak pragnie poznawać i oswajać świat [...] Dlatego lubi słuchać baśni, w których dobro musi zwyciężyć, a prawy i dzielny bohater otrzymać zasłużoną nagrodę” (Świerczyńska-Jelonek, 1995, s. 13). Głośno czytając, rodzice poma-

¹ Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach.

² Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach.

gają dzieciom nie tylko poznać i zrozumieć otaczający świat, lecz także odkryć zasady i reguły nim rządzące, kreować właściwe postawy społeczne i moralne. Taka lektura pozwala również zaznajomić się z wzorcami językowymi. Poprzez słuchanie książek dzieci poszerzają swój zasób słownictwa i przy okazji poznają zasady gramatyki języka, którym się posługują. Szwedzka Akademia Literatury Dziecięcej wymienia aż 17 zalet głośnego czytania (Kleiber, 2010, s. 14–19). Dzieci 3-letnie, którym czytano codziennie przez trzy miesiące, wykazywały się znacznie szerszym zasobem słownictwa, lepszą wymową i umiejętnością budowania zdań niż ich rówieśnicy, którym nie czytano z taką intensywnością (McCormick, 1984, s. 8). Głośne czytanie jest jedną z ważniejszych metod budowania wiedzy u dziecka (Anderson, Hiebert, Scott & Wilkinson, 1985). Wspólne czytanie z dzieckiem pozwala jednak nie tylko zdobywać wiedzę, ale również budować wzajemne relacje rodzic-dziecko (Sterling Honig, Shin, 2001, s. 193). Czytanie to również ważny element całego procesu wychowania młodego człowieka (Koźmińska, Olszewska, 2010). Rodzice powinni poznać potrzeby dziecka, wiedzieć jakie książki lubi, jacy bohaterowie literaccy mu imponują, a nie kierować się wyłącznie własnym gustem (Świerczyńska-Jelonek, 2006, s. 228). Z badań przeprowadzonych w 2001 r. przez pracowników University of British Columbia wśród rodziców 4-letnich dzieci wynika, że zainteresowania dzieci są dopiero trzecim z kolei kryterium wyboru książek przez rodziców (Anderson i in., 2010 s. 189–204). Rodzice zatem mają lub chcą mieć największy wpływ na kształtowanie gustów literackich swoich dzieci.

Głośne czytanie jest bardzo ważnym elementem wczesnej stymulacji rozwoju. Czytanie dzieciom od chwili urodzenia do momentu pójścia przez nie do szkoły przez 15 minut dziennie wpływa korzystnie na trzy płaszczyzny ich życia: inteligencję, emocjonalność i wiedzę (Fox, 2002). W opinii specjalistów czytanie przez rodziców jest formą okazywania dziecku nie tylko zainteresowania, ale również miłości i ciepła; podawane są także konkretne wskazówki na temat głośnego czytania dziecku (Baluch, 2011, s. 5–11). To zagadnienie stało się przedmiotem przeprowadzonego badania.

Opis przeprowadzonego badania ankietowego

Anonimowa ankieta skierowana była do rodziców 70 dzieci uczęszczających do Miejskiego Przedszkola nr 3 w Katowicach. Wypełniony formularz ankietowy zwróciły 32 osoby, co stanowi 46% wszystkich rodziców.

Badanie zostało przeprowadzone w celu ustalenia roli, jaką odgrywa głośne czytanie przez rodziców w kształtowaniu postaw czytelniczych u dzieci w wieku przedszkolnym. Uzyskano wiele informacji umożliwiających ustalenie tej roli, a także weryfikację założenia, że głośne czytanie jest istotnym elementem procesu wychowawczego u dzieci. Autorki również chciały się dowiedzieć, czy rodzice znają program „Cała Polska czyta

dzieciom” i czy książki z zalecanej przez autorów programu „Złotej listy” znajdują się w biblioteczkach domowych.

Wyniki badania zostały, w wybranym zakresie, porównane z wynikami badania przeprowadzonego w placówce w Rogowie oraz z raportami czytelnictwa dzieci w Wielkiej Brytanii oraz USA (z 2015 r.). Strukturę ankietowanej grupy w ujęciu liczbowym zaprezentowano w tabeli 1.

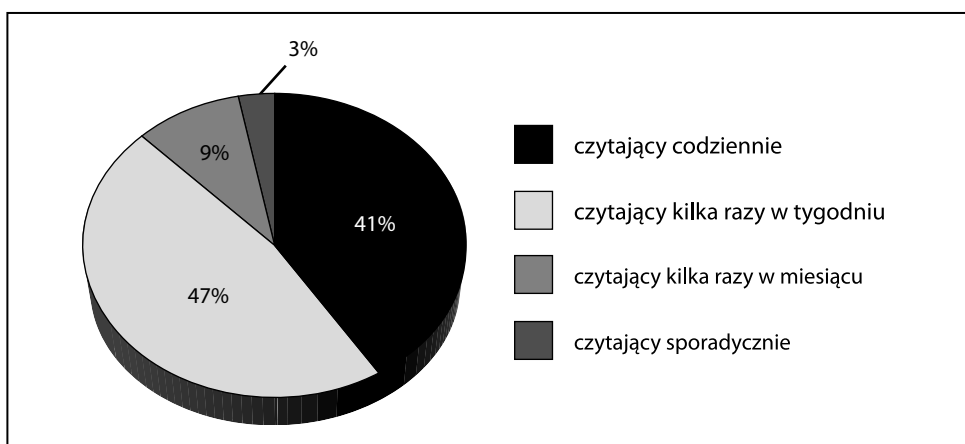
Tabela 1. Liczba ankietowanych rodziców z podziałem ze względu na wiek i płeć dziecka

	Grupa 3-latków	Grupa 4-5-latków	Grupa 6-latków	Razem
Dziewczynki	3	7	8	18 (56%)
Chłopcy	6	6	2	14 (44%)
Razem	9 (28%)	13 (41%)	10 (31%)	32 (100%)

Źródło: opracowanie własne

Czas poświęcany w domach na głośne czytanie dzieciom

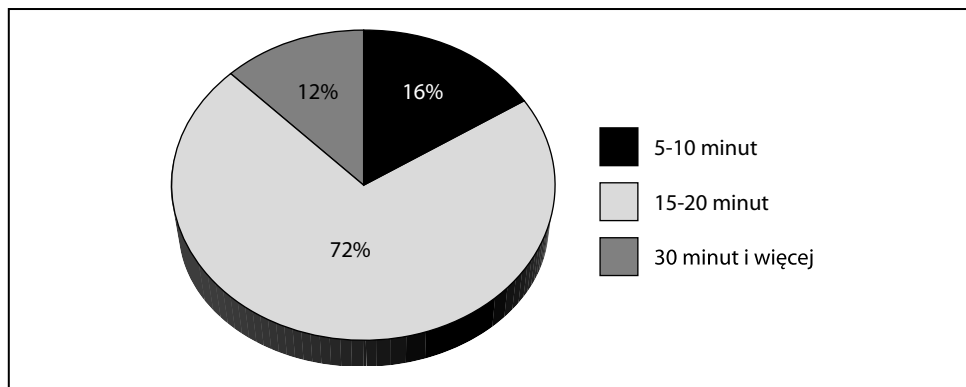
Wszyscy ankietowani rodzice (32 osoby), bez względu na wiek czy płeć dziecka, potwierdzili, że czytają swoim dzieciom książki. Ponadto 41% rodziców ogółu zadeklarowało, iż czyta swoim dzieciom codziennie, 47% – kilka razy w tygodniu, 9% – kilka razy w miesiącu, a 3% – sporadycznie (zob. wykres 1).

Wykres 1. Struktura ankietowanych ze względu na częstotliwość czytania dzieciom. Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Najwięcej rodziców czyta codziennie dzieciom z grupy 3-latków, a większość rodziców dzieci 4–6-letnich czyta im kilka razy w tygodniu.

Kolejnym istotnym zagadnieniem jest czas, jaki jednorazowo poświęcany jest na głośne czytanie. Spośród wszystkich ankietowanych 16% czyta dzieciom 5–10 minut, 72% około 15–20 minut, a kolejne 12% zadeklarowało, że czyta dziecku dłużej niż 30 minut (zob. wykres 2).

Wykres 2. Struktura ankietowanych ze względu na czas przeznaczony jednorazowo na czytanie dziecku. Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

We wszystkich ankietowanych grupach wiekowych stosunek czytających 5–10 minut, 15–20 minut i 30 minut lub więcej kształtuje się bardzo podobnie. W każdej grupie przedszkolnej najwięcej rodziców przeznaczają na czytanie dzieciom jednorazowo 15–20 minut.

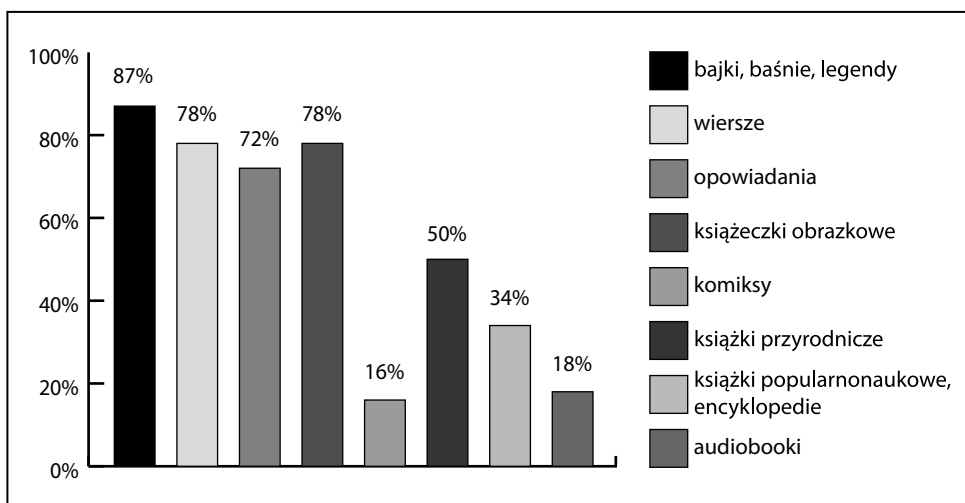
Preferencje czytelnicze dzieci przedszkolnych

Prawie wszyscy ankietowani rodzice (97%) stwierdzili, że są zachęcani przez dzieci do głośnego czytania im książek. W grupie 3-latków 100% ankietowanych potwierdziło, że ich dzieci proszą o wspólne czytanie, a w grupie 4–5-latków – 92%. W grupie 6-latków, podobnie jak w grupie najmłodszych dzieci, wszyscy rodzice są zachęcani przez dzieci do wspólnego czytania. Świadczy to o silnej potrzebie obcowania z literaturą dziecięcą i potrzebie kontaktu z rodzicami podczas czytania u wszystkich przedszkolaków, niezależnie od wieku.

Pytano także o gromadzenie przez dzieci własnych biblioteczek. Posiadanie takiego księgozbioru zadeklarowało 97% ankietowanych rodziców. W grupie 3- i 6-latków wszyscy rodzice potwierdzili fakt kolekcjonowania przez ich dzieci własnych książeczek (zob. wykres 3). W grupie 4–5-latków

92% dzieci ma własną biblioteczkę. Podsumowując, prawie wszystkie dzieci rodziców, którzy wzięli udział w ankiecie, mają w domach swoje własne zbiory literatury. Widoczna jest zależność pomiędzy posiadaniem domowej biblioteczki przez dziecko a jego potrzebą wspólnego czytania z rodzicami.

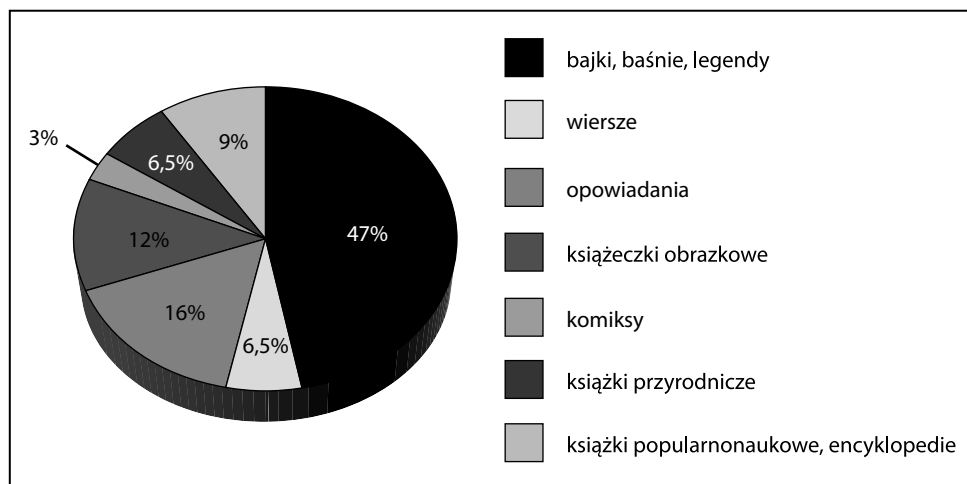
W bibliotekach tych przeważają bajki, baśnie i legendy, na drugim miejscu znajdują się wiersze i książeczki obrazkowe. Na trzecim miejscu znalazły się opowiadania, a następnie kolejno książki przyrodnicze, popularnonaukowe i encyklopedie, audiobooki oraz komiksy.

Wykres 3. Struktura księgozbioru dzieci 3–6-letnich. Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

W poszczególnych grupach wiekowych struktura domowego księgozbioru prezentuje się jednak nieco inaczej. W grupie 3-latków dzieci posiadają kolejno od największej do najmniejszej liczby książek danej kategorii: bajki, baśnie i legendy, wiersze, książeczki obrazkowe, opowiadania, encyklopedie i książki popularnonaukowe, komiksy i książeczki przyrodnicze oraz audiobooki; w grupie dzieci 4–5-letnich: bajki, baśnie i legendy, wiersze, książeczki obrazkowe, opowiadania, książki przyrodnicze, encyklopedie, książki popularnonaukowe i audiobooki. U 6-latków najliczniej reprezentowaną grupę książek stanowią opowiadania, które w swoich zbiorach mają wszystkie dzieci z tej grupy. W dalszej kolejności są baśnie, bajki i legendy, wiersze, książki przyrodnicze, encyklopedie, książki popularnonaukowe, komiksy i audiobooki. Reasumując, dzieci w wieku 3–5-lat kolekcjonują bajki, baśnie i legendy, natomiast najstarsze przedszkolaki – opowiadania (zob. wykres 4).

W strukturze dziecięcego księgozbioru mają odbicie preferencje czytelnice przedszkolaków. Rodzice 47% wszystkich przedszkolaków uznali bajki, baśnie i legendy za najbardziej lubianą przez ich dzieci kategorię książek. Na drugim miejscu znajdują się opowiadania, które preferuje 16% przedszkolaków, a na trzecim książeczki obrazkowe – najbardziej lubiane przez 12% dzieci.

Wykres 4. Preferencje czytelnice dzieci 3–6-letnich. Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

W grupie 3-latków najbardziej lubiane są bajki, baśnie i legendy, a w następnej kolejności książeczki obrazkowe oraz wiersze. W grupie 4–5-latków większość dzieci najbardziej lubi bajki, baśnie i legendy, a w dalszej kolejności książeczki przyrodnicze i wiersze. Najstarsza grupa dzieci preferuje opowiadania. Na drugim miejscu znajdują się bajki, baśnie i legendy, a na trzecim książeczki obrazkowe. Najmniej lubiana przez wszystkie przedszkolaki kategoria książek to audiobooki. Świadczyć to może o tym, że dla małych dzieci istotniejszy jest kontakt z czytającym rodzicem lub opiekunem od treści i fabuły przedstawianej im literatury.

Istnieje zatem silny związek między upodobaniami czytelniczymi dzieci a decyzją o zakupie lektury przez rodziców lub wyborem książek-podarunków przez rodzinę. Książki zakupione przez rodziców stanowią największą część domowych kolekcji wydawnictw dziecięcych według 60% ankietowanych rodziców, drugie w kolejności źródło gromadzenia książek stanowią prezenty od rodziny, a na trzecim miejscu znajdują się pozycje z biblioteki. Książki kupuje dzieciom 67% rodziców 3-latków i 70% rodziców 6-latków. Z kolei dzieciom 4–5-letnim lektury kupuje nieco mniej rodziców – 46%,

lecz więcej książek, w porównaniu do innych grup wiekowych, pochodzi z innych źródeł (prezenty, książki rodzeństwa) – 54%.

Z badania wynika, że bardzo mało dzieci przedszkolnych korzysta ze zbiorów bibliotek. Choć 50% ankietowanych we wszystkich grupach wiekowych twierdzi, że odwiedziło z dzieckiem przynajmniej raz bibliotekę, nie ma to odzwierciedlenia w strukturze domowych zbiorów książek (nieliczni ankietowani deklarowali, że wśród czytanych w domach książek znajdują się również te wypożyczone z biblioteki).

Relacje dziecko-rodzic podczas domowych seansów czytelniczych

Rodziców przedszkolaków poproszono w ankiecie o szczegółowe opisanie, jak w ich domach wygląda wspólne czytanie z dziećmi. Wszystkie dzieci lubią tę formę spędzania wolnego czasu z rodzicami i aktywnie w niej uczestniczą. Głośne czytanie pozwala nie tylko mile spędzić razem czas, lecz również nawiązać bardzo bliski kontakt z dzieckiem. W domach ankietowanych najczęściej czytają mamy (62%), rzadziej dziadkowie (22%), a najrzadziej czytają dzieciom ojcowie (16%). Liderami czytania 3-latków pozostają mamy, a następnie ojcowie i dziadkowie. Dzieciom z grupy 4–5-latków najczęściej czytają mamy, w drugiej kolejności dziadkowie i na trzecim miejscu ojcowie. Dzieciom z grupy 6-latków czytają głównie mamy i sporadycznie ojcowie.

Do aktywności podejmowanych przez dzieci podczas słuchania książek zalicza się najczęściej oglądanie obrazków w czytanej książeczce (87%), zadawanie pytań na temat usłyszonej treści (68%) oraz próby samodzielnego „czytania” i odtwarzania z pamięci fragmentów usłyszonej treści (53%). W poszczególnych grupach wiekowych rodzaje podejmowanych przez dzieci aktywności podczas głośnego czytania przedstawiają się inaczej. Oglądanie obrazków to domena dzieci 4–5-letnich – wszystkie dzieci ankietowanych rodziców w tej grupie wiekowej podejmują ten rodzaj aktywności, nieco mniej jest ich w grupie 6-latków (90%) i najmniej w grupie 3-latków (78%). Pytania na temat usłyszonej treści najczęściej zadają dzieci 4–5-letnie (70%), w drugiej kolejności 3-latki (67%), a następnie dzieci 6-letnie (60%). Samodzielnego „czytania” i odtwarzania z pamięci fragmentów usłyszonej treści najczęściej podejmują się 6-latki (60%), na drugim miejscu 4–5-latki (54%), a najrzadziej dzieci 3-letnie (45%). Wyniki te korespondują z cechami charakterystycznymi dla poszczególnych etapów rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym. W wieku 3 lat maluszki intensywnie poznają świat, chętnie oglądają obrazki w książeczkach, ale zadają też mnóstwo pytań. Nie są w stanie zbyt długo skupić się na słuchaniu bajki, wolą utwory krótkie, rymowanki i kolorowe ilustracje. Dla nich najważniejsze jest poczucie bezpieczeństwa i bliskości rodziców. Dzieci w wieku 4–5 lat są bardzo aktywne ruchowo i werbalnie, są nieopanowane i spontaniczne. Ten wiek nadal charakteryzuje się częstym zadawaniem pytań. W wieku 5 lat zaczynają

oddzielać fantazję od rzeczywistości, potrafią już zapamiętywać fragmenty usłyszanej treści. Bardzo lubią spędzać czas z rodziną. Dzieci 6-letnie są już dobrze rozwinięte językowo i dużo rozumieją. Same potrafią tworzyć opowieści, sprawniej myślą za pomocą słów, a nie obrazów (Ungeheuer-Gołąb, 2012, s. 10–21).

Ulubione książeczki przedszkolaków a „Złota lista” lektur

Rodzice przedszkolaków, którzy wzięli udział w badaniu, są z całą pewnością świadomi tego, że czytanie dziecku od najmłodszych lat jest ważnym elementem wychowania młodego człowieka. Aż 97% osób zadeklarowało znajomość ogólnopolskiego programu popularyzującego czytelnictwo u dzieci pod nazwą „Cała Polska czyta dzieciom”. Jednak znajomość programu i „Złotej listy” lektur zalecanych przez specjalistów nie w pełni koresponduje z wyborami dzieci.

Do ulubionych książek dzieci 3-letnich należą bajki³: *Śpiąca królewna*, **Kubuś Puchatek**, *Trzy małe świnki*, *Wilk i siedmioro kozłat*; wiersze **Jana Brzechwy** i **Juliana Tuwima**; opowiadanie *Czarodziejskie przygody Franka*; książeczki obrazkowe: *Świat zwierząt* i *O konikach*; *Encyklopedia zwierząt*. Tylko trzy tytuły spośród nich znajdują się na liście zalecanych lektur.

Rodzice dzieci 4-5-letnich za ulubione książki swoich dzieci uznali bajki: *Kot w butach*, *Świnka Peppa*, *Królewna Śnieżka*, *Najpiękniejsze baśnie europejskie*, ***Przygody Franklina***, ***Kubuś Puchatek***, *Bambi*; **wiersze Jana Brzechwy i Juliana Tuwima**; książki przyrodnicze: *Świat zwierząt*, *Encyklopedia dinozaurów*. Spośród wymienionych tytułów jedynie 4 znajdują się na „Złotej liście” lektur.

Dzieci 6-letnie najbardziej lubią *Bajki o księżniczkach*; opowiadania: *O chłopcu, który lubił bajki*, ***Dzieci z Bullerbyn***, *O kotku Karmelku*, ***Martynka i kotki***; książki przyrodnicze: *Zwierzaki świata* Martyny Wojciechowskiej. Tylko dwa tytuły znajdują się na liście zalecanych lektur.

Korzyści płynące z głośnego czytania dzieciom w ocenie rodziców

Rodzice uczestniczący w badaniu na pierwszym miejscu podkreślili rozwój wyobraźni i abstrakcyjnego myślenia jako największą korzyść płynącą z głośnego czytania dzieciom. Na drugim miejscu znalazło się kształtowanie nawyku czytania i wzbogacanie słownictwa. Kolejne, trzecie miejsce rodzice przyznali pogłębianiu więzi uczuciowej z dzieckiem. Następnie rodzice zwrócili uwagę na: relaks, odpoczynek, wyciszenie emocji i usypianie; kształtowanie właściwych postaw społecznych oraz rozwijanie wrażliwości i empatii.

³ Pogrubioną czcionką zaznaczono tytuły, które występują na „Złotej Liście”.

W poszczególnych grupach wiekowych respondenci szeregowali korzyści nieco inaczej. Rodzice dzieci z grupy 3-latków za najważniejszą korzyść z głośnego czytania uznali rozwój wyobraźni i abstrakcyjnego myślenia, a za najmniej istotną – pogłębianie więzi uczuciowej z dzieckiem. Dla rodziców 4–5-latków istotny jest zarówno rozwój wyobraźni i abstrakcyjnego myślenia, jak również kształtowanie nawyku czytania, a mniejsze znaczenie ma kształtowanie właściwych postaw społecznych. Z kolei dla rodziców najstarszych dzieci z grupy 6-latków trzy korzyści są równorzędne: rozwój wyobraźni, kształtowanie nawyku czytania i pogłębianie więzi uczuciowej z dzieckiem. Kształtowanie właściwych postaw społecznych uznali za najmniej znaczącą korzyść.

Wnioski

Nadrzędnym celem przeprowadzonego badania było ustalenie roli, jaką odgrywa głośne czytanie przez rodziców w kształtowaniu postaw czytelniczych u dzieci w wieku 3–6 lat. Umożliwiła to analiza odpowiedzi udzielonych przez rodziców przedszkolaków z Miejskiego Przedszkola nr 3 w Katowicach.

Blisko połowa ankietowanych czyta dzieciom co najmniej kilka razy w tygodniu przez 15–20 minut jednorazowo. Dla porównania, 43% rodziców dzieci z przedszkola w Rogowie zadeklarowało, że czyta dzieciom „czasami”. W badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród rodziców dzieci przedszkolnych w Wielkiej Brytanii (Bell, 2016) 78% respondentów, a w USA (Robinson, 2016) 55% zadeklarowało, że czyta dzieciom co najmniej kilka razy w tygodniu. Dzieci są zatem osławiane z literaturą już na samym początku swojej ścieżki edukacyjnej, a w wielu domach znacznie wcześniej, co ma niebagatelny wpływ na kształtowanie u nich potrzeby czytania od najmłodszych lat życia.

Dzieci z katowickiej placówki chętnie i aktywnie uczestniczą w sesjach czytelniczych, same zachęcając rodziców do czytania. Dzieje się tak dlatego, że rodzice wzbudzili w nich potrzebę głośnej lektury w wolnym czasie. Dzieci w wieku przedszkolnym mają silną potrzebę bliskości i okazywania im zainteresowania, wspólne czytanie z rodzicami zaspokaja te potrzeby jednocześnie.

Prawie wszystkie dzieci ankietowanych (97%) mają swoje biblioteczki, a w nich ulubione pozycje książkowe. W podobnej ankiecie, przeprowadzonej wśród rodziców przedszkolaków w Rogowie (Bohdziewicz, Suska, 2014), 84% ankietowanych zadeklarowało posiadanie przez dzieci własnych domowych zbiorów lektur. Umożliwiając dzieciom kolekcjonowanie ulubionych książek, dając im w posiadanie coś co należy wyłącznie do nich, o co muszą dbać i z czego samodzielnie mogą korzystać, rodzice nie tylko dowartościowują dzieci, ale również kształtują w nich potrzebę posiadania własnych książek, sięgania po nie w wolnym czasie i dbania o swoje zbiory.

W badaniu ujawniła się zależność pomiędzy posiadaniem przez dziecko własnej biblioteczki a pojawieniem się u niego potrzeby głośnego czytania.

Większość książek w zbiorach dzieci z Miejskiego Przedszkola nr 3 w Katowicach stanowią wydawnictwa zakupione przez rodziców. Istnieje silny związek pomiędzy strukturą biblioteczek dzieci, a ich preferencjami czytelnictwymi. Oznacza to, że rodzice kierują się przy zakupie książek gustem i potrzebami swojego dziecka. Z całą pewnością wpływa to zachęcająco na dzieci i pozwala im rozwijać się literacko.

Zakres prezentowanej dzieciom literatury jest szeroki i obejmuje zarówno bajki, baśnie i legendy, jak i wiersze, książki przyrodnicze i popularnonaukowe. Autorki ustaliły jakie książki dzieci lubią najbardziej i jak zmieniają się z wiekiem ich preferencje czytelnictwa. Z założenia dzieci w wieku przedszkolnym od 3 do 7 lat uwielbiają bajki i baśnie, rymowaną poezję z elementami humoru, nonsensu i zabawy (Adamczykowa, 2001, s. 37), choć jest to duże uogólnienie. Rodzice przedszkolaków z Rogowa (80% ankietowanych) wskazywali na bajki i wierszyki, jako ulubione lektury swoich dzieci. Na drugim miejscu, pod względem popularności, znalazły się u nich baśnie i legendy oraz książki przyrodnicze. Z badania przeprowadzonego w Katowicach wynika, że w najmłodszej grupie dzieci najchętniej słuchają bajek, baśni i legend, chętnie oglądają też książeczki obrazkowe. Nieco rzadziej słuchają wierszy i opowiadań. Dzieci z grupy 4–5-latków obok bajek, baśni i legend bardzo lubią też książki przyrodnicze i wiersze. Dzieci z najstarszej grupy przedszkolnej najbardziej lubią opowiadania, a w drugiej kolejności bajki i baśnie. Można zatem stwierdzić, że młodsze dzieci preferują świat baśni, a im są starsze tym chętniej sięgają po literaturę opisującą rzeczywistość, otaczającą ich świat, który rozumieją lepiej niż młodsze dzieci i potrafią prawidłowo nazywać różne zjawiska oraz uczucia i emocje. Rodzice wychodzą naprzód potrzebom swoich dzieci i wraz ze zmianą ich zainteresowań czytelnictwa, zmienia się zakres kupowanych przez nich książek.

Mimo znajomości programu czytelnictwa „Fundacji ABCXXI – Cała Polska czyta dzieciom” ankietowani rodzice, wymieniając tytuły ulubionych książek swoich dzieci, wskazywali na pozycje, które w większości nie znajdują się na liście lektur zalecanych przez specjalistów dla dzieci w wieku przedszkolnym. Co ciekawe, z badań, prowadzonych w latach 1996–2001 w Katedrze Pedagogiki Społecznej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego wynika, że ulubione lektury dzieci w wieku przedszkolnym to wiersze Brzechwy i Tuwima, baśnie Andersena, baśń *O krasnoludkach i sierotce Marysi* Marii Konopnickiej, książki Kornela Makuszyńskiego, *Dzieci z Bullerbyn* Astrid Lindgren oraz inne książki dla dzieci wydane przed 1990 r. (Świerczyńska-Jelonek, 2006, s. 230–231). Większość wymienionych przez warszawskie dzieci tytułów książek, za wyjątkiem baśni Konopnickiej, znajduje się na „Złotej liście” lektur, choć w różnych kategoriach wiekowych. W niniejszym opracowaniu respon-

denci wskazali tylko sześć takich tytułów. Istnieją co najmniej dwa powody rozbieżności pomiędzy listą ulubionych lektur katowickich przedszkolaków a listą lektur zalecanych dla nich. Po pierwsze, dzieci mogą nie mieć styczności z zalecanymi pozycjami, a więc rodzice albo nie kupują tych książek albo kupują, ale nie czytają ich dzieciom. Po drugie, być może rodzice kupują polecane utwory, czytają je dzieciom, ale literatura ta nie jest dla dzieci na tyle atrakcyjna, by stać się ich ulubioną. Temat jest ciekawy i warto w przyszłości przeprowadzić szczegółowe badania, które mogłyby pomóc w opracowaniu listy lektur, która zadowalałaby zarówno znawców literatury dziecięcej, jak i, przede wszystkim dzieci.

Bez wątpienia rodzice katowickich przedszkolaków są świadomi wpływu głośnego czytania na proces wychowywania młodego człowieka, a za największą korzyść płynącą z czytania dzieciom uznali rozwój wyobraźni i abstrakcyjnego myślenia. Dla rodziców przedszkolaków z Rogowa również najważniejszy był wpływ czytania na rozwój wyobraźni dziecka, a w drugiej kolejności na wzbogacanie słownictwa. W obu badaniach relaksacyjny aspekt głośnego czytania nie był dla rodziców najistotniejszy. W ankietach przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii i USA, w obu przypadkach, za największy pożytek głośnego czytania rodzice uznali wzbogacanie słownictwa i rozwój języka. W dalszej kolejności wskazywali na wzbogacanie wyobraźni i przyjemność ze wspólnego spędzania czasu. Podsumowując, głośne czytanie dzieciom w wieku przedszkolnym wpływa na rozwój ich wyobraźni i języka, wzbogaca zasób słownictwa, co determinuje zdolność samodzielnego czytania i przygotowuje je do nauki w szkole. Kształtuje potrzebę obcowania z książką, posiadania własnych zbiorów, zachęca do poznawania nowej literatury, poszukiwania jej źródeł, w tym do korzystania z biblioteki. Daje możliwość budowania więzi emocjonalnej między dzieckiem a rodzicem. Pozwala poznać normy i zasady funkcjonujące w społeczeństwie, odróżnić dobro od zła. To jedna z lepszych metod na poznanie własnego dziecka, jego potrzeb, gustów i myśli (Duursma, Augustyn, Zuckerman, 2008, s. 4–5). Wszystkie wymienione elementy odgrywają istotną rolę w kształtowaniu u dziecka postawy proczytelniczej.

Ważnym zagadnieniem jest także dobór właściwej literatury dla młodego czytelnika. Współczesny rynek wydawniczy oferuje olbrzymią liczbę książek. Wśród nich znajduje się klasyka literatury, wiele książek napisanych w oparciu o bajki, baśnie i legendy, wybór wierszy i książki nowoczesne – multimedialne. Dobór odpowiednich lektur do domowej biblioteczki dziecka może być zatem problematyczny. Z całą pewnością przy wyborze należy kierować się potrzebami i gustem dziecka, a nie własnymi zainteresowaniami. Warto dziecku doradzać, zachęcać je, ale nie można narzucać mu własnych gustów literackich. Książki, które podobały się w dzieciństwie rodzicom, niekoniecznie spodobać się ich dzieciom. Przed zakupem dzieł dla dziecka warto również zapoznać się z listą lektur zale-

canych przez specjalistów, stanowiącą cenne źródło informacji dla rodzica poszukującego dobrej literatury dziecięcej (Papuzińska, 2007, s. 33).

Wszystkie badania przeprowadzone w Polsce i za granicą potwierdzają głośną lekturę: rodzice czytają małym dzieciom z pełną świadomością płynących z tego korzyści. Inną kwestią jest stan czytelnictwa dorosłych. Jeśli rodzice nie będą dzieci inspirować, nie będą dawać im przykładu, szybko zniechęcą je do czytania. Dzieci nie będą czytać dla przyjemności, a po lektury szkolne sięgać będą z niechęcią. Od rodziców przede wszystkim zależy, czy wychowają swoje dzieci na świadomych i pełnych wrażliwości odbiorców literatury, czy na pozbawionych wyobraźni konsumentów kultury masowej.

Bibliografia

- Adamczykowa, Z. (2001). *Literatura dla dzieci: funkcje, kategorie, gatunki*. Warszawa: Wydawnictwo WSP TWP.
- Anderson, J., Anderson, A., Shapiro, J., Lynch, J. (2001). Fathers' and Mothers' Book Selection Preferences for Their Four Year Old Children. *Reading Horizons*, 41(4), 189–204.
- Anderson, R.C., Hiebert, E., Scott, J., Wilkinson, I. (1985). *Becoming a nation of readers: The report of the Commission on Reading*. Champaign, IL: Center for the Study of Reading.
- Baluch, A. (2011). Być razem poprzez wspólne czytanie. *Guliwer*, 1, 5–11.
- Bell, C. (2016). Kids & Family Reading Report: United Kingdom. Raport za rok 2015 pobrany 2 marca 2016, z: <https://www.scholastic.co.uk/readingreport>
- Bohdziewicz, T., Suska, D. (2014). Wychowanie przez czytanie, czyli jak zachęcić dziecko do czytania książek. Pobrane 16 stycznia 2016, z: <http://szkolarogowo.edu.pl/biblioteka/Analiza%20ankiet-przedszkole.doc>
- Dowd Lambert, M. (2015). Children, Children, What Do You See? *The Horn Book Magazine*, 11/12, 29.
- Duursma, E., Augustyn, M., Zuckerman, B. (2008). Reading Aloud to Children: The Evidence. *Pediatrics for Parents*, 26(5&6), 4–5.
- Fox, M. (2002). The Power and The Story: How Reading Aloud to Children Will Change Their Lives Forever. *Orana*, 7, 4–8.
- Gaschke, S. (2004). *Czarownice, hobbici i piraci*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Kleiber, A. (2010). Jak wychować „pożeracza książek”? *Bibliotekarz*, 10, 14–19.
- Koźmińska, I., Olszewska, E. (2010). *Wychowanie przez czytanie*. Warszawa: Świat Książki.
- McCormick, S. (1984). Reading Aloud to Preschoolers Age 3-6: a Review of the Research. *Reading Horizons*, 24(1), 7–12.
- Papuzińska, J. (2007). *Dziecięce spotkania z literaturą*. Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej.
- Robinson, R. (2016). Kids & Family Reading Report: 5th Edition. Raport pobrany 2 marca 2016 z: <http://www.scholastic.com/readingreport/#usedition>

- Sterling Honig, A., Shin, M. (2001). Reading Aloud with Infants and Toddlers in Child Care Settings: an Observational Study. *Early Childhood Education Journal*, 28(3), 193–197.
- Świerczyńska-Jelonek, D. (2006). Dziecięce kryteria oceny książki. W: G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek, M. Zając (red.), *Książka dziecięca 1990-2005. Konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej* (s. 227–233). Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Świerczyńska-Jelonek, D. (1995). Wybrane problemy czytelnictwa dzieci. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 4, 13.
- Ungeheuer-Gołąb A. (2012). *Literackie inspiracje w rozwoju przedszkolaka*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Katarzyna Pajerska, Joanna Starzak

The role of reading aloud in creating the attitudes of parents reading to children aged 3–6 years (based on research conducted in the Municipal Kindergarten No. 3 in Katowice)

Abstract

The article concerns the problem of reading aloud to children of preschool age. According to the authors, reading together with parents is an important part of raising a young man. In order to determine the role it plays in shaping the attitudes of reading in children, a questionnaire was conducted. It was attended by parents representing 32 children from the Municipal Kindergarten No. 3 in Katowice. The research produced a series of information necessary to establish the role that reading aloud plays in shaping the attitudes of reading in children 3-6 years old. This information includes, among others, regularity of reading together, time spent by the parents on reading to children, the types of activity undertaken by children during the reading aloud, the structure of domestic collections of children's literature, as well as tastes and reading preferences in different age groups of preschoolers. Parents showed great knowledge about the benefits of reading aloud to children. An attempt was made to identify the source of discrepancies between the list of favorite children's books and the "Golden List" of recommended reading by experts in children's literature.

Keywords: children's reading, kindergarten children, children's books, reading aloud

AKCJE CZYTELNICZE I FESTIWALE JAKO FORMY PROMOCJI KSIĄŻKI DZIECIĘCEJ (2001–2016)

Wstęp

Pierwszą publikacją, którą czytelnik poznaje, jest zazwyczaj tzw. książka dziecięca. Trzeba jednak pamiętać o tym, że kontakt młodego czytelnika z książką jest uzależniony od pośrednika, który często wybiera utwór i przekazuje jego treść dziecku (wraz ze swoją interpretacją). Stowarzyszenia, fundacje, instytucje, biblioteki oraz Internet w znacznym stopniu przyczyniają się do popularyzacji publikacji dla młodego odbiorcy. Także akcje czytelnicze i festiwale wspierają promocję literatury dziecięcej. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie działań podejmowanych na rzecz książki dla najmłodszych, które pomagają poszerzyć grono jej odbiorców – akcji i festiwali czytelniczych, opisanie ich oraz wykazanie, w jaki sposób przyczyniają się do promocji książki dziecięcej. Chodzi o znalezienie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można przybliżyć dziecku książki do niego adresowane i w konsekwencji – zachęcić je do czytania. Wiadomo, że wczesny kontakt ze słowem pisanym może spowodować, że dzieci staną się aktywnymi czytelnikami w przyszłości. W tekście zaprezentowane zostaną głównie ogólnopolskie akcje i festiwale oraz kilka lokalnych inicjatyw (odbywających się w województwie śląskim), realizowanych na przestrzeni lat 2001–2016. Wydarzenia te integrują swoich odbiorców, przybliżają im świat książek i czytelnictwa. Zwracają uwagę na atrakcyjną stronę obcowania z książką: dyskusje, zabawy, spędzanie czasu w ciekawy sposób z przyjaciółmi lub rodziną czy spotkania interesujących osób. Całość poprzedza krótka analiza specyficznych cech książki dziecięcej oraz wprowadzenie do zagadnień związanych z formami jej promocji.

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej.

Książka dziecięca

Ze względu na przeznaczenie książka dziecięca uważana jest za szczególny typ dokumentu. Definicja tego typu publikacji, jak również jej cechy, specyfika odbioru i promocja odróżniają ją od książek adresowanych do osób dorosłych. Na odrębność książki dziecięcej zwrócił uwagę Krzysztof Migoń, stwierdzając, że może być ona postrzegana jako „anomalna, nietypowa, której postać i funkcje wymagają specjalnego wyjaśnienia” (Migoń, 1984, s. 13). Janusz Dunin również zauważył, że książka dziecięca jest odrębnym zjawiskiem (Dunin, 1991, s. 5).

Badania nad książką dziecięcą prowadzone przez Michała Zajaca wskazują na morfologiczne cechy, które wyróżniają ją na tle pozostałych typów dokumentów (Zajac, 2013, s. 215–230). Biorąc pod uwagę porządek treściowej organizacji tekstu, książkę dziecięcą cechuje objętość mniejsza niż książek dla dorosłych. Struktura tekstu podzielona jest w sposób prosty, składa się z większej liczby dialogów, zwykle najważniejsze są w niej ilustracje, do których tekst stanowi tylko dodatek. W analizie porządku typograficzno-plastycznego wyrazu książki dziecięcej zwraca się uwagę na fakt, iż w tekście najczęściej wykorzystuje się litery o zwiększonym foncie pisma, czasami nawet z kilku krojów pisma. W niektórych przypadkach tekst naśladuje ręczne dziecięce pismo, ilustracje natomiast są formą komunikatu. W tego typu książce spotęgowane są więc dwa kody semantyczne – werbalny i ikonograficzny. Największa różnica pomiędzy książką dziecięcą a książką dla dorosłych jest widoczna w układzie typograficzno-plastycznym. Charakterystyczne cechy dzieł dla najmłodszych można również zauważyć w porządku materialno-konstrukcyjnym ich organizacji, na przykład w zastosowaniu materiału innego niż papier, m.in. plastiku lub papieru uzupełnionego o inne materiały (pozytywki czy plastikowe przekroje). Książki skierowane do najmłodszych mają często także różne kształty (mogą nawiązywać do treści lub postaci bohatera), są wyposażone w elementy mobilne (otwierające się konstrukcje czy tłoczenia), a format publikacji jest znacznie mniejszy lub większy niż format dzieł kierowanych dla dorosłych. Ze względu na cechy książki dziecięcej związane z porządkiem dostępu do informacji należy zwrócić uwagę na kilka kolejnych elementów, które wyróżniają ją na tle publikacji przeznaczonych dla innych odbiorców. W wydawnictwach dla dzieci brakuje zwykle spisów treści, indeksów czy żywej paginy lub są one w znaczny sposób uproszczone. W niektórych przypadkach część z tych elementów może być odpowiednio eksponowana, na przykład jako ozdoba tekstu. Charakterystyczne dla książki dziecięcej są także cechy składające się na jej samoprezentację, czyli porządek rozlokowania podstawowych elementów na okładce. Są one umieszczone tak, aby kontakt odbiorcy z książką został nawiązany w krótkim czasie. Tytuły natomiast formułowane są często w sposób, który sugeruje przynależność

gatunkową publikacji (np. dzięki wpleceniu słów takich, jak „bajeczki”, „wierszyki” itd.), mogą być także bardzo rozbudowane. Porządek wskazujący na związek danej książki z innymi dokumentami (np. bibliografia) w zasadzie nie występuje w książkach dla dzieci. Wyjątkiem jest podawanie tytułów publikacji należących do jednej serii lub logo serii. W przypadku dzieł dla dzieci w znaczny sposób ograniczone są elementy służące do identyfikacji wydania. Mało miejsca poświęca się również innym współtwórcom dzieła (poza autorem i ilustratorem). W książce dla najmłodszych czytelników nie występują komentarze czy przypisy, pojawiają się one jednak w wydaniach przeznaczonych dla starszych dzieci (np. w postaci słowników trudnych wyrazów). Podsumowując, specyfika książki dziecięcej widoczna jest w redukcji jednych elementów charakterystycznych dla dzieł przeznaczonych dla dorosłych (np. bibliografii), a rozbudowie innych (np. tytułu) (Zajac, 2000, s. 20–28), co skutkuje uznaniem tego typu książki za wyjątkowe i odrębne zjawisko na rynku wydawniczym.

Różnice pomiędzy książką dla najmłodszych a książką dla czytelnika dorosłego widoczne są też w sposobie jej odbioru. Potrzebny jest bowiem – jak wcześniej wspomniano – pośrednik, dzięki któremu dziecko przyswaja tekst, ale też który wybiera dzieło i narzuca jego interpretację. Od sposobu przekazu treści przez pośrednika uzależnione jest to, jaką przyjmie ona funkcję. Książka nie jest odbierana przez dziecko tylko przez tekst, który jest w niej zawarty, ale też przez inne elementy (okładkę, ilustracje, kształt) co może skutkować tym, że przyjmie na przykład funkcję zabawki – stanie się przedmiotem i będzie służyć jako rekwizyt w zabawie (Zajac, 2000, s. 29–31).

Promocja książki dziecięcej

Według *Słownika wyrazów obcych* z 1991 r. „promocja to [...] lansowanie, protegowanie czegoś” (*Słownik wyrazów obcych* PWN, 1991, s. 700). W wydaniu z 1993 r. natomiast termin promocja wyjaśniony jest jako: „działanie zmierzające do zwiększenia popularności czegoś lub kogoś: lansowanie, protegowanie, upowszechnianie czegoś” (*Słownik wyrazów obcych* PWN, 1993, s. 700). W ekonomii z kolei promocja postrzegana jest w kontekście działań marketingowych jako fragment tych działań. W tym przypadku promocja to „część kompozycji marketingu-mix mająca na celu pobudzenie skłonności do zakupu za pomocą procesu komunikowania się z nabywcami. Promocja składa się z reklamy, aktywizacji sprzedaży, merchandisingu, sprzedaży osobistej i public relations” (Sztucki, 1995, s. 216). Promocja książki według Ryszarda Cybulskiego jest rozumiana jako „wszechstronne działanie skoncentrowane na optymalizacji warunków wytwarzania, rozpowszechniania i konsumowania książek oraz maksymalnego zaspokajania potrzeb czytelnicznych, jako czynnika poziomu oświaty”. Cybulski zwraca uwagę na niekomercyjny charakter promocji książki (Cybulski, 1986, s. 300).

Istnieje wiele sposobów popularyzowania publikacji dla dzieci. Jednym z nich jest międzynarodowa kooperacja organizacji zajmujących się książką dziecięcą. Taką działalność podejmuje IBBY (International Board on Books for Young People), instytucja, której statut zakłada współpracę z organizacjami działającymi w sprawie „dobrej” książki dziecięcej, ułatwianie rozpowszechniania literatury dla najmłodszych, wspieranie badań nad tą literaturą oraz dostarczanie społeczeństwu informacji o tego typu publikacjach. IBBY inicjuje różnorakie działania, np. przyznawanie „Medalu Andersenowskiego” i publikowanie list wyróżniających się książek i autorów. Sposobem na promocję wydawnictw dziecięcych jest również mecenat państwa, czyli stworzenie warunków, które sprzyjają powstawaniu, produkcji i rozpowszechnianiu książek oraz prowadzeniu akcji wspierających czytelnictwo. Można wyróżnić dwa rodzaje mecenatu: bezpośredni (np. wydawanie przepisów integrujących działania organizacji na rynku książki) i pośredni (np. tworzenie prawa sprzyjającego książce, budowaniu właściwej atmosfery społecznej; przyznawanie dotacji; organizowanie akcji czytelniczych). Promocja dzieł dla najmłodszych może być także wspierana i inicjowana przez instytucje społeczne, takie jak kluby czytelnicze, fundacje czy towarzystwa czytelnicze (Zajac, 2000, s. 47–59). Mogą one opiniować inicjatywy podejmowane przez państwo, prowadzić promocję w mediach – prowadzić audycje radiowe, programy telewizyjne czy też publikować artykuły. Ważne jest też poszukiwanie sponsorów, m.in. w celu wydania konkretnej pozycji, jak również organizowanie imprez promujących literaturę dziecięcą, np. Tygodni Książki Dziecięcej, różnego typu festiwali czytelniczych i festiwali książek, jak również informowanie o tych wydarzeniach w mediach (lokalnych lub ogólnopolskich). W wyniku podejmowanych działań organizacje te ukazują problematykę czytelnictwa najmłodszych i tym samym przyciągają publiczność, co sprzyja integracji potencjalnych odbiorców, tj. dzieci, rodziców i nauczycieli (Zajac, 2000, s. 60–89).

Współcześnie dobrym miejscem promocji książki dziecięcej jest Internet. Daje on szansę dla szerszego rozpowszechnienia literatury, ponieważ dla najmłodszych – potencjalnych czytelników literatury – Internet stanowi naturalne środowisko, w którym się poruszają. Wydawcy słusznie zatem posługują się owym narzędziem do promocji książki dla młodych odbiorców, wykorzystując m.in. strony internetowe książek, fora czytelników czy zwiastuny książkowe (booktrailers) (Zajac, 2013, s. 215–228).

W promocji książki dziecięcej znaczny udział mają biblioteki, zwłaszcza przeznaczone dla dzieci – szkolne oraz oddziały w bibliotekach publicznych. Należy wspomnieć, że sama praca z małym czytelnikiem sprzyja upowszechnieniu książki (Zajac, 2000, s. 92–93), dlatego ważne jest organizowanie zajęć edukacyjno-bibliotecznych w bibliotece i poza nią. Biblioteki, umożliwiając obcowanie z literaturą, zaszczepiają w dzieciach nawyk czytania, który mogą rozwinąć w przyszłości. W celu skutecznego promowania książki dziecięcej należy pokazywać, że biblioteka publiczna może

i powinna być miejscem kontaktu dzieci z literaturą. Mogą w tym pomagać wszelkiego rodzaju akcje i imprezy biblioteczne (Langer, 2009, s. 189–199).

Akcje czytelnicze i festiwale jako formy promocji książki dziecięcej

Popularyzacja książki dziecięcej przez instytucje międzynarodowe i społeczne, biblioteki, przy pomocy mecenatu państwa to tylko niektóre sposoby promocji. Wyjście poza mury bibliotek pozwala dotrzeć do szerszej liczby odbiorców. Publikacje skierowane do najmłodszego czytelnika mają wówczas możliwość trafić do osób, które prawdopodobnie nie odwiedzają bibliotek. Atutem tych form promocji czytelnictwa dziecięcego (zarówno wychodzących poza bibliotekę, jak i w niej organizowanych) jest również integrowanie osób biorących w nich udział i stworzenie im możliwości spotkania się i prowadzenia dyskusji na temat przeczytanych dzieł. Ciekawa oprawa wydarzeń pozwala z kolei ukazać dzieciom, że spotkania ze słowem pisanym nie muszą być nudne. Mogą one uatrakcyjnić wizerunek książki dla najmłodszych, a tym samym spowodować, by wytworzyła się wśród nich potrzeba czytania.

Akcje czytelnicze promujące książkę dziecięcą prowadzą instytucje, stowarzyszenia społeczne lub państwowe związane bądź tylko z książką dla dzieci lub z książką w ogóle. Do najbardziej znanych instytucji społecznych zaliczyć można „Fundację ABCXXI – Cała Polska czyta dzieciom”, która organizuje wiele przedsięwzięć mających na celu wspieranie książki i czytelnictwa dziecięcego. Najbardziej znana akcja fundacji to „Cała Polska Czyta Dzieciom” zachęcająca rodziców do codziennego, choćby tylko krótkiego czytania swoim dzieciom. W ostatnim czasie pojawiło się wiele spotów reklamowych związanych z tą kampanią, w które zaangażowały się znane osoby ze świata mediów. W ramach projektu „Cała Polska Czyta Dzieciom” organizowane są także inne działania, wśród których należy wymienić: „Ogólnopolskie Urodziny Kubusia Puchatka”, „Mikołajki z Mikołajkiem”, „Zima z Książką” czy też „Wiosenna Zbiórka Książek”. „Fundacja ABCXXI – Cała Polska czyta dzieciom” opracowała również trzy programy edukacyjne: „Czytające szkoły”, „Czytające przedszkola” oraz „Czytanie zbliża”. Fundacja wspiera ponadto biblioteki w wyborze najlepszych zbiorów, udostępniając na swojej stronie domowej listę 23 tytułów książek dla dzieci wybranych przez specjalistów. Jest to cenna pomoc dla rodziców, wychowawców i nauczycieli jako pośredników w kontaktach najmłodszych z literaturą. Promocję książki i czytelnictwa dziecięcego wspiera także Instytut Książki. W działających przy jego wsparciu dyskusyjnych klubach książki omawiana jest problematyka literatury dziecięcej. Instytut rekomenduje tytuły publikacji do czytania najmłodszym, tworząc tym samym modę na czytanie. Ponadto wspiera osoby i instytucje, które promują książkę dziecięcą przez tworzenie materiałów pomocniczych, organizowanie szkoleń czy ułatwianie kontaktu z pisarzami. Instytut Książki

wraz z Centrum Edukacji Obywatelskiej i Wydawnictwem Bezdroża opracował program „Literacki atlas Polski”, w ramach którego uczniowie zbierają dokumenty, zdjęcia, pamiątki związane z twórcami pochodzącymi z ich okolic. Instytucja aktywizuje w ten sposób dzieci i zachęca do kształcenia (Kulus, 2009, s. 202–207).

Akcje czytelnicze związane z książką dziecięcą organizowane są również przez biblioteki. Przykładem może być „Noc z Andersenem” – ogólnopolska akcja (odbywająca się w wybranych placówkach w różnych terminach), podczas której dzieci z okazji urodzin Hansa Christiana Andersena spędzają noc w bibliotece. Organizowane są wówczas konkursy, gry, występy artystyczne, booktalkingi (pogadanki na temat książek dla dzieci), pikniki literackie. Impreza ta zachęca dzieci do korzystania z biblioteki, która staje się miejscem przyjaznym i ciekawym (Kulus, 2009, s. 201–206). Tym samym przybliża najmłodszym książkę, co może spowodować, że w przyszłości młodzi ludzie staną się aktywnymi czytelnikami.

Innym przykładem imprezy przygotowywanej przez biblioteki (między innymi dziecięcą) jest „Noc Bibliotek”. Pierwsza edycja projektu miała miejsce 30 maja 2015 r. – choć nie wszystkie biblioteki zorganizowały je w tym terminie – i była wydarzeniem ogólnopolskim. Przy jej organizacji współpracowało m.in. Stowarzyszenie Nowe Horyzonty. Wydarzenie miało na celu przede wszystkim promocję czytelnictwa (w tym także dziecięcego) oraz pokazanie, że biblioteka jest właściwym miejscem do spędzania wolnego czasu. Akcja przyjmowała różne formy – nocy muzycznych, nocy z duchami, bajkami (na przykład z baśniami braci Grimm, Hanny Januszewskiej czy Charlesa Perraulta z okazji rocznicy urodzin). Na potrzeby wieczornych i nocnych spotkań ich uczestnicy przebierali się często za bohaterów książek, np. Pippi Langstrumpf. W trakcie nocy bibliotecznej zaproponowano różnego rodzaju konkursy, przedstawienia i warsztaty (np. warsztaty językowe; z magami i mangą). Książnice biorące udział w akcji zaznaczano na Mapie Bibliotek (dostępnej na stronie internetowej „Nocy Bibliotek”), dzięki czemu każdy zainteresowany mógł obejrzeć program wydarzeń przygotowany przez poszczególne placówki. Informacje o tym, co działo się podczas „Nocy Bibliotek” w poszczególnych bibliotekach zamieszczano też na stronie akcji (www.nocbibliotek.org). Strona ta umożliwiała też pobranie materiałów pomocniczych, tj. logotypów, banerów i plakatów. W czasie „Nocy Bibliotek” jej uczestnicy uzyskali bezpłatny dostęp do filmu animowanego dla dzieci zatytułowanego *Sekret Eleonory*. Wydarzeniu towarzyszyła także inna akcja – „Przynieś książkę do biblioteki”. W jej ramach placówki rejestrujące się do akcji „Noc Bibliotek” wskazywały tytuły publikacji, o które najczęściej pytali ich czytelnicy. Jeżeli odwiedzający daną bibliotekę goście posiadali poszukiwane przez nią książki, mogli je przynieść i przekazać pracownikom (Noc Bibliotek, 2015). Kolejna „Noc Bibliotek” odbyła się 4 czerwca 2016 r.

Opisana impreza biblioteczna pozwala bibliotekarzom wyjść do czytelników (także najmłodszych). Biblioteka ma szansę na pokazanie się jako instytucja otwarta na czytelnika, jak również na zwiększenie liczby potencjalnych użytkowników, także czytelników książki dziecięcej.

Oprócz akcji ogólnopolskich w poszczególnych bibliotekach organizowane są także jednorazowe kampanie promujące czytelnictwo wśród najmłodszych. Przykładem jest impreza „Dobra dusza czyta dzieciom”, w czasie której aktorzy Teatru Polskiego we Wrocławiu czytali utwory dla najmłodszych. Organizowane są także spotkania dla dzieci w księgarniach (np. „Czułe Czytanki”), co jest jednocześnie reklamą księgarni i promocją czytelnictwa (Kulus 2009, s. 206–208).

Innym sposobem na promocję tej specyficznej książki mogą być związane z nią festiwale. Głównymi adresatami tego typu wydarzeń są najmłodsi czytelnicy oraz ich rodzice. Festiwalom bardzo często towarzyszą targi książki dziecięcej. Dzięki opisanym wyżej działaniom książka ta może pozyskać nowych czytelników. Ponadto należy wspomnieć, że festiwale, na które składa się wiele ciekawych elementów, są dobrym sposobem na inicjację czytelnictwa dziecięcego. Połączone z innymi atrakcjami dla najmłodszych skupiają w sobie różne światy – książki, teatru, kina, muzyki, a więc słowo, obraz i dźwięk. Przykładami mogą być Festiwal Książki dla Dzieci i Młodzieży „Czytajmy”, Ogólnopolski Festiwal Ekspresji Dziecięcej oraz Katowickie Prezentacje Biblioteczne.

Warszawski Festiwal Książki dla Dzieci i Młodzieży „Czytajmy” jest imprezą „młoda”, bo zorganizowana po raz pierwszy w dniach 19–21 września 2014 r. Jego druga edycja odbyła się rok później, od 25–27 września 2015 r., a organizatorami byli: Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga (organizacja promująca kulturę języka polskiego i słowa drukowanego wśród dzieci i młodzieży), Fundacja Historia i Kultura (dbająca o ułatwienie dostępu do wiedzy historycznej i kulturalnej), Muzeum Zamek Królewski w Warszawie oraz Warszawskie Targi Książki. Wydarzeniu towarzyszyły targi prezentujące książkę dziecięcą i młodzieżową. Na swojej stronie internetowej organizatorzy jako cele festiwalu wymienili:

1. Propagowanie kultury czytelniczej wśród najmłodszych.
2. Zorganizowanie dużej imprezy promującej czytelnictwo i dobrą książkę, która wpisalaby się jako przedsięwzięcie cykliczne w panoramie kulturalnej Warszawy.
3. Zaangażowanie i zintegrowanie jak największej liczby podmiotów, których celem jest wspieranie czytelnictwa (wydawcy, stowarzyszenia, placówki kulturalne i edukacyjne).
4. Umożliwienie wydawcom książek dziecięcych bezpośredniego kontaktu z kupującymi/czytelnikami i zaprezentowanie odwiedzającym aktualnej oferty wydawniczej.
5. Pokazanie inicjatyw mających na celu propagowanie aktywnych form spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież.

6. Popularyzacja, reklama i promocja wartościowych wydawnictw książkowych, czasopism, wydawnictw audiowizualnych, programów i gier komputerowych dla dzieci i młodzieży.

7. Wspieranie przedsięwzięć o charakterze kulturalnym i oświatowym, w szczególności dotyczących edukacji dziecięcej oraz popularyzowanie książki ambitnej pod względem merytorycznym, edytorskim, graficznym (Festiwal Czytajmy, 2015).

Pierwszej edycji festiwalu towarzyszyło 100 różnego typu wydarzeń: warsztaty, spotkania autorskie, wystawy, spektakle (m. in: *Kusy Kolberg* i *Król Buł*), a swoje książki wystawiło 70 wystawców. Zorganizowano też seminaria, m.in.: „Czytajmy i uczmy czytać”, „Współczesna książka dla dzieci i młodzieży”, których przewodnim tematem była promocja czytelnictwa wśród najmłodszych. Dzieci uczestniczące w imprezie miały możliwość spotkania z takimi osobami, jak np. Nela Mała Reporterka czy Ciotka Książulka. Podczas trzech dni festiwalowych działało Małe Kino, w którym najmłodsi mogli obejrzeć bajki i animacje. Drugą edycję Festiwalu „Czytajmy”, która odbyła się w 2015 r., otworzyła Nela Mała Reporterka. Tak samo jak poprzednia impreza, również ta obfitowała w szereg ciekawych wydarzeń: warsztaty (np. przygotowywanie linorytów, animacji tekstu literackiego na podstawie *Kubusia Puchatka*, zdobienie książek, czyli wykonywanie inicjału wzorowanego na innych drukach), spotkania (m.in. z Bohdanem Butenką), pokazy filmów, zajęcia plastyczne (malowanie panoramicznego obrazu do treści czytanych książek), jak również wystawy (np. „PO PROSTU ... od A do Z – artystyczna książeczka dla dzieci”). Swoje publikacje wystawiło 45 wystawców. Podczas imprezy, w ramach projektu „Pięknie mówić, pięknie grać”, swoją twórczość zaprezentowały młode zespoły teatralne. Wydarzeniu towarzyszyła także konferencja pod hasłem „Jak dbać o kulturę języka wśród młodych” (Festiwal Czytajmy, 2015).

Ogólnopolski Festiwal Ekspresji Dziecięcej jest przygotowywany w Katowicach od 2004 r. Jego współorganizatorami są: Centrum Ekspresji Dziecięcej i Młodzieżowej przy Bibliotece Śląskiej, Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach i Górnośląska Szkoła Pedagogiczna w Mysłowicach. Podczas festiwalu odbywają się konkursy i zabawy dla dzieci, prezentowane są też sztuki teatralne powstałe na motywach literatury dziecięcej. Podczas trzynastu edycji miało miejsce wiele interesujących wydarzeń artystycznych i kulturalnych. Przeprowadzono również szereg paneli dyskusyjnych, np. „Czytanie-czytelnictwo-czytelnik”, „Rynek książki dziecięco-młodzieżowej”, „Wychowanie przez czytanie”. Zorganizowano happeningi plastyczne, takie jak dla uczniów klas I-III pt. „Krajobraz mojej duszy – czyli o świadomości własnej wartości”. Mottem jednej z edycji festiwalu były słowa Umberto Eco: „Kto czyta książki, żyje podwójnie” (Centrum Ekspresji Dziecięcej, 2015).

W 2004 r. po raz pierwszy zorganizowano Katowickie Prezentacje Biblioteczne. Impreza realizowana jest każdego roku w listopadzie, a za jej przygotowanie jest odpowiedzialna Biblioteka Śląska w Katowicach. Celem wydarzenia jest integracja środowiska bibliotekarskiego województwa śląskiego (a od pewnego czasu środowiska ogólnopolskiego), dzielenie się doświadczeniami zawodowymi oraz promocja książki dziecięcej. W trakcie festiwalu biblioteki publiczne mają możliwość przedstawienia prowadzonych przez siebie działań na rzecz dzieci i młodzieży poprzez przygotowanie stoisk, wystaw lub prezentacji multimedialnych. Katowickim Prezentacjom Bibliotecznym towarzyszą wykłady, spotkania, prelekcje, koncerty, pokazy sceniczne, kiermasze książek dla dzieci i młodzieży, konkursy, a także dyskusje. Podczas Katowickich Prezentacji Bibliotecznych wręczane są także literackie „Nagrody Guliwera”. W trakcie pierwszej edycji festiwalu, odbywającej się z okazji benefisu pisarki Wandy Chotomskiej, oprócz „Nagród Guliwera” wręczono „Nagrody Literackie im. Kornela Makuszyńskiego”. Do drugiej edycji festiwalu zaproszono biblioteki uczestniczące w akcji czytelniczej „Noc z Andersenem”. Zaprezentowały one wydarzenia, które miały miejsce podczas organizowanych u nich akcji. Piąta edycja festiwalu odbyła się podczas pierwszego dnia Śląskich Targów Książki w 2008 r. Katowickie Prezentacje Biblioteczne po raz pierwszy miały charakter ogólnopolski w 2010 r. Zaproszono wówczas m.in. koordynatorów Dyskusyjnych Klubów Książki. Z kolei ósmą edycję prezentacji połączono z finałem projektu „Czesław Miłosz For People!”. W czasie dziesiątej edycji, organizowanej w trakcie Roku Juliana Tuwima, rozegrano rozgrywkę literacką – „W samo południe Tuwimowo – pojedynek z Mistrzem na słowo”. Można było też obejrzeć spektakl lalkarsko-aktorski pt. *Tuwim Julek. Para buch, frazy w ruch*. Z kolei hasło imprezy z 2015 r. brzmiało: „Pippi ciągle młoda”. Prezentacje zorganizowano dla upamiętnienia trzech rocznic: 150-lecia Katowic, 70. urodzin Pippi oraz 25-lecia Wydawnictwa Literatura (Katowickie Prezentacje Biblioteczne, 2015).

Podsumowanie

Wśród wielu sposobów promocji książki dziecięcej wyróżniają się akcje czytelnicze i festiwale. Często, wychodząc poza bibliotekę, mają szansę zdobyć szerszą publiczność, a to może przełożyć się na większe zainteresowanie dzieci czytaniem – teraz i w przyszłości. Sprzyja temu ciekawa forma imprez oraz różnorodność atrakcji im towarzyszących, co może prowadzić do zgromadzenia większej publiczności. W opisywanych projektach książka wychodzi do czytelnika, co przyczynia się do zmiany wizerunku lektury wśród najmłodszych. Akcje czytelnicze i festiwale promujące czytelnictwo stwarzają okazje do spotkań z rówieśnikami, przebywania z ciekawymi ludźmi, dają też możliwość dyskusji o przeczytanych dziełach czy udziału

w różnorodnych konkursach. Integrują zatem młodych odbiorców skupionych wokół książki. Przyczyniają się też do uatrakcyjnienia wizerunku książki dziecięcej, co pozwala na zdobycie jej nowych czytelników.

Bibliografia

- Centrum Ekspresji Dziecięcej. (2015). Pobrane 19 stycznia 2016, z: http://galeria.bs.katowice.pl/?page_id=89
- Dunin, J. (1991). *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci. Z dziejów publikacji dla najmłodszych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Festiwal Czytajmy. (2015). Pobrane 18 stycznia 2016, z: <http://www.festiwal-czytajmy.pl/>
- Katowickie Prezentacje Biblioteczne. (2015). W: Biblioteka Śląska w Katowicach. Pobrane 19 stycznia 2016, z: http://www.bs.katowice.pl/pl/dla_bibliotekarzy/o_kpb
- Kulus, M. (2009). Popularyzacja czytelnictwa wśród dzieci. W: K. Heska-Kwaśniewicz (red.), *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980). T. 2* (s. 201–209). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Langer, H. (2009). Biblioteki publiczne dla dzieci i młodzieży w świetle form pracy z czytelnikiem. W: K. Heska-Kwaśniewicz (red.), *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980). T. 2* (s. 189–200). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Migoń, K. (1984). *Nauka o książce. Zarys problematyki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Noc Bibliotek. (2015). Pobrane 18 stycznia 2016, z: <http://nocbibliotek.org/>
- Słownik wyrazów obcych PWN. (1991). Warszawa: PWN.
- Słownik wyrazów obcych PWN. (1993). Warszawa: PWN.
- Sztucki, T. (1995). *Promocja, sztuka pożytkiwania nabywców*. Warszawa: Agencja Wydawnicza Placet.
- Zajac, M. (2013). Promocja książki dla dzieci w Internecie – wybrane zjawiska. W: G. Leszczyński, M. Zajac, *Książka i młody czytelnik. Zbliżenia, oddalenia, dialogi, studia i szkice* (s. 215–230). Warszawa: SBP.
- Zajac, M. (2000). *Promocja książki dziecięcej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Edyta Kosik**Reading events and festivals (2001–2016) as a form of children's book promotion****Abstract**

The article describes children's book. It presents a definition and properties (specific to this kind of literature), and the interpretation – different than in the case of adult books. The next part of the article quotes a definition of promotion and promotion of the book. It presents basic examples of the promotion of children's books and people or institutions responsible for it (international institutions, public libraries). It shows also the place where you can promote children's book (eg. the Internet). Then it describes examples of reading actions and festivals helping to promote children's book. It shows how this kind of promotion can influence the image of a book for children. In the end, the article presents the events that accompany this type of readership events.

Keywords: children's book, promotion, shares reading, festivals

Ekspozycja zbiorów
Izby Pamięci Marii Kownackiej w Warszawie
Fot. A. Kotwica

Fantastycznie obecne. Anglojęzyczne bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży we współczesnej polskiej przestrzeni medialnej / Michał Rogoż. – Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2015. - 284, [1] s. : il. - ISBN 978-83-7271-966-9. – (Prace Monograficzne – Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, 2450-7865; nr 748).

Najnowsza książka Michała Rogoża pt. *Fantastycznie obecne. Anglojęzyczne bestsellerowe cykle powieściowe dla dzieci i młodzieży we współczesnej polskiej przestrzeni medialnej* jest ważną i ciekawą pozycją. Czytelnika może zastanowić pierwszy człon tytułu („fantastycznie obecne”), bo nie wiadomo do końca, czy Autorowi chodziło o gatunek – fantastykę? Jeśli tak, to nie jest to łatwe skojarzenie. Jeśli zaś szło raczej o sposób obecności cykli w polskiej przestrzeni medialnej i jego emocjonalną ocenę (bardzo dobrze, wręcz fantastycznie?), to w tym wypadku stopień zachwyty wydaje mi się przesadny. Krótko mówiąc, czytelnik, który bierze do rąk po raz pierwszy tę książkę raczej nie domyśli się od razu znaczenia tytułu. Właściwie nawet po lekturze całej książki trudno ocenić, który z powyższych powodów zdecydował o takim jego brzmieniu. A może oba naraz? Przenośne tytuły nie najlepiej nadają się do opracowań naukowych, choć oczywiście mają znaczenie marketingowe.

W uzasadnieniu celu naukowego pracy i omówieniu osiągniętych wyników Rogoż wskazuje, że w trudnych dla książki czasach, po transformacji ustrojowej, ciekawym społecznie zjawiskiem było pojawienie się w Polsce kilkuczęściowych cykli książek tłumaczonych, zazwyczaj z języka angielskiego, które były niezwykle poczytne. Zyskiwały wysokie wyniki sprzedaży, były poszukiwane w bibliotekach, a ich recepcja wykraczała poza ramy papierowej książki i dotyczyła również filmowych adaptacji, gier komputerowych oraz „przestrzeni informacyjnej mediów”, pod którą Autor rozumie przede wszystkim prasę i Internet. Celem podjętych przez niego badań było więc „ukazanie obecności tego zjawiska w naszej [tzn. polskiej – dop. BS] współczesnej kulturze poprzez przedstawienie recepcji w Polsce kilku zagranicznych bestsellerowych cykli powieściowych z kręgu anglojęzycznej

¹ Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

literatury fantastycznej dla dzieci i młodzieży”. Podaje je w kolejności chronologicznej ukazywania się: *Opowieści z Narnii* Clive’a Staplesa Lewisa, *Mroczne materie* Philipa Pullmana, septologia o Harrym Potterze Joanne K. Rowling, *Dziedzictwo* Christophera Paoliniego oraz saga *Zmierzch* Stephanie Meyer. Przy ich wyborze kierował się – jak pisze – „ustalonymi wcześniej kryteriami adekwatności”, a istotne dla zaklasyfikowania cyklu były wysokie wyniki sprzedaży i zainteresowanie odbiorców, „wykraczające poza czysto literacki kontekst”, co jest może kryterium dość niejasnym i nieostrym, ale z oczywistych względów tutaj najbardziej przydatnym. Z jednej więc strony badał z perspektywy bibliologicznej i prasoznawczej, z zastosowaniem analizy ilościowej i jakościowej, obecność tych książek i ich adaptacji w prasie, co można uznać za jeden z elementów badania popularności. Z drugiej strony przedmiotem rozważań stał się wielokanałowy dyskurs medialny wokół tych utworów, wpisujący się w obserwowany od paru lat proces medialnej konwergencji, w którym książka, zwłaszcza ta bestsellerowa, bierze żywy udział. Rogoż przyjął nawet (dość ryzykowną) tezę, iż mamy wtedy do czynienia z „ponadprzeciętną popularnością”, „nowym typem bestsellera”, a dyskurs medialny poświęcony danemu tytułowi stanowi swoiste „świadcstwo opisujące skomplikowany fenomen ich recepcji”. Przedłuża życie nie tylko literackiemu dziełu, ale także – wg Rogoża – sprzyja poruszaniu sporów ideowych związanych z jego wymową, częstym przełamywaniem tabu i utartych schematów.

Istotne było też dla tej monografii sprzężenie zwrotne między recepcją książek a ich adaptacjami, przede wszystkim w aspekcie marketingowym. Oczywiście jest, że przestrzeń medialna jest zjawiskiem numerycznym i responsywnym, a także wielokanałowym i dynamicznym, a więc jak najbardziej obejmuje i te obszary rzeczywistości. Autor stosuje wszystkie utrwalone w księgoznawstwie techniki: badanie chronologii edycji, natężenia translacji na język polski, zmian szaty graficznej w kolejnych wydaniach, powstawania adaptacji, ukazywania się książek tematycznie powiązanych z danym cyklem. Konsekwencją wymienionych działań jest tworzenie się swoistych łańcuchów książek wokół określonych tytułów, kompletowanie informacji dotyczących tych zagadnień, które pojawiły się w kanałach medialnych (chyba raczej po prostu: w mediach): prasie codziennej, tygodnikach społecznych i w Internecie. Moim zdaniem, już na początku stworzenia takich założeń, dyskusyjne jest zakwalifikowanie do badań prasy codziennej oraz pominięcie głosu krytyki literatów i medioznawców, czyli recenzji zamieszczanych w odpowiednich branżowych czasopismach naukowych. Oczywiście wyjaśnieniem byłoby wyłączenie przez Autora z kategorii przestrzeni periodyków naukowych i – w konsekwencji – komunikacji naukowej jako swego rodzaju metaprzestrzeni medialnej lub medialnej „specprzestrzeni”. Jednak takiego założenia Rogoż nie wyraża wprost, a przecież wielokrotnie w swej pracy powołuje się na opinie

fachowców, znawców omawianych czy choćby powiązanych dyscyplin, np. księgoznawców, medioznawców, dziennikarzy, również te opublikowane w czasopismach naukowych. Zdziwienie budzi także brak w tym zbiorze periodyków kierowanych do dzieci i młodzieży, wszak jest to w dużej mierze pominięcie głównego odbiorcy tej literatury oraz pozbawienie punktu widzenia, który był prezentowany niedorosłym czytelnikom. Odnoszę wrażenie, że mimo rozległego pola badawczego i szeroko zakrojonych poszukiwań bibliograficznych o pewnych decyzjach – np. przy analizie ilościowej – zadecydowała li tylko dostępność materiału, który znalazł się w bazie elektronicznej, chociaż Autor przekonuje czytelników o trafności doboru tytułów czasopism, podkreśla ich opiniotwórczy charakter, uzupełniające się opcje ideowe i zróżnicowaną tematykę.

Dużo bardziej różnorodna jest na szczęście proveniencja artykułów poddanych analizie jakościowej; są tu, nawiązując do tego, co napisałam wcześniej, również publikacje naukowe. Jeśli chodzi o kwalifikację materiału do analizy obecności cykli w cyberprzestrzeni, to jestem nieco sceptycznie nastawiona do uwzględniania jako ważniejszych i bardziej wartościowych tych, które są najwyżej pozycjonowane w wyszukiwarce Google (chodzi chyba raczej o SEO, czyli optymalizację osiągania przez serwis internetowy jak najwyższej pozycji w wynikach organicznych wyszukiwarek internetowych dla wybranych słów i fraz kluczowych). Według mnie, nie może to być jedyne kryterium w pełni naukowego wartościowania stron, bo może przecież świadczyć tylko o umiejętności ich umieszczania na wysokich, a więc potencjalnie dostrzeganych przez czytelników miejscach, co nie zawsze, jak wiadomo, odbywa się z poszanowaniem zasad etycznych. Inna dyskusyjna kwestia, dotycząca kwalifikacji materiału, wiąże się ze *Zmierzchem* S. Meyer, a konkretnie z tym, czy ten cykl powinien się znaleźć w zestawie analizowanych utworów. Nie jest to książka napisana dla młodego czytelnika i raczej nigdzie nie jest kwalifikowana do literatury młodzieżowej, bo i też nie za bardzo się dla młodzieży nadaje, zwłaszcza gdy słownikowo przyjąć, że literatura ta poprzestaje na ogół na czytelniku ok. 14–15-letnim. Myślę, że Rogoż uznał, iż w tym wypadku na naszych oczach zachodzi proces, znanego z historii literatury dla młodych odbiorców, zagarniana przez nich dzieł dla dorosłych, jako niezwykle ciekawych lektur, zwłaszcza że ta świetnie wpisuje się w modę na strachy i wampiry.

Trzeba podkreślić i docenić nowatorski charakter książki Rogoża. Choć w wielu publikacjach naukowych wskazywano już na przekłady semiotyczne, intertekstualne, medialne, to jest to pierwsze opracowanie tego problemu, oparte na wyselekcjonowanych przykładach, księgoznawcze, ale i interdyscyplinarne, kulturowe. Za kluczowe i warte naukowego oglądu uznał Autor ściśle powiązanie wyselekcjonowanych cykli z ich adaptacjami (głównie filmy i gry komputerowe) oraz wielogłosową przestrzeń informacyjną w mediach (głównie prasie i Internecie). Ważne stały się analizy ilo-

ściowe i jakościowe przekazów medialnych, ich charakterystyka chronologiczna i geograficzna, a przede wszystkim poszukiwanie mechanizmów powiązań – analogii i różnic między prymarnym przekazem książkowym i jego sytuacją na rynku książek, rozumianych szeroko, jako komunikaty kultury i nowego typu bestsellery, a także wskazywanie źródeł ich popularności. Sprzężenia zwrotne między recepcją książek a ich medialnymi adaptacjami były istotnymi zagadnieniami dla tej pracy, choć – jak wiadomo – nie dysponujemy badaniami recepcji wersji książkowych. Autor również ich nie przeprowadzał na potrzeby swej pracy, bazował więc w zasadzie tylko na społecznym odbiorze i oddźwięku w mediach, a przede wszystkim opiniach, komentarzach i dyskusjach w prasie i w sieci, tym samym jeszcze bardziej spinając medialny krag. Przestrzeń internetowa charakteryzowała się przede wszystkim nieformalnym charakterem, ale ten „kolektywny proces konsumpcji” jak najbardziej należało przeanalizować, jako typowe i reprezentatywne współcześnie miejsce wymiany poglądów, żarliwych dyskusji i nieformalnej krytyki, swego rodzaju agorę tematycznych platform, blogerów i ich gości.

Rogoż zajął się w swej książce pięcioma cyklami wydawniczymi o różnym potencjale i losie, na który duży wpływ miały mariaże z mediami. Wszystkie one zostały najpierw szczegółowo scharakteryzowane jako zjawiska wydawnicze. Jak sam wskazuje we wstępie do pracy, przedstawiając w ten sposób porządek treści, najpierw przybliży septologię Lewisa pt. *Opowieści z Narnii*, która jest przykładem spóźnionej translacji klasycznego utworu, ożywionego dzięki adaptacjom filmowym, grom komputerowym i innym kulturowym kontekstom. Potem przedmiotem rozważań są dwa przypadki zaplanowanej kampanii medialnej: bestsellerom książkowym Rowling i Meyer (autor nazywa je globalnymi bestsellerami) równolegle w sukurs przychodzą media oraz szeroko zakrojona kampania marketingowa, która pozwala odnieść spektakularny sukces. Jeszcze inny los spotkał opisane w ostatnim rozdziale trylogię *Mroczne materie* Pullmana oraz cykl pt. *Dziedzictwo* Paoliniego, których – jak pisze Rogoż – „duży potencjał atrakcyjności został z różnych przyczyn wyhamowany”. Każdy z rozdziałów książki ma ujednoliconą strukturę, która odpowiada jej założeniom. Najpierw opisane zostały polskie edycje poszczególnych cykli i ich cechy charakterystyczne, potem sprawy związane z ich przekładem na język polski, ukazane zostały wydawnictwa powiązane z danym tytułem, omówione różnorodne adaptacje i inspiracje dziełem (książkowe, filmowe, dźwiękowe, multimedialne, gry komputerowe, gadżety). Kolejnym etapem była analiza recepcji, która odbyła się na łamach prasy, a więc opis odbioru społecznego danego cyklu, towarzyszących mu opinii, sporów i powiązanych wątków a nawet emocji. Ostatnim elementem jest zawsze konfrontacja z polskojęzyczną przestrzenią internetową, w której jak w lustrze odbijają się wszystkie poruszone wcześniej problemy, ale i odsłaniają się inne punkty widze-

nia, wątki pedagogiczne, religijne i światopoglądowe, a także opinie, które pozwalają wytłumaczyć wcześniej zasygnalizowane zjawiska, zrozumieć mechanizm zyskiwania popularności dzieła literackiego lub jej utraty. Ukazana została też powiązana z sieciosferą konwergencja mediów i wpływ nań współczesnych, aktywnych i twórczych odbiorców literatury we wszystkich jej wymiarach i odsłonach. Szkoda, że skrupulatne analizy, poparte ilustrującymi treść wykresami i tabelami, puentowane są dość skromnymi wnioskami. Ponadto, zupełnie niepotrzebnie i asekuracyjnie w ostatnich ich zdaniach Rogoż używa bezosobowego zwrotu „wydaje się jednak...” gdyż przeprowadzone badania dają mu legitymację do śmielszego formułowania konkluzji. Ten niedosyt niweluje syntetyczne, dobrze napisane zakończenie, które wskazuje na najważniejsze zjawiska i zależności występujące we wszystkich lub tylko niektórych cyklach. Na pewno będzie ono bezcennym punktem odniesienia dla następnych autorów podejmujących podobne zagadnienia. Szkoda, że opisy bibliograficzne źródeł internetowych nie znalazły się w bibliografii załączonej do pracy. Zostały one umieszczone tylko w przypisach i to bez tytułów stron WWW.

Podsumowując, *Fantastycznie obecne...* to książka o dużym znaczeniu dla współczesnej bibliologii, gdyż ukazuje relacje książek, rozumianych jako komunikaty kultury, i innych mediów, ich wzajemne przenikanie i zależności.

W kręgu kultury i literatury dla dzieci / Zofia Olek-Redlarska. – Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016. – 227 s. – ISBN 978-83-7431-477-0

Etyka, moralność, artyzm, wrażliwość to słowa kluczowe nawiązujące do tematyki książki Zofii Olek-Redlarskiej. Można je analizować w kontekście dwóch zagadnień: kultura dziecięca i literatura dla dzieci. Problematykę zbadano w różnorodnych aspektach, z których wymiar pedagogiczny jest nadrzędny. Podjęcie tematu z tego właśnie punktu widzenia wynikało nie tylko z doświadczeń naukowych i zawodowych autorki (adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie prowadzi m.in. zajęcia z metodyki edukacji polonistycznej i organizuje praktyki pedagogiczne), ale również jako twórczyni poezji dla dzieci.

¹ Zespół Szkół Specjalnych Nr 9 im. dr Mikołaja Witczaka w Jastrzębiu-Zdroju.

Zbiór rozpraw i szkiców składa się z trzech zasadniczych bloków tematycznych. Pierwszy, zatytułowany *Aspekt etyczny, moralny i artystyczny literatury dla dzieci*, zawiera trzy artykuły, poświęcone wychowaniu moralnemu, świadomości i ekspresji kulturalnej w pierwszym etapie edukacyjnym oraz baśniom. Tekst pt. *Rozumienie pojęć moralnych w wychowaniu moralnym dzieci w młodszym wieku szkolnym* traktuje o rozwoju moralnym i jego wpływie na kształtowanie kompetencji społecznych. Autorka, wyjaśniając podstawowe definicje i terminy związane z podjętym przedmiotem analizy, przedstawiła koncepcje (np. Jeana Piageta, Lawrence’a Kohlberga) odnoszące się do rozwoju moralnego dziecka, z punktu widzenia filozofii, pedagogiki oraz etyki. Podkreśliła ważność wychowania moralnego w budowaniu przez dziecko umiejętności interpersonalnych, do osiągnięcia których przyczyniają się między innymi utwory literackie, formy teatralne, drama. Zaznaczyła także jak istotnymi elementami w procesie pedagogicznym – zarówno z perspektywy pedagogów, jak i rodziców – jest rozumienie przez dziecko wartości duchowych i identyfikacja z nimi, postępowanie w sposób etyczny oraz rozwój dziecka w zakresie wychowania moralnego. Olek-Redlarska omówiła również wyniki własnych badań naukowych, a także opisała praktyki pedagogiczne. Zwróciła uwagę na inscenizacje improwizowane oraz gry dramatyczne, które nie tylko stanowią jeden z wielu środków pozwalających na realizację treści polonistycznych w edukacji wczesnoszkolnej, ale sprzyjają jednocześnie kształtowaniu u dziecka postawy otwartości na wartości humanistyczne (m. in. moralne, duchowe), wspierające dokonywanie właściwych wyborów.

W kolejnym tekście, zatytułowanym *Świadomość i ekspresja kulturalna w edukacji wczesnoszkolnej*, podjęto takie zagadnienia, jak: kompetencje kulturowe w kontekście teoretycznym; inkulturacja jako proces; pojęcie świadomości i ekspresji; świadomość i ekspresja kulturalna jako kompetencja kluczowa; wyznaczniki kompetencji „świadomość i ekspresja kulturalna”; ekspresja i świadomość kulturalna w podstawie programowej w pierwszym okresie kształcenia; rola kulturotwórcza nauczyciela edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej; edukacja kulturalna czy kompetencje w kulturze; dziecko w przestrzeni kultury (przestrzeni: teatru, plastyki, muzyki, słowa i literatury, ruchu).

Ostatni artykuł w pierwszej części został poświęcony baśni. W tekście pt. *Rodowód baśni i jej wartości uniwersalne* przedstawiono historię powstania oraz rozwój baśni w Polsce i na świecie jako gatunku epickiego, zawierającego także elementy dziedzictwa kulturowego. Badaczka scharakteryzowała baśniowy świat, w którym wydarzenia oparte są najczęściej na zasadzie przeciwieństw (np. dobra i zła, świata realistycznego i świata nadprzyrodzonego). Szczegółowo zanalizowała wartości baśni i jej cechy, baśniowych bohaterów czy element cudowności, którego wykorzystanie wynika z dziecięcej potrzeby.

Drugi blok tematyczny, zatytułowany *Strefa wrażliwości estetycznej i etycznej poezji dla dzieci i poezji dziecięcej*, zawiera trzy teksty. W pierwszym – *Słowa w poezji* – Olek-Redlarska opisała różnice pomiędzy tworzeniem utworów poetyckich dla dorosłych i dla dzieci. Autorka zaznaczyła, że świat przedstawiony w liryce dla dorosłych, liryce dla dzieci oraz liryce dziecięcej (w której dziecko jest twórcą) wprawdzie różni się od siebie, ale zarówno poeci, jak i ich młodzi czytelnicy otrzymują od siebie nawzajem coś wartościowego: poeci nabywają od dzieci umiejętność opowiadania świata, dzieci natomiast uczą się m.in. „posługiwania się słowem i odczytywania jego sensu” (s. 94). W artykule pt. *Twórczość poetycka dla dzieci w latach 1945–1955. Topos dzieciństwa i motyw domu* szczegółowo zanalizowano poezję dla dzieci powstałą w pierwszym dziesięcioleciu powojennym. Przedstawiono takie zagadnienia, jak kompozycja wiersza dla dzieci, kwestia toposu lub motywu w tekście literackim, ze szczególnym wykorzystaniem wątku dzieciństwa i domu. Temat opisano w kontekście historycznym, w odniesieniu do socjalistycznego wzorca literackiego, w którym podkreślano propagandowość twórczości dla dzieci. Zwrócono też uwagę na preferencje pewnych form literackich (np. kołysanek, zgadywanek) oraz uwzględnianie elementów folkloru w literaturze dziecięcej. Autorka przypomniała fakt powstania tzw. literatury produkcyjnej, której utwory miały stanowić propagandowe wsparcie dla planów i programów państwowych. Elementy te przyczyniały się niestety do zubożenia poezji. W ostatnim artykule części drugiej, pt. *Proza, liryka, grafika – literackie oblicze „Świerszczyka”*, autorka przedstawiła dzieje czasopiśmiennictwa dziecięcego w Polsce. Szczegółowo scharakteryzowała pismo „Świerszczyk” – jego historię, profil i kompozycję, jak również zawartość i wykorzystanie w periodyku form literackich. Wyniki badań dotyczyły rocznika 2004.

Trzeci segment tematyczny – *Wybitni twórcy dla dzieci* – poświęcono takim znamienitym twórcom literatury dla dzieci, jak: Maria Konopnicka, Edmondo de Amicis i Janusz Korczak. Twórczość pisarki, jej artyzm, nowatorstwo w podejściu do potrzeb młodego odbiorcy literatury oraz doniosłość roli, którą odegrała w rozwoju literatury dziecięcej jako poetka, nakreślono w komunikacie *Fenomen twórczości Marii Konopnickiej w edukacji małego dziecka*. Z kolei opracowanie pt. *Rola literatury pięknej w rozwijaniu kompetencji społecznych i moralnych uczniów. Ponadczasowość Serca Edmondo de Amicisa* stanowi wynik analizy powieści pod kątem uzyskania przez uczniów kompetencji założonych w podstawie programowej. Autorka przybliżyła twórczość włoskiego powieściopisarza. Następnie scharakteryzowała wartości pedagogiczne powieści *Serce* (szczególnie w kontekście zdobywania kompetencji społecznych i moralnych przez uczniów), jako utworu nietypowego dla literatury pozytywistycznej, ponieważ nawiązującego do filozofii serca a nie rozumu, ponadto nastawionego na wewnętrzne przeżycia dziecięcego bohatera. Zbiór tekstów zamyka artykuł pt. *Humanizm, humor i fantazja w życiu*

i twórczości Janusza Korczaka. Poprzez pryzmat przyjaźni z wymienionymi w szkicu osobami autorka zasygnalizowała poglądy twórcy *Kajtusia Czarodzieja* w zakresie pedagogiki, publicystyki i literatury. Całość przenika aura szczególnego szacunku wobec osoby Korczaka.

Publikację Olek-Redlarskiej można uznać za zbiór interesujący, stanowiący pewną całość, ale odzwierciedlający autorski, subiektywny wybór tytułów i twórców literatury dziecięcej. Założeniem badaczki nie było jednak – jak można przypuszczać – stworzenie obszernego przeglądu twórczości literackiej dla dzieci, lecz zaprezentowanie wybranych tytułów dzieł oraz sylwetek pisarzy i poetów. Opublikowanie takiego zestawienia pozwoliło na zasygnalizowanie tematów ważnych również w aspekcie pedagogicznym. Olek-Redlarska wprowadziła do publikacji krótkie objaśnienia trudnych lub rzadko występujących w mowie potocznej pojęć i definicji dotyczących podejmowanych w tekstach zagadnień. Zwięźle opisała też prezentowane prądy i kierunki literackie, filozoficzne, pedagogiczne itp. Dzięki takiej perspektywie publikacja może stanowić wsparcie dla czytelników z różnych kręgów, będąc np. inspiracją dla pedagogów do opracowania ciekawych scenariuszy zajęć, a dla rodziców – źródłem pomysłów na spędzenie wolnego czasu z dzieckiem.

NOTES FROM THE UK GOVERNMENT LIBRARIAN

“A Government that is built on knowledge, evidence and data is a Government that makes better, more accountable, more successful decisions. I believe that every Department should have a library, staffed by a team of skilled and professional librarians – information professionals who can help people find the information they need. I have been really struck in the recent political debates in the UK by the consistently high quality of balanced information provided by the House of Commons Library. I have also been struck, as I am sure you all have, by attempts to diminish the role of information, expertise, data and evidence in public life and to replace it with polemic and ideology” – said Nick Poole, CILIP Chief Executive, in the speech he gave at the CILIP Government Information Group AGM and Members Day on 27 September 2016.

As a librarian working in one of the UK Government departments and being both member of Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) and Government Information Group (GIG) I totally identify with the above statement. I believe that the work we do is important and provide the department with relevant, reliant and timely information to allow our colleagues to make better and more accountable decisions.

I thought it might be of interest to find out how to become the Librarian in one of the government departments in UK. Well it is very simple and transparent process as with all jobs in the UK Civil Service. You fill in the application form writing your 250 word statement for each core competence such as changing and improving, collaborating and partnering, managing a quality service ect. Furthermore, as the librarian job is part of wider Government Knowledge and Information Management (KIM) Profession you will also need to be a qualified librarian or at least working

¹ Librarian, UK Civil Service.

towards professional qualification. Finally, you will need to write a statement on at least one of the three professional skills at the required level to the post you apply for. They are as follow:

- Using, evaluating and exploiting knowledge and information
- Acquiring, managing and organising knowledge and information
- Information Governance (Government Knowledge and Information Management (KIM) Professional Skills Framework).

As the whole recruiting process is highly numeric if you score high on your application form you will be invited to the interview. All interviews for the civil service posts in UK are competency based and again you will be asked questions around the competencies and skills and marked on each by the panel of interviewers. As you are probably able to guess by now if you get the highest score you are offered a job.

So here I am managing the library services and must point out that I really enjoy the variety of tasks it involves. I am responsible for the selection, acquisition, organisation and management of published information on behalf of the department. This includes subscription databases, eJournals, eBooks and print publications from commercial suppliers and publications written by my department. I liaise with a variety of stakeholders, including publishers and suppliers, ensure that we get the best value for money from contracts concerning the procurement of published information. I also maintain the networks of library and information services whose collections are available through inter-library loans. I advocate compliance with copyright legislation as well as with the different licences associated with the databases we subscribe to. I lead on complex literature searches utilising different online resources including subscription databases and the Internet.

PERŁY BIBLIOTEKARSTWA CZESKIEGO. NAJSTARSZY UNIWERSYTET W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ I JEGO KSIĄŻNICA

Uniwersytet Karola w Pradze jest najstarszą uczelnią w Europie Środkowo-Wschodniej. Uczelnia została założona w 1348 r. przez Karola IV na wzór paryskiej Sorbony, a na przestrzeni dziejów znaczącą rolę w jej rozwoju odegrali husyci. Po burzliwych kolejach losu w 1920 r. placówka została uznana za prawnego kontynuatora średniowiecznego Uniwersytetu, a po wojnie w 1945 r. reaktywowano ją jako czeską Alma Mater.

Obecnie instytucja akademicka kształci 1/6 wszystkich czeskich studentów na 17 wydziałach i ponad 600 kierunkach. W uczelni studiuje ponad 50 tys. studentów, których kształci ponad 4 tys. pracowników naukowych i tyleż samo zatrudnionych jest w administracji akademickiej. Nowoczesna infrastruktura oraz zaplecze naukowo-badawcze umożliwia studentom zdobywanie wiedzy w zakresie nauk społecznych, przyrodniczych i medycznych. Uniwersytet Karola jest również wiodącą uczelnią w Europie, otwartą dla szerokiej rzeszy studentów zagranicznych z wielu obszarów językowych.

W ramach programu szkoleniowego *Erasmus+* uczelnia praska podjęła w 2016 r., w murach swojej książnicy, bibliotekarzy z Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku ze Słowacji, Artvin Coruh University z Turcji i Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Przygotowany bogaty program szkoleniowy był konsekwentnie realizowany każdego dnia, poczynając od pierwszego, w którym poznaliśmy strukturę organizacyjną uczelni i jej historię. Rozmieszczenie biblioteki centralnej i bibliotek specjalistycznych w różnych miejscach Pragi było dodatkową okazją do poznawania i podziwiania pięknej architektury stolicy Czech. W pierwszym dniu szkolenia przyjęto nas w Bibliotece Centralnej Uniwersytetu Karola, gdzie dzięki przygotowanym prezentacjom zapoznano nas

¹ Biblioteka Teologiczna, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

² Biblioteka Teologiczna, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

ze strukturą organizacyjną placówki oraz pracą w zdecentralizowanym systemie biblioteki. Biblioteka Centralna jest koordynatorem prac merytorycznych i administracyjnych, a wszelkie usługi biblioteczne prowadzone są w bibliotekach wydziałowych. Wszystkie jednostki pracują w zintegrowanym systemie ALEPH, który służy nie tylko do opracowania książek i tworzenia wspólnego katalogu, ale umożliwia także zakładanie kont bibliotecznych dla czytelników. Wirtualny spacer po Bibliotece Centralnej zainspirował uczestników szkolenia do ożywionej dyskusji.

Następnie przedstawiciele wizytujących uczelni ze Słowacji, Turcji i Polski prezentowali swoje miejsca pracy, przybliżając funkcjonowanie własnych uniwersytetów i bibliotek oraz różnorodne rozwiązania organizacyjne, architektoniczne oraz techniczne. Zasadniczą część poszczególnych prezentacji zwykle poprzedzały informacje ogólne na temat regionów, historii miast i życia kulturalno-oświatowego środowisk, którym służą książki. Dzięki przedstawionym pokazom cały zespół szkoleniowy mógł lepiej poznać się i wymienić doświadczenia na temat bieżących problemów bibliotekarstwa akademickiego, zagadnień z zakresu funkcjonowania systemów biblioteczno-informacyjnych w konkretnych krajach, a także nawiązać współpracę.

W kolejnym dniu gościliśmy w murach monumentalnego budynku Wydziału Sztuki im. Jana Palacha (Knihovna filozofická fakulta nám. Jana Palacha). Biblioteka zajmuje kilka kondygnacji z oddzielnymi czytelniami specjalistycznymi. Na parterze urządzono wspólną wypożyczalnię dla wszystkich studentów. Dla usprawnienia poruszania się w przestrzeni udostępniania i korzystania ze zbiorów, książki w poszczególnych czytelniach oznaczono innym kolorem. Książnica wraz z obszernym zbiorem historycznym służy głównie studentom nauk społecznych, filologom, językoznawcom i kulturoznawcom. Bogaty zasób biblioteczny, a także dostęp do ogólnooświatowych baz danych sprawia, że biblioteka jest wiodącą instytucją w dziedzinie zaspokajania bieżących potrzeb czytelników.

Dalsze szkolenie zaplanowano w budynku Wydziału Nauk Socjalnych (Fakulta sociálních věd), gdzie studenci kształcą się w zakresie ekonomii, komunikacji, mediów, polityki, socjologii i stosunków międzynarodowych. Zaprezentowano nam pracę biblioteki Instytutu Komunikacji Społecznej i Dziennikarstwa (Centrální a novinářská knihovna), w której w kilku niewielkich pomieszczeniach zgromadzono ponad 200 tys. woluminów książek, czasopism oraz starych druków. Mimo ograniczonej przestrzeni przeznaczonej do udostępniania zbiorów, to wolny dostęp do półek sprawia, że czytelnicy swobodnie poruszają się po całej bibliotece, zarówno w części czytelnianej, jak i magazynowej.

Kolejny dzień poświęcono na wizytę w Bibliotece CERGE-EI (Center for Economic Research and Graduate Education – Economics Institute), która gromadzi głównie literaturę ekonomiczną, a zwłaszcza materiały

dotyczące stosunków międzynarodowych, bankowości i zarządzania. Placówka powstała w 1992 r. i dzięki wsparciu ze strony rządu Austrii, Fundacji Westinghouse, Uniwersytetu w Pittsburghu oraz USAID (United States Agency for International Development) stała się jedną z najważniejszych tego typu ksiąźnic w Europie Środkowo-Wschodniej. Najwięcej środków na gromadzenie zbiorów pochodzi z Narodowego Banku Czech oraz banków komercyjnych funkcjonujących na terenie Republiki Czeskiej. Pomimo stosunkowo krótkiego okresu działalności zasób biblioteki liczy ponad 100 tys. woluminów dokumentów w wersji papierowej, jednak z obserwacji bibliotekarzy wynika, że w ostatnich latach studenci najczęściej sięgają po źródła elektroniczne.

Później pojawiła się okazja do odwiedzenia Biblioteki Katolickiego Wydziału Teologicznego (Knihovna katolická teologická fakulta) mieszczącej się w budynku należącym do archidiecezji praskiej. W okazałym gmachu mieści się wiele instytucji czeskiego Kościoła katolickiego, obok Wydziału Teologicznego swoją siedzibę ma tu także seminarium duchowne, ośrodek duszpasterski, Konferencja Episkopatu Czeskiego, wydawnictwo i księgarnia Karmelitów oraz wiele stowarzyszeń katolickich. Biblioteka usytuowana jest na trzecim piętrze i składa się na nią kilka przestronnych pomieszczeń. Najobszerniejsza jest czytelnia książek i czasopism z 52 miejscami dla czytelników oraz wolnym dostępem do półek, wyposażona w nowoczesny sprzęt komputerowy, ksero, drukarki i skanery. Uwagę zwiedzających przyciąga bogaty zbiór literatury patrystycznej, a zwłaszcza obszerna seria *Corpus Christianorum*. Warto podkreślić, że obok literatury rodzimej zgromadzono wiele pozycji w językach obcych, również w języku polskim, zwłaszcza prace naukowe wydawane przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Wypożyczalnia z kilkoma stanowiskami do obsługi studentów jest równocześnie stałym miejscem pracy dla części personelu bibliotecznego. Magazyny natomiast usytuowane są w dolnej części budynku i gromadzą ten księgozbiór, który nie jest wykorzystany w bieżącej pracy dydaktycznej i naukowej. Dla pracowników Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego wizyta w pokrewnej ksiąźnicy okazała się być jednym z istotniejszych elementów programu *Erasmus+*, ponieważ zakończyła się nie tylko wymianą doświadczeń, ale także przyczyniła się do nawiązania współpracy w zakresie wymiany międzybibliotecznej.

W niedalekiej odległości od Wydziału Teologicznego, w samym sercu kampusu Politechniki Czeskiej (České vysoké učení technické v Praze – ČVUT) znajduje się niezwykle nowoczesny gmach Czeskiej Narodowej Biblioteki Technicznej (Národní technická knihovna). W okazałym i oryginalnym pod względem architektonicznym budynku, oprócz Narodowej Biblioteki Technicznej, ma swoją siedzibę także Centralna Biblioteka Politechniki Czeskiej (Ústřední knihovna ČVUT). Przeszklona bryła ksiąźnicy, na tle zabytkowej architektury Pragi, przyciąga wzrok zwiedzających

i doskonale wpisuje się w zabudowę kampusu uczelni. Budynek biblioteki powstał na planie kwadratu o zaokrąglonych bokach, a szklana elewacja umożliwia nieograniczone korzystanie ze światła naturalnego. Na sześciu kondygnacjach oprócz tradycyjnego wyposażenia bibliotecznego, takiego jak regały z książkami i stoliki, biurka komputerowe, pomieszczenia do indywidualnej i grupowej pracy naukowej, znajdują się także wygodne fotele, sofy, pomieszczenia socjalne z możliwością przygotowania kawy, herbaty i ciepłych posiłków. Na parterze mieści się przestronny hol, sala koncertowa na 200 miejsc, kawiarnia na 150 miejsc, a także sala wystawowa i księgarnia oraz otwarty przez całą dobę pokój do nauki dla studentów. W całym budynku przewidziano 1200 miejsc do nauki i 300 miejsc przeznaczonych na rekreację. Natomiast jeżeli chodzi o księgozbiór to jako centralna biblioteka techniczna ma za zadanie gromadzić oraz udostępniać literaturę i inne źródła informacji z zakresu szeroko rozumianych nauk technicznych. Obecnie zasoby liczą ponad 1,5 miliona woluminów, z czego 330 tys. w wolnym dostępie, w czytelnich udostępnianych jest 1200 tytułów czasopism drukowanych oraz dostęp do ponad 50 tys. e-źródeł i licznych e-książek. Biblioteka oprócz celów dydaktyczno-naukowych stanowi także swoisty ośrodek kulturalno-rozrywkowy, proponując szeroki wachlarz imprez kulturalnych, organizując wycieczki, spotkania oraz wykłady na różnorakie tematy.

W Czeskiej Narodowej Bibliotece Technicznej zwraca uwagę przyjazne nastawienie do użytkowników poczynając od strefy ochrony, poprzez bibliotekarzy i specjalistów dziedzinowych, a to sprawia, że czytelnicy czują się niezwykle swobodnie, niemal jak we własnym domu. Otwarcie na społeczność akademicką i lokalną sprawia, że wszystkie pomieszczenia biblioteczne są wypełnione czytelnikami, którzy spotykają się zarówno w celach naukowych, jak i towarzyskich, korzystając z bogatej oferty kulturalnej.

Zwieńczeniem pobytu szkoleniowego była wizyta w Bibliotece Narodowej Republiki Czeskiej (*Národní knihovna České republiky*), która jest jedną z najstarszych i największych księżnic na terenie Czech. Biblioteka mieści się w barokowym budynku dawnego kolegium jezuickiego Clementinum, a jej początki sięgają czternastego wieku. Znaczny wkład w rozwój biblioteki wnieśli jezuici, którzy dbali zarówno o pomieszczenia biblioteczne, wyposażenie, jak i regularne powiększanie zasobu. Biblioteka Narodowa chlubi się znakomitą zbiorą średniowiecznych kodeksów, jak również wieloma kolekcjami prywatnymi, dawnych i współczesnych ofiarodawców.

Zbiory czeskiej Biblioteki Narodowej liczą ponad 6 milionów woluminów i każdego roku przybywa o około 80 tysięcy jednostek. Duży przyrost zbiorów powoduje problemy związane z ich przechowywaniem, a jednocześnie nie jest możliwa rozbudowa Clementinum, gdyż jest to obiekt zabytkowy. W związku z tym egzemplarz archiwalny, od 1996 r. przechowywany jest poza Pragę, w *Centrální depozitar*, usytuowanym w Hostiwarze.

W zabytkowym budynku księżnicy mieści się 7 czytelń (ogólna, czasopism społeczno-przyrodniczych, bibliologiczna, muzykaliów, zbiorów specjalnych i dla pracowników naukowych) oraz pracownia audiowizualna. Obecnie cały kompleks poddawany jest pracom remontowym i część pomieszczeń została wyłączona z użytkowania. Jednak nie ma to większego wpływu na liczbę czytelników, która w ostatnich latach sięga miliona rocznie – są to głównie studenci, pracownicy dydaktyczni i naukowcy. Biblioteka Narodowa w Pradze gromadzi, zabezpiecza, opracowuje i udostępnia zbiory w języku czeskim (*bohemia*), powstające w kraju i za jego granicami. Dodatkowo pełni także rolę biblioteki uniwersyteckiej. Służy środowisku akademickiemu i szerokiej społeczności uczonych i badaczy. Współpracuje z wieloma bibliotekami europejskimi, wykraczając poza granice, aż do odległych terenów Azji.

Podobnie jak to ma miejsce w bibliotece uniwersyteckiej, księgozbiór jest opracowywany w systemie ALEPH. Katalogi kartkowe zamknięto na książkach wydanych w 1995 r. i w całości zeskanowano do bazy komputerowej.

Po wizycie w Bibliotece Narodowej udałyśmy się do położonej w pobliżu Miejskiej Biblioteki Publicznej (*Městská knihovna v Praze*), aby zobaczyć studnię wiedzy. Jest to niezwykle ciekawy obiekt, przypominający studnię wykonaną z wielu tysięcy książek wycofanych ze zbiorów bibliotecznych.

Wizyta w najstarszym Uniwersytecie Europy Środkowo-Wschodniej po raz kolejny pokazała potrzebę organizowania szkoleń *Erasmus+*, które ubogacają i rozwijają bibliotekarzy. Wyjazdy studyjne są również inspiracją do podejmowania odważnych i nowatorskich decyzji w swoich placówkach. Nawiązana współpraca owocuje pozyskiwaniem literatury i dostępem do wielu źródeł informacji. Czerpiąc z doświadczenia bibliotek partnerskich, udoskonalamy swój warsztat pracy, a tym samym wnosimy znaczący potencjał w rozwój życia naukowego uczelni.

Erasmus+

26 września 2016 r. odbyło się spotkanie szkoleniowe, zorganizowane przez Sekcję Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, poświęcone programowi Erasmus+. Przybyłych gości przywitał prof. dr hab. Dariusz Pawelec – dyrektor Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej (CINiBA).

Jako pierwsze zabrały głos Katarzyna Wyszynska i Marzena Smyła z CINiBA, które zaprezentowały wyjazdy szkoleniowe pracowników Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w ramach projektu Erasmus+ na lata 2014–2020. Referentki skupiły się na praktycznych zagadnieniach omawiających aplikowanie do programu, w tym procedurach. Przybliżyły typy wyjazdów (Staff Week, wyjazdy indywidualne, wyjazdy „hybrydowe”), do których pracownicy mogą aplikować, szczegółowe warunki, kraje uczestniczące w projekcie, warunki finansowe projektów, jak również korzyści jakie wynikają ze zdobywania wiedzy i umiejętności w ten sposób.

Bogumiła Urban – dyrektor Biblioteki Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie – przybliżyła zebranim swoje doświadczenia z wyjazdów, w których uczestniczyła w latach 2009–2016. Następnie prelegentka zwróciła uwagę na zasady rekrutacji obowiązujące w jej macierzystej placówce. Szczególną uwagę zwróciła na możliwość czerpania ciekawych pomysłów i inspiracji wynikających niekiedy z odmiennego funkcjonowania odwiedzanych placówek czy bezpośredniego kontaktu.

Justyna Seiffert scharakteryzowała zebranych odmienności funkcjonowania Biblioteki Uniwersytetu w Utrechcie w Holandii. Jest to biblioteka z długą tradycją i bogatymi zbiorami. W związku z pełnioną przez prelegentkę funkcją – bibliotekarza systemowego w systemie ALEPH – elementem wpływającym na wybór miejsca wyjazdu szkoleniowego była obecność w danej bibliotece tego systemu, jak również przekonanie o „wiodącej roli bibliotek holenderskich w rozwoju bibliotekarstwa i podążaniu za najnowszymi trendami w tym zawodzie”. Po przybliżeniu odmienności funkcjonowania biblioteki zaprezentowany został plan strategiczny placówki na lata 2015–2017, którego podstawą jest zapewnienie ciągłości działań instytucji, jak również jej innowacyjności. W zaprezentowanym planie biblioteka jawi się jako przyjazne miejsce do korzystania z wiedzy, stale wychodzące naprzeciw zmianom a nawet je wyprzedzające.

Anna Obrzut zaprezentowała wystąpienie pt.: *Wymiana doświadczeń pracowników Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach podczas wyjazdów szkoleniowych w ramach programu ERASMUS+*. Zwrócono uwagę, że w latach 2009–2016 w ramach działania programu 20 pracowników Biblioteki miało możliwość zapoznania się z bibliotekami różnych miast Europy. Z kolei Agata Świerkot omówiła doświadczenia z wyjazdu do State and University Library in Aarhus, prezentując imponujące statystyki

teżże Biblioteki, jak również zakres jej działania i odmienności wiążące się z jej specyfiką. Następnie zaprezentowano portugalską Bibliotekę Politechniki w Leiria Serviços de Documentação IPL, składającą się z kilku mniejszych jednostek wchodzących w skład kampusu. Jako ostatnią przedstawiono Bibliotekę Politechniki Ateńskiej The National Technical University of Athens (NTUA). Całość wystąpienia zakończyło podsumowanie dotychczasowych wyjazdów.

Ostatnie wystąpienie Marii Kycler poświęcone było wartościom dodanym wyjazdów szkoleniowych, które dają możliwość obcowania z kulturą odmienną od rodzimej.

Marta Kunicka

Śląskie Targi Książki

Już po raz drugi miały miejsce Śląskie Targi Książki. Trzydniowa impreza (30.09–02.10.2016) ściągnęła do siedziby Międzynarodowego Centrum Kongresowego w Katowicach rzeszę odwiedzających. Tak jak i w minionym roku, organizatorami były spółki: Targi Książki (partner merytoryczny) i Murator EXPO (organizator wykonawczy). Miastem współgospodarzem były Katowice – przy ogromnym współudziale Biblioteki Śląskiej w Katowicach w tworzeniu programu. W porównaniu z rokiem ubiegłym Targi zajęły prawie dwukrotnie większą przestrzeń, na której mieli możliwość wystawić swoje publikacje tacy wydawcy, jak m.in.: Akapit-Press, Bellona, BOSZ, Muza SA, Nasza Księgarnia, Sonia Draga, Świat Książki, Wydawnictwo Agora, Wydawnictwo Arkady, Wydawnictwo Czarna Owca, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wydawnictwo Literackie, Wydawnictwo Olesiejuk, Wydawnictwo Świętego Wojciecha, Zeszyty Literackie, Znak. Poza tradycyjną ofertą wystawienniczą odwiedzający mieli możliwość wzięcia udziału w szeregu imprez towarzyszących, takich jak: spotkania z autorami, dyskusje i debaty literackie, warsztaty, konkursy, także gry, zabawy i animacje literacko-artystyczne dla najmłodszych (warsztaty wokół książek wydawnictwa Muchomor, warsztaty detektywistyczne i inne). Biblioteka Śląska w ramach imprez towarzyszących zorganizowała jubileusz z okazji 85. rocznicy urodzin Bogdana Butenki. Wydarzeniu towarzyszyła wystawa prac autora.

Wśród zaproszonych gości byli: Graham Masterton, Catharina Ingelman-Sundberg, Katarzyna Bonda, Jerzy Bralczyk, Marta Fox, Małgorzata Gutowska-Adamczyk, Barbara Kosmowska, Józef Hen, Agata Tuszyńska, Agnieszka Tyszką, Dorota Suwalska, Szczepan Twardoch oraz znani nie tylko jako autorzy: Jacek Cygan, Ilona Łepkowska, Ewa Wachowicz, Bronisław Cieślak, Katarzyna Pakosińska, Marek Przybylik, Grzegorz Miecugow, Michał Ogórek, Tomasz Sekielski i Tomasz Zimoch.

Potęga odwiecznej kobiecości – pod takim tytułem odbyła się, podczas targów konferencja zorganizowana przez Dress for Success, tworząc płaszczyznę wymiany doświadczeń kobiet sukcesu, jak również dając wsparcie kobietom na rynku pracy. Gośćmi honorowymi Gali były Jolanta Kwaśniewska, Dorota Soszyńska i Krystyna Kaszuba.

Podczas uroczystego koncertu, towarzyszącego targom, została wręczona statuetka Śląskiego Wawrzynu Literackiego.

Źródło: <http://www.slaskczyta.pl/dla-zwiedzajacych/>

Marta Kunicka

Biblioteka prawnicza jako warsztat pracy prawnika – badacza – naukowca

XIV Ogólnopolska Konferencja Polskich Bibliotek Prawniczych pod tytułem *Biblioteka prawnicza jako warsztat pracy prawnika – badacza – naukowca* miała miejsce w Warszawie w dniach 22–23 września 2016 r. Uczestnicy spotkali się w siedzibie Instytutu Nauk Prawnych PAN w Pałacu Staszica. Podczas otwarcia zwrócono uwagę na istotną rolę spotkań, które stały się nie tylko forum wymiany doświadczeń, ale także miejscem zacieśniania współpracy pomiędzy instytucjami. W tegorocznej edycji wśród zaproszonych bibliotek znalazły się również biblioteki Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, kancelaryjne i szkół niepublicznych.

Katarzyna Materska w wystąpieniu *Bazy prawnicze w indywidualnej przestrzeni informacyjnej prawnika-badacza* skupiła się na zagadnieniu indywidualnej przestrzeni informacyjnej IPI – sferze dużej aktywności intelektualnej nadawcy i odbiorcy, która staje się środowiskiem wymiany bezpiecznych i sprawdzonych informacji, z zachowaniem zasad etyki.

Adam Redzik w wystąpieniu poświęconym czasopismom prawniczym w okresie międzywojennym zwrócił uwagę na ich doniosłą rolę zarówno w przeszłości, jak i dzisiaj. W okresie Drugiej Rzeczypospolitej czasopisma prawnicze brały udział w procesie kodyfikacji, a lepsza znajomość ich może współcześnie pozwolić na niepowielanie opracowanych już zagadnień. W momencie odzyskania niepodległości istniały w Polsce trzy główne czasopisma z trzech różnych ośrodków i były to: *Przegląd Prawa i Administracji*, *Czasopismo Prawne i Ekonomiczne*, *Gazeta Sądowa Warszawska*. W wystąpieniu zwrócono uwagę na czasopisma branżowe, młodzieżowe i inne periodyki ukazujące się w tym okresie.

Zbigniew Tucholski w wystąpieniu *Znaczenie aktów normatywnych w metodologii badań historycznych* omówił zniszczenia w archiwach kolejnictwa i wojskowości, podkreślając iż zdarzenia sprzed 80. lat czasem są bardzo trudne do badania i weryfikacji (brak dokumentów, jedyne to np. przetargi ogłoszone w *Dzienniku Urzędowym*, brak danych na temat archi-

tektury). Prelegent zwrócił uwagę na rolę dokumentacji patentowej i prawnej, która pozwala na analizę wkładu nauki polskiej w naukę światową i odtworzenie swoistej specyfiki towarzyszącej określonym uregulowaniom.

Barbara Szczepańska w wystąpieniu *Dlaczego wciąż jeszcze jesteśmy potrzebni. Weryfikacja informacji prawniczej – studia przypadku* zwróciła uwagę na fakt niewystarczającej weryfikacji materiałów prezentowanych przez systemy informacji prawnej, jak również na to, że opracowanie konkretnych zagadnień jest częstokroć arbitralnym ujęciem redaktora, który pracuje pod presją czasu i emocji. Krytyczne wykorzystanie dostępnych na rynku źródeł powinno stać się elementem kształcenia, do którego winno się przykładać ogromną wagę.

Spotkanie zakończyło się dyskusją poświęconą najistotniejszym problemom bibliotek prawniczych. Uczestnicy spotkania mieli także możliwość zwiedzenia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy na ul. Koszykowej.

Marta Kunicka

BIBLIOTEKA AWF w KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA

MATERIAŁY • 146

INFORMACJE • 165

NOWOŚCI W ZBIORACH • 170

WYDAWNICTWA AWF • 190

SPORT I TURYSTYKA – WAŻNY ELEMENT POLITYKI PAŃSTWA

Sport i turystyka w polityce państwa i w gospodarce zyskały znaczenie łącznego spoiwa różnych aktywności i kreatywności, obejmującego zainteresowane środowiska społeczne i grupy, w tym grupy wiekowe.

W opracowaniu podjęto problematykę współczesnych wymogów innowacyjnego i konkurencyjnego podejścia do kształtowania pożądaných warunków współdziałania i przedsiębiorczości wokół sportowego i turystycznego otoczenia małej i średniej przedsiębiorczości.

Świeży, rozbudzony i zorientowany na nowoczesność, swobodny w obszarach inteligencji emocjonalnej i technologicznej umysł, racjonalne spożytkowanie wiedzy i umiejętności, zdolność współdziałania na drodze osiągania wspólnych celów, determinacja w upowszechnianiu wzorców przeobrażeń najbliższego otoczenia, warunkują społeczną sprawność i gotowość działania.

Jak w wielu innych dziedzinach, sport i turystyka z pewnością sytuuje się u podstaw ogólnej zdolności przetrwania i rozwoju jako największa wartość w ewolucyjnej ciągłości przemian.

Współczesność orientowana z mądrością dokonywania właściwych wyborów wymaga racjonalnego spożytkowania wiedzy i umiejętności, energii, aktywności i kreatywności w łączeniu wszelkich przejawów nowatorstwa, postępu i rozwoju. Stąd też tworzenie odpowiadającego oczekiwaniom i wymogom oprząrzędowania będzie wyjściem naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom chwili w polityce i gospodarce państwa.

Sport – szlachetny przejaw ludzkiej aktywności i kreatywności

Przybliżając relacje i związki pomiędzy sportem i turystyką a polityką społeczną i gospodarczą państwa, w sytuacji kiedy na polskim rynku wydawniczym wciąż występują oczekiwania na kompleksowe opracowania

¹ Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach.

w tej dziedzinie, warto będzie przyrzeć się nieco bliżej istocie samego otoczenia społecznego, politycznego i gospodarczego obu tych dziedzin.

Sport i turystyka w kulturze fizycznej łączone ze sobą w sposób adekwatny do istniejących potrzeb, sformalizowany poprzez instytucje, programy, środki materialne, techniczne, technologiczne etc. – należy do tych dziedzin i przejawów ludzkich zainteresowań i działalności, w których pokrewieństwo nie jest bynajmniej przypadkowe ani też kwestionowane.

Na początek kilka refleksji porządkujących zakres rozważań. Otóż, w sporcie charakterystyczne jest to, że wiele jego elementów pokrywa się i przenika wzajemnie, jak chociażby wychowanie fizyczne w obrębie kultury fizycznej, nie obca temu rehabilitacja zdrowotna (cielesność), psychofizjologiczna wydolność ustroju, turystyka, która w dalszych rozważaniach zostanie nasycona pogłębioną refleksją i wyodrębniona.

Jako przejaw zainteresowań społecznych i politycznych, oparty w swej naturze na założeniach pokojowego współzawodnictwa i przodownictwa, sport przejawia się w indywidualnej, albo też w zespołowej rywalizacji, przebiegającej wedle ustalonych zasad i reguł. Obowiązująca w sporcie – świadomie narzucona sobie przez jego uczestników – zasada „fair play” czyni sport szlachetnym przejawem aktywności i kreatywności osobniczej na drodze doskonalenia cech fizycznych i psychicznej odporności na trudy i na wszelkie przeciwności. Wyrażany poprzez różne ćwiczenia, gry, zabawy, zawody, mistrzostwa itd. obejmuje m.in.:

- sport kwalifikowany – wyczyn w różnych dyscyplinach, kiedy obranym celem jest osiąganie ponadprzeciętnych wyników, ustanawianie rekordów, gotowość do współzawodnictwa poprzez systematyczny (nowocześnie zaplanowany) trening, wraz z podporządkowaniem się ustalonym rygorom życia codziennego;

- sport rekreacyjny – preferujący ruchowe formy doskonalenia i utrzymywania sprawności (rekreacja i rehabilitacja) oraz zdolności do pokonywania różnych przeszkód i barier, w tym psychologicznych.

Sport należy do uświadomionych osobniczo przejawów ludzkiej aktywności i kreatywności, zdolności twórczej w pokonywaniu przestrzeni w określonym czasie. Owe bariery i różne przeciwności zaistniałe w wyniku działania praw natury i kultury, w tym samego człowieka, możliwe są do skutecznego ich pokonywania poprzez doskonalenie wartości zdrowia psychofizycznego. Istnieje zatem żywotna potrzeba doskonalenia takich walorów, które czynią ustrój silnym i wydolnym, a zarazem odpornym na trudy, zorientowanym na ponadprzeciętność. Są to walory wytrzymałości wysiłkowej, zręczności, szybkości, skoczności – doskonałości w działaniu. W sporcie liczy się zwłaszcza odporność psychofizyczna konstrukcji osoby twórczej, dominuje zmysł pokonywania przeszkód i przeciwności, kształtowania cech woli i innych właściwości osobniczych. Współczesny sport nie bez powodu jest zaliczany do barwnych zjawisk o zasięgu globalnym. Jako zjawisko uniwersalne stał

się zarazem dziedziną, w której obecność wielkiego biznesu, interesów politycznych i uczuć narodowych, jest także przestrzenią wypełnianą nie tylko szlachetnym współzawodnictwem w różnej, w tym międzynarodowej skali. Jest jak dzieła wielkich mistrzów, powszechnie zrozumiałym i podziwianym – przez co ułatwia porozumiewanie się wzajemne, akceptujące i inicjujące pożądane reguły zachowań (Cichosz, 2015, s. 249–276). Przez to istnieje m.in. nie tylko rywalizacja natury fizycznej na różnych arenach, niezależnie od szerokości geograficznej (sport postrzegany globalnie). Różne organizmy i organizacje międzynarodowe, zrzeszenia i federacje podejmujące współdziałanie i kooperację w dziedzinie sportu, zmierzają do zarządzania jego rozwojem, stanowiąc tym samym warunki o nieograniczonych możliwościach twórczych. Istnieją istotne relacje transnarodowe, dla których sport jest wyłącznie jednym z tworzących je elementów. Oto zjawisko terroryzmu (odwołanie do igrzysk olimpijskich 1972 – Monachium), czy też przykład wyeliminowania (niedopuszczenie) ekipy sportowej Republiki Północnej Afryki (1960–1964) z występów olimpijskich, ze względu na istniejącą tam segregację rasową i inne zjawiska, czyniące sport przejawem specyficznej aktywności społecznej i zainteresowań politycznych. Wszak rywalizacja sportowa powinna ułatwiać i umożliwiać porozumiewanie się między ludźmi różnych narodów, ras, państw, kontynentów. Międzynarodowa społeczność sportowa osiąga ważne cele, chociaż bywa i tak, że nie potrafi właściwie zareagować na wydarzenia wojenne – jak na przykład podczas wojny rosyjsko-gruzińskiej, gdy zmaganiom sportowców państw stron konfliktu zbrojnego przyglądał się ówczesny premier Rosji Władimir Putin, zasiadając w łożu honorowej obiektów olimpijskich w Pekinie. Międzynarodowy Komitet Olimpijski nie wydał oświadczenia ani komunikatu potępiającego działania zbrojne, ale też nie było właściwej do oczekiwań reakcji NATO. Dopiero po upływie dwóch dni od wybuchu wojny do Moskwy udał się ówczesny prezydent Francji – Nicolas Sarkozy jako przedstawiciel Unii Europejskiej (UE), z zamiarem podjęcia mediacji pokojowych.

W rozważaniach o sporcie nie pozostaje bez znaczenia sfera moralna, albowiem sport spełnia ważną rolę integrującą społeczeństwa i narody, przełamuje istniejące między ludźmi bariery i rozbieżności w poglądach, łagodzi różne napięcia, zwłaszcza te wynikające z niepełnosprawności. Eliminuje wszelkie kompleksy i uprzedzenia, jak np. w klasycznym przypadku Oscara Pistoriusa, którego los zdeterminował nie problem sztucznych protez obu kończyn dolnych, lecz zarzucane temu „wyjątkowemu” osobniczo sportowcowi przestępstwo kryminalne. Zaistniał zatem dylemat w sportowej opinii świata – Pistorius bohater olimpijski czy przestępca kryminalny (odbywa karę więzienia za zabójstwo).

Sport jest bez wątpienia ważną dziedziną polityki społecznej i gospodarczej, integralną częścią polityki państwa. Przenika różnorodnie poprzez aktywność i kreatywność różne dziedziny i przejawy życia państw i narodów. Wychodzi znacznie poza schemat państwa, lokując się w dziedzinie stosunków

międzynarodowych. Jest zatem tą popularną dziedziną ludzkiej aktywności, która sprawia, że politycy przyswajają i wykorzystują wszelkie możliwe interakcje, a te nie omijają takich dziedzin jak komercja, kultura najszerzej pojęta i wszelkie rodzaje wymiany dotyczącej wielu innych aktywności. Rozważmy, że sport, który zaistniał globalnie jako pewnego rodzaju fenomen, stał się także obszarem kształtowania zupełnie nowych norm i standardów w postawach i w zachowaniach ludzkich możliwych do przenikania w różnych dziedzinach aktywności i kreatywności. Chociażby komercjalizacja sportu powoduje, że terytorialnie, tam gdzie nie istnieje podmiotowość prawno-społeczna i międzynarodowa (nieunormowane stosunki wzajemne), reprezentacje mogą rywalizować na równych prawach z reprezentacjami państw tego rodzaju uregulowania posiadających. Nie ulega wątpliwości, że przenikanie sportu i polityki w obrębie nowożytnych igrzysk olimpijskich i nie tylko, jak w dojrzałym małżeństwie, łagodzi konflikty, ułatwia współistnienie. Rywalizacja sportowa ponadto nie znosi przejawów bojkotu czy też eliminowania i dyskryminowania reprezentacji państw, gdzie wystąpiły różne turbulencje natury politycznej, z uczestnictwa w przedsięwzięciach o charakterze regionalnym.

Kompetencje i zadania centralnej administracji rządowej

Ministerstwo Sportu i Turystyki RP (MSiT) przekształcone z Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki (2005) sprawuje pieczę nad organizacjami i związkami sportowymi, co reguluje ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, która określa, że kultura fizyczna i sport podlega MSiT z kompetencjami w zakresie :

- kultury fizycznej;
- rekreacji i rehabilitacji ruchowej;
- sportu dzieci i młodzieży;
- sportu kwalifikowanego;
- sportu osób niepełnosprawnych.

Resort sportu i turystyki przywołuje obowiązujące w dziedzinie sportu akty prawne, wprowadza stosowne zmiany, także poprzez ustawy, takie jak:

- Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie;
- Ustawa z 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym z późniejszymi zmianami (2007), gdzie art. 1 określa zasady prowadzenia działalności z zakresu sportu kwalifikowanego, a także zasady uczestnictwa we współzawodnictwie sportowym, zadania organów administracji rządowej oraz zadania jednostek samorządu terytorialnego i innych podmiotów, które realizują zadania zgodnie z uprawnieniami w zakresie sportu kwalifikowanego i współzawodnictwa sportowego;
- Ustawa z dnia 18 stycznia 1966 r. o kulturze fizycznej z późniejszymi zmianami (8 września 2006). W art. 1 określono zasady działalności w sferze kultury fizycznej, a także zadania organów administracji rządowej i samo-

ządu terytorialnego, klubów sportowych oraz innych podmiotów w zakresie zapewnienia prawidłowej realizacji procesu wychowania fizycznego, uprawiania sportu i rekreacji ruchowej oraz prowadzenia ruchowej rehabilitacji.

Obowiązują ponadto rozporządzenia centralnych organów rządowych z zakresu kultury fizycznej i sportu takie jak:

- Rozporządzenie MEN z dnia 9 kwietnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przyznawania odznaczeń, wyróżnień i nagród za szczególne osiągnięcia w dziedzinie kultury fizycznej;
- Rozporządzenie MEN z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zasad współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży;
- Rozporządzenie MEN z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakresu i trybu działania Komisji do Spraw Zwalczania Dopingu w Sporcie.

Zatem sport w naszym kraju pod względem ustanowionego prawa podlega wymogom normatywnie rozproszonym. Ale też jednoznaczny podział na sport amatorski i profesjonalny nie sprzyja wyczerpującemu egzekwowaniu postanowień. Sport profesjonalny został skomercjalizowany, co rodzi pytanie i troskę o to czy regulacje prawne nie ingerują zbyt głęboko w sferę sportu, a także i o to, jaki margines w tym względzie pozostawiono funkcjonującemu prawu i prawidłowościom rynkowym.

Istotnymi pozostają uwarunkowania wspólnotowe w relacji z prawem krajowym, które obejmuje literę prawa pierwotnego i wtórnego, a są to traktaty założycielskie:

- paryski z 1952 r.;
- rzymski z 1957 r.;
- Jednolity Akt Europejski;
- traktaty z Maastricht, Amsterdamu oraz Nicei;
- traktaty akcesyjne.

Prawo wtórne, stanowione na podstawie prawa pierwotnego obejmującego uregulowania poszczególnych instytucji UE, to:

- rozporządzenia o charakterze wspólnotowym, które nie podlegają przekształcaniu, lecz zachowują moc obowiązującą;
- dyrektywy dla konkretnych państw członkowskich nakładające obowiązek podjęcia działań na rzecz wskazanego celu;
- decyzje o charakterze wiążącym obejmujące wyłącznie określone państwa;
- porozumienia międzynarodowe, podstawowe procedury i orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

Mimo upływu czasu należy uznać, że zarówno prawo wspólnotowe, jak też prawo sportowe, wciąż podlegają procesom dostosowawczym i wdrożeniowym. Sport także nie jest wolny od ciągłych zmian i uzupełnień. To właśnie podział na sport amatorski i profesjonalny, a także dynamicznie rozwijająca się komercjalizacja w obszarze sportu profesjonalnego wymuszają zmiany w regulacjach prawnych adekwatne do potrzeb kształtującej się

współczesności. Sport profesjonalny – rzecz można – został wchłonięty przez rynek, stąd też akty prawne i odnoszące się do tego zjawiska i przepisy ograniczają wpływ państwa. Rodzi to różne konflikty w relacjach prawo wspólnotowe a prawo sportowe, którego stanowienie leży w kompetencjach federacji sportowych. Należy oczekiwać, że procesy dostosowawcze w najbliższych latach pozwolą unormować sportowy system prawny uznawany powszechnie jako daleki od doskonałości.

Sport od niepamiętnych czasów budził ludzkie zainteresowania, a kibicowanie i sympatyzowanie pozostają niezmiennie częścią rywalizacji sportowej. Powstaje pytanie, a zarazem troska o to czy spektakl sportowy, nie tylko zresztą na obiektach olimpijskich, zaspokaja oczekiwania widzów, czy zawiera znamiona pobudzające przeżycia i refleksje. Kibice są integralną częścią widowiska sportowego i często zaciemniają jego sportowy wymiar, dlatego też dotkliwą karą – np. dla drużyn i klubów piłkarskich – są rozgrywki przy pustych trybunach.

To, że sport należy do zjawisk popularnych wydaje się być oczywiste, tym bardziej, że widowiska bywają imponujące (np. igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata). Popularność jest w znacznym stopniu tworzona przez samych kibiców „globalnej” wszakże wioski, poparte efektami przekazu elektronicznego.

Sport od niepamiętnych czasów stanowi pochodną istniejących struktur społecznych i politycznych, a nowożytne igrzyska olimpijskie wpisały się zarówno formą jak i treścią – z siłą i skutecznością – w obszar wzajemnych stosunków państw i narodów. Minione stulecie, przełom wieków wnosi nowe elementy i wzory współzawodnictwa społecznego, gdzie polityka, ekonomia, gospodarka, techniki i technologie, kultura i sport stanowią o dynamice rozwoju cywilizacyjnego. Tworzone z ogromnym wysiłkiem wzajemne stosunki w strukturach państw – w tym na obszarze sportu – determinują zasady współpracy wzajemnej i partnerstwa w rozstrzyganiu żywotnych spraw i problemów. Jako trwały element stosunków międzynarodowych sport zbliża narody, ułatwia kontakty wzajemne i współpracę (jak w polityce USA – Chiny, przykład ping-ponga prezydenta Nixona).

Zatem nie tylko mityczna i coubertinowska, ale też polityczna i ekonomiczna rola sportu występuje w skali państwowej i międzynarodowej, albowiem jego także finansowe (np. transferowe) i dochodowe znaczenie nabiera wciąż rozpędu.

Miejsce turystyki w polityce i gospodarce państwa

Sport stanowi ważną część gospodarek i finansów państw, jest istotnym elementem gospodarki naszego kraju. Udział turystyki w PKB kształtuje się w Polsce na poziomie 5–6%. W turystyce znajduje zatrudnienie nie-

spełna 780 tys. pracowników spośród ogółu zatrudnionych. Tylko usługi hotelarskie i gastronomiczne to co najmniej 180–200 tys. osób zatrudnionych w tym obszarze świadczeń.

Turystyka przysparza znacznego dochodu państwu, bowiem same tylko wpływy z obsługi cudzoziemców przyjeżdżających do Polski wynoszą ok. 9 mld euro rocznie, z czego ok. 4–4,5 mld stanowią wpływy z grupy odwiedzających nasz kraj turystów zagranicznych.

Z pewnością turystyka przyczynia się do umacniania spójności gospodarczej, a także terytorialnej i społecznej kraju. Sektor turystyczny istniejący na wspólnym rynku to w warunkach naszego kraju konkurencyjność, wzrost gospodarczy, a także bezpieczeństwo. Stąd też zrównoważony sektor turystyki najwyższej jakości plasuje się wśród priorytetowych kierunków rozwoju Unii Europejskiej. Zatem istnieje potrzeba wzmocnienia zasobów gospodarczych i potencjału społecznego sprzyjających tendencjom rozwojowym w sektorze turystyki jako elementu stanowiącego konkurencyjność gospodarczą regionów Europy.

Turystyka jest ważnym elementem dywersyfikacji gospodarki państwa, co w konsekwencji skutkuje zapotrzebowaniem na wykwalifikowane kadry, na tworzenie innowacyjnych usług, a także nowoczesnych narzędzi, takich jak ITC (*Information and Communication Technologies*), jak również badań i analiz wokół zrównoważonego rozwoju gospodarczego skoncentrowanego na turystyce.

Resort sportu i turystyki, właściwy systemowo, jest zobowiązany do prowadzenia polityki proaktywnego i ukierunkowanego rozwoju turystyki jako jej koordynator. MSiT podporządkowane jest zintegrowane oddziaływanie wspierające gospodarkę turystyczną, będącą obszarem aktywizacji produktów i usług turystycznych w obszarach miejskich i wiejskich.

Innowacyjność potrzebą i koniecznością chwili

Tworzony jest program rozwoju innowacyjności, kreatywności i efektywności działań całego sektora turystycznego, w którym obecność zaznacza zarówno sam biznes zorientowany na turystykę, jak też stowarzyszenia i organizacje sektor ten współtworzące. To ważny jakościowo i nowy etap, zwłaszcza że nowoczesność narzuca wymogi tworzenia priorytetów. Dotyczą one m.in. trendów i instrumentów w polityce sektora turystycznego sprzyjających występującym tendencjom wzrostowym w zatrudnieniu, ale też umożliwiających sprawną kooperację podmiotów gospodarczych w ich otoczeniu. To ważne, bowiem funkcjonujący model sieciowy gospodarki nie tylko wymienia zasoby, lecz także modeluje regionalne możliwości wzrostu i rozwoju.

Istotnym będzie najszersze (wg możliwości i potrzeb) uwzględnianie w polityce państwa elementów wszechstronnego rozwoju turystyki. Oznacza to dostosowanie się do zmian w zakresie postrzegania i praktycznej

weryfikacji znaczenia turystyki w obszarze konkurencyjności przedsiębiorstw i organizacji. Turystyka należy do konkurencyjnej, a zarazem innowacyjnej dziedziny unijnej gospodarki, co sprawia że przekrojowe powiązanie elementów polityki turystycznej – zwłaszcza w zakresie swobodnego przepływu osób, towarów i usług oraz małej i średniej przedsiębiorczości, ochrony konsumenckiej, ochrony środowiska z akcentem na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym i polityki regionalnej – znajduje się w centrum uwagi i praktycznej realizacji.

Zmiany czynią postęp

To wszakże nowe ujęcie problemowe sprawia, że turystyka staje się tu i teraz znaczącym czynnikiem dynamizującym spójność terytorialną, a zatem rozwój regionów, m.in. poprzez wymianę sprawdzonych praktyk i spójność programów. W polityce europejskiej turystyka, łączona ściśle z rozwojem przedsiębiorczości, zyskuje oczekiwane wsparcie. To bardzo ważne, by w polskiej strategii rozwoju turystyki jak najszerzej zaistniał sektor małych i średnich przedsiębiorstw, funkcjonujących w sektorze sportu i turystyki. Obecność w procesie rozwoju turystyki całego potencjału i zasobów regionalnych, bez wątpienia aktywizuje gospodarczo, tym bardziej, że łączy się z wymogiem szerszego zastosowania nowoczesnych narzędzi umacniania podmiotów, przedsiębiorstw, wszelkich sektorów uczestniczących w procesie ożywiania gospodarczego, a w tym specjalizacji w obrębie produktów typowych dla obszaru i regionu. Racjonalne zmiany czynią postęp.

Rozważając ważną kwestię polityki turystycznej państwa, należy pamiętać o zjawiskach rewitalizacji i rozwoju obszarów i zagospodarowaniu przestrzeni miejskich. Znakomitym tego przykładem jest madre, niepozabawione troski o „naturę i kulturę”, wykorzystanie walorów krakowskiego Zakrzówka, gdzie ostateczny głos decydujący o sposobie realizacji projektu przestrzennego i rozwiązań architektonicznych (konkurs międzynarodowy) należy do mieszkańców, po wyczerpaniu wszelkich procedur z uwzględnieniem obowiązujących standardów i wymogów. Jest to przykład godny popularyzacji, który warto upowszechniać adresując do wszystkich, równie atrakcyjnych turystycznie miejsc w naszym pięknym kraju.

Istniejące w Polsce zasoby naturalne i krajoznawcze ożywianie (jak przykład krakowskiego Zakrzówka) obejmują także obszary wiejskie. Mogą w większym stopniu unaoczniać wartości turystyki zrównoważonej z naciskiem na cieszącą się powszechnym zainteresowaniem agroturystykę i inne, nowe i atrakcyjne formy rewitalizacji, dotychczas nie zaktywizowanych obszarów. W tej i wielu innych dziedzinach należy oczekiwać zintensyfikowanych, nowoczesnych form i przedsięwzięć promujących turystykę jako ważny fragment gospodarki, tak jak np. w katowickiej Akademii Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki powstające liczne prace naukowe,

w tym także prace studentów. Spośród wielu opracowań, tylko w wymiarze prac magisterskich warto przytoczyć chociażby te nieliczne, przygotowane pod moim kierownictwem naukowym: *Zarządzanie przedsiębiorstwem turystycznym w warunkach niepewności otoczenia* – Natalii Szubki, *Organizacja czynnego wypoczynku nasyczonego elementami rekreacji ruchowej* – Tomasza Gałacha, *Edukacyjny charakter fotografii, jej wpływ na turystykę i decyzje konsumenckie* – Katarzyny Bogus-Bilskiej, *Filmowanie dla potrzeb popularyzacji turystyki* – Filipa Karkosza, *Znaczenie fotografii w popularyzowaniu sportu, turystyki i rekreacji* – Karola Bartnika, *Atrakcyjność turystyczna regionu radomskiego* – Magdaleny Chrzanowskiej, *Znaczenie filmowania na przykładzie Jury Krakowsko-Częstochowskiej* – Michała Dziąbka. Autorzy przytoczonych tematycznie prac, których dalsze losy nie są mi obce, z niemałym powodzeniem funkcjonują w firmach i przedsiębiorstwach okołosportowych i w instytucjach turystycznych.

Wspomniane zasoby regionalne, istniejąca i doskonała sieć współdziałania innowacyjnego, powiązań produktów i technologii wymagają nasycenia decyzyjnego, a zatem szerokiego włączenia nowoczesnych kadr specjalistów z różnych dziedzin. Stąd też mocny akcent na przygotowanie (jak np. katowickiej AWF) specjalistów kształconych na Wydziale Zarządzania Sportem i Turystyką w takich specjalnościach, jak: zarządzanie sportem; zarządzanie turystyką; zarządzanie gastronomią i hotelarstwem; usługi zdrowotne – to także, a może w szczególności skuteczniejszy dostęp przedsiębiorców i organizatorów turystyki do rozszerzonej wiedzy, certyfikacji i usług.

Jest sprawą bardzo istotną, by do najważniejszych strukturalnie komponentów rozwoju turystyki jako ważnego ogniwa gospodarki państwa, w pełni włączyć i wykorzystać m.in.:

- zainteresowanie jakością i efektywnością turystyki jako sektora kompetentnych kadr i nowoczesnych metod zarządzania;
- dynamizowanie współdziałania kompetentnych ogniw rządowych i lokalnej samorządności na rzecz promocji uznawanych za priorytetowe obszarów, na których nasz produkt rodzimy wytrzymuje konkurencję w wymianie międzynarodowej;
- akcent na stosowanie i rozbudowę narzędzi ITC w obszarach biznesu turystycznego, a także na wdrażanie nowatorskich inicjatyw, w tym usług w obrębie cyberprzestrzeni, zapewniających nieograniczony dostęp do najnowocześniejszych projektów i usług;
- także integracja w obrębie istniejących i tworzonych sieci rozwoju turystycznego może spełnić pożądane oczekiwania, zwłaszcza w zakresie pobudzania zainteresowań różnych podmiotów zorientowanych na obecność w tworzeniu warunków konkurencyjności gospodarki turystycznej. Ma to olbrzymie znaczenie, zważywszy że obejmuje zasięgiem zarówno przedsiębiorców, jak też – a może w szczególności – otoczenie nauki i biznesu, wreszcie instytucji finansowych. Oznacza to, że sprzyjać będzie two-

rzeniu silnych powiązań międzynarodowych w turystyce, nie pozostających bez znaczenia w zakresie jakości i dynamiki oddziaływania tego sektora na gospodarkę państwa jako całości.

W pogoni za nowoczesnością

Współ z inteligencją emocjonalną „tu i teraz” nabiera rozpędu rozwojowego inteligencja technologiczna. Staje się motorem postępu technologicznego i rozwoju gospodarczego. Osiąga znaczenia jako katalizator awansu cywilizacyjnego w skali narodów i całego świata. A ponadto, jak słusznie dostrzega Włodzimierz Anioł:

To gwarant otwartych rynków oraz swobodnego przepływu informacji, idei i ludzi. Wszechogarniający zwiastun jednej, zintegrowanej, ogólnoludzkiej wspólnoty [...] Intencje internacjonalizacyjne towarzyszą ludzkości od zarania dziejów. Obejmując z rosnącą intensywnością coraz szerszy (aż po ogólnoswiatowy) zasięg geograficzny, a także coraz więcej dziedzin życia, zaowocowały globalizacją. Sporne jest kiedy dokładnie ten moment nastąpił, ale przeważa pogląd, że z pierwszą fazą tego procesu mieliśmy już do czynienia na przełomie XIX i XX stulecia (Anioł, 2002, s. 91).

Uznając, że inteligentny i zrównoważony rozwój sprzyja wszelkiemu włączeniu społecznemu, należy wskazać w szczególności na :

- rozwój intelektualny (inteligentny) w obrębie gospodarki funkcjonującej na podłożu wiedzy i innowacyjności. To w szczególności edukacja w najpełniejszym tego zakresie;
- rozwój zrównoważony – polegający na doskonaleniu gospodarki efektywnej opartej na zasobach, konkurencyjnej i przyjaznej środowisku, gdzie akcent główny skierowany jest na energię i mobilność, na klimat, a także na konkurencyjność;
- rozwój skierowany na włączenie społeczne – taki, w którym akcent kierowany jest na zatrudnienie i spójność gospodarczą zarówno w ujęciu społecznym, jak też terytorialnym. Istotnym będzie samo zatrudnienie, ale też umiejętności i co niezwykle ważne, eliminowanie zjawisk ubóstwa.

Celowym wydaje się wskazanie na wiodące projekty przewodnie, jak *Młodzież w drodze*, *Europejska Agenda Cyfrowa*, *Europa efektywnie korzystająca z zasobów*, *Polityka przemysłowa w erze globalizacji*, *Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia*, *Europejski program walki z ubóstwem*.

Przywołując chociażby sygnałnie niektóre kwestie światowych gospodarek i finansów, warto zauważyć, że rozszerzanie integracji rynków, wszelkich dóbr, czynników i środków produkcji i podziału materialnych środków zaspokajania potrzeb ludzkich poprzez pryzmat swobody przepływu osób, towarów i usług, ale też wiedzy pod różną postacią przynosi m.in.:

- wymierne korzyści w obrębie międzynarodowego podziału pracy i specjalizacji;
- efektywnego przenikania się innowacji w czasie i w przestrzeni;
- wolności w dokonywaniu wyboru w sposobie przepływu towarów, usług i kapitału;
- upowszechnianie wolności w zakresie międzynarodowego przepływu idei.

Istnieją jednak różne źródła potencjalnych zagrożeń (utrzymuje się tendencja wzrostowa), a nasz kraj – na szczęście, dotychczas nie był doświadczony terroryzmem – także nie jest wolny od przenikania i działania na terytorium Polski grup przestępczych. Zorganizowana przestępczość istnieje i czerpie poprzez struktury mafijne znaczne korzyści. Wykorzystują one dostępny system informacyjny, działają sprawnie i konspiracyjnie, trudno je zlokalizować i zlikwidować.

Trzeba pamiętać o tym, że w sprzyjających warunkach, występują w tych środowiskach inklinacje w kierunku migracji transnarodowych, istniejących powiązań gospodarczych i współzależności, zwłaszcza obejmujących przepływ kapitału. Polska nie jest wolna od handlu ludźmi, fakty wskazują na obecność Polaków w przemyśle nielegalnych imigrantów. Przestępcy nierzadko czerpią zyski z nierządu, seksualnego wykorzystywania dzieci, co nie ominęło także hierarchów kościelnych i kleru – środowisk uchodzących za moralnie czyste. Nie jesteśmy także wolni od przemytu i handlu narkotykami na dużą skalę. Istnieje zjawisko oszustw (przestępcy często przenoszą ten proceder poza granice kraju), fałszerstw, korupcji, prania „brudnych”, pochodzących z przestępstw pieniędzy. Występuje też handel kradzionymi pojazdami. To właśnie w naszym kraju (A sic!) odnaleziono pojazdy wypełnione trumnami ze zwłokami, skradzione w RFN, co należy do wyjątkowo wstydliwych przejawów procederu, z trudem poddającego się opisowi. Nie omijają naszego kraju zjawiska handlu dziełami sztuki i kradzieży tych dzieł, czego rażąco wstydliwym przykładem jest skradzione, i jak się okazało wprowadzone do obrotu, wartościowe dzieło sztuki malarskiej z reprezentacyjnych pomieszczeń Prezydenta RP.

Polska w centrum zainteresowań europejskich

Geopolityczne, strategiczne niewątpliwie położenie Polski, dzielącej względnie stabilny obszar Europy, zagrożony jednak zjawiskiem trudnej do opanowania migracji ludnościowej, od znacznie mniej stabilnego, zagrożonego działaniami wojennymi – Rosja i Ukraina – oznacza, że obecność zorganizowanych grup przestępczych stanowi poważne zagrożenie. Niewątpliwie trudnymi do rozpoznania mechanizmów sprawczych i likwidacji są szlaki wędrowek imigrantów, a także przemyt narkotyków i różnych dóbr pochodzących z procederu zorganizowanych kradzieży i obrotu – przestępczości zorganizowanej.

Zasygnalizowany tematem opracowania problem skłania do rozszerzonego spojrzenia na realne możliwości i oczekiwania, wynikające także z faktu, że nasz kraj na etapie integracji europejskiej wyznaczył, a raczej mocno ugruntował swą obecność w świecie. Ten skądinąd niełatwy, aczkolwiek obiecujący proces, sięgający początku lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia, zapewnił w efekcie zdecydowane wejście Polski do światowych struktur bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego, z wszelkimi tegoż konsekwencjami. Nasza opóźniona wszakże w rozwoju gospodarka zdołała wydatnie podnieść konkurencyjność, za czym przemawia chociażby eksport towarów i usług, a cechą wyróżniającą jest dzisiaj osadzenie gospodarki narodowej na innowacyjnym potencjale intelektualnym społeczeństwa. Wprawdzie uzyskane miejsce Polski wśród najprężniejszych ośrodków nauki w Europie i w świecie nie należy do imponujących i nie satysfakcjonuje (zamykamy najlepszą pięćsetkę uniwersytecką świata), a wciąż niskie nakłady finansowe nie wróżą najlepiej. Nie czyni się adekwatnych do sytuacji starań i nie podejmuje odpowiednich przedsięwzięć zaradczych na rzecz poprawy. Zjawisko to zaliczam do negatywnych przesłanek rozwoju, zwłaszcza że przy zwiększającej się wartości odnoszonej do średniej długości życia – wzrasta liczba emerytów, a przyrost demograficzny jest wciąż niezadowolający. Społeczeństwo starzeje się (pod tym względem zajmujemy drugie miejsce, za Rosją, w ujęciu statystycznym). Nie dostrzegam jednak w wiarygodnych przekazach i w prognozach także skutecznych starań o to, by w porę zapobiegać dalszym ograniczeniom nakładów na naukę. Dostrzegam natomiast – podkreślam stanowczo – zjawisko zdominowanego przez ludzi młodych rynku pracy, który będzie z wielu powodów niższy od oczekiwań. Oznacza to także zmniejszenie się możliwości w osiąganiu i wdrażaniu, a z pewnością w doskonaleniu już istniejących technologii, a przez to wydajności pracy.

Otwarcie na świat poprzez turystykę

Turystyka jest tą dziedziną, w której innowacyjność produktów należy do spraw i problemów otwartych, gdzie procesy innowacyjne w kooperacji pomiędzy regionami i sektorami, we współdziałaniu różnych sektorów pozostanie stałym kreatorem polityki gospodarczej zorientowanej na nowoczesność. Zatem turystyka poprzez wdrażanie odpowiadających potrzebom i realiom systemów zarządzania, także poprzez tworzenie i wprowadzanie nowych, atrakcyjnych i ekonomicznie zasadnych projektów, będzie bez wątpienia doskonalącym politykę społeczno-gospodarczą, liczącym się sektorem.

Zważywszy na fakt, że współczesnym pokoleniom przypadło korzystać z przywileju, a może przekleństwa, tworzenia nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, istnieje potrzeba dokładnego rozpoznania, w szczególności poprzez naukę, sił i mechanizmów społecznych i politycznych rządzących prawidłowości. Oto – za Malkolmem Rifkindem:

Rok 1989 był momentem przełomowym w dwieście lat po Wielkiej Rewolucji Francuskiej, która stała się początkiem ery nowożytnej. Dla nas był to upadek muru berlińskiego i koniec zimnej wojny. Gdy pierwsi Berlińczycy przekraczali z niedowierzaniem wyłomy muru było jasne, że świat się zmienił [...]. Rok 1989 wyznacza jeszcze jeden wstrząs i to nie tylko koniec zimnej wojny i konfliktu ideologicznego między kapitalizmem i komunizmem; to również upadek ostatniego w Europie imperium – imperium rosyjskiego (M. Rifking, 2001, s. 171-172; Cichosz, 2015, s. 485).

Przez ostatnie pięćdziesiąt lat upadło m.in. imperium brytyjskie i francuskie.

W globalnej wiosce

Turystyka jest tą dziedziną, która pozwala nam szerzej postrzegać i zrozumieć istotę zmniejszającego się świata, bliżej ten świat poznając, mądrze i skutecznie reagować na przeobrażenia w nim zachodzące. Powinno to zatem zdominować nasz stosunek do współczesności, a przez to do praw i prawidłowości rządzących rozwojem. Warto będzie podjąć próbę uszeregowania w dowolnej chociażby kolejności kwestii najistotniejszych. Otóż, będą to niewątpliwie takie dziedziny, sfery i zjawiska sprawcze jak:

- konkurencyjność gospodarek europejskich i finansów, jako jeden z podstawowych warunków zrównoważonego rozwoju;
- doskonalenie otoczenia biznesu, o czym już wspomniano w relacji z małymi i średnimi przedsiębiorstwami około turystycznymi;
- działalność na rzecz zwiększania konkurencyjności turystycznej w łonie gospodarek i finansów Europy i świata;
- sektor małych i średnich przedsiębiorstw około turystycznych, również na obszarach wiejskich (także tych, gdzie atrakcyjną staje się akwakultura), znaleźć powinien drogę współdziałania z innymi sektorami gospodarki;
- ochrona naturalnego środowiska, w tym racjonalne gospodarowanie zasobami, istnieć powinno nie tylko jako fragment gospodarek, ale też promocji ogólnoswiatowego dziedzictwa kulturowego, co w polskich warunkach rozwoju społeczno-gospodarczego zyskać powinno nowy impuls dywersyfikacyjny w gospodarce lokalnej;
- turystyczne produkty lokalne to w szczególności ochrona krajobrazu kulturowego, obszarów zarówno miejskich jak też wiejskich, wokół których tworzone być powinny działania różnorodne biologicznie, a nie tylko społecznie. Ważnym będzie oddziaływanie na rzecz rozwoju infrastruktury w kierunku ruchu turystycznego, zwłaszcza w obszarach podległych ochronie pod względem zasobów przyrodniczych;

– zintensyfikowana działalność ochronna środowiska nie powinna bynajmniej wyłącznie chronić zasoby, lecz przy zwiększaniu atrakcyjności obszarów rozwijać turystykę uznawaną za racjonalną;

– obszary uznane jako specyficzne (niepowtarzalne) przyrodniczo, kulturowo i przestrzennie powinny być objęte odrębnym programem turystycznym przy wsparciu różnorodnych środków, w tym pochodzących z Europejskiego Funduszu Regionalnego;

– także troska o dostępność, wykorzystanie w praktyce najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnej, kultury przekazu, informacji w cyberprzestrzeni;

– nie mniejsze zainteresowanie koncentrować się powinno wokół problemów gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach gospodarki, w tym proekologicznych przedsięwzięciach turystycznych jak termomodernizacja bazy hotelowej, solary i inne rozwiązania oszczędnościowe, niekolidujące z jakością;

– jak na dotychczasowych etapach rozwoju turystycznego w mikro-skali i w makroskali, w skali globalnej niezbędna staje się promocja w zakresie wprowadzania zrównoważonego transportu, pozbywania się niedostatków w zakresie przepustowości najważniejszych mechanizmów sieciowych. Dobrym tego przykładem może być aglomeracja krakowska, gdzie tworzone są w imponującym stopniu szlaki rowerowe, wzmacniające transport publiczny.

Istnieją ponadto obszary zdegradowane, a także charakterystyczne z racji koncentracji stref przemysłowych. Te będą wymagały zintensyfikowanej i kompleksowej inwestycji, a także budowania klastrów.

Wśród priorytetów

Turystykę należy postrzegać i utożsamiać z obszarem o statusie priorytetu w strategii gospodarczej. Zrównoważone, innowacyjne produkty i usługi około turystyczne w wymiarze narodowym, ale też transgranicznym, wyrażać powinny wartości regionu, atuty i możliwości w zakresie rozwoju turystycznego gospodarki. Mając na względzie kulturowe dziedzictwo, walory przyrodnicze i wartości historyczne – współdziałanie z najszerszym włączeniem różnych podmiotów gospodarczych w zakresie turystyki – wydaje się być skutecznym przesłaniem na rzecz przysparzania korzyści gospodarczych w regionie.

Interesująca, a jednocześnie zapowiadająca konkretne przedsięwzięcia z zakresu zrównoważonego rozwoju regionalnego, jest konwencja o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat (Polska, Czechy, Rumunia, Serbia, Słowacja, Ukraina i Węgry), co wróży turystyce nowe jakościowo możliwości z zakresu bioróżnorodności i maksymalizacji korzyści gospodarczych. Stąd żywotna potrzeba ujednolicenia wysiłków stron w kierunku promo-

wania i rozwijania turystyki w obrębie Karpat. Współpraca transgraniczna w sferze turystyki jest realna, możliwa i pożądana pod względem uzyskania wymiernych korzyści.

W zasięgu potrzeb i realnych możliwości

Dotychczasowe rozważania skłaniają do podjęcia próby chociażby sygnalnego i uogólnionego przedstawienia realnych możliwości rozwojowych turystyki krajowej najbliższego okresu (do co najmniej 2020 r.), które w różnej formie i w różnym zakresie na szczeblu państwa zostały już podjęte i zasygnalizowane. W tym względzie istotne będą dalsze regulacje prawne obejmujące strategię rozwoju turystyki, a za najważniejsze problemy strategiczne z tego punktu widzenia na uwagę zasługują:

- *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030* w aspekcie trzeciej fali nowoczesności;
- *Strategia Rozwoju Kraju 2020*, w której główne elementy rozkładają się w obszarze aktywności społeczeństwa, konkurencyjności gospodarki i sprawnego funkcjonowania państwa, co niestety nie należy do najmocniejszych stron aktualnej dekady.

Do zintegrowanych założeń w strategii rozwoju należy zaliczyć:

- *Strategię Innowacyjności i Efektywności Gospodarki* – „Dynamiczna Polska 2020” łączona z *Programem Rozwoju Przedsiębiorczości* (Uchwała Rady Ministrów RP z 8 kwietnia 2014 r.);
- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020* uwzględniająca regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR);
- *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*;
- *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2012–2020* (SZRWRR);
- *Strategia Rozwoju Turystyki do 2020 roku*.

Za bardzo istotny uznać należy fakt, że *Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku* jest zamiarem wykonawczym w ramach innowacyjności i efektywności „Dynamiczna Polska 2020”, z podporządkowaniem tegoż działaniom powyżej zasygnalizowanym, założeniom strategii zintegrowanych.

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki ujęta zamiarem „Dynamiczna Polska 2020” zakłada (narzuca) problem konkurencyjnej – innowacyjnej i efektywnej gospodarki opartej na wiedzy, umiejętnościach i efektywnej współpracy. Służyć temu będą następujące cele:

- dostosowanie otoczenia sprzyjającego regulowaniu i finansowaniu innowacyjności i efektywności gospodarczej;
- programowanie i stymulowanie innowacyjnością przez efektywność, wiedzę i wydajność pracy;
- wzrost efektywności w zakresie gospodarki zasobami naturalnymi i surowcami;

– zintensyfikowane oddziaływanie na rzecz umiędzynarodawiania polskiej gospodarki.

W obrębie uwarunkowań prawno-organizacyjnych

Jak wspomniano, turystyka jak każda inna sfera gospodarki państwa funkcjonuje w określonych ramach prawnych. Warto zatem określić w zarysie ramy prawne zarówno w aspekcie krajowym, jak też europejskim.

Krajowe prawo turystyczne uregulowano ustawowo przez :

– Ustawę z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2015 r., poz. 812), nakładająca na Ministra Sportu i Turystyki w art. 27 a) zadania z takich zakresów, jak: turystyczne zagospodarowanie kraju; mechanizmy regulacji rynku turystycznego.

– Rozporządzenie Rady Ministrów RP z dnia 22 września 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu kompetencji Ministra Sportu i Turystyki (Dz. U. z 2014r., poz. 1263) przekazującym według właściwości w paragrafie 1. ust. 2. pkt. 2 kierowanie działem administracji rządowej – „turystyka”. Zadanie to obejmuje i konkretyzuje rolę i zadania resortu Sportu i Turystyki. Natomiast budżet państwa zawiera skonstruowane wydatki przeznaczone na dział „turystyka” w zakresie:

- upowszechniania turystyki;
- innej działalności.

Dla ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. z 2014 r., poz. 196 i 812) właściwym do spraw turystyki jest minister sprawujący nadzór nad Polską Organizacją Turystyczną, co reguluje także ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz. U. 1999 nr 62, poz. 689 z późn. zm.).

Do zadań właściwego według kompetencji ministra należą w szczególności:

- promocja Polski i upowszechnianie atrakcyjności turystycznej kraju;
- zagwarantowanie funkcji i rozwoju krajowego systemu innowacji turystycznej w wymiarze krajowym i światowym;
- tworzenie, opiniowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej.

Warto będzie przywołać w pamięci myśl księcia Adama Jerzego Czartoryskiego, który rozważając sens tworzenia wizji otwartej dla narodów Europy, pisał:

Aby postępować naprzód trzeba mieć cel, którego się jeszcze nie osiągnęło, a na to by wciąż postępować naprzód, trzeba być zdolnym do stworzenia celu, którego się nigdy nie osiągnie. Tak właśnie pojmuję idee, które wypowiadam. Lecz jakkolwiek zaszczytnym i pożytecznym dla każdego potężnego rządu jest

nigdy nie tracić z oczu takiego celu, nie należy jednak gubić się w przyszłości, zapewniając, że się żyje w teraźniejszości, a bujając myślami w sferach najwznioślejszych, należy pamiętać, że nasze stopy nie pozostają przez ten czas dotykać ziemi (Czartoryski, 1986, s. 509; Nowak, 2001, s. 206).

Europa i świat współczesny zmienia się bardzo szybko podążając za wymogami powszechnej globalizacji, wciąż doskonalonej techniki i technologii informacyjnej (inteligencja technologiczna – cyberprzestrzeń). Wymaga to, a nawet wymusza konieczność przystosowania się do zachodzących przeobrażeń, lecz nie tylko. Wymogiem czasu staje się przymus podejmowania nowych celów, zadań im odpowiadających, wyzwań porządkujących relacje do zmian o zasięgu globalnym – *global challenges* – w łonie współczesnej nauki i gospodarki.

Zatem do zadań właściwych ministra w zakresie rozwoju turystyki w wymiarze ponadnarodowym, europejskim należy:

- upowszechnianie w zakresie wymogów narzuconych Traktatem z Lizbony działań wspierających koordynowanie polityki międzynarodowej w obrębie turystyki;

- propagowanie rozwoju turystyki według wymogów określonych w dokumentach Komisji Europejskiej: *Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego* (KOM – 2010, 352), Bruksela 30 czerwca 2010 – poprawa konkurencyjności turystyki w kontekście utrzymywania jakości oferty i jej zgodności ze zrównoważonym rozwojem terytorialnym;

- wspieranie rozwoju obszarów wiejskich w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) KOM (2010) 672, zakładającym, że turystyka jest stymulatorem działań związanych z żywnością, zasobami naturalnymi, a także z aspektami szczegółowych uwarunkowań terytorialnych.

Powracając do istoty zachodzących zmian (*global challenges*) należy zauważyć, że proces regionalnej i globalnej integracji, a także zmiany klimatyczne i sposób podejmowania innowacji wśród rodzących się wyzwań i występujących zagrożeń lokują się także problemy demograficzne. Stanowią one bowiem – jak już wspomniano – społeczeństwa krajów OECD i UE, co powoduje zwiększenie się ludności w wieku produkcyjnym. Stąd też tempo wzrostu gospodarczego. Przeciwdziałanie dotkliwym na ogół skutkom zmian demograficznych wymagać będzie zaostreżenia rygorów wydajności pracy, m.in. przez innowacje w obrębie nowoczesnych technologii i doskonalenie polityki społecznej. Nie pomijam też kwestii niepopularnej, a nawet negatywnego scenariusza (z zastrzeżeniem, by się nie sprawdził), że dotkliwym i nieuniknionym może się stać narastający problem wzrostu imigracji, a to niewątpliwie będzie miało trudne do opanowania i oddalenia konsekwencje polityczne, społeczne i gospodarcze.

Nowoczesne gospodarki państw jednoczącej się wciąż Europy muszą sprostać postępującej redukcji pracochłonności. Warto zatem rozważyć na tym tle rozwój nowego, interdyscyplinarnego obszaru gospodarki określonego już obiegowo jako „przemysł wolnego czasu”. A jest to czas wolny – wypoczynek o różnym natężeniu indywidualnych potrzeb i zainteresowań w odniesieniu do wszystkich grup społecznych i wiekowych. To bardzo dobra informacja, bowiem sygnalizuje zwiększające się szanse i możliwości rozwojowe sportu najszerzej pojętego, turystyki i rekreacji, rehabilitacji, kultury i rozrywki, a w konsekwencji przemysłu około turystycznego i najszerzej rozumianych usług do medycznych włącznie.

Istotnym będzie postępujący wzrost mobilności siły roboczej, a jest ona niewątpliwie liczącym się kapitałem inicjującym powiązania naukowo-badawcze i technologiczne zarówno w wymiarze międzynarodowym, jak też w odniesieniu do małej i średniej przedsiębiorczości, do instytutów badawczych i wyższych uczelni, do instytucji publicznych i władz regionalnych.

Koszt – efekt

Nie mniej ważną pozostaje konieczność minimalizowania kosztów pracy, a także tworzenie warunków dostępu do tanich zasobów naturalnych, co niewątpliwie umocni istotę właściwego (pożądanego) postrzegania zasobów ludzkich, możliwości organizacji pozarządowych, grup społecznych, które stanowią kapitał intelektualny – to fundament innowacji.

Do innowacji należy włączyć istniejącą i nowotworzoną wg wymogów i potrzeb nowoczesności całą sferę społeczno-organizacyjną, zwłaszcza w relacji z potrzebami innowacji technologicznych. Innowacje – to wszakże nowoczesne technologie, gdzie także, a może w szczególności, intensyfikacji podlega czynnik pozamaterialny. Zatem *know-how*, marketing, zarządzanie zasobami ludzkimi, obieg informacji, a także różne przejawy wiedzy niezdefiniowanej (*tacit knowledge*) zyskają na znaczeniu. Ponadto rynek, na którym mała i średnia przedsiębiorczość, w tym techniki i technologie, otworzyć się powinien szerzej dla różnych jego uczestników. To m.in. konkurujący ze sobą specjaliści poszczególnych dziedzin gospodarki, kooperatori i sami klienci podporządkowani być muszą procesom doskonalącym, ukierunkowanej według żywotnych potrzeb rynku polityki edukacyjnej.

Różne prognozy wskazują na zjawisko zacierających się tradycyjnych podziałów rynku w obrębie poszczególnych sektorów współdziałających ze sobą, takich jak przemysł przetwórczy i rolnictwo, transport, kolej. Żegluga morska i śródlądowa, transport drogowy, a także lotnictwo (pasażerskie i transportowe), z sieciami handlu i usług, turystyki i rekreacji, edukacji, różnych w tym zakresie działań i przedsięwzięć rozwojowych.

Bibliografia

- Anioł, W. (2002). Paradoksalna natura globalizacji. *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 4(8), 91–102.
- Cichosz, A. (2015). *Inteligencja emocjonalna w ponadczasowym przesłaniu Pierre'a de Coubertina*. Katowice: Wydaw. AWF.
- Czartoryski, A.J. (1986). O systemie politycznym, który winna stosować Rosja. W: A.J. Czartoryski, J. Skowronek (oprac.), *Pamiętniki i memoriały polityczne 1776–1809* (s. 504–566). Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Nowak, A. (2001). Europa narodów – wizja księcia Adama Jerzego Czartoryskiego. *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 3(3), 179–206.
- Rifkind, M. (2001). Przyszłość to już nie to, co kiedyś. *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 4(4), 171–178.

**AKTUALNY WYKAZ CZASOPISM DOSTĘPNYCH
W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH**

Czasopisma zagraniczne

1. Acta Gymnica
2. Acta Universitatis Carolinae. Kinesiology
3. Aktiv Laufen
4. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation
5. Exercise and Sport Sciences Reviews
6. Fussballtraining
7. International Journal of Sports Medicine
8. JOPERD - Journal of Physical Education, Recreation and Dance
9. Lab Times
10. Leichtathletiktraining
11. Manuelle Medizin
12. Marketing Science
13. Medicine & Science In Sports & Exercise
14. New Studies in Athletics
15. Physio Active
16. Physio Science
17. Pt Zeitschrift fur Physiotherapeuten
18. Research Quarterly for Exercise and Sport
19. Science
20. Swimming World Magazine
21. Telesna Kultura
22. Teoria i Praktyka Fizycznej Kultury
23. University Sports Magazine

Czasopisma polskie

- I. BIBLIOTEKOWSTWO. INFORMACJA NAUKOWA. BIBLIOGRAFIA
 1. Bibliografia Bibliografii Polskich
 2. Bibliotekarz
 3. Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy
 4. Polska Bibliografia Bibliologiczna
 5. Przegląd Biblioteczny
 6. Rocznik Biblioteki Narodowej
- II. NAUKI EKONOMICZNE. ZARZĄDZANIE. SOCJOLOGIA. PRACA. STATYSTYKA
 1. Auxilium Sociale Novum
 2. Business In Brief
 3. Controlling i Rachunkowość Zarządcza
 4. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
 5. Ekonomista
 6. European Journal of Service Management
 7. Harvard Business Review Polska
 8. Health Problems of Civilization
 9. Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula
 10. Logistyka
 11. Marketing i Rynek
 12. Marketing w Praktyce
 13. MICE Poland
 14. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
 15. Organizacja i Kierowanie
 16. Personel i Zarządzanie

17. Problemy Jakości
18. Przegląd Organizacji
19. Przegląd Polsko-Polonijny
20. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej
21. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego
22. Rozprawy Społeczne = Social Dissertations
23. Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe WSB w Poznaniu
24. Turystyka (seria Informacje i Opracowania Statystyczne) (tylko dostęp elektroniczny)
25. Zeszyty Historyczne AWF we Wrocławiu
26. Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie
27. Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula

III. NAUKA. EDUKACJA. PEDAGOGIKA. SZKOLNICTWO

1. Academia : magazyn PAN
2. Akademicki Przegląd Sportowy
3. Auxilium Sociale Novum
4. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
5. Chowanna
6. Deutsch Aktuell
7. Edukacja Ustawiczna Dorosłych
8. Edukacja Zdrowotna
9. English Matters
10. Eunomia : miesięcznik raciborskiej PWSZ
11. Forum Akademickie
12. Homines Hominibus. Zeszyty Naukowe WSPiA w Poznaniu
13. Nowa Szkoła
14. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
15. Rekord : pismo AWF w Katowicach
16. Rocznik Pedagogiczny
17. Rozprawy Społeczne = Social Dissertations
18. Studies in Sport Humanities / AWF Kraków
19. Szkoła Specjalna
20. Świat Nauki
21. Wiedza i Życie
22. Wychowanie Fizyczne w Szkole
23. Zeszyty Historyczne AWF we Wrocławiu

IV. WOJSKO. OBRONNOŚĆ

1. Bezpieczeństwo : teoria i praktyka
2. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
3. Kwartalnik Policyjny
4. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
5. Przegląd Obrony Cywilnej
6. Wiedza Obronna

V. NAUKI BIOLOGICZNE. EKOLOGIA. ANTROPOLOGIA. BIOCHEMIA

1. Anthropological Review
2. Antropomotoryka
3. Aura : ochrona środowiska
4. Biology of Sport
5. Human Movement

VI. MEDYCYNĄ. HIGIENA. REHABILITACJA

1. Acta Balneologica
2. Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiek
3. Baltic Journal of Health and Physical Activity
4. Ból
5. Dieta & Trening
6. Edukacja Zdrowotna
7. Fizjoterapia
8. Fizjoterapia Polska
9. Food Forum
10. Health Problems of Civilization
11. Journal of Physical Education & Health. Social Perspective
12. Kardioprofil
13. Medicina Sportiva Practica
14. Medycyna Manualna
15. Medycyna Sportowa
16. Ortopedia, Traumatologia i Rehabilitacja
17. Pediatria Polska
18. Polish Journal of Rehabilitation Research
19. Polski Merkuriusz Lekarski
20. Postępy Rehabilitacji
21. Praktyczna Fizjoterapia & Rehabilitacja
22. Rehabilitacja Medyczna
23. Rehabilitacja w Praktyce
24. Roczniki PZH
25. Sport Paraolimpijski

26. Sport Paraolimpijski (wcześniej Niepełnosprawnych)
27. Studia Medyczne = Medical Studies
28. Telemedycyjni
29. Terapia : uzależnienia i współzależnienia
30. Żyjmy Dłużej

VII. WYCHOWANIE FIZYCZNE. SPORT.
KULTURA FIZYCZNA.
KULTURYSTYKA

1. Akademicki Przegląd Sportowy
2. Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiek
3. Antropomotoryka
4. Asystent Trenera
5. Baltic Journal of Health and Physical Activity
6. Biology of Sport
7. Biuletyn Sekcji Historii PTNKF
8. Body Life
9. Cross
10. Dieta & Trening
11. Góry : górski magazyn sportowy
12. Handball Polska
13. Human Movement
14. IDO Movement for Culture
15. Jezyk : biuletyn informacyjny Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska
16. Journal of Human Kinetics
17. Journal of Physical Education & Health. Social Perspective
18. Kronika / AWF Poznań
19. Kultura Fizyczna
20. Kulturystyka i Fitness
21. Magazyn Olimpijski
22. Magazyn Rowerowy
23. Magazyn Trenera
24. Medicina Sportiva Practica
25. Medycyna Sportowa
26. Men's Health
27. Olimpionik
28. Physical Culture and Sport. Studies and Research
29. Piłka Nożna : tygodnik
30. Polish Journal of Sport & Tourism / AWF Warszawa. ZWWF Biała Podlaska
31. Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Kultura Fizyczna

32. Prawo Sportowe (pozycja wymiennokartkowa)
33. Przegląd Sportowy
34. Psychologia Sportu
35. Rocznik Naukowy / AWF Gdańsk
36. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
37. Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu
38. Runner's World
39. SKI: magazyn dla narciarzy
40. Sport
41. Sport dla Wszystkich
42. Sport Paraolimpijski
43. Sport Paraolimpijski (wcześniej Niepełnosprawnych)
44. Sport Wyczynowy
45. Studies in Sport Humanities / AWF Kraków
46. Trainer
47. Trends in Sport Sciences
48. Trener
49. Women's Health
50. Wychowanie Fizyczne i Sport
51. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne
52. Wychowanie Fizyczne w Szkole
53. Zeszyty Metodyczno-Naukowe / AWF Katowice
54. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
55. Żagle
56. Żyjmy Dłużej

VIII. KRAJOZNAWSTWO. TURYSTYKA.
REKREACJA

1. Aura : ochrona środowiska
2. Cross
3. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
4. Folia Turistica
5. Góry : górski magazyn sportowy
6. Hotelarz
7. National Geographic Polska
8. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
9. Physical Culture and Sport. Studies and Research
10. Płaj
11. Problemy Turystyki i Hotelarstwa
12. Problemy Turystyki i Rekreacji / SGTiR
13. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku

14. Rynek Turystyczny	IX. DZIENNIKI, TYGODNIKI, MIESIĘCZNI-
15. Studia Periegetica : zeszyty naukowe
WSB w Poznaniu	KI - OGÓLNE
16. Sudety	1. Do Rzeczy : tyg. Lisickiego
17. Tatarnik	2. Dziennik Gazeta Prawna
18. Turystyka (seria: Informacje i Opraco-
wania Statystyczne)	3. Polska Dziennik Zachodni
19. Turystyka i Rekreacja / AWF Warszawa	4. Focus
20. Turyzm	5. Gazeta Wyborcza
21. Wiadomości Turystyczne	6. Newsweek Polska
22. Wierchy	7. Rzeczpospolita
23. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków	8. Sukces
24. Zeszyty Naukowe WSTiJO w Warsza-
wie. Turystyka i Rekreacja	9. Uważam Rze
	10. Wprost

BAZY DANYCH DOSTĘPNE W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

Bazy własne biblioteki:

- PROLIB
Obejmuje całość zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego.
- BIBLIOGRAFIA M21
Zawiera dorobek naukowy pracowników AWF (prace zwarte, artykuły, udział w konferencjach naukowych), prace magisterskie i doktorskie oraz Bibliografię Zawartości Czasopism (informacje bibliograficzne o zawartości wybranych tytułów czasopism polskich z zakresu kultury fizycznej, sportu, edukacji obronnej, nauk biologiczno-medycznych, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji).

W ramach serwisu EBSCO:

- Academic Search Complete
- Medline
- SPORTDiscuss with Full Text
- Hospitality and Tourism Complete

W ramach krajowej licencji (na platformie WBN):

- Wydawnictwo ELSEVIER
- Wydawnictwo SPRINGER
- WILEY Online Library
- Czasopismo NATURE
- Czasopismo SCIENCE
- Baza WEB OF SCIENCE
- Baza SCOPUS

Na platformie OVID – czasopisma elektroniczne:

- Journal of Strength and Conditioning Research
- Strength and Conditioning Journal

WYKAZ KSIĄŻEK ZAREJESTROWANYCH W BIBLIOTECĘ GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH W III KWARTALE 2016 ROKU

Encyklopedie ogólne, informatyka, bibliotekoznawstwo, bibliografie, ogólne podstawy wiedzy i kultury

GRUDZEWSKI W.M.: *W drodze do nauki światowej : pamiętniki z lat 1933-2015*. Warszawa ; Radom : Wydaw. Nauk. Inst. Technologii Eksploatacji – PIB, 2016. Sygn.: CZYT. 005 ; W 52417-52418

Filozofia, psychologia, religia

ANKERSEN R.: *Kopalnie talentów*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2014. Sygn.: W 52578

Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych / red. nauk. B. Wiśniewski. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2011. Sygn.: CZYT. 35

CLOUD H., TOWNSEND J.: *Sztuka mówienia nie : jak chronić swoje życie przed manipulacją*. Wyd. 10. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Vocatio”, cop. 2015. Sygn.: CZYT. 159.9

Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Częstochowa :

Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796.01 ; W 52540

FITZGERALD M.: *Jak bardzo tego chcesz? : psychobiologiczny model zwyciężania*. Zielonka : „Inne Spacerory – Sembrador”, 2016. Sygn.: CZYT. 796:159.9 ; W 52374-52375

GOLA-RAKOWSKA A.: *110% : [poznaj prawdziwe oblicze sportu, poczuj smak zwycięstwa]*. Warszawa : „Burda Publishing Polska”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.(091)

KIRBY A.: *Dyspraksja : rozwojowe zaburzenie koordynacji*. Wyd. 2. Warszawa : Fund. „Szkoła Niezwykła”, 2010. Sygn.: CZYT. 376

KRANOWITZ C.S.: *Nie-zgrane dziecko w świecie gier i zabaw : zajęcia dla dzieci z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego*. Wyd. 2. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2015. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52414

KULECZKA-RASZEWSKA M., MARKOWSKA D.: *Uczę się poprzez ruch : program terapii dla dzieci autystycznych i z niepełnosprawnością sprzężoną*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2012. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52506-52508

Kultura fizyczna a struktura społeczna : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i M. Lenartowicza ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS RP, 2016. (Monografie SALOS RP). Sygn.: CZYT. 796:316

LESZCZYŃSKI B.: *Wspomaganie w sporcie, rekreacji i turystyce aktywnej / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Siedlce : Wydaw. UPH, 2014. Sygn.: CZYT. 796*

PLATT G.: *Pokonać dyspraksję : prosty program ćwiczeń poprawiających umiejętności ruchowe w domu i w szkole. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2016. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52109*

ROSENBERG M.: *Porozumienie bez przemocy : o języku serca. Wyd. 2 rozszerz. Warszawa : „Czarna Owca”, 2015. Sygn.: CZYT. 316*

ROŻEK M.: *Przewodnik pielgrzymia po sanktuariach i kościołach Krakowa, Wieliczki i okolic. Kraków : „Petrus”, cop. 2016. Sygn.: W 52279*

Wartości i normy społeczne a zachowania w organizacji : implikacje do kierowania zespołami ludzkimi w Policji : materiały konferencyjne / pod red. nauk. A. Letkiewicza. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

WOŁK Z.: *Kultura pracy, etyka i kariera zawodowa. Radom : Wydaw. Nauk. Instytutu Technologii Eksploatacji - PIB, 2009. Sygn.: CZYT. 331*

Socjologia, statystyka, demografia

BARANOWSKA M., WICIAK I.: *Wybrane patologie społeczne : uwarunkowania, przejawy, profilaktyka. Wyd. 2 uzupełn. i popr. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2011. Sygn.: CZYT. 36*

KUŚNIERZ C.: *Hierarchia celów wychowania fizycznego w opiniach nauczycieli i uczniów południowo-zachodniej Polski. Opole : Oficyna Wydaw. PO, 2015. Sygn.: CZYT. 796.01*

NOWICKA I.: *Wykroczenia będące czynami przepołowionymi w ujęciu prawnym i kryminologicznym. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2010. Sygn.: CZYT. 34*

ROSENBERG M.B.: *Porozumienie bez przemocy : o języku serca. Wyd. 2 rozsz. Warszawa : „Czarna Owca”, 2015. Sygn.: CZYT. 316*

Świat dziecka zagubionego w społeczeństwie : rozważania o praktyce edukacyjnej, wychowawczej i resocjalizacyjnej / red. nauk. M. Białas ; Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2015. Sygn.: CZYT. 316.6

Polityka, nauki ekonomiczne, gospodarka, prawo, wojskowość

ADAMIAK B., BORKOWSKI J.: *Kodeks postępowania administracyjnego : komentarz. Wyd. 14 [wg stanu prawnego na 10.2.2016 r.]. Warszawa : C.H. Beck, 2016. Sygn.: W 52128*

ANDRZEJCZAK-ŚWIĄTEK M.: *Ochrona praw dziecka w sytuacjach nadzwyczajnych / [oprac. Biuro Rzecznika Praw Dziecka]. Warszawa : Biuro RPD, 2016. (Biblioteka Rzecznika Praw Dziecka). Sygn.: CZYT. 34*

Automatyzacja i robotyzacja współczesnego pola walki wyzwaniem dla prawa międzynarodowego / pod red. nauk. M. Szuniewicz. [Gdynia] : Wydaw. Akad. AMW, 2015. Sygn.: CZYT. 62/63

BEJGIER W., STANEJKO B.G.: *Ochrona osób i mienia. Warszawa : Wydaw. Akad. i Profesjonalne. Grupa Kapitałowa WSiP, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 34*

Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych / red. nauk. B. Wiśniewski. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2011. Sygn.: CZYT. 35

BOGDALSKI P.: *Bezpieczeństwo kadrowe Policji na przykładzie przesłanek dobru do służby*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 35

CHRABKOWSKI M.: *Wykorzystanie materiałów kontroli operacyjnej w postępowaniu przygotowawczym*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 34

CZAJA M.: *Ochrona rozwoju dziecka przed zagrożeniami w aspekcie prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego* / [oprac. Biuro Rzecznika Praw Dziecka]. Warszawa : Biuro RPD, 2016. (Biblioteka Rzecznika Praw Dziecka). Sygn.: CZYT. 34

CZYŻYK P., KARCZMARCZYK M., KO-SIŃSKI J.: *Zatrzymanie rzeczy, przeszukiwanie, sprawdzenie osoby, kontrola osobista – taktyka realizacji : wybrane zagadnienia*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 35

FRĄCKOWIAK K.: *Standardy użycia broni palnej przez policjantów a ochrona życia ludzkiego : studium prawnoporównawcze*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2010. Sygn.: CZYT. 35

GAŁĄZKA M., KUPIŃSKI R., NOWICKA I.: *Kazusy do nauki prawa wykroczeń*. Wyd. 2 popr. i uzup. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 34

GAŁĄZKA M., SADŁO-NOWAK A.: *Pisma procesowe w postępowaniu w sprawach o wykroczenia : wzory pism*. Wyd. 6 popr. i uzup. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 34

GAWROŃSKI P., HRYSZKIEWICZ D., TRUCHAN J.R.: *System szkolenia w Poli-*

cji i Straży Granicznej : funkcja założona i rzeczywista. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 35

GŁOWACKI R.: *Europejska Sieć Prewencji Kryminalnej (EUCPN)*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 34

GÓRSKA E.: *Ergonomia : projektowanie, diagnoza, eksperymenty*. Wyd. 3 zm. Warszawa : Oficyna Wydaw. Politech. Warszawskiej, 2015. Sygn.: CZYT. 331

Grupy dyspozycyjne społeczeństwa w świetle potrzeb bezpieczeństwa państwa. T. 1, *Teoretyczne aspekty przygotowania i funkcjonowania grup dyspozycyjnych państwa* / pod red. P. Bogdalskiego [i in.]. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

Grupy dyspozycyjne społeczeństwa w świetle potrzeb bezpieczeństwa państwa. T. 2, *Prawne aspekty przygotowania grup dyspozycyjnych państwa* / pod red. P. Bogdalskiego [i in.]. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

Grupy dyspozycyjne społeczeństwa w świetle potrzeb bezpieczeństwa państwa. T. 3, *Praktyczne aspekty przygotowania grup dyspozycyjnych państwa* / pod red. P. Bogdalskiego [i in.]. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

HRYSZKIEWICZ D.: *Spółeczna odpowiedzialność policji : teoria i praktyka*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 35

HRYSZKIEWICZ D., SUCHANEK P.: *Zarządzanie strategiczne w Policji : teoria i praktyka*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

JANOSZKA K.: *Dzieci jako ofiary handlu ludźmi*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 34

Implementacja prawa humanitarnego / [red. nauk. D.R. Bugajski]. Gdynia : Wydaw. Akad. Akademii Marynarki Wojennej, 2015. Sygn.: CZYT. 34

KALISZ A., GAŁĄZKA M.: *Prawo wykroczeń : tablice poglądowe : część szczególna kodeksu wykroczeń*. Wyd. 3 popr i uzup. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 34

Kazusy do nauki prawa karnego materialnego / J. Bryk [i in.]. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 34

KOBYLAS M.: *Analiza kryminalna dla studentów bezpieczeństwa wewnętrznego*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 34

KUDRELEK J.: *Postępowania szczególne w procesie karnym : postępowanie w sprawach nieletnich*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 34

KUNIKOWSKI J.: *Słownik terminów wiedzy i edukacji dla bezpieczeństwa* / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wydział Humanistyczny. Wyd. 4 (rozszerz.). Siedlce : Prac. Wydaw. Wydz. Humanistycznego UPH, 2015. Sygn.: CZYT. 35

LETKIEWICZ A.: *Zarządzanie zmianami w organizacji publicznej*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2006. Sygn.: CZYT. 35

ŁAGODA K., CZEŚCIK R.: *Vademecum interwencji policyjnych : interwencje od A do Z : podręcznik dla policjantów*. Wyd. 9. popr. i uzup., stan prawny na 30 września 2012 r. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 35

ŁUKA, PIOTR *Wskazówki metodologiczne dla studentów bezpieczeństwa wewnętrznego*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 35

MAZUREK M.: *Zarządzanie bezpieczeństwem jako dysfunkcja systemu władzy*. Warszawa : „Difin”, 2014. Sygn.: CZYT. 32

MISIUK A.: *Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce : zarys dziejów (od X wieku do współczesności)*. Wyd. 2 popr. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 35

Nauka o bezpieczeństwie : istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju : studia i materiały. T. 1 / pod red. L. Grochowskiego, A. Letkiewicza, A. Misiuka ; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie. Szczytno : Wydaw. WSPol, 2011. Sygn.: CZYT. 35

Nauka o bezpieczeństwie : istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju : studia i materiały. T. 2 / pod red. L. Grochowskiego, A. Letkiewicza, A. Misiuka ; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie. Szczytno : Wydaw. WSPol, 2011. Sygn.: CZYT. 35

Nauki społeczne na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego / pod red. nauk. P. Bogdalskiego, M. Nepelskiego. Szczytno : Wydaw. WSPol, 2014. Sygn.: CZYT. 35

NEPELSKI M.: *Gwarancje zarządzania kryzysowego : wybrane zagadnienia*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

NOWAK K.: *Kompetencje głowy państwa w zakresie zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi i bezpieczeństwa państwa w polskim prawie konstytucyjnym*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 34

NOWICKA I.: *Wykroczenia będące czynami przepołowionymi w ujęciu prawnym i kryminologicznym*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2010. Sygn.: CZYT. 34

Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie : aktualne problemy prawne / pod red. M. Leciaka. Toruń : Tow. Nauk. Organizacji i Kierownictwa. Stow. Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, dr. 2016. Sygn.: CZYT. 796.06

Państwo, prawo, bezpieczeństwo. T. 1 / pod red. nauk. A. Babińskiego, M. Jurgilewicz, N. Malca. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 32

Państwo, prawo, bezpieczeństwo. T. 2 / pod red. nauk. A. Babińskiego, M. Jurgilewicz, N. Malca. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 32

Paralizator elektryczny TASER X26 jako środek przymusu bezpośredniego : praca zbiorowa / pod red. J. Truchana, W. Zubrzyckiego. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 62/63

PASZKOWSKA M.: *Prawo dla fizjoterapeutów*. Stan prawny na 1 lutego 2016 r. Warszawa : „Difin”, 2016. Sygn.: CZYT. 615.8 ; W 52111

Podnoszenie kompetencji policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych - EURO 2012 : praca zbiorowa / pod red. nauk. A. Urbana. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

Poradnik dla członków komisji bezpieczeństwa i porządku / R. Głowacki [i in.]. Wyd. 3. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

Poradnik prewencyjny. Wyd. 9 uzup. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 35

Przez PZ do terroryzmu. T. 2 / pod red. nauk. W. Zubrzyckiego. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 34

Przygotowania obronne w policji : wybrane zagadnienia i akty prawne / pod red. A. Tyburskiej. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

PUCIATO D.: *Przedsiębiorstwo hotelowe : aspekty ekonomiczne, finansowe i organizacyjne*. Warszawa : „Difin”, 2016. Sygn.: CZYT. 64

ROGUSZCZAK M.: *Zarządzanie czasem pracy menedżera* / red. nauk. T. Waściński. Warszawa : Dom Wydaw. „Elipsa”, 2010. Sygn.: CZYT. 331 ; W 52231

Rola organizacji proobronnych w systemie bezpieczeństwa państwa / [red. merytor. A. Tomczak]. Warszawa : Fund. „Historia i Kultura”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 35 ; W 52733-52734

SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK K., KRYNOJEWSKI F.R.: *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*. Wyd. zaktual., dodr. Warszawa : „Difin”, 2011. Sygn.: CZYT. 35 ; W 52216, 52217

SKIBA F.: *Policja w Polsce : działalność formacji na obszarze aglomeracji miejskich*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 35

SOCHA R., LERTKIEWICZ A., GUŁA P.: *Policyjne oddziały i pododdziały zwarte w Polsce : historia i teraźniejszość*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2010. Sygn.: CZYT. 35

STĘPIŃSKI M.: *Teoretyczne i prawno-organizacyjne uwarunkowania decyzji dowódczych w Policji*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 35

STRUNIAWSKI J.: *Dowodzenie w trakcie operacji policyjnych w zakresie imprez masowych i zgromadzeń publicznych*. Szcztyno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

TOPOLEWSKI S., ŻARKOWSKI P.: *Współczesny wymiar bezpieczeństwa narodowego : (wybrane zagadnienia) / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wydział Humanistyczny. Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa. Zakład Bezpieczeństwa Państwa i Reagowania Kryzysowego. Siedlce : Prac. Wydaw. Wydz. Humanistycznego UPH, 2015. Sygn.: CZYT. 32*

TRACY B.: *Zarządzanie czasem*. Warszawa : „MT Biznes”, 2014. Sygn.: CZYT. 331 ; W 52305

TYBURSKA A., NEPELSKI M.: *Ochrona infrastruktury krytycznej : podstawowa wiedza i akty prawne*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2008. Sygn.: CZYT.35

TYBURSKA A.: *Ochrona infrastruktury krytycznej : zarys problematyki*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT.35

TYBURSKA A.: *Współpraca Policji z innymi podmiotami w zakresie ochrony obiektów ważnych dla bezpieczeństwa państwa : wybrane zagadnienia*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

TYCHMAŃSKI J.: *Kibice w polityce - lata 2004-2016 /* napisał Jantych. Warszawa : PZI „Softena”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 35

Wartości i normy społeczne a zachowania w organizacji : implikacje do kierowania zespołami ludzkimi w Policji : materiały pokonferencyjne / pod red. nauk. A. Letkiewicza. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

WIŚNIEWSKI B.: *System bezpieczeństwa państwa : konteksty teoretyczne i praktyczne*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 32

WŁODARCZYK R.: *Historia, teraźniejszość i perspektywy kryminalistycznych badań włosów ludzkich*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2007. Sygn.: CZYT.34

WOŁK Z.: *Kultura pracy, etyka i kariera zawodowa*. Radom : Wydaw. Nauk. Inst. Technologii Eksploatacji - PIB, 2009. Sygn.: CZYT. 331

WRÓBLEWSKI R.: *Zarządzanie kryzysowe jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym /* Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Siedlce : Wydaw. UPH, 2013. Sygn.: CZYT. 32

Współczesna kryminalistyka : wyzwania i zagrożenia / pod red. nauk. V. Kwiatkowskiej-Wójcikiewicz, M. Zubańskiej. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT. 34

Współczesna polityka bezpieczeństwa : aspekty polityczne, gospodarcze i militarne / red. nauk. P. Grata, M. Delong, P. Korzeniowski. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 32

Współczesne problemy wykroczeń / pod red. Izabeli Nowickiej, Agnieszki Sadło-Nowak. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 34

Współczesne problemy wykroczeń : materialnoprawna i procesowa problematyka wykroczeń / pod red. I. Nowickiej, A. Sadło-Nowak. Stan prawny na dzień 1 stycznia 2016 r. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2016. Sygn.: CZYT. 34

Współczesne zagrożenia terroryzmem / pod red. nauk. K. Jałoszyńskiego. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2013. Sygn.: CZYT. 32

Wybrane aspekty współczesnego bezpieczeństwa i jego zagrożeń / red. nauk. P. Szmitkowski ; Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wydział Humanistyczny. Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa, Instytut Pedagogiki. Siedlce : Wydaw. UPH, 2014. Sygn.: CZYT. 32

Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych : materiały poseminaryjne / [red. meryt. M. Popiało]. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 34

Zarządzanie kryzysowe : teoria, praktyka, konteksty, badania / red. nauk. J. Stawnicka, B. Wiśniewski, R. Socha. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2011. Sygn.: CZYT. 35

ZBARASZEWSKA A., ZBARASZEWSKA A.: *Polsko-angielsko-niemiecki glosariusz z zakresu prawa, administracji i bezpieczeństwa*. Poznań : Wydaw. Nauk. Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I, 2016. Sygn.: CZYT. 34

ZUBRZYCKI W.: *Przez PZ do terroryzmu*. T. 1. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2015. Sygn.: CZYT.34

Szkolnictwo, oświata, pedagogika, wychowanie

Active in languages - inter-active in teaching : proceedings of the conference held in Wrocław, October 24-25, 2015, organized by the Philological School of Higher Education / M. Bieszczanin, A. Zasłona (eds). Wrocław : Wydaw. Wyższej Szkoły Filologicznej, cop. 2015. Sygn.: W 52682

Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk

Społecznych o Sporcie. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796.01 ; W 52540

KIRBY A.: *Dyspraksja : rozwojowe zaburzenie koordynacji*. Wyd. 2. Warszawa : Fund. „Szkoła Niezwykła”, 2010. Sygn.: CZYT. 376

KULECZKA-RASZEWSKA M., MARKOWSKA D.: *Uczę się poprzez ruch : program terapii dla dzieci autystycznych i z niepełnosprawnością sprzężoną*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2012. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52506-52508

Kultura fizyczna a struktura społeczna : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i M. Lenartowicza ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS RP, 2016. (Monografie SALOS RP). Sygn.: CZYT. 796:316

PLATT G.: *Pokonać dyspraksję : prosty program ćwiczeń poprawiających umiejętności ruchowe w domu i w szkole*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2016. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52109

Praca opiekuńczo-wychowawcza. T. 1, *Kontekst teoretyczny* / pod red. nauk. M. Szczepańskiej ; Akademia Marynarki Wojennej. Gdańsk : Wydaw. Akad. AMW, 2015. Sygn.: CZYT. 37.013

Praca opiekuńczo-wychowawcza. T. 2, *Kontekst metodyczny* / pod red. nauk. M. Szczepańskiej ; Akademia Marynarki Wojennej. Gdańsk : Wydaw. Akad. AMW, 2016. Sygn.: CZYT. 37.013

Praca opiekuńczo-wychowawcza. T. 3, *Kontekst autorski* / pod red. nauk. M. Szczepańskiej ; Akademia Marynarki Wojennej. Gdańsk : Wydaw. Akad. AMW, 2016. Sygn.: CZYT. 37.013

ROMANOWSKA A.: *Autorski program nauczania Wychowanie fizyczne bliższe wartościom : dla klas IV-VI szkoły podstawowej*. Płock : „Korepetytor” - Marian Gałczyński, 2012. Sygn.: CZYT. 796.01

SIPOWICZ K., NAJBERT E., PIETRAS T.: *Dogoterapia : terapia z udziałem psa : podstawy kynopedagogiki*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2016. Sygn.: CZYT. 615.8 ; W 52710

Turystyka, rekreacja, czas wolny, hotelarstwo, etnologia

DZIEDZIC E., KACHNIEWSKA M., SKALSKA T.: *Rachunek satelitarny turystyki : metodologia, wyniki, interpretacja* / Grupa Uczelni Vistula. Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji. Warszawa : SGTiR, 2015. (Monografie - Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji). Sygn.: CZYT. 338.486

Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796.01 ; W 52540

GARDZIŃSKA A.: *Transgraniczny produkt turystyczny*. Szczecin : Wydaw. Nauk. US, 2015. Sygn.: CZYT. 338.48

HADZIK A.: *Uwarunkowania rekreacyjnego uczestnictwa w sporcie kibiców międzynarodowych widowisk sportowych*. Kraków : European Association for Security, 2016. Sygn.: CZYT. 379.8 ; W 52117-52118

KAROLCZUK M.: *Polska : przewodnik pielgrzyma* / słowo wstępne S. Gądeczki. Kraków : Wydaw. AA, 2016. Sygn.: W 52589

MOLENDĄ M.: *Regionalny przemysłowy produkt turystyczny*. Warszawa : Pol-

skie Wydaw. Ekonomiczne, cop. 2015. Sygn.: CZYT. 338.48-6

ORŁOWSKA M., BŁESZYŃSKI J.J.: *Czas wolny jako środowisko życia : perspektywa pedagogiczna : wybrane problemy*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 379.8

Organizacja wycieczek szkolnych oraz wypoczynku dzieci i młodzieży : nowe zasady. Cz. 1, *Komentarz praktyczny, procedury* / [red. meryt. L. Marciniak, E. Piotrowska-Albin]. Stan prawny na 15 kwietnia 2016 r. Warszawa : „Wolters Kluwer”, 2016. Sygn.: CZYT. 37.091

Organizacja wycieczek szkolnych oraz wypoczynku dzieci i młodzieży : nowe zasady. Cz. 2, *Wzory dokumentów* / [aut. B. Barszczewska i in.]. Warszawa : „Wolters Kluwer”, 2016. Sygn.: CZYT. 37.091

Powiat raciborski dla aktywnych : skala 1:50 000. Plan Raciborza / oprac. Studio „Plan” ; red. G. Zwoliński ; kartogr. M. Si-bielec, D. Wojciechowski, R. Guga ; teksty D. Wojciechowski. Wyd. 2. Wrocław : Studio „Plan”, 2012. Sygn.: W K - 1985

Problemy ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego Pogórza Dynowskiego w rozwoju turystyki / pod red. J. Krupy. Dynów : Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 338.48 ; W 52661

PUCIATO D.: *Przedsiębiorstwo hotelowe : aspekty ekonomiczne, finansowe i organizacyjne*. Warszawa : „Difin”, 2016. Sygn.: CZYT. 64

ROŻEK M.: *Przewodnik pielgrzyma po sanktuariach i kościołach Krakowa, Wieliczki i okolic*. Kraków : „Petrus”, cop. 2016. Sygn.: W 52279

Szlaki rowerowe południowego Podlasia : [skala] 1:150 000 / oprac. graf. i kar-

togr. MGM Studio ; red. A. Misztal, A. Kądzimierska, A. Banach. [Biała Podlaska] : Białkopodlaska Lokalna Grupa Działania, 2014. Sygn.: W K-1987

Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania kultury fizycznej i turystyki / red. T. Drozdek-Małołepsza, A. Buková ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Częstochowa : Wydaw. im. Stanisława Podobińskiego AJD, 2015. Sygn.: W 52544

Współczesne problemy rozwoju turystyki w ujęciu regionalnym i lokalnym / red. nauk. R. Jaroszevska-Brudnicka, D. Sokołowski. Toruń : Wydaw. Nauk. Uniw. Mikołaja Kopernika, 2013. Sygn.: CZYT. 338.48

Wybrane aspekty zarządzania zakładem uzdrowiskowym / pod red. nauk. A.R. Szromka. Kraków : „Proksenia”, 2016. (Monografie o Tematyce Turystycznej). Sygn.: CZYT. 614 ; W 52717

Wyzwania turystyki kulturowej w Malborku / pod red. J. Hochleitnera. Malbork : Muzeum Zamkowe, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 338.48-6

Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975-2015 : monografia naukowa / E. Małołepszy [i in.] ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Krajowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091); W 52543

Z dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małołepszy, T. Drozdek-Małołepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091)

ŻYCHOWSKA M., CHRUŚCIŃSKI G.: *Podstawy biologii w rekreacji ruchowej i sporcie* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2015. Sygn.: CZYT. 57

Matematyka, nauki przyrodnicze i biologiczne

Ekomuzeum rzeki Drawy : materiały ogólnopolskiej konferencji „Ekomuzeum rzeka Drawa” prowadzonej w 20 lecie utworzenia Drawieńskiego Parku Narodowego, 8-10 listopada 2010 / pod red. S. Januszewskiego ; Drawieński Park Narodowy, Fundacja Otwartego Muzeum Techniki. Drawno : Drawieński Park Narodowy, 2010. Sygn.: CZYT. 338.48-6

Polskie i światowe osiągnięcia nauki : nauki biologiczne / Fundacja im. Wojciecha Świątosławskiego na Rzecz Wspierania Nauki i Rozwoju Potencjału Naukowego w Polsce. Gliwice : Fund. im. Wojciecha Świątosławskiego na Rzecz Wspierania Nauki i Rozwoju Potencjału Naukowego w Polsce, 2010. Sygn.: W 52664

Problemy ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego Pogórza Dynowskiego w rozwoju turystyki / pod red. Jana Krupy. Dynów : Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 338.48 ; W 52661

ŻYCHOWSKA M., CHRUŚCIŃSKI G.: *Podstawy biologii w rekreacji ruchowej i sporcie* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2015. Sygn.: CZYT. 57

Medycyna

Badania w pielęgniarstwie XXI wieku. T. 3, Pielęgniarstwo w procesie zmian / pod red. P. Więcha, M. Binkowskiej-Bury. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 616 ; W 52736/T.3

BATKIEWICZ W.: *Starosłowiński masaż brzucha : terapia wisceralna : życie może być piękne!* Katowice : „Kos”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 615.8 ; W 52197/+wkł.-52198/+wkł.

BLOCK B.: *Anatomia ultrasonograficzna : kolorowy atlas.* Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, 2015. Sygn.: CZYT. 616

FITZGERALD M.: *Jak bardzo tego chcesz? : psychobiologiczny model zwyciężania.* Zielonka : „Inne Spacery – Sembrador”, 2016. Sygn.: CZYT. 796:159.9 ; W 52374-52375

FREDERICK A., FREDERICK C.: *Stretching powięziowy™ / słowo wstępne* T.W. Myers. Wrocław : „Edra Urban & Partner”, cop. 2015. Sygn.: W 52646, 52647

FRIEL J.: *Szybkość i siła po 50-tce : jak intensywnie trenować, nie przejmując się wiekiem.* Łódź : „Galaktyka”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 613 ; W 52400

ICE B.: *Jedz i buduj mięśnie.* Warszawa : „Edipresse Polska”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796:61 ; W 52377-52378

JASTRZEBSKA A.: *Zależność reakcji fizjologicznej od rytmu i obciążenia w pracy na cykloergometrze u osób nietrenujących.* Wrocław : Wydaw. AWF, 2016. (Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu). Sygn.: CZYT. 796.012

JASTRZEBSKI Z., BARNAT W.: *Wydolność i sprawność fizyczna 13-15-letnich piłkarzy nożnych w trzyletnim cyklu treningowym / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku].* Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2015. Sygn.: CZYT. 796.332

KEMNITZ H.: *Terapia kręgosłupa : diagnoza, ćwiczenia, leczenie.* Warszawa : Oficyna Wydaw. „ABA”, 2016. Sygn.: CZYT. 615.8 ; W 52200-52201

LESZCZYŃSKI B.: *Wspomaganie w sporcie, rekreacji i turystyce aktywnej /* Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Siedlce : Wydaw. UPH, 2014. Sygn.: CZYT. 796

LINEK P.: *Characteristics of the lateral abdominal muscles and their role in shaping lumbar lordosis in adolescents /* Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2015. Sygn.: W 52160-52161

PASZKOWSKA M.: *Prawo dla fizjoterapeutów.* Warszawa : „Difin”, 2016. Sygn.: CZYT. 615.8 ; W 52111

PLATT G.: *Pokonać dyspraksję : prosty program ćwiczeń poprawiających umiejętności ruchowe w domu i w szkole.* Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2016. Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52109

RYN Z.: *Góry : medycyna, antropologia.* Kraków : „Medycyna Praktyczna”, 2016. Sygn.: CZYT. 61

Zagrożenia zdrowia społeczeństwa a wyzwania edukacji zdrowotnej / red. nauk. M. Marć, W. Kruk. Rzeszów : Wydaw. UR, 2016. (Zdrowie Publiczne - Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego). Sygn.: CZYT. 614

Organizacja i zarządzanie

CLAYTON M.: *Zarządzanie czasem : jak efektywnie planować i realizować zadania.* Warszawa : „Edgard - Samo Sedno”, 2011. Sygn.: W 52306

GRUDZEWSKI W.M.: *W drodze do naki światowej : pamiętniki z lat 1933-2015.* Warszawa ; Radom : Wydaw. Nauk. Inst. Technologii Eksploatacji - PIB, 2016. Sygn.: CZYT. 005 ; W 52417-52418

HRYSZKIEWICZ D., SUCHANEK P.: *Zarządzanie strategiczne w Policji : teoria*

i praktyka. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

LETKIEWICZ A.: *Zarządzanie zmianami w organizacji publicznej*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2006. Sygn.: CZYT. 35

ROGUSZCZAK M.: *Zarządzanie czasem pracy menedżera* / red. nauk. T. Waściński. Warszawa : Dom Wydaw. „Elipsa”, 2010. Sygn.: CZYT. 331 ; W 52231

SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK K., KRYNOJEWSKI F.R.: *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*. Wyd. zaktual., dodr. Warszawa : „Difin”, 2011. Sygn.: CZYT. 35 ; W 52216-52217

Wartości i normy społeczne a zachowania w organizacji : implikacje do kierowania zespołami ludzkimi w Policji : materiały konferencyjne / pod red. nauk. A. Letkiewicza. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

WRÓBLEWSKI R.: *Zarządzanie kryzysowe jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym* / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Siedlce : Wydaw. UPH, 2013. Sygn.: CZYT. 32

Nauki techniczne, rolnictwo

Automatyzacja i robotyzacja współczesnego pola walki wyzwaniem dla praca międzynarodowego / pod red. nauk. M. Szuniewicz. [Gdynia] : Wydaw. Akad. AMW, 2015. Sygn.: CZYT. 62/63

FRĄCKOWIAK K.: *Standardy użycia broni palnej przez policjantów a ochrona życia ludzkiego : studium prawnoporównawcze*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2010. Sygn.: CZYT. 35

Paralizator elektryczny TASER X26 jako środek przymusu bezpośredniego : praca zbiorowa / pod red. J. Truchana, W. Zu-

brzyckiego. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 62/63

Sport

Akademie Wychowania Fizycznego w Polsce : od przeszłości ku przyszłości / M. Łuczak [i in.]. Poznań : AWF, 2015. Sygn.: CZYT. 378

Aktywność ruchowa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej / pod red. M. Bilskiej, R. Golanko, J. Sołtana. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. WWFiS, 2014. (Monografie - Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej). Sygn.: W 52538

AMADIEU P.: *Golf : technika swingu : zaawansowany poradnik techniczny dla wielbicieli golfa* / współpr. J.J. Rivet, M. Santerre. Łódź : „Aha!” [właśc. „JK”], [2016]. Sygn.: CZYT. 796.3

ANDRZEJEWSKI G.: *Perfect body : nowoczesna kulturystyka i fitness*. Łódź : „Aha!” [właśc. „JK”], 2016. Sygn.: CZYT. 796.8 ; W 52191-52192

BAUR C., THURNER B.: *Biegi długodystansowe : przygotowanie, trening, strategia*. Wyd. 3. Warszawa : „RM”, [2016]. Sygn.: CZYT. 796.42/.43 ; W 52366-52367

BAUSENWEIN C.: *Joachim Löw : strateg, esteta, mistrz świata*. Poznań ; Wrocław : „Publicat - Wydaw. Dolnośląskie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52380

BŁAŻYŃSKI L.: *W kowbojskich kapeluszach : historia sportu w Bytomiu*. Bytom : Urząd Miejski, [2016]. Sygn.: CZYT. 796(091)

BOCHEŃSKI T., BORKOWSKI T.: *FC Barcelona : sztuczki i triki piłkarzy*. Warszawa : „RM”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

BOCHEŃSKI T., BORKOWSKI T.: *Kadra narodowa : sztuczki i triki piłkarzy*. Warszawa : „RM”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

BOCHEŃSKI T., BORKOWSKI T.: *Robert Lewandowski : sztuczki, triki i bramki*. Warszawa : „RM”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

CIEŚLAK M., KOERBER W.: *Pół wieku na czarno*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

CORDAIN L., FRIEL J.: *Dieta dla aktywnych : paleodieta*. Warszawa : „Buk Rower”, 2015. Sygn.: W 52523

DE SENA J., O'CONNELL J.: *Spartan UP! : bądź jak spartanin*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796:159.9 ; W 52594

DAWIDIUK S.I.: *Podręcznik młodego szachisty*. Warszawa : „Penelopa”, 2016. Sygn.: CZYT. 793/794

DELANEY T.: *101 ćwiczeń, gier i zabaw dla dzieci z autyzmem, zespołem Aspergera i zaburzeniami integracji sensorycznej*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2016. (Biblioteka Integracji Sensorycznej) Sygn.: CZYT. 159.9 ; W 52684

DOBRUSZEK W.: *Drużynowe mistrzostwa świata (1979-1990)*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2015. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

DOBRUSZEK W.: *Drużynowe mistrzostwa świata (1991-2000)*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

DUDZIŃSKI P.: *Historia szachów na ziemi ostrowskiej : 80 lat szachów klubowych w Ostrowie Wielkopolskim 1930-2010* / współpr. T. Lissowski. Ostrów Wlkp. : Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego ;

Ostrowskie Tow. Szachowe, 2010. Sygn.: CZYT. 793/794

XXVI Zjazd Akademickiego Związku Sportowego : referat sprawozdawczo-programowy : sprawozdanie z działalności 7-8 czerwca 2014 - 10-11 czerwca 2016 / [red. H. Hanusz]. Warszawa : AZS. Zarząd Główny, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091) ; W 52663

ELPHINSTON J.: *Stabilność, sport oraz wydajność ruchowa : biomechanika praktyczna i systematyczny trening dla osiągnięcia wydajności ruchowej i zapobiegania urazom*. Wyd. 2 pol. / red. nauk. A.M. Pogorzała. Poznań : Wydaw. WSEiT : Galilea Press, 2016. Sygn.: CZYT. 796:577 ; W 52311-52312

Filozoficzne i społeczne aspekty sportu i turystyki : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796.01 ; W 52540

FITZGERALD M.: *Jak bardzo tego chcesz? : psychobiologiczny model zwyciężania*. Zielonka : „Inne Spacery – Sembrador”, 2016. Sygn.: CZYT. 796:159.9 ; W 52374-52375

FRIEL J.: *Szybkość i siła po 50-tce : jak intensywnie trenować, nie przejmując się wiekiem*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 613 ; W 52400

FROBŐSE I.: *Trening bez przyrządów : ponad 100 skutecznych ćwiczeń modelujących sylwetkę*. Warszawa : „RM”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.41 ; W 52402-52403

GAWKOWSKI R., BRACISZEWSKI J., LASKOWSKI K.: *Historia polskiej piłki nożnej*. Warszawa : SBM, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

GAWLIKOWSKI S.: *Arcymistrzowie : złota era polskich szachów*. Warszawa : „The Facto”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 793/794

GOLA-RAKOWSKA A.: *110% : [poznaj prawdziwe oblicze sportu, poczuj smak zwycięstwa]*. Warszawa : „Burda Publishing Polska”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.(091)

GOURLEY, JIM *Szybciej : nauka o prędkości w triathlonie*. Zielonka : „Inne Space-ry – Sembrador”, 2016. Sygn.: CZYT. 796 ; W 52293

GOWARZEWSKI A., CIERPIATKA J., SZMEL B.L.: *Biało-czerwoni : dzieje reprezentacji Polski. 6, 2008-2015 / [gościnnie A. Krauze oraz P. Czado i in.]*. Katowice : „GiA”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 15589/T.50

GRABOWSKI Ł., JANIKA M.: *Biało-czerwoni : droga do Francji*. Poznań : „Publi-cat”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

HADZIK A.: *Uwarunkowania rekreacyjnego uczestnictwa w sporcie kibiców międzynarodowych widowisk sportowych*. Kraków : European Association for Security, 2016. Sygn.: CZYT. 379.8 ; W 52117-52118

HALBERSTAM D.: *Grać i wygrać : Michael Jordan i świat NBA*. Wyd. 2. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.323

HUDSON B., FITZGERALD M.: *Jak biegać szybciej : od 5 kilometrów do maratonu*. Gliwice : „Helion – Septem”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.42/.43 ; W 52179-52180

ICE B.: *Jedź i buduj mięśnie*. Warszawa : „Edipresse Polska”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796:61 ; W 52377-52378

JAGIELSKI P.: *Legia mistrzów*. Warszawa : „Prószyński Media”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.33

JASTRZĘBSKA A.: *Zależność reakcji fizjologicznej od rytmu i obciążenia w pracy na cykloergometrze u osób nietrenujących*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2016. (Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu). Sygn.: CZYT. 796.012

JASTRZĘBSKI Z., BARNAT W.: *Wydolność i sprawność fizyczna 13-15-letnich piłkarzy nożnych w trzyletnim cyklu treningowym / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]*. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2015. Sygn.: CZYT. 796.332

KALYM A.: *Kalistenika - siła i sprawność : [trening z ciężarem własnego ciała]*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.8 ; W 52285-52286

KARNAZES D., FITZGERALD M.: *50 maratonów w 50 dni*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2015. Sygn.: W 52524

KASPERASZEK P.: *Grecja : najlepsze trasy dla żeglarzy*. Warszawa : Oficyna Wydaw. „Alma-Press”, cop. 2015. Sygn.: W 52257

KAVADLO D.: *Mięśnie brzucha : diamentowy szlif*. Łódź : „Aha!” [właśc. „JK”], 2016. Sygn.: CZYT. 796.8 ; W 52393-52394

KISIEL J., DAJERLING L., SZYMAŃSKI W.: *Świat chodu sportowego. T. 2, Chód sportowy w meczach lekkoatletycznych w latach 1922-2015*. Kalisz : Jarosław Kisiel, 2016. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

KISIEL K.: *Race walking : methodology of training from the youngster to senior athlete*. Kalisz : Jarosław Kisiel, 2016. Sygn.: W 52659

Kompetencje psychospołeczne dzieci i młodzieży w nauczaniu umiejętności techniczno-taktycznych w koszykówce / T. Hu-ciński [i in.]. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 796.323

Kopalnia - sztuka futbolu. [T.] 3 / red. P. Żelazny. Otwock : „Kopalnia”, [2016]. Sygn.: CZYT. 796.33

KRASOWSKI R.: *Sport szkolny na Ślądecczyźnie w latach 1945-1989.* Rzeszów : Podkarpackie Tow. Nauk. Kultury Fizycznej : Wydż. Wychowania Fizycznego Uniw. Rzeszowskiego, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091)

KRZYKOWSKI K., SZOSTAK A.: *Encyklopedia piłki nożnej : zasady, piłkarze, drużyny.* Warszawa : SBM, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

KRZYKOWSKI K., SZOSTAK A.: *Encyklopedia siatkówki : technika, zasady, siatkarze.* Warszawa : SBM, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.325

Kultura fizyczna a struktura społeczna : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i M. Lenartowicza ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS RP, 2016. (Monografie SALOS RP). Sygn.: CZYT. 796:316

Kultura fizyczna w Polsce Ludowej / pod red. L. Nowaka, T. Jurka ; Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp., Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Oddział w Gorzowie Wlkp. Gorzów Wlkp. : ZWKF poznańskiej AWF, 2016. (Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce). Sygn.: CZYT. 796(091)

Kultura fizyczna w Polsce Ludowej i w Trzeciej Rzeczypospolitej / pod red. T. Jurka, R. Urban ; Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp., Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Oddział w Gorzowie Wlkp.

Gorzów Wlkp. : ZWKF poznańskiej AWF, 2016. (Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce). Sygn.: CZYT. 796(091)

LESZCZYŃSKI B.: *Wspomaganie w sporcie, rekreacji i turystyce aktywnej* / Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Siedlce : Wydaw. UPH, 2014. Sygn.: CZYT. 796

LUBAŃSKI W.: *Życie jak dobry mecz* / w rozm. z M. Olszańskim. Kraków : „Wydaw. Literackie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52405

MARTIN G.: *Motobiografia.* Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

MATTOS B.: *Kajakarstwo : przewodnik po wszystkich rodzajach kajakarstwa.* Warszawa : „Wiedza Powszechna”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

MECNER K.: *Hokej na lodzie : mistrzostwa świata i Europy.* Katowice : Krzysztof Mecner Oficyna Wydawniczo-Usługowa „Mecner Media”, [2016]. Sygn.: CZYT. 796.9

MECNER K.: *Narciarstwo alpejskie : igrzyska olimpijskie.* Katowice : Krzysztof Mecner Oficyna Wydawniczo-Usługowa „Mecner Media”, [2016]. Sygn.: CZYT. 796.9

Medycyna sportowa oraz chirurgia artroskopowa stopy i stawu skokowo-goleniowego / red. A. Saxena. Wyd. pol. / red. nauk. K. Gawęda, M. Tarczyńska. Otwock : „Medisfera”, 2015. Sygn.: CZYT. 796:61

MENUGE A.: *Franck Ribéry : piłkarz z blizną.* Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52370

MORLINO B., SZCZEPŁEK S.: *Legendarne postacie futbolu* / przedm. E. Cantona. Ożarów Mazowiecki : „Olesiejuk”, cop. 2012. Sygn.: W 52537

MORRIS A.: *Kolarstwo górskie : wskazówki ekspertów krok po kroku*. Warszawa : „Wiedza Powszechna”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7 ; W 52386

Niepełnosprawność i jej interdyscyplinarność : podstawy, badania, wieloaspektowość / pod red. J. Charasnej-Blachucik ; przy współpr. M. Migają. Opole : Oficyna Wydaw. PO, 2016. (Studia i Monografie - Politechnika Opolska). Sygn.: CZYT. 796

NOWAK M., PIEKARSKI R., KURIAŃSKA-WOŁOŻYŃ J.: *Gimnastyka : ćwiczenia na przyrządach* / Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Oddział w Gorzowie Wlkp. Gorzów Wlkp. : [PTNKF. Oddz.], 2016. Sygn.: W 52726

Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie : aktualne problemy prawne / pod red. M. Leciaka. Toruń : Tow. Nauk. Organizacji i Kierownictwa. Stow. Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, dr. 2016. Sygn.: CZYT. 796.06

OLKOWICZ Ł.: *Nawalka : droga do perfekcji*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

OLKOWICZ Ł., WOŁOSIK P.: *Lewy : jak został królem*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52389

OWSIAŃSKI J.: *Rozgrywki piłkarskie w Wielkopolsce do roku 1919* / współpr. aut. L. Śledziona. Mielec : „Nada”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

PASKO A.: *Korespondencja Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z Polskim Komitetem Olimpijskim (1945-1989) : [wybór dokumentów]*. Białystok : Inst. Historii i Nauk Politycznych Uniw. w Białymstoku ; Kraków : „Avalon”, 2015. Sygn.: CZYT. 796.032

Podnoszenie kompetencji policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – EURO 2012 : praca zbiorowa / pod red. nauk. A. Urbana. Szczecin : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2009. Sygn.: CZYT. 35

ROMANOWSKA A.: *Autorski program nauczania Wychowanie fizyczne bliższe wartościom : dla klas IV-VI szkoły podstawowej*. Płock : „Korepetytor” - Marian Gałczyński, 2012. Sygn.: CZYT. 796.01

Rynek sportu : zarys problematyki / J. Jedel [i in. ; Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWF i S, 2015. Sygn.: CZYT. 796.06

SCHULZE-MARMELING D.: *Manuel Neuer : najlepszy bramkarz świata*. Poznań ; Wrocław : „Publicat - Wydaw. Dolnośląskie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52391

Science in swimming. [Vol.] 6 / ed. by K. Zatoń, M. Rejman, M. Chrobot ; Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wrocław : Wydaw. AWF, 2016. Sygn.: W 37300/Cz.6

SHEPHERD N.: *Wspinaczka skalkowa : podstawy, techniki, węzły, bezpieczeństwo, asekuracja, zjazdy*. Warszawa : „Wiedza Powszechna”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.5 ; W 52203

SOROKA A., STUŁA A.: *Indeksy sprawności działania piłkarzy nożnych podczas Mistrzostw Europy w 2012 roku*. Opole : Oficyna Wydaw. PO, 2016. (Studia i Monografie - Politechnika Opolska) Sygn.: CZYT. 796.332

SROCZYŃSKI M.: *Pierwszy krok do szachowego mistrzostwa : mat w jednym ruchu*. Kalisz : Szkoła Szachowa Szach-Mistrz, Maciej Sroczyński, 2016. Sygn.: CZYT. 793/794

STANOWSKI K.: *Stan futbolu : tajemnice boiska, szatni i piłkarskich gabinetów*. Warszawa : „Czerwone i Czarne”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

STAROSTA W.: *Kinestezja : nowa metoda doskonalenia najwyższej jakości ruchów* / Instytut Sportu w Warszawie ; Almamer Szkoła Wyższa w Warszawie. Warszawa : [b.w.], 2015. Sygn.: CZYT. 796.01 ; W 52205-52206

100 najważniejszych wydarzeń w polskiej piłce nożnej / [tekst P. Bator i in.]. Poznań : „Publicat”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

STRUNIAWSKI J.: *Dowodzenie w trakcie operacji policyjnych w zakresie imprez masowych i zgromadzeń publicznych*. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2014. Sygn.: CZYT. 35

SZASZKIEWICZ H.: *Sztuka jazdy konnej*. Warszawa : „Stajnia” - sklep jeździecki, Beata i Grzegorz Wróblewscy, 2013. Sygn.: CZYT. 798

SZCZEPŁEK S.: *Moja historia futbolu*. T. 1, Świat / oprac. graf. B. Kuc. Kraków : „Sine Qua Non”, cop. 2015. Sygn.: CZYT. 796.332

SZCZEPŁEK S.: *Moja historia futbolu*. T. 2, Polska / oprac. graf. B. Kuc. Kraków : „Sine Qua Non”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

SZUJECKI K.: *Encyklopedia igrzysk olimpijskich : pytania i odpowiedzi*. Warszawa : SBM, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.032

SZUJECKI K.: *Sport : dyscypliny letnie i zimowe* / [red. M. Rogala, N. M. Małanowska]. Warszawa : PWH „Arti”, Artur Rogala, Mariusz Rogala, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091)

Teoretyczne i praktyczne uwarunkowania kultury fizycznej i turystyki / red. T. Drozdek-Małołepsza, A. Buková ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwerszita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Częstochowa : Wydaw. im. Stanisława Podobińskiego AJD, 2015. Sygn.: W 52544

TOMASIAK N., ŚWIERC M.: *Przez polskie góry : przewodnik biegacza*. Gliwice : „Helion – Bezdroża”, cop. 2016. Sygn.: W 52395-52396

TRUNZ-CARLISI E.: *Modelowanie sylwetki : osobisty trener*. Wyd. 2. Warszawa : „RM”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.8 ; W 52185-52186

TYCHMAŃSKI J.: *Kibice w polityce - lata 2004-2016* / napisał Jantych. Warszawa : PZI „Softena”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

WILKOWICZ P.: *Nienasycony : Robert Lewandowski*. Warszawa : „Agora”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52398

WŁODARCZYK J., TRYHUBCZAK B., OKRĘCKI M.: *Piłka nożna : [historia, gwiazdy, mistrzostwa, puchary]* / koncepcja albumu M. Rogala ; wybór zdj. M. Rogala]. Warszawa : PWH „Arti”, Artur Rogala, Mariusz Rogala, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

Z dziejów kultury fizycznej w Polsce do 1945 r. / pod red. R. Urban, L. Nowaka, J. Eidera ; Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia. Uniwersytet Szczeciński, Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp., Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej. Sekcja Historii. Gorzów Wlkp. : ZWKf poznańskiej AWF, 2016. (Z Najnowszej Historii Kultury Fizycznej w Polsce). Sygn.: CZYT. 796(091)

Z dziejów sportu i turystyki w działalności Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1975-2015 : monografia

naukowa / E. Małolepszy [i in.] ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Krajowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091) ; W 52543

Z dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie : monografia naukowa / red. nauk. J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza ; Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polskie Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Częstochowa : Wydaw. im. S. Podobińskiego AJD, 2016. Sygn.: CZYT. 796(091)

ZABROCKA A., SUPIŃSKA A.: *Fitness : nowoczesne formy gimnastyki* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2015. Sygn.: CZYT. 796.41

ZABROCKA A., SUPIŃSKA A.: *Pilates : podstawy ćwiczeń techniki* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2015. Sygn.: CZYT. 796.41

ZABROCKA A., SUPIŃSKA A.: *Stretching* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2015. Sygn.: CZYT. 796.41

Zarządzanie w sporcie : organizacje, ludzie, marketing / pod red. P. Kuźbika i F. Moterskiego. Łódź : Wydaw. Uniw. Łódzkiego, 2015. Sygn.: CZYT. 796.06 ; W 52308-52309

ZICHLARZ M.: *Kamil Glik : liczy się charakter : autoryzowana biografia*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52382

ŻYCHOWSKA M., CHRUSCIŃSKI G.: *Podstawy biologii w rekreacji ruchowej*

i sporcie / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2015. Sygn.: CZYT. 57

Sztuka, architektura, urbanistyka

NIEDŹWIEDZKA-AUDEMARS D.: *Zamki nad Loarą*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52302

ROŻEK M.: *Przewodnik pielgrzyma po sanktuariach i kościołach Krakowa, Wieliczki i okolic*. Kraków : „Petrus”, cop. 2016. Sygn.: W 52279

UGGERI G.: *Turcja : śladami św. Pawła : przewodnik*. Kielce : „Jedność”, cop. 2015. Sygn.: W 52297

Językoznawstwo, nauka o literaturze

Active in languages - inter-active in teaching : proceedings of the conference held in Wrocław, October 24-25, 2015, organized by the Philological School of Higher Education / M. Bieszczanin, A. Zasłona (eds). Wrocław : Wydaw. Wyższej Szkoły Filologicznej, cop. 2015. Sygn.: W 52682

LIPSKI R.: *Pressing*. Warszawa : „Magnus”, 2016. (Ciepło/Zimno - Magnus). Sygn.: W 52590

Geografia, opisy krajów, podróże

ADAMCZAK S., FIRLEJ-ADAMCZAK K., BZOWSKI K.: *Czarnogóra, Serbia, Macedonia i Kosowo*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52249

ADAMCZAK S., FIRLEJ-ADAMCZAK K., MATOGA K.: *Czechy*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2013. Sygn.: W 52250

ADAMCZAK S., FIRLEJ-ADAMCZAK K., PAWŁOWSKI M.: *Portugalia* / aktual. K. Gierak]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52277

ADAMCZAK S., HIDEBRANDT A.: *Gruzja*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52259

BERNSTEIN K.: *Niemcy*. London : Apa Publications, cop. 2015. Sygn.: W 52219

BILSKA J.F.: *Holandia*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52262

BREWER S.: *Turecja*. London : Apa Publications, cop. 2015. Sygn.: W 52221

Budapeszt / [red. prow. P. Sondej]. Gliwice : „Helion – Bezdroża”, cop. 2015. Sygn.: W 52246

CORNE L., QUINTERO J.: *Wyspy Kanaryjskie*. [Bielsko-Biała] : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52229

Czarnogóra / [aut. K. Firlej-Adamczak i in. ; aktual. M. Bzowska, K. Bzowski, U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52248

CZUPRYN A., SIMM M.: *Szwajcaria*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52290

Dania : Bornholm, Wyspy Owcze i Grenlandia / M. Szyma [i in.]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52251

DYLEWSKI A., CZUB K.: *Anglia*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52239

Francja / M. Dobrzańska-Bzowska [i in.]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52254

Hiszpania / [aut. J. Dutkowska i in. ; aktual. S. Adamczak, Urszula Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52261

JANKOWSKA A.: *Madera* / [oraz] K. Rutkowska, K. Rutkowski. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52269

JANKOWSKA A., ADAMCZAK S.: *Fuerteventura* / aktual. A. Jankowska]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52255

JĘDRZEJEWSKI D.: *Słowacja : góry dla niecierpliwych : Tatry, Niżne Tatry, Słowacki Raj, Mała Fatra, Wielka Fatra : najpiękniejsze górskie szczyty na jeden dzień* / National Geographic. Warszawa : Burda NG Polska, cop. 2015. Sygn.: W 52294

KIEŁTYKA A.: *Kuba* / [aktual. M. Bastida-Dziewiątkowska]. Bielsko-Biała : „Pascal”, cop. 2015. Sygn.: W 52265

KŁOPOTOWSKI A.: *Białoruś : historia za miedzą : przewodnik* / [współpr. D. Zareba]. Gliwice : „Helion”, cop. 2012. Sygn.: W 52243

KONIECZNY K., SOWA W.: *Norwegia* / aktual. N. Gomolińska, U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52271

KUTIAK P., OW CZARZ M.: *Bieszczady*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52244

Litwa, Łotwa, Estonia i obwód kaliningradzki / A. Dylewski [i in. ; aktual. A. Filipiak, T. Filipiak]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52267

Londyn / [aut. A. Dylewski i in. ; aktual. S. Adamczak, U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52268

MCKELVIE R.: *Chorwacja* / koncepcja fot. G. Wrona ; koncepcja graf. K. Geisler. London : Apa Publications, cop. 2015. Sygn.: W 52218

MICHALEC B., PETRYSZAK G., SZYMA M.: *Włochy*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52300

MICUŁA G.: *Szwecja* / [aktual. P. Thier]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52291

NIEDŹWIEDZKA-AUDEMARS D.: *Zamki nad Loarą*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52302

OSIP-POKRYWKA M., OSIP-POKRYWKA M.: *Belgia* / [oraz] L. Sojka, P. Piekarski. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2012. Sygn.: W 52242

Pekin / [red. prowadzący A. Krawczyk, M. Matyja-Pietrzyk]. Gliwice : „Helion – Bezdroża”, cop. 2015. Sygn.: W 52275

PINKWART M., FIRLEJ-ADAMCZAK K.: *Paryż* / [aktual. E. Krztała-Jaworska, U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52274

PINKWART M., RUSIN W.: *Rodos*. Bielsko-Biała : „Pascal”, cop. 2014. Sygn.: W 52280

Praga / [aktual. J. Nowakowska]. Wyd. 3. Gliwice : „Helion – Bezdroża”, cop. 2015. Sygn.: W 52278

ROŻEK M.: *Przewodnik pielgrzyma po sanktuariach i kościołach Krakowa, Wieliczki i okolic*. Kraków : „Petrus”, cop. 2016. Sygn.: W 52279

Rumunia oraz Mołdawia : mozaika w żywych kolorach / [aut. Ł. Galusek i in. ; współpr. M. Czernski i in.]. Wyd. 5. Gliwice : „Helion”, cop. 2015. Sygn.: W 52281

RUSIN W.: *Grecja : [półwysep]*. Bielsko-Biała : „Pascal” ; 2015. Sygn.: W 52258

RUSIN W.: *Kreta*. Bielsko-Biała : „Pascal”, cop. 2015. Sygn.: W 52264

RUSIN W.: *Węgry*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52301

RUSIN W., ADAMCZAK S.: *Budapeszt i Węgry*. Bielsko-Biała : „Pascal”, cop. 2014. Sygn.: W 52245

Rzym i Watykan / [aut. M. Szyma i in. ; aktual. K. Kowalska]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52283

SCHETAR D., KÖTHE F.: *Tunezja*. Wyd. 1 pol. przygot. na podst. 17. wyd. z 2013 r., zaprojektowanego na nowo. Warszawa : „Euro Pilot” ; Ostfildern : „Mairdumont”, cop. 2014. Sygn.: W 52296

SCHULTZ P., EVANS A.: *Włochy*. London : Apa Publications, cop. 2015. Sygn.: W 52222

SIEWAK-SOJKA Z., NAJDER Ł.: *Andaluzja* / [aktual. S. Adamczak, U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52238

SIEWAK-SOJKA Z.: *Bulgaria*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52247

Stambuł / [aut. W. Korsak i in. ; aktual. H. Pałac]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52288

STROJNY A.: *Lwów : miasto Wschodu i Zachodu : przewodnik* / [współpr. M. Jurcki, O. Sereda]. Wyd. 5. Kraków : „Bezdroża”, 2007. Sygn.: W 52332

STROJNY A., BZOWSKI K., GROSSMAN A.: *Ukraina zachodnia : Tam szum Prutu, Czeremoszu... : przewodnik*. Wyd. 7. Gliwice : „Helion”, cop. 2014. Sygn.: W 52298

SZALEŃCOWA A., ADAMCZAK S.: *Egipt*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52253

SZCZEPANIK K.: *Mazury, Warmia i Suwalszczyzna* / oraz aut. przewodników Pascala]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52270

SZYMA M., ŻARSKI B., FIRLEJ-ADAMCZAK K.: *Rzym dla pielgrzyma*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2016. Sygn.: W 52282

TOMASIAK N., ŚWIERC M.: *Przez polskie góry : przewodnik biegacza*. Gliwice : „Helion – Bezdroża”, cop. 2016. Sygn.: W 52395-52396

Toskania / [aut. M. Szyma i in. ; aktual. U. Pahl]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52295

UGGERI G.: *Turecja : śladami św. Pawła : przewodnik*. Kielce : „Jedność”, cop. 2015. Sygn.: W 52297

WESOŁY M.: *Dominikana*. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52252

Wilno / [aut. A. Dylewski i in.]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2014. Sygn.: W 52299

WROŃSKI P.: *Austria* / [K. Matoga (oprac. rozdz. Informacje)]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2013. Sygn.: W 52240

Zanzibar / [aut. M. Pniewska i in.]. Bielsko-Biała : „Pascal”, 2015. Sygn.: W 52303

Historia, biografie

BAUSENWEIN C.: *Joachim Löw : strateg, esteta, mistrz świata*. Poznań ; Wrocław : „Publicat – Wydaw. Dolnośląskie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52380

CIEŚLAK M., KOERBER W.: *Pół wieku na czarno*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

GAWLIKOWSKI S.: *Arcymistrzowie : złota era polskich szachów*. Warszawa : „The Facto”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 793/794

GRUDZEWSKI W.M.: *W drodze do nauki światowej : pamiętniki z lat 1933-2015*. Warszawa ; Radom : Wydaw. Nauk. Inst. Technologii Eksploatacji - PIB, 2016. Sygn.: CZYT. 005 ; W 52417-52418

HALBERSTAM D.: *Grać i wygrać : Michael Jordan i świat NBA*. Wyd. 2. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.323

KARNAZES D., FITZGERALD M.: *50 maratonów w 50 dni*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2015. Sygn.: W 52524

LUBAŃSKI W.: *Życie jak dobry mecz / w rozm. z M. Olszańskim*. Kraków : „Wydaw. Literackie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52405

MARTIN G.: *Motobiografia*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

MENUGE A.: *Franck Ribéry : piłkarz z blizną*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52370

MORLINO B., SZCZEPLEK S.: *Legendarne postacie futbolu / przedm. E. Cantona. Ożarów Mazowiecki : „Olesiejuk”, cop. 2012. Sygn.: W 52537*

OLKOWICZ Ł.: *Nawałka : droga do perfekcji*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332

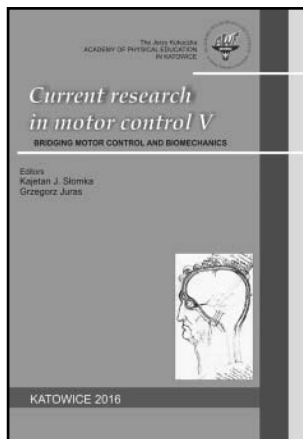
OLKOWICZ Ł., WOŁOSIK P.: *Lewy : jak został królem*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52389

SCHULZE-MARMELING D.: *Manuel Neuer : najlepszy bramkarz świata*. Poznań ; Wrocław : „Publicat - Wydaw. Dolnośląskie”, cop. 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52391

WILKOWICZ P.: *Nienasycony : Robert Lewandowski*. Warszawa : „Agora”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52398

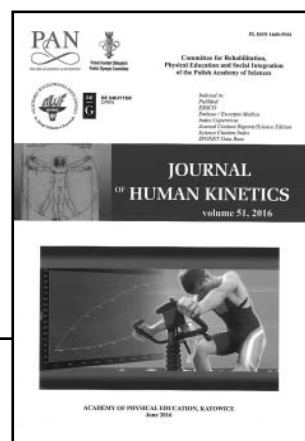
ZICHLARZ M.: *Kamil Glik : liczy się charakter : autoryzowana biografia*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2016. Sygn.: CZYT. 796.332 ; W 52382

WYDAWNICTWA AWF

Current research in motor control V
Eds. K. J. Słomka, G. Juras
2016

Journal of Human Kinetics
Vol. 51, 2016

Journal of Human Kinetics
Vol. 52, 2016

